

10863

ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
BATI DİLLERİ VE EDEBİYATLARI
(ALMAN DİLİ VE EDEBİYATI)
ANA BİLİM DALI

PEYAMİ SAFA'NIN VE HERMANN HESSE'NİN
ESERLERİNDE KUTUPLULUK

DOKTORA TEZİ

T. G.
Yükseköğretim Kurulu
Dokümantasyon Merkezi

DANIŞMAN :
PROF. DR. GÜRSEL AYTAÇ

HAZIRLAYAN :
AYTEN DOĞU GENÇ

ANKARA, 1989

İ Ç İ N D E K İ L E R

GİRİŞ

a. Problem.....	1
b. Hipotez	2
c. Amaç	3
d. Yöntem	3
I. Yazarlar ve Eserleri	4
I.1. Peyami Safa	4
I.1.a. Hayatı	4
I.1.b. Eserleri	5
I.1.c. Eserleri Hakkında Genel Bilgi	13
I.1.d. Edebi Görüşü	17
I.2. Hermann Hesse	20
I.2.a. Hayatı	20
I.2.b. Eserleri	22
I.2.c. Eserleri Hakkında Genel Bilgi	24
I.2.d. Edebi Görüşü	29
II. Peyami Safa ve Hermann Hesse'nin Eserlerinde	
Temel Kutupluluk	34
II.1. Peyami Safa'nın Eserleri	34
II.1.a. Matmazel Noraliya'nın Koltuğu	34
II.1.a.1. Olay Örgüsü	34
II.1.a.2. Motiflerde Kutupluluk ...	35
II.1.a.3. Düşüncelerde Kutupluluk .	35
II.1.a.4. Anlatımda Kutupluluk	37
II.1.a.5. Karakterlerde Kutupluluk.	46
Ferit	46
Yahya Aziz	56

II.1.b. Yalnızız	58
II.1.b.1. Olay Örgüsü	58
II.1.b.2. Motiflerde Kutupluluk	60
II.1.b.3. Düşüncelerde Kutupluluk ..	61
II.1.b.4. Anlatımda Kutupluluk	64
II.1.b.5. Karakterlerde Kutupluluk .	74
Samim	74
Besim	81
Meral	86
II.2. Hermann Hesse'nin Eserleri	94
II.2.a. Demian	94
II.2.a.1. Olay Örgüsü	94
II.2.a.2. Motiflerde Kutupluluk	96
II.2.a.3. Düşüncelerde Kutupluluk ..	96
II.2.a.4. Anlatımda Kutupluluk	101
II.2.a.5. Karakterlerde Kutupluluk .	107
Demian	107
Emil	113
Pistorius	125
Bayan Eva	127
II.2.b. Siddhartha	129
II.2.b.1. Olay Örgüsü	129
II.2.b.2. Motiflerde Kutupluluk	130
II.2.b.3. Düşüncelerde Kutupluluk	131
II.2.b.4. Anlatımda Kutupluluk	137
II.2.b.5. Karakterlerde Kutupluluk	143
Siddhartha	143

III. Değerlendirme	158
III.1. Yazarların Hayatları, Etkilendikleri Dünya Görüşlerinin Karşılaştırılması	158
III.2. Eserlerin Biçim Özelliklerinin Karşılaştırılması	162
III.3. Toplu Değerlendirme	168
III.3.a. Matmazel Noraliya'nın Koltuğu ...	168
III.3.b. Yalnızız	176
III.3.c. Demian	185
III.3.d. Siddhartha	201
IV. Sonuç	212
Almanca Özet	226
Bibliografya	245

G İ R İ Ő

PROBLEM

20. Yüzyıl yazarlarının eserleri karşılaştırıldığında benzerlikler çıkmaktadır. Bu benzerlikler, çeşitli ögeler dikkate alınarak, çeşitli bağlamlarda tespit edilebilir. Bu tezde, somut örnek olarak, 1877 - 1962 yılları arasında yaşamış olan bir Alman yazarı Hermann Hesse ile 1899 - 1966 yıllarında yaşamış Peyami Safa adındaki bir Türk yazarının eserleri "Kutupluluk" açısından karşılaştırılacaktır. Almandada "Polarität" ya da "Dualität" sözcükleriyle ifade edilen kutupluluk, yazarların dünya görüşlerinde olduğu gibi, eserlerinde de belirginleşir. Her iki yazarın eserlerindeki ortak şemada, hayatın kutupluluğu edebi ifadesini bulur.

Safa, Batılılaşma ile Tanzimattan beri Avrupa etkisinde kalan Türk toplumunun iki farklı değerler sistemi arasında bunalımını işler. Doğu-Batı sorunu kahramanlarda somutlaştırılarak, Ruh-Madde sorununa indirgenip soyut bir problem halinde okuyucuya sunulur. Aynı zaman dilimi içinde yaşayan Hermann Hesse'nin eserlerinde Doğu-Batı kutupları, ya da başka bir deyişle Ruh-Madde, karşımıza, tez-antitez olarak çıkar. Her iki yazarın da okuyucuya seslenişi "Ey insan, ...bul ruhunu, bul kendini, bul, sev, bil, gör kendi içinde cennetini"/1 şeklindedir.

1. Peyami Safa, Yalnızız, İstanbul, M.E.B. Yayınevi, 1971, S.379.

Her iki yazar da doğu-batı felsefeleriyle ilgilenir. Peyami Safa'ya göre, "Doğu-Batı sentezi bizim, yani bütün insanların tarih ve ruh yapısı kaderimizdir. Doğu-Batı arasındaki mücadele her insanın kendi nefsiyle mücadelesine benzer." Hermann Hesse, eserlerinde Doğu hayat felsefesi ile Batı hayat ruhunun sentezinin gerekliliğini anlatır.

Bu tezde, her iki yazarın eserlerinde "kutupluluk" kavramının nasıl sunulduğu araştırılacaktır; karakterlerde, düşüncelerde, motiflerde, anlatımda kutupluluk açısından ele alınan eserlerde paralellikler tesbit edilecektir. Peyami Safa'nın "Matmazel Noraliya'nın Koltuğu" ve "Yalnızız" adlı eserleri ile Hermann Hesse'nin "Demian" ve "Siddhartha" adlı eserlerinde, kutupluluk sorunu özellikle yoğun olarak işlendiği için bu romanlar ele alınmıştır.

Tezimizin ana problemini aşağıdaki soru oluşturmaktadır. Kutupluluk sorunu ve özellikle son yıllarda sözü edilen Doğu-Batı kutupluluğu, Peyami Safa'nın "Matmazel Noraliya'nın Koltuğu" ve "Yalnızız", Hermann Hesse'nin "Demian" ve "Siddhartha" adlı eserlerinde nasıl ele alınmıştır? Her iki yazar da hangi paralellikler vardır?

HİPOTEZ

Peyami Safa ve Hermann Hesse, aynı zaman dilimi içerisinde yaşamış yazarlardır. Yapıtlarında konu benzerliği bulunması, her iki yazar ve romanları arasında aynı

-
1. Peyami Safa, 20. Asır Avrupa ve Biz, Objektif Serisi, N: : 8 (2. Baskı, İstanbul, Ötüken Yayınevi, 1978) S.217

problematiğın işlendiğı ve konuların benzerliğı gözlenir. Hermann Hesse, Amerikan teknolojisıyla birlikte maddi değerlerin yoğun olarak yaşandığı Avrupa'da Batı insanının geçirdiğı buhrana çözüm olarak Doğu'da yaşanan inanç dünyasını gösterir. Safa'nın romanlarında ise, Tanzimattan beri süregelen, Türk toplumunda değerler kargaşasına yol açan Batılılaşma eyleminin tersine manevi değerlere, inanç dünyasına, İslama dönmek fikri yatar. Bu yüzden her iki yazar ve eserleri arasında bir benzerlik vardır.

AMAÇ

Amaç, aynı dönemde yaşamış, her iki dünya savaşı ile teknolojinin gelişmesinden, toplumu değiştirmesinden etkilenmiş Alman yazar Hermann Hesse ile Türk yazar Peyami Safa'nın eserlerinin "kutupluluk" açısından incelenmesidir. Bu eserlerde ortaya çıkan benzerliğı tesbit etmek, Peyami Safa'yı bir Germanist gözüyle yorumlamak, Doğu kültürüne hayranlık duyan ve bunu eserlerinde dile getiren Hermann Hesse'yi Türk okuyucusuna tanıtmaktır.

YÖNTEM

Bu tez, esere yönelik edebiyat yöntemi ile hazırlanmıştır. Hareket noktası, eserin kendisidir. Çünkü yazarı, hayatını, okuyucuya tanıtan öncelikle onun eserleridir."(...) Eserin teması, kişileri, bunların arasındaki çatışma, anlatım tekniğı, olay örgüsü, imgeler, ton,

semboller, bunların hepsi teknikle ilgili şeylerdir ve eserin kendine özgü anlamını meydana getirirler. Eleştirci bu gibi öğelerin arasındaki ilişkiyi, eserin içinde oynadıkları rolü, bütüne katkılarını araştırarak eserin ilk bakışta farkedilmeyen yönlerini, ince anlamlarını, zenginliklerini ortaya çıkarmaya çalışır."/1

Bu tezde, Hermann Hesse ile Peyami Safa'nın eserlerinden hareketle, o eserlerin içindeki saklı anlam ortaya çıkarılmıştır, eserler açıklanmıştır. Ayrıca yazarların hayatları, fikirleri, çağın koşulları içerisinde ele alınıp, kendi sosyal malzemesi ve onu oluşturan faktörlerin ışığında yorumlanmıştır; yazarların eserleriyle olan ilişkileride ortaya çıkarılmıştır.

I. YAZARLAR VE ESERLERİ

I.1 PEYAMİ SAFA

I.1 a- HAYATI

1899 İstanbul doğumludur. Babası II. Abdülhamit zamanında Sivas'a sürgüne gönderilen şair İsmail Safa'dır. Annesi Server Bedia'dır. İki yaşında babasını kaybederek yetim kalır. Küçük yaşta mecbur kalarak çalışmaya başlar. 1914-1918 yılları arasında öğretmen, 1918 den itibaren gazeteci olarak çalışır. 42 yıl süren yazı hayatına, 19 yaşında iken başlar. 22 yaşında "Sözde Kızlar" adlı romanını yazar. Ortaokul üçüncü sınıfta öğrenimini terkeder.

-
1. Berna Moran, Edebiyat Kuramları ve Eleştiri, 5.B, İstanbul, Cem Yayınevi, 1983, S.185.

Geçimini yazıda arar. Server Bedi takma adıyla daha çok polisiye ve cinayet hikayeleri yazar. Amacı para kazanmaktır. Kendisi, "Server Bedi olmasa Peyami Safa açlıktan ölür."/1 der.

Peyami Safa'yı tanımak için, onun bedensel ve ruhsal dünyasına bir göz atmak gerekir. Yaşamı boyunca çektiği hastalığının ruhsal yapısına etkisini ve bu durumu yazıya döküşü Aralık 1961 de yayınlanan Yeni Yayınlar Dergisinde şöyle dile getirilir ;

"Peyami Safa çıkmazını çözmek için, psikolojik ve kültürel durumlarından çok vücut yapısındaki dramı incelemek yerindedir. Bu cılız vücut, çok sert hastalıklarla yıpranıyordu. Verem, onun bütün gençliğini üç ayrı yerinden minçıklamıştı. Ciğerden kemiğe, kemikten cilde atlayarak uzun yıllar yakasını bırakmayan bu afete karşı sağlıkla direnişi, olağanüstü çaba isteyen bir güçtür."/2

Peyami Safa, Nebahat Hanım ile evlenir. Merve adında bir oğlu olur. Merve'nin askerde iken ölmesi, Safa'nın yaşamını etkileyen trajik bir olaydır. Oğlunun ölümünden bir kaç ay sonra, 15. Haziran 1961 de vefat eder.

I.1.b-ESERLERİ

-
1. Muharrem Mercanlıgil, "Peyami Safa Düğümü," Yeni Yayınlar Dergisi, (Aralık 1961), S. 265.
 2. Ibid., S.266.

ESKİ TÜRK HARFLERİYLE :

1. Bir Mekteplinin Hatıratı, Karanlıklar Kırallı,
1329
2. Zavallı Celal Nuri Bey, Şime-i Husumet mi,
Şime-i Muhabbet mi ? 1329
3. Üç Kardeş (Çeviri) 1334
4. Gençliğimiz (Büyük Hikaye) 1338
5. Kaatli Kim ? (Claude Ferrere'den çeviri) 1339
6. Siyah Beyaz Hikayeler 1339
7. Cingöz Tehlikede 1340
8. Süngülerin Gölgesinde 1340
9. Mahşer, 1924
10. Bir Genç Kız Kalbinin Cürmü, 1925
11. Cânân 1925
12. Sözde Kızlar 1341
13. Alnımın Kara Yazısı 1926
14. O Kadınlar 1926
15. Hey Kahpe Dünya Hey 1927
16. Karım ve Metresim 1927
17. Bir Akşamdı (Roman) 1928
18. Şimşek (Milli Roman) 1928 /1

19. Büyük Halaskarımız Mustafa Kemal Paşa 1920
20. Değerli Kumandanlarımızdan Kazım Paşa, 192?
21. Değerli Kumandanlarımızdan Yakup Paşa, Anadoludaki Büyük Hizmeti Resmî Tercümeilahi ve Şahsiyeti 192?
22. Güzide Serdarlarımızdan Ali Fuat Paşa ve Pederî Merhum İsmail Fazıl Paşa 192?
23. Güzide Serdarlarımızdan Muhittin Paşa 192?
24. İsmet Paşa, 192?
25. İstanbul Hikayeleri 192?
26. İstanbul'un İlk Şerefli Mümessili Refet Paşa 192?
27. Muhterem Heyet-i Vekile Reisimiz Rauf Bey 192?
28. Mübeccel Serdarımız Fevzi Paşa 192?

YENİ TÜRK HARFLERİYLE :

29. Cumhuriyet Mekteplerine Alfabe 1929
- 30-34 Cumhuriyet Mekteplerine Kıraat 1-5 sınıf 1929
Türk Neşriyat Yurdu 77+96+???+189 S.
35. 9 uncu Hariciye Koğuşu (Roman) 1930
36. Resimli Billur Köşk Hikayesi 1930 /1

1. Muharrem Mercanlîgil, "Peyami Safa-Eserleri,"
Yeni Yayınlar Dergisi, (Aralık 1961), S. 258.

37. Yeni Talebe Mektupları 1930
38. Atila (Tarihi Roman) 1931
39. Fatih-Harbiye (Roman) 1931
- 40-41 Türk Grameri 4-5 sınıf 1931
42. Büyük Mektup Numuneleri 1932
43. Bir Tereddüdün Romanı, 1933
44. Amerika'da Bir Türk Çocuğu 1934
45. Bir Varmış, Bir Yokmuş (Çocuk Masalları) 1934
46. Engerek Düğümü 1934
47. Hep Senin İçin (Roman) 1934
48. Küçüklere Hikayeler 1934
49. Sabahsız Geceler (Roman) 1934
50. Arsen Lüpen İstanbul'da 1935
51. Cingöz Geldi 1935
52. Esrarlı Köşk 1935
53. Karanlıkta Bir Işık 1935
54. Kadın Cinayeti 1935
55. Düşman Şakası 1935
56. Tütüncülüğün Ölümü 1935
57. Aynalı Dolap 1935
58. Tatavla Cinayeti 1935 /1

59. Cingöz Recainin Maceraları 1935
60. Cingözün Esrarı 2. Basım 1935
61. Çalınan Gönül (Roman) 1935
62. Sinema Delisi Kız, (Roman) 1935
63. Cumbadan Rumbaya (Roman) 1936
64. Dizlerine Kapansam (Roman) 1937
65. Gün Doğuyor (Piyes, 3Perde) 1937
66. Büyük Avrupa Anketi (Gezi İzlenimleri) 1938
67. Gençliğimiz, (Roman) 2.Basım 1938
68. Korkuyorum, (Roman) 1938
69. Türk İnkılâbına Bakışlar 1938
70. Felsefi Buhran 1939
71. Uçurumda Bir Genç Kız (Roman) 1940
72. Alnımın Kara Yazısı, (Edebi Roman) 1941
73. Deli Gönüm, (Roman) 2.Basım 1941
74. Karım ve Metresim, (Roman) 1941
75. Okul Grameri Elkitabı 1941-1942
76. Rüya Gibi (Edebi Roman) 1941 /1

1. Muharrem Mercanlıgil, Yeni Yayınlar Dergisi,
S.260

77. Selma ve Gölgesi, (Roman) 1941
78. Dilbilgisi, Okul Grameri 1942-1943
79. Fransız Grameri 1942
80. O Kadınlar, (Roman) 1942
81. Fırtına Gecesi, (Roman) 1943
82. İkimiz, (Roman) 1943
83. Kanlı Güller, (Roman) 1943
84. Kucaktan Kucağa (Roman) 1943
85. Millet ve İnsan 1943
86. Mussoline Kimdir ? Faşizm Nedir ? 1943
87. Marks Kimdir ? Marksizm Nedir ? 1943
88. Rousseau Kimdir ? Liberalizm Nedir ? 1943
89. Atatürk Kimdir ? Kemalizm Nedir ? 1943
90. Ziya Gökalp Kimdir ? Türkçülük Nedir ? 1943
91. Makyavel Kimdir ? Makyavalizm Nedir ? 1943
92. Olivera Salazar Kimdir ? Korporatizm Nedir ? 1944
93. Roosevelt Kimdir ? New Deal Nedir ? 1944
94. Sözde Kızlar 1943
95. Al Kanlar İçinde 1944
96. Anadolu Kavağında Bir Cinayet 1944 /1

97. Ateş, (Büyük Milli Roman), 1944
98. Bir Kadının Günahları, 1944
99. Cingöz Geldi, 1944
100. Cingöz Kafeste, 1944
101. Cingöz Recai, 1944
102. Cingöz Tehlikede, 1944
103. Cingözün Ziyafeti 1944
104. Domuz Sokağı Vakası, 1944
105. Elmaslar İçinde, 1944
106. Esrarlı Dolap, 1944
107. Esrarlı Köşk, 1944
108. Gece Kuşları, 1944
109. Gece Tuzağı, 1944
110. Han Baskını, 1944
111. İmdat, 1944
112. Kanlıca Vakası, 1944
113. Karanlıkta Hücum, 1944
114. Kaybolan Adam, 1944
115. Kumaş Parçası, 1944
116. Polis Tuzağı, 1944
117. Sahte Şerlok, 1944
118. Sekiz Adım Kala, 1944 /1

119. Şeytani Tuzak, 1944
120. Yangın Yerinde, 1944
121. Yerin Dibinde Sesler, 1944
122. Hey Kahpe Dünya, 1944
123. Ben Casus Değilim, (Macera Romanı) 1945
124. Bir Akşamdı, (Roman) 1945
125. O Gece (Roman) 1947
126. Aşk Oyunları (Hikaye)
127. Ateşböcekleri.
128. Matmazel Noraliya'nın Koltuğu, (Roman) 1949
129. Yalnızız, (Roman) 1951
130. Beyaz Cehennem Cingöz Recainin Harikaları, 1955
131. Bozkurt, 1955
132. Kral Faruğun Elmasları Peşinde, Cingöz Recai'nin Harikaları, 1955
133. Biz İnsanlar, 1959
134. Mahutlar, 1959
135. Sosyalizm, 1961
136. Mistisizm, 1961 /1

DERGİLER :

137. Kùltür Haftası, 1936
138. Türk Düşüncesini, 1953-1960

I.1 ESERLERİ HAKKINDA GENEL BİLGİ :

SÖZDE KIZLAR :

Peyami Safa'nın ilk gençlik yıllarında yazdığı bu roman, ilk defa 1922 yılında gazete tefrikası olarak yayınlanır. 1. Basımı 1923 yılında gerçekleşen bu eser 12. kez Ötüken yayınevi tarafından basılır. 229 sayfa-lık bu roman tek bölümdür. Anadolu halkının kurtuluş sa-vaşını sırasında çektiği sıkıntılar ile İstanbul'da batı-lılaşma özentisi içindeki bir zümrenin yaşam biçimleri, düşünceleri arasındaki tezatları işler.

BİR AKŞAMDI : 1. Basımı 1924 de, son basımı 7. kez 1980 de Ötüken Yayınevi tarafından gerçekleştirilir. Roman iki kısımdır. İlk kısım 178, ikinci kısım 97 sayfa olup, romanın tamamı 278 sayfadır. Kadın-Erkek iliş-kisinin temellendirdiği romanda, İzmit'te oturan bir genç kızın ailesinden çevresinden sıkılarak akrabası bir genç ile İstanbul'a kaçıışı, kocası tarafından aldatılışı ve intikam amacıyla diğer erkeklerle gayrimeşru ilişkileri konu edilir.

MAHŞER : İlk basımı 1924 de, 7. basımı 1980 de Ö-tüken Yayınevi tarafından gerçekleştirilir. Roman 137

sayfalık birinci bölüm ile 157 sayfalık ikinci bölümden ibarettir. Birinci bölüm, savaş gâzisi Nihad'ın İstanbul'da karşılaştığı güçlükleri, savaş zengini bir zümrünün Avrupalı zihniyet ve yaşam biçimlerini, onların Türk toplumuna ters düşen fikir ve davranışlarına tepki gösteren Nihad-Muazzez birlikteliğini konu alır. İkinci bölümde, Nihad-Muazzez'in mutlu evlilikleri, geçim sıkıntısının bu beraberliğe yansıyan yönleri, karısı tarafından terkedilen Nihad'ın kurtuluşu ölümden araması anlatılır.

ŞİMŞEK : 1. Baskısı, Semih Lütfi Kitabevi tarafından 1923 de, son baskısı 6. kez 1980 de Ötüken Yayınevi tarafından gerçekleştirilir. Kadın-Erkek ilişkisi üzerine kurulan bu romanda, Pervin'in Müfid ile evliliği sırasında onun dayısı ile ilişkisinin devamı ve bu sırada çıkan çatışmalar anlatılır.

CANAN : 1. Basımı 1925 de Orhaniye matbaasında, 4. Basımı Ötüken Yayınevi tarafından gerçekleştirilir. Roman iki kısımdır, 242 sayfadır. Peyami Safa, bu romanını "Valideme hürmet ve minnetle ithaf" sözleriyle annesine ithaf eder. Roman, ittihat ve Terakkicilerin yoğun olduğu bir devirde, tahminen 1916, 1917 yılları arasında geçer. Roman, Bedia'nın kocasının onu ihanetinden şüphelenmesi ile başlar. Kocasını ile birlikte tekrar, yaşamlarını birleştirme kararı ile sonuçlanır.

FATİH-HARBİYE : 1. Baskısı 1931 de, 8. baskısı 1983 de Ötüken yayınevi tarafından gerçekleştirilir. Roman tek kısım ve 119 sayfadır. Olay, Lozan Antlaşmasından sonra, 1923 yıllarında geçer ve Neriman adlı genç kızın Batı ve Doğu medeniyetlerinin zıt görüşleri arasında geçirdiği bocalayışı konu alır. Bu romanda, Tanzimattan beri süregelen Batılılaşma hareketlerinin Türk insanında ve İslam gelenek, görenekleriyle yoğrulmuş Türk toplumunda bıraktığı izler anlatılır.

BİR TEREDDÜDÜN ROMANI : 1. Basımı 1933 de, son 5. basımı 1980 de Ötüken Yayınevi tarafından gerçekleştirilir. Roman tek kısım ve 179 sayfadır. **Otobiyografik** özellikler gösteren bu roman, bir savaş sonrası neslin tereddüdlerini, 20. Yüzyılda yaşanan buhranları anlatır. Yazarın yaşamından kesitler ile yazarın iki kadın arasında geçirdiği tereddüdler dile getirilir.

DOKUZUNCU HARİCİYE KOĞUŞU : 1. Basımı 1937 de Suhu-let Kitabevi, 17. Basımı 1982 de Ötüken Yayınevi tarafından yapılır. Olay, birinci Dünya savaşı yıllarında geçer. Çocuk hastahanesinden görüntüler ile başlayan roman, 5. Teşrinievvel 1915 de Dokuzuncu Hariciye Koğuşunu terkeden yazarın notuyla biter. Otobiyografik bu romanda, çocukluğunda eklem veremi olan yazarın yaşam öyküsünden bir kesit verilir.

BİZ İNSANLAR : 1. Baskısı 1959 da İnkilap ve Aka Yayınevi 6. Baskısı 1980 de Ötüken Yayınevi tarafından gerçekleştirilir, 363 sayfadan ibaret bu roman, Vedia'nın hastahane de bulunması ile başlar ve geriye dönüş ile üç buçuk sene anlatılır. Roman, yine hastahane de ve Orhan'ın ölümüyle son bulur. Romanda savaş zengini bir zümre eleştirilirken, onların Batıya yönelik yaşam biçimlerinin ve düşüncelerinin, Türk toplumunda yarattığı gelişki sergilenir.

MATMAZEL NORALIYA'NIN KOLTUĞU : 1. Baskısı 1949 da Nebioğlu Yayınevi, 7. Baskısı 1980 de Ötüken Yayınevi tarafından gerçekleştirilir. İki bölüm ve 289 sayfadır. Olay, Ferit adlı roman kahramanının çevresinde döner. Allaha inanmayan, rasyonalist bir kişi olan Ferit'in evrimleşmesi anlatılır. Ferit, başından geçen bir takım metapsişik ve parapsikolojik olayların etkisiyle değişime uğrar ve mistik bir dünya görüşüne kavuşur.

YALNIZIZ : İlk kez 1950-1951 yıllarında Yeni İstanbul gazetesinde tefrika edilir, 1952 yılında Nebioğlu Yayınevi tarafından kitap haline getirilir. 1971 yılında Milli Eğitim Bakanlığı tarafından yayınlanan baskısında 21 sayfalık prolog kısmı yer alır, daha sonra ki baskılarında ise bu kısım yazarın isteği üzerine baskıdan çıkarılır. Olay, ikinci dünya savaşı sonrasında, 1945-1946 yıllarında geçer. Üç bölüm ve 339 sayfadır. Prolog kısmında, Samim adlı roman kahramanının yalanla mücadelesini

doğruluk özlemi, doğruluk arayışı ile dile getirilir. Birinci Bölüm, Samim'in ailesi çevresinde döner. Selmin'in gayrimeşru bir çocuk beklemesi aileyi tedirgin eder, dayısı Samim'den şüphelenilir. İkinci Bölüm, Samim'in arkadaşı Meral'in yaşadığı buhranı, bedensel ve ruhsal dünyası arasında yaşadığı gerilimi anlatır. Üçüncü Bölümde ise Meral'in yaşadığı gerilim, iç çatışma sonucu, yaşamının trajik bir sonla noktalanması söz konusudur.

I. 1.d EDEBİ GÖRÜŞÜ

"San'at san'at için midir; cemiyet için mi ? San'at ve edebiyatın gayesi faydalı olmak mıdır, sadece güzel olmak mı? Edebiyat bir lüks müdür, yoksa halk için bilgi ve ahlak yükseltici bir terbiye vasıtası mı? Kısaca edebiyatın gayesi nedir?"/1.Peyami Safa, "Edebiyatın Gayesi" adlı makalesine bu sorularla başlar ve sanatın, edebiyatın hem güzel, hem faydalı olması gerektiğini belirterek makalesini şu sözlerle bitirir:

"Bana öyle geliyor ki, edebiyatın doğrudan doğruya gayesi güzel olmak, dolayısıyla faydalı olmaktır. Şüp hesiz güzel olmak, onun gayesi, faydalı olmak da neticesidir. Dolayısıyla faydalı olmayan güzel var mıdır?"/2

Safa, eserleriyle toplumsal sorunların okuyucuya

-
1. Peyami Safa, Sanat, Edebiyat, Tenkit, der. Ergun Göze. Objektif Serisi NO:2 (2. Baskı İstanbul: Ötüken Yayınevi, 1970) S.51.
 2. Ibid., S.53.

iletilmesi fikrini geliştirir. Toplum ile insan arasındaki çatışmaları, yalnızlıkları dile getirir. Roman kahramanları kanalıyla toplumu değerlendirir ve bireysel, toplumsal sorunların çözüm yollarını gösterir. Romanları didaktik unsurlar taşır. Peyami Safa, sanatın sanat için olduğunu belirtir. Ancak Safa, "Sanat toplum içindir." tezi doğrultusunda eserler veren angaje edebiyat yanlısı bir yazardır.

Safa'nın romanlarında merkez konu, 'İnsan'dır, 'İnsan ruhu'dur. Türk insanının manevi yapısını, insan ruhunun derinliğini işlediği romanları psikolojik unsurlar taşır. İnsanı maddi ve manevi açılardan ele alarak etraflica inceler. Romanda olaylar, kahramanların çeşitli durumlar karşısında tutum ve davranışlarını ortaya koyan vasıtalarlardır. Yazar, roman kahramanlarındaki baskın tutum ve davranışları ayrıntılı olarak inceler. Safa'ya göre yazarın görevi, insan yapısındaki bu karmaşayı çözmek ve bir süreç sonunda kişiliğini buldurmaktır :

"(...) Tiyatro müellifinin veya romancının vazifesi, kahramanlarının ruhundaki halitayı, kaosu, düğümü çözmek, onun hakim ihtirasını ve şahsiyetinin ana çizgisini bulmak ve ruhi kumaşının hakiki rengini ortaya çıkarmaktır."/1

-
1. Peyami Safa, "Tiyatroda ve Romanda Kahramanların Kişilikleri," Evrensel Ay(Resimli Şark), Haziran 1931 S. 33.

Safa, yazarların başlarında geçen olayları eserlerine aktardığını ve düşüncelerini roman kahramanları ya da romanlarındaki kişilikler yoluyla duyurduğunu belirtir. Bu aktarımda, yazara yardımcı olan, gerçeğin yanısıra hayal gücüdür.

Safa, iki yaşında iken babasını ve kardeşini kaybeder. Dokuz yaşında başlayan bir hastalık ve onüç yaşında iken hayatını kazanmak zorunluluğu, kendisini anlamaya ve yetiştirmeye mecbur eder. Hastalık ve geçim sıkıntısı, onun bütün yaşamını etkileyen iki önemli faktördür. Bedensel ve ruhsal duygularını, isteklerini, benliğinin yaşadığı çatışmayı, romanlarına yansıtarak sanat katına yüceltir.

Safa, romanın içeriği kadar tekniğine de önem veren ve Türk Edebiyatına yenilikler getiren bir yazardır. Moran'ın da ifade ettiği gibi "(...) ilk olarak Cumhuriyet Sonrası Türk Romanına bilinçakımı tekniğini getirir ve 'Matmazel Noraliya'nın Koltuğu'nda kullanır."/1 Safa, tekniğin önemini vurgulayarak, romanı mimari eserle özdeşleştirir. Romanın mimari eserden farklı olarak, bir zaman süreci içinde anlatıldığını ifade eder. Roman tekniği ile ilgili görüşlerini şöyle özetler:

-
1. Berna Moran Edebiyat Kuramları ve Eleştiri, 5.B, İstanbul, Cem Yayınevi, 1983, S.20.

"(...) mimari eser zamanın dışındadır.(...) Romanda ise hayat ve hayatın cereyanı için zaruri bir zaman vardır.(...) onun yaratılması, hayatın kendisi gibi, zamana muhtaç olduğu kadar, önceden tahmini mümkün olmayan ve tesadüf kategorisine giren hadiselerin zuhuruna bağlıdır.(...) Roman yazılırken, romancı, romanının hayatına ait sayısız gerçekleşme imkanlarından birini tercih hürriyetini muhafaza eder. Yaratmanın şartı bu hürriyettir."/1

Safa'ya göre, romancı hayatın bütününe değil de seçtiği kısımları almakta hürdür. Ancak "romanın yaratılması için, hayatın gizli düzenine uygun şartlara"/2 uyulması gerekir. Teknik yönünün önemini vurgulayan yazar, roman yazmanın eserde belli kuralları uygulamakla gerçekleşeceğini anlatır.

I. 2. HERMANN HESSE

I. 2. HAYATI

20. Yüzyılın ilk yarısının en önemli Alman yazarlarından. 1877 de Calw'da doğar. Babası Johannes Hesse (1847-1916), önceleri misyoner olarak çalışır, daha sonra Calw yayın birliği başkanlığı görevinde bulunur. Annesi Marie Hesse, misyoner ve hindolog Dr. Hermann Gundert'in kızıdır. Hesse'nin çocukluğu, onun kişiliğine ve sana-

-
1. Peyami Safa, "Roman Tekniği," Sanat, Edebiyat, Tenkit, S.56-57.
 2. Ibid. S. 52.

tına yansıyan önemli bir devresidir. Hesse, 27.1.1946 tarihinde kardeşi Adele'ye yazdığı bir mektupta, baba ocağında yaşadığı atmosferin önemine şöyle değinir :

"(...) Bizi saran, doyuran ve eğiten dünya, ebeveynlerimin, atalarımın dünyası, hem Alman, hem Hristiyan; hem Şvablı, hem de international bir dünya ki burada herkese yer var, ve ne yahudi ne zenci, ne hintli ne çinli yabancı; Ebeveynlerimin ve dedelerimin hizmet ettiği misyon vasıtasıyla bu renkli kardeşler bizim ruh ve düşünce dünyamıza girdiler."/1

Küçük yaşta ailesine başkaldırır. Basel'e gider. 1891 de ailesinin isteğiyle Maulbronn Manastırına gider. Bir süre sonra buradan kaçarak öğrenimini terkeder. Değişik mesleklerde çırak olarak çalışır. Kitapçı çırağı iken Goethe ve Schiller'in eserlerini okur. 1899 da Basel'de kitapçılık yapar. "On üç yaşında iken yazar olmayı kafama koymuştum."/2 sözleriyle belirttiği gibi, yazar olmayı kafasına koyar. 1904-1912 yılları arasında Bodensee'de bir çiftlikte oturur. Maria Bernoulli ile evlenir. Bu evlilikten Bruno, Heiner, Martin adlı oğulları olur. 1910-1912 yıllarında Avusturya, İtalya, İsviçre, Hindistan'a seyahatler yapar. "Ey Dostlar, bu nağme değil" adlı makalesiyle milliyetçiliğe karşı çıkar ve evrensel bir

-
1. Hermann Hesse, Gesammelte Briefe, 3.B, Frankfurt, Suhrkamp Yayınevi, 1982, S. 318.
 2. Volker Michels, Hermann Hesse-Leben und Werk im Bild, Frankfurt, Insel Yayınevi, 1973, S. 10.

barış önerir. Basında nefret toplar. Basının onu "Sefil düşünür" ve "Üzgün Şövalye" nitelendirmelerini yaşamı boyunca unutmaz. 1914-1918 yılları arasında Bern'deki Alman esirleri için kızılhaçta çalışır. 1. Dünya savaşından sonra girdiği bunalım neticesinde psikanaliz tedavisi görür. 1919 da Lugano gölü kıyısına yerleşir. 1923 de İsviçre uyruğuna geçer ve boşanır. 1924-1927 yılları arasında Ruth Wenger ile ikinci evliliğini, 1931 de Avusturya'lı sanat tarihçisi Ninon Dolbin ile üçüncü evliliğini gerçekleştirir. 1939-1945 yılları arasında onun eserleri Almanya'da "İstenmeyen Literatür" içine girer. 1905-1955 yılları arasında Bauernfeld-Gottfried Keller-Goethe-Wilhelm Raabe-Ordery pour le merite-Nobel ödüllerine layık görülür. Alman Kitapçıları barış ödülünü alır. 1947 de Bern Üniversitesi tarafından, ona şeref doktorluğu payesi verilir ; Calw şehrinin şeref vatandaşlığına layık görülür. 1962 yılında Montagnola'da hayata gözlerini yumar.

I. 2.b. ESERLERİ

ROMANLARI :

Peter Camenzind 1904

Unterm Rad 1905

Gertrud 1910

RoBhalde 1914

Knulp (Die Geschichten aus dem Leben Knulps) 1915

Demian (Die Geschichte von Emil Sinclairs Jugend) 1919

Siddhartha (eine indische Dichtung) 1922
 Der Kurgast 1925
 Der Steppenwolf 1927
 Narziß und Goldmund 1930
 Das Glasperlenspiel 1943

HİKAYELERİ :

Die Morgenlandfahrt 1932
 Der vierte Lebenslauf Josef **Knechts**, 1973
 Diesseits 1907
 Nachbarn 1908
 Die Nürnberger Reise 1927
 Umwege 1912
 Klingsors letzter Sommer 1920
 Weg nach Innen 1931
 Schön ist die Jugend 1915
 Kleiner Garten 1919
 Maerchen 1919
 Zarathustras Wiederkehr. Ein Wort an die deutsche
 Jugend von einem Deutschen 1919
 Kleine Welt 1933
 Traumfaehrte 1945

ŞİİR KİTAPLARI :

Musik des Einsamen 1915
 Ausgewaehlte Gedichte 1921
 Gedichte des Malers 1920

Krisis 1928
 Trost der Nacht 1924
 Vom Baum des Lebens 1934
 Der Blütenzweig 1945
 Stufen 1961
 Die spaeten Gedichte 1963
 Die Gedichte/Gedichtausgabe 1942 und 1947

MEKTUPLARI VE DIĞER ESERLERİ :

Eigensinn. Autobiographische Schriften 1972
 Glück. Spaete Prosa. Betrachtungen 1973
 Iris. Ausgewaehlte Maerchen 1973
 Politische Betrachtungen 1973
 Briefe. Erweiterte Ausgabe 1964
 Prosa aus dem NachlaB 1965
 Neue Deutsche Bücher 1965

I. 2.c. ESERLERİ HAKKINDA GENEL BİLGİ

PETER CAMENZİND : 1902-1903 yıllarında Calw ve Basel' de yazdığı bu roman, Hesse'yi Ünlü yapar. 1940 yılında Fischer yayınevi tarafından basılır. "Eğitim romanı"dır. 150 sayfadır. Mutlu bir çocukluk yaşantısının ardından sıkıntılı bir okul yaşamı geçiren Peter Camenzind, karşılıksız iki aşk yaşar, hayal kırıklığına uğrar. Yazarlık denemeleri başarısızlığa uğrar.Sonunda yaşamını, Boppi adında bir sakatın bakımına adar.

UNTERM RAD : Otobiyografik bir romandır. 1906 da yayınlanır. Diyalektik bir roman yapısı vardır. Yazar, Maulbronn manastırındaki okul yaşamından yola çıkarak, eğitim sistemini eleştirir.

GERTRUD : 1910 yılında yayınlanır. Otobiyografiktir. Roman kahramanı genç bir sanatçıdır. Romanda, onun melankolik yaşamı sanat yaşamı, yalnızlığı ve aşkları yüzünden intihara sürüklenişi konu edilir.

KNULP : 1915 yılında yayınlanır. Knulp roman kahramanının başından geçen maceraları konu alır. Roman dokusu içinde, iç monologlar ve diyaloglar vardır.

ROSSHALDE : 1914 yılında yayınlanır. Otobiyografiktir. Mutsuz bir evliliği konu alır. Roman kahramanı, bir ressamdır. "Psikanalize yer veren ruh tabloları, realist olay zincirini çerçeveleyen tipik yeni romantik anlatım unsurları, lirik tasvirler ve derin refleksiyonlar esere çok yönlülük kazandırmıştır./1

SIDDHARTHA : Bu eser, 1919-1922 yıllarında yazılır. 23 dile çevrilen "Siddhartha"nın birinci bölümü Romain Rolland'a, ikinci bölümü, Wilhelm Gundert'e atfedilmiştir. Filme alınan bu eserde, uzak doğu kültürü ve özellikle hint yaşam felsefesi dile getirilir. Konu, Gotama Buda'nın yaşadığı eski Hindistan'da, yani M.Ö. 500 yıl-

1. Gürsel Aytaç, Çağdaş Alman Edebiyatı, Ankara, Ankara Üniversitesi Basımevi, 1978, S. 66

larında geçer ve Brahmanoğlu Siddhartha'nın yaşamını konu alır.Eserin otobiyografik özellikte oluşu, Hesse'nin "inancımı bir kitapta toplamaya çalıştım"/1 sözleriyle doğrulanır. Hesse'nin yaşantısı, Brahmanoğlu Siddhartha kişiliğinde, uzak doğu atmosferiyle süslenerek verilir.

DER STEPPENWOLF : İlk kez 1903 yılında yazdığı "Ein Untergang" isimli öyküsünde ele aldığı konuyu 1927 yılında "Der Steppenwolf" romanında etraflıca işler. Bir hastalığın ve bir krizin ele alındığı bu romanda, sonuç çöküş veya ölüm değil, tersine bir iyileşmedir. Step kurdu olarak betimlenen roman kahramanı Harry Haller, orta yaşlı, hassas bir tiptir. Yalnızdır, melankoliktir. Onun kişilik analizi ile Hesse'nin vermek istediği, toplumdaki kültür değişimidir. Amerikan teknolojisinin Avrupa kültürünü etkilemesidir. Toplumun bunalımı, Harry Haller'in kişiliğinde, bedensel ve ruhsal yapılarının çatışmasında somut olarak dile getirilir. Romanda problem, bu çatışmadan nasıl çıkılacağı doğrultusundadır. "Uzak doğu felsefesinin kişilikten uzaklaştırıcı özelliğine ve esrarkeşliğine sığınan kahramanın yaşantıları, Amerika'daki kültür pesimizmi ve Hipi felsefesi savunucularında büyük yankı uyandırmıştır."/2

-
- 1.Volker Michels, Materialien zu Hermann Hesses Siddhartha , 1. cilt, Frankfurt, Suhrkamp Yayınevi, 1975, S. 336
 - 2.Gürsel Aytaç, Çağdaş Alman Edebiyatı, S. 62,

NARZISS UND GOLDMUND : 1930 yılında yayınlanan bu eserde roman kahramanları NarziB ve Goldmund birbirine zıt karakterde iki arkadaşı canlandırırılar, kişiliklerinde Logos ile Eros "keşif hayatı ve sanatkar varlığı"/1 simgeler. Birbirine zıt bu iki kutup birbirini tamamlar, Manastır yaşamına uygun olan NarziB, arkadaşı Goldmund'un dış dünyaya ait olduğunu anlar. Goldmund dış dünyadaki yaşamı, aşkı, şehveti öğrenir. NarziB ile Goldmund'un yaşamlarında her iki ilkenin birbirine zıtlıkları ve aynı zamanda birbiriyle bütünlük teşkil ettikleri görülür. "Hikaye, biçim bakımından Alman edebiyatının "Eğitim romanı" geleneğine bağlıdır. Dünya, aşk, ve dünyaya sırtını çevirmiş bir düşünce alemi insanı olgunlaştırıcı faktörler olarak ele alınmıştır, ama onların sentezi söz konusu edilmemiş, daha çok kutupluluk işlenmiştir."/2

DAS GLASPERLENSPIEL : 1943 yılında yayınlanan bu eser, Hesse'ye Nobel ödülü kazandırır. Hesse, iki dünya savaşını yaşar, savaş sonrasında oluşan pesimist dünya görüşünü kritik eden Hesse, bu romanında bir ütopya yaratır ve gerçek dünya ile karşılaştırır. Kastalien adındaki ütopya, bir eğitim kurumudur; dış dünyaya kapalı gibi gözükür; ancak hizmet vermeyi düşündüğü sınıf, toplumun orta kesimine aittir. Kastalien'de boncuk oyunu

-
1. Gürsel Aytaç, Çağdaş Alman Edebiyatı, S.63.
 2. İbid., S.63

eğitim yoludur. Matematik ile müziği kapsar. Boncuk oyunu, karşıt ilkelerle oynanan bir oyundur. Roman kahramanı Josef Knecht, benliğinde karşıtlıklara sahip bir tiptir. Belli bir süreç sonunda gelişimini tamamlar ve ahenge ulaşır. Plinio Designoris ile Fritz Tegularius, Knecht'in kişiliğini oluşturan birbirine zıt karakterlerin temsilcileridir. Roman, tez-antitez-sentez doğrultusunda kurgulanır. Önceleri, Kastalien kurumuna yaşamını adayan, daha sonra bu kurumla ilgili şüpheleri olan Knecht, olgunluk çağına vardığında, Kastalien ile dış dünyayı birleştirmek amacındadır.

DEMIAN : 1919 yılında Emil Sinclair imzası ile yayınlanır. Hesse'nin başka bir isimle yazmasının sebebi, "okuru yaşlı bir amcanın tanıdık ismiyle korkutmamak için" (S,2)dir. Savaş sonrası Alman gençliğini etkileyen bu eser için "Gençlik hareketinin incili" ve "Yeni bir eyleme hazır gençliğin incili" denir./1 "Demian", gençlik sorunlarına yönelik bir eserdir. Ergenlik yıllarında çevresiyle çelişkiye düşen, yalnızlık tehlikesi ile karşı karşıya kalan gençliğe, benliğini bulma yolunda çareler sunar. Roman otobiyografiktir ve Hesse'nin psikanaliz tedavisi yıllarına rastlar. "Hikayemi anlatmak için" sözleriyle başlayan romanın önsözünde yazar, eserin uydurul-

-
1. Martin Pfeifer Hesse-Kommentar zu sämtlichen Werken, München, Winkler yayınevi, 1980, S. 9

muş bir öykü olmadığını, gerçek bir yaşantı olduğunu şu sözlerle belirtir : "(...) O, bir insanın öyküsüdür. uydurulmuş değil, mümkün olan, ideal veya herhangi bir şekilde varolmayan, aksine gerçek olan, bir zamanlar yaşamış bir insanın öyküsü" (S. 7)

KLINGSORS LETZTER SOMMER : 1920 yılında yayınlanır. Otobiyografiktir. Roman kahramanı bir ressamdır. Roman- da, ressamın Tessin'de geçirdiği son yaz mevsimi konu edilir.

MORGENLANDFAHRT : Hesse, 1930 yılında başladığı bu eseri 1931 yılında bitirir. "Glasperlenspiel" romanı ile yakın bir ilişki içindedir. Zeller'e göre bu eserde zaman ve mekan kavramları kalkmıştır. "(...) morgenlandfahrt'ta zaman ve mekan sınırları, yaşam ile edebiyatı, illuzyon ile gerçeği birbirinden ayıran sınırlar kalkmıştır."/1 Eser, iç yaşantıyı konu alır. Sembollerle dokunmuş bu eserin konusunu yazar şöyle ifade eder:"(...)morgenlandfahrt'ta konu: Hizmet etmeye özlem, topluluğu arayış, sanatçının korkunç yalnızlık içindeki virtüözlüğünden kurtuluştur."/2

I. 2.d EDEBİ GÖRÜŞÜ

Hermann Hesse, eserlerinde "sanat toplum içindir" te-

-
1. Bernhard Zeller, Hermann Hesse in Selbstzeugnissen und Bilddokumenten Reinbek bei Hamburg, Rowohlt Yayınevi, 1963, S. 121.
 2. Ibid. S. 123

zini savunur. Hesse'ye göre, yazarın görevi, insanın "kendini gerçekleştirme" yolundaki çabalarına yardımcı olmaktır. Eserlerinde merkez konu, insandır, "insan olmak"tır. O insan ruhunun derinliğini işler; insanın iç dünyasını, çelişkilerini, tutkularını dile getirir. Amacı, "(...) iç dünyaya giden yolu bulmak, içinden gelen ve onu yönlendiren sesi insanlara duyurmaktır."/1

Romanları, otobiyografik unsurlarla örülüdür. Hesse, yaşantılarını, fikir ve düşüncelerini eserleri yoluyla aktarır. Yazdığı nesir türü yazıların hemen hepsinin birer biyografi olduğunu, eserlerinde olaylar değil, bireyin yaşadıkları açısından bakılarak onun çevreyle ilişkisinin, kendi benlik çatışmalarının ön planda olduğunu şöyle ifade eder :

"(...) Hemen hemen yazdığım tüm nesir türü eserler, içlerinde tarih, gerçekleşme, gerilimin değil de, temelde bir bireyin, mistik bir figürün dünya ve kendi Ben'iyle ilişkilerinin gözlemlendiği monologlar, ruh biyografileridir."/2

Hesse, yaşamının her devresini, eserlerine yansıtır. Babasının misyoner olarak çalışması nedeniyle, uzak doğu kültürünü evlerine getiren insanlarla tanışması, Hesse'nin Doğu kültürüne hayranlığının başlangıcıdır. Daha sonra ki yaşamında Doğu-Batı kutupluluğunu özümseyip ser-teze varmanın gerekliliğini eserlerinde işler. Okul ya-

-
1. Edgar Neis, Erläuterungen zu Hermann Hesses Demian, Siddhartha, Der Steppenwolf, Bange Yayınevi 1986, S.11
 2. Bernhard Zeller, Hermann Hesse in Selbstzeugnissen und Bilddokumenten, S. 103.

şamında başarısızdır. Eserlerinde bu yaşantısını, eğitime eleştiri olarak kullanır.

Hesse, eserlerinin birbirini tamamladığını ve kendisini bulma yolunda birer basamak olduklarını itiraf eder. Hesse hayatının son yıllarında, kendi gelişimi ve sanatında etkisini sürdüren üç unsur olduğunu itiraf etmiştir : Baba ocağının milliyetçi olmayan hristiyan ruhu, Çin büyüklerinin eserleri ve çok saydığı tarihçi Jacob Burckhardt'ın etkisi./1

Hesse'nin eserlerinde ana problem, inanç olarak belirginleşir. Hesse, çocukluğunda yaşadığı mutlu yaşamından sıkılarak koptuktan sonra geleneksel değerlerden, düzenden şüphelenmeye başlar, huzursuzdur. Çocukluk yaşamının duygusal ağırlıklı mutlu yaşamını baltalayan, gençlik, ergenlik döneminde onu huzursuz eden 'akıl'dır. Onu şüpheyne, kritiğe sevkeder; hayatı kutuplar şeklinde görür. Arayış içindedir, eserlerinde "kendini gerçekleştirme" olgusuna ait sorunlar ve bu çıkmazdan kurtulabilmenin çareleri vardır. Bütün eserlerine yansıyan hayatın kutupluluğu sorunsalı, somut kişiliklerde benlik çalışması olarak yansıtılır. Amacı, bu kutupluluğun arkasında yatan birlik ve bütünlüğü bulmaktır. Hayatın kutupluluğu, diğer bir deyişle maddi ve manevi değerler çelişkisi, bireyde beden ve ruh karşıtlığı olarak ele alınır ve somut olarak roman kahramanlarında gösterilir. Hesse, tüm

yaşamı boyunca bu kutupluluğu hissetmiş ve birbirine zıt görünen kutupları birbirine yaklaştırmayı, bir senteze vardırmayı amaçlamıştır :

"(...) O, vücut ve ruh arasındaki kutupluluğu, madde ve ruh sorunsalı olarak her zaman kendisinde hissetmiş ve zıddıkları, birbirine sıkı sıkıya geçmiş yaşamın zıt kutuplarını tanımaya, bütün zıddıkları birbirine bağlayan ve birbirinden ayıran birliği bir araya getirmeyi güçlkle başarır." /1

Lüthi'ye göre, Hesse'nin amacı sadece bu kutupluluğu göstermek ve bir senteze vardırmak değil, "(...) aksine onun çeşitli modülasyonlarla, farklı çeşitlemelerle hep tekrar ortaya çıkan temel konusunu teşkil eder./2.

Hesse, teknolojinin gelişmesi ile rasyonelleşen dünyadan ve amaç olarak seçilen maddi değerlerden memnun değildir ; bu gelişmenin aslında insanın ruh dünyasını tehdit ettiğini iddia eder :

"Doğumun, bireysel yeterliliğin hedeflendiği burjuva dünyası, Hesse için dayanılmaz olur. Tekniğe ve rasyonel ilkelere dayanan, modern uygarlığın amaçlandığı dünya ona ızdırıp verir. Ayaklarımızın altında kor

1. Edgar Neis. Erläuterungen zu Hermann Hesses Demian, Siddhartha, Der Steppenwolf, 6. Baskı Hollfeld Yayın evi, 1986. S.8

2. Ibid, S. 8

halinde yanan cehennem düşüncesi, çatışmalar ve savaşlarla birlikte tehdit edilmişlik düşüncesi onu bırakmaz."/1

Bu yüzden toplumun farklı değerleri bünyesinde bulundurmasını Hesse, somut kişiliklerde benlik çatışması olarak ortaya koyar. Zaman kavramının aşıldığı eserlerinde, güncellik korunur ve her okuyucu benlik oluşumu ile ilgili sorununa çözüm bulabilir. Hesse, "önder" olmadığını, olmakta istemediğini, yazılarıyla okuyucuya sadece mesaj iletmek istediğini söyler. Ona göre, kişi kendi çözümünü kendinde aramalı ve bulmalıdır:

"Okuyucu istekli ise, kitaplarım onu, çağımızın idealleri, ahlak kurallarının gerisinde yatan kaosu bulduğu yere kadar götürür. İleriye götürmek istediğimi söylersem, yalan olur 'Karşılıklı düzenlemek, huzura kavuşmak' bilgileri öğretilemez. O, tarif edilemeyen iç yaşantı yoluyla bireyi kendisine çeker."/2

Hugo Ball'ın "Romantizmin ihtişamlı ordusunun son şövalyesi" olarak bahsettiği Hermann Hesse'nin, çağındaki yeni romantik yazarları ile bir bağı yoktur. Çağdaşlarından daha ziyade Romantik yazarlara, Rönesansın İtalyan novel yazarlarına daha yakındır :

-
1. Bernhard Zeller, Hermann Hesse in Selbstzeugnissen und Bilddokumenten, S. 100.
 2. Hermann Hesse, Gesammelte Briefe, 2.B, Frankfurt, Suhrkamp Yayınları, 1973, S. 200.

"Çağının edebiyatçıları ile bir ilişki onu pek ilgilendirmiyordu, yeni romantik yazarlarla kişisel bir ilişkisi yoktu. Çağdaşlarından ziyade geçmiştekiler, Alman romantizminin yazarları ve rönesans devrinin İtalyan novel yazarları ona daha yakındı ."/1

II. PEYAMİ SAFA VE HERMANN HESSE'NİN ESERLERİNDE TEMEL KUTUPLULUK

II. 1. PEYAMİ SAFA'NIN ESERLERİ

II. 1.a MATMAZEL NORALIYA'NIN KOLTUĞU

II. 1.a.1. Olay Örgüsü

Ferit, herşeye gülebilen, çıkarıcı, keyfine düşkün bir baba ile gagesiz, çevresine yararı olmayan, morfinman bir kadının oğludur. Ferit, babasını kendisine örnek alır; olayların çözümlenmesinde babasının her zaman sözünü ettiği akılcı açıklama yöntemini kullanır. Allaha, kadeere inanmaz, Annesi ve iki kızkardeşinin ölümüyle aile dağılır. Babası Londra'ya gider. Kardeşi Nilüfer, dindar teyzesinin yanında kalır. Ferit, Vafi Beyin pansiyonunda bir oda kiralar. Bu evde müsbet ilimlerin, akılcı yöntemlerin açıklayamadığı olaylarla karşılaşır. Merdivenlerde rastladığı çıplak insan olayı, Zehra'nın, olayları, örneğin Ferid'in teyzesinin bıçaklandığını önceden söylemesi, Ferid'in yatağına giren bir kadın görmesi ve onun boğazın-

dan sıkması bunlardan bir kaçıdır. Ferit, geceleri ka-
bus görür ve sıkıntılar geçirir, sık sık bağırır. Kom-
şulardan Tosun, Ferid'e yardım etmek ister. Ferid'in sı-
kıntılarının kaynağı olarak teyzesi Necmiye Hanım görür
ve onu bıçaklayarak öldürür. Zehra'nın bu olayı önceden
haber vermesinin mantıklı bir açıklaması yoktur. Teyzesin-
den kalan miras ile Ferid'in parasal sıkıntıları orta-
dan kalkar. Aziz'in yardımlarıyla Ada'ya ve Matmazel No-
raliya'nın pansiyonuna taşınır. Rüyasında Noraliya'yı ve
onun odasını görür. Onun koltuğunda otururken tüm ruhu-
nun bir aydınlıkla dolduğunu hisseder. Gerçek, rüyasında
gördüğü gibidir. Ferit, bu yaşantılardan etkilenir ve
hakikatı manevi değerlerde bulur. Sadece kadın olarak
bedensel güzelliğini gördüğü Selma'yı büyük bir aşkla
sevdiğini anlar.

II. 1.a. 2 Motiflerde Kutupluluk

Olay birbirine kutupluluk gösteren şu motiflerden
örülüdür. İnanmak-İnkâr, hastalık-sağlık, yalnızlık-top-
luluk, aşk-nefret, Şüphe-inanç, dostluk-düşmanlık, mer-
hamet-korku, kararlılık, tereddüt.

II. 1.a.3. Düşüncelerde Kutupluluk

Romanda temel düşünce, madde-ruh çatışmasıdır ve bu
çatışma dinsel nedenlere dayalıdır. Ferit, Türk toplumu-
na yabancılaşmış dejenere bir ailenin oğludur. Örnek al-
dığı babası ona, maddi değerlere önem veren insanın, her
zaman kazançlı, duygusallığın zararlı olduğu fikrini a-

şılar. Ferid'in çıkarıcı, inançsız bir kişilik kazanmasına neden olur. Babasının şu sözleri onun üzerinde etkilidir :

"Allaha inananların hepsi bilaistisna ahmaktırlar. Bunların arasında bulunduğunu söyleyen dahiler, bilgisizliğin mazeretinde mahrum oldukları için büsbütün ahmaktırlar." (S. 61)

Ferit, gagesizdir, tembeldir, kadına sadece onu cinsel doyuma ulaştıracak bir araç gözüyle bakar. Çevresinin ondan beklentisini önemsemez. Davranışlarını yönlendiren ilke AKIL'dır. Her olayın bilimsel, akılcı bir açıklaması olduğuna inanır. Ferid'in bu iddialarını altüst eden olaylar, Vafi Beyin pansiyonuna taşındığı gün başlar. Yaşadığı metapsişik ve parapsikolojik olaylar, onu şimdiye değin savunduğu fikirlerinden şüpheyeye iter. Müsbet ilimlerin sınırını aşan, mantıkla açıklanamayan bu olaylar, Matmazel Noraliya'nın Adadaki evinde de onu bırakmaz.

Ferit, akılcı bir tiptir; olayların açıklamasını bilimsel çözümlerle yapar. Romanın sonunda Ferit geçirdiği gelişim sonucu buna zıt bir kişilik ve mistik bir dünya görüşü kazanır. Ferid'in "insanın aradığı mana kendi icadı değilse, manaya mana veren kendisi değilse, bu, Allahın hikmetinden başka nedir ?" (S. 182) diye düşündüğü sorularını, yine kendisi yanıtlar. Çözüm, mistik dünya görüşünün verdiği aydınlıktır :

"(...) Ölünceye kadar unutamıyacağım. Sonra derin bir sevgi hali...Bunu hiç unutamam. O büyük aydınlık bir an sürdü. Fakat herşeyi kucaklayan bir aşk anıydı. 'O'nu göreceksin demişti hayalet. O kim ? Bu ışık mı ? Işık kim ? Allah. Kendisi veya sembolü... (222)

O, Aklın açıklayamadığı metafizik bir hakikat olduğunu kabul eder, Benliğini aşarak Allaha kavuşması ile gelişimini tamamlar. Yazara göre, "ferdden millete, millettten insana, insandan Allaha doğru aşmanın merhalelerini idealleştirmeyen ve kendi ölçüsünü yalnız kendisinde(...) bulan insanın nasibi bugünkü dünya katastrofundan başka" (S. 258) birşey değildir. Toplumdaki sosyal huzursuzluğun nedeni de benlikten kaynaklanır. Öyleyse BENİ aşmak gerekir.

II. 1.a.4. Anlatımda Kutupluluk

Bu roman, madde-ruh dünyası arasındaki karşıtlıklar üzerine kuruludur. Karşıtlıklar, Safa'nın diğer romanlarından farklı olarak birbirine zıt karakterlerden ziyade, roman kahramanının, iç dünyasındaki çatışma olarak somuta indirgenir ve Ferid'in kişiliğinde birbirine zıt eğilimlerin çatışması şeklinde ele alınır. Romanın birinci bölümünde, Ferid'in iki aşamalı gelişim süreci içinde, madde değerlere inanan birinci devresi söz konusudur. İkinci aşamada, Ferid'in yaşadığı metafizik olaylar, Zehra ve Noraliya yaşantıları, onun "Bu budur" diyen müsbet felsefeyi aşmasında, inanç ve sevgiyi bulmasında etken olan

simgesel olaylardır. Madde-ruh dünyasının karşıtlıklarını tüm benliğiyle yaşayan Ferit, bireysel ve toplumsal kaynaklı bunalımlarının çözümünü, mistik bir dünya görüşü kazanmakla ve o yaşama kanalize olmakla bulur. Ferrid'in yaşamının yapısal diyalektiği, benliğini gerçekleştirme süreci içerisinde vurgulanır ve bu diyalektik bir anlatım tarzı olarak ortaya çıkar.

Biçimsel yapıya yansıyan romanın diyalektik iç yapısı gereği kişilerde ve olaylarda ortaya çıkan zıtlıklar anlatımda tesbit edilebilir. Bu olaylardan birisi de romana adını veren Matmazel Noraliya'nın yaşantısıdır. Noraliya, Müslümanlık ve Hristiyanlık gibi iki büyük dinin tüm zıtlıklarını bünyesinde yaşar. Babası müslüman, annesi hristiyandır. Babası ile annesinin arasındaki çatışma, Noraliya'nın birbirine zıt ortamda, farklı terbiyelerle yetiştirilmek istemesi ile ortaya çıkar. Babaannesinin hoşgörülü, baskısız bir tutumla müslümanlığı tanıtmaması, annesinin onu zorla kiliseye götürmesi, göğsüne haç taktırması yüzünden Noraliya birbirine zıt etkiler altında kalır. Bu durum, diyalektik bir anlatım tarzı yaratır :

"(...) Babaannesinin evinde, duvarda, Mekke'nin resimleri ipekli seccadeler, tesbihler, Kur'an yazıları, hep müslümanca şeyler, annesinin evinde haçlar, Meryamana tasvirleri, Hristos'un heykelleri... On beş yaşına kadar camiye giden Nuriye nerede, haftada bir kiliseye götürülen ve zorla dua ettirilen Noraliya nerede..." (S. 229)

Noraliya, birbirine zıt bu iki ortam içinde büyür, bireysel tutku ve isteklerini aşarak, mistik bir dünya görüşüne ulaşır. Noraliya'nın bu seviyeye gelmesi, birbirine zıt ortamların, düşüncelerin varlığı ile gerçekleşir, o, zıtlıklardan oluşan bir bütünü aşarak, ermiş mertebesine ulaşır. Safa, Noraliya'nın elde ettiği ruhsal dinginliği, aydınlığı somut bir nesne ile sembolize eder. Onun koltuğu "(...) Onun yalnız kendi ben'ine değil, bütün ben'lere, mücerret Ben'e isyanıdır." (S.257) ifadesiyle tanımlanır. Safa'nın semboller, benzetmeler ile süslü cümleleri, kendine özgü üslubunda canlılık yaratır. Romandan alınan birkaç cümle ile bunu göstermek mümkündür :

"(...) Gözlerini yumdu. Asfalttan bir şarkı ve kahkaha nehri akıyordu." (S.202)

"(...) Merdivenden çıkan şişman adam o anın şiirinin üstünden manda gibi geçti ve edebiliği ezdi." (S.119)

"(...) Üzerine kuvvetli bir ışık hümesi vurmuş sedef gibi parlayan gözler Ferid'e dikilmiş." (S.209)

Kutupluluk üzerine kurulan bu romanda, kutupların yanyana ve eşit ağırlıkta betimlenmesi, kontrapunktik çift optik tekniği ile anlatım yoluna gidilmesi, yazar-roman arasında bir mesafe oluşturur. Yazar, yarattığı bu mesafe ile olaylara, nesnelere ve karakterlere karşı objektiflik sağlar. Yazar, anlatıcı değildir. Olayları aktarırken, karakterleri betimlerken, diğer roman figürlerinden yararlanır. Olaylar, onların bakış açılarından

verilir. Kahramanlar hakkında bilgi veren kişiler farklıdır. Yazar, roman kahramanları ile arasına mesafe koyarak, üslupta distans ilkesine bağlı kalır.

Safa'nın genel üslubu realisttir, saniye üslubudur. Yüzeysel anlatımdan kaçınan Safa, karakterleri betimlerken dış görünüşlerini, ruhsal yapılarını derinliğine inceler. Psikolojik tahliller ve ayrıntılı tasvirler ile okuyucunun ayrıntılı bilgi edinmesini sağlar. Safa, "Ben kahramanlarımı şahsiyet ve kültürlerine göre konuştururum"/1 şeklindeki ifadesine uygun olarak roman kahramanlarını tanıtır, konuşturur. Onların bilgi ve kültür seviyelerine uygun sözcükleri seçer, düşünce ve davranışlarının yanı sıra ruh hallerininide ayrıntılı olarak betimler. Peyami Safa, Arapça ve Farsça kelimeleri çok kullanmakla suçlanır. Mehmet Kaplan, onu bu nedenle çok tenkit eden edebiyatçılardan biridir. Safa, Kaplan'ın eleştirisine "Bir Cevap" adlı makalesiyle karşılık verir :

"(...) Bir romancı, kahramanlarını düşündürür, konuşturur veya onların bakışıyla hadiseleri süzerken, kendisinin değil, onların kelimelerini kullanmak zorundadır.(...) Romanlarımdaki kahramanlarımın işledikleri cinayetlerden beni sorguya çekmekle, kullandıkları dilin sorumlunu bana yüklemek arasında fark yoktur."/2

-
1. Peyami Safa, "Bir Cevap" Türk Dili Dergisi, Cilt II. Sayı 14 (1 Aralık 1952), S. 83
 2. Ibid, S. 82.

Yahya Aziz, Sorbonne Üniversitesinde öğrenim görmüş, zengin bir ailenin oğludur. Felsefe öğretmeni olarak çalışır. Yazar, onu bilgi ve kültür seviyesine uygun konuşturur :

"Bütün ihtimalleri reddedebilmek için herşey hakkında tam bir bilgimiz olmak lazım. İçinde büyük tabiat alimlerinde bulunan pek çok insanların deli olmadıkları halde, gördükleri hayaletlerin birer vehim olduğunu nasıl söyleyebilirim ?" (S. 142)

Ferit, madde-ruh dünyasının karşıtlıkları arasında bocalar. Arayış içindedir. Yalnızlık ve korku duyar :

" 'Hayat hayattır, Varlık varlıktır' demiş olmaktan öteye geçiyor mu ? Ben çıldırırsam(...) nerede, neden ve ne olduğumu bilmediğim için çıldıracağım."(S.181)

Hizmetçi Fatma, Vafı Beyin pansiyonunda çalışır. Bir kazada ölen Hüseyin adındaki nişanlısını unutamaz :

"Uh kölen olam. Sen efendisiz. Acı bana. Hüseynim öldükten sonra harama uçkur çözmedim. Dokunma bana. Hüseynimin üstüne erkek istemem."(S. 44)

Kötürüm olarak bilinen Tosun, aslında yedi kişiyi öldürmek suçu ile aranan 'Bursa Canavarı'dır :

(...) Bre kuyruk sokumunu katır tepesi cimri karı ! Bre uğursuz, bre merhametsiz ! Hey iki gözünün deliğine sıçan giresi acuze! Bırak beni Allahım, kaldır ayağa beni, of! Of be, of be, of, of !... (S. 136)

Pansiyon sahibi, Vafi Bey, dindar bir insandır ; Arapça bilir ; Sorunların çözümünü dinde, ilahi düzende arar :

"Fetebarekallah!... O Yahudi mahallesi de olmasaydı sana irşad-ül-aklüsselim müellifini hiç bir şey hatırlatmıyacak mıydı ? Fetebarekallah, ne darulfunun maşallah!" (S. 87)

Peyami Safa, saniye üslubu ile yüzeysel anlatımından kaçınır, ayrıntıya önem verir. Bir davranış betimlemesini örnek olarak verirsek :

"Zehra birdenbire iki avucunuda yüzüne kapadı, kısa ve keskin bir çığlık kopardı. Sonra ellerini yüzünden çekti. Sol kolu yorganın üzerine düşmüştü. Sağ eli havada çirpiniyordu. Gözleri daha fazla büyümüştü. Açık ağzıyla büyük hava lokmaları yutarak ani ve derin nefesler alıyordu. Ferid'e bakmaya ve sağ elini onu uzatarak bir işaret yapmaya başladı." (S. 148)

Safa, davranışların kökenindeki ruh hallerini betimlerken en küçük ayrıntıya dikkat eder. Örneğin, Ferid'in 'Allahım' sözcüğü ile duyduğu ferahlığı, ruh halini şu ifade ile dile getirir :

"(...) belki ilacın tesiri erken başladığı veya Ferit aradan geçen zamanı yanlış tahmin ettiği için, duyduğu ferahlık artıyordu. İçine dolan bu temiz dağ

başı havası, bu geniş soluk, bu nefis, bu nefis dağ başı sansasyonu, bu hafiflik, bu (...) bu süzülüş, bu süzülüş, bu silkinme, hayır darılma, hayır bulama, hayır, hayır, bu kelimesiz hal..." (S. 61)

Safa'nın bir mekanı tasvir ederken ayrıntıya önem vermesi, üslubunun karakteristik bir özelliğidir :

"(...) Pancurları kapalı odada, uzun bir zamanın koyulaştırdığı ve eşyanın üzerine macun gibi sıvadiğı yapışkan bir karanlık, odanın köşesindeki balkon kapısındaki aynı hizadaki oda kapısına kadar bir yol keçesi eninde uzanan aydınlığı keskin bir ton farkıyla kendisinden ayırıyordu." (S. 189)

Romanın birinci bölümü, Vafi Beyin pansiyonunda geçer. Harap bu bina, genelevlerin bulunduğu karanlık, pis bir sokaktadır. Pansiyonda ise bu duruma zıt olarak, bir temizlik sezilir. Bu tezatlık, aynı cümlede kutupluluk yaratan bir ifade ile dile getirilir :

"(...) Bu harap evde, sarhoşların mesanelerini boşalttıkları mundar sokağa ve kiracıların refah seviyelerine göre fazla bir temizlik vardı." (S. 12)

Vafi Bey, titiz bir insandır. Yedi ay önce devraldığı bu harap, karanlık evin bulunduğu sokağın önceki durumunu şöyle dile getirir :

"(...) Bu sokak bedeninden çıkan bilumum ifrazat ve maiyatın boşaldığı bir çanak haline gelmişti : İdrar, kan, meni, kusmuk, sümük, tükürük, belediye ve polis ilanı acz eylemişti." (S.909)

Romanın ikinci bölümü, Büyükadada, Matmazel Noraliya'nın pansiyonunda geçer. Adadaki evin karşısında çamlık vardır. Çam ormanlarının, gül bahçelerinin kokusu ortalığı sarar. Buradaki atmosfer, Vafi Beyin pansiyonunun bulunduğu çevre ile zıt bir görünüm içindedir. Vafi beyin evinden adadaki eve taşınması ile Ferit bir mekan değişimi yaşar. İfadeye yansıyan bu durum anlatımda kutupluluk yaratır :

"(...) Vafi Beyin evindeki fakir odaya nispetle burası lükstü. Fakat orada, herbiri kendi üstüne düşen vazifeden çok fazlasını yapan fakir eşya, burada son rüyalarına dalıp giden tenbel, ağır ve tombul koltuklardan, masif cevizler ve kristallerden ziyade varlığa sahiptiler. (S. 190)

Peyami Safa, kullandığı dile özen gösteren bir yazardır. "(...) Edebi ortalık seviyesi o kadar düşüyor ki, ben bile meramımı anlatabilmek için arada bir tiksindiğim beylik halk deyimlerine, hatta külhanbey argosuna başvurmak zorunda kalıyorum" /1 sözleriyle halk dili ve argonun edebi roman dokusuna girmemesi gerektiğini ifade

1. Peyami Safa, "Nesirde konuşur gibilik," Yaprak Dergisi Cilt II, Sayı 8 (1 Temmuz 1983), S.4

eder, ancak romanda, karakterlerin bilgi ve kültür seviyelerine uygun bu tip sözcük ve tümcelere rastlanır :

"Düştün mü ? Bunak!" (S.15)

"(...) Meteliğine dokunmadım." (S.171)

"Sallanma ulan!" (S.175)

"(...) Nasıl aldattı beni o uyuz tazı.
Meğer sağlam ayakkabı değilmiş,"(S.191)

"(...) Geç bunu artık. Sativer anasını."(S.174)

"(...) Sevmedim bu kahbe dünyayı ben."(S.174)

"(...) Nazlanma ulan (...) Yarın tüyeceğim."(S.174)

"(...) Ben bir zıpırım." (S.126)

"(...) Yok be civan, değil be yahu, anla beni
be kardeş, off, of be Allahım..." (S.173)

Safa, romanda sözcüklerin, tümcelerin tekrarı ile üslubunda canlılık yaratır :

"Sallanma, sallanma çabuk!" (S.8)

"Çabuk, sallanma çabuk." (S.9)

"Yandı cayır cayır o gece Yusuf...

Yandı, yandı... Yandı oğlum."(S.30)

"Al! Alma!-Al! Alma!-Al! Al! Alma!-Al!Alma!Alma!

"Al!Al!Alma!-Al!Alma!Al!Al!Alma!Al!" (S.175).

Safa'nın üslubuna canlılık kazandıran özelliklerden birisi de, hayret, şüphe, endişe uyandıran sözcüklerin kullanışıdır :

"Ayy..." (S. 29)

"Aaaaooooouuu" (S. 30)

"Uh, baba çıhsın, uh..." (S. 43)

"Uh, anam...Ayy" (S. 45)

"Ah!" (S. 107)

Safa'nın karakteristik anlatım özelliklerinden birisi de, soru-cevaplı ifadelerle yer vermesidir :

"(...) Nasıl biz hislerimizin uşakları, nasıl onların kölesi oluyoruz ? Nasıl, ben bu kadını öldürmeyi düşünecek kadar onun bende bıraktığı iyi tesir ve hatıralara ihanet edebiliyorum ? Onu ben öldürmedim, fakat öldüren adamla suç ortağı değil miyim ?" (S. 161)

Bu soruların cevabı, yine aynı roman kurgusu içinde ve soru cümleleri şeklinde verilir :

"(...) Para ihtiyacı, intikam duygusu ve kardeş sevgisi çıkarıldıktan sonra geri kalan neydi ? İşin kendi bünyesinden geldiğini sezdirmediği halde cinayet zevkine benzemeyen birşey." (S. 108)

II.1.a.5. Karakterlerde Kutupluluk

FERİT

Tıp öğrenimi görürken, dördüncü sınıftan ayrılarak felsefe öğrenimine başlar. Akılcı bir tiptir. Bireysel

ve toplumsal olayları müsbet bilimin ilkeleriyle açıklar. İnançsız, entellektüel, hedefsiz ve iradesiz bir gençtir, kendini Öyle tanımlar :

"(...) Ben Türk değilim, insan değilim, hayvan değilim, tıbbiyeli değilim, felsefeci değilim, aŗık değilim, zengin değilim, fertci değilim, cemiyetci değilim, Vafi Beyin ecinnileri arasında oturan, iradesi arpılmıŗ, bir hafta sonra ne yapacağını bilmeyen tenbel, hiç bir iŗe yaramaz..." (S. 56)

Babası, Őmrnn yarısını Avrupa'da hariciye memurluklarında geçirir" ayyaŗ, zanpara, hedonist" (S.56) bir tip-tir ; Ciddiyetin yalnız hayvanlara Őzg olduğuna inanır ; Her üzücü olay karŗısında bile gülebilen ve bu yüzden "GULENER" soyadını alan biridir ; Londra'da yaŗar. Ferid'in annesi ise genç yaŗında Őlr. "Yarı sanatkar, yarı deli, erkek dŗkn, veremli ve veremden iki yetiŗkin kızını kaybetmiŗ, ayyaŗ kokainman, Paris'te okumuŗ, kültürlü" (S. 56) bir kadındır. Ferid'in Nilüfer adındaki kız kardeŗi, ihtiyaer teyzesi ile birlikte oturur. Ferit, yalnızdır; Őęrenimini bitirmeye niyeti, alıŗmak için isteği yoktur, sabırsızdır. Ferit, daha çok babasının mizacına yakın bir karaktere sahip olmak ister. stnlğn ve gücün, madde dünyasında olduğuna inanır.

Vafi Beyin pansiyonunda, akılcı yöntemlerle bir açıklama getiremediği olaylar yaŗar. Karanlık merdivenlerde gördüğü ve dokunduğ çıplak kadınla ilgili gizi zlemek ister.

Çünkü bu olay, çocukluğunda peşini bırakmayan siyah köpek hikayesinin dirilişi gibidir :

"(...) belki onseneden beri onu kovalayan çıldırma korkusunun bu gece yeniden uyanmasını önlemek için de hadisenin doğru bir izahına ihtiyacı vardı.
(S. 38)

Ferit, pansiyonun çatı katında yatan hizmetçi Fatma'nın bu çıplak vücuda sahip olabileceğinden şüphelenir. Fatma, Ferid'de cinsel arzu uyandırır. Fatma'nın cinsi cazibesi, Ferid'in gururu, babasının "her kadın mübahtır" sözleri ve tesirleri arasındaki çatışmadan, bedensel istekleri galip çıkar. Kadından beklentisi de zaten cinselliktir. Ferid'in hizmetçi Fatma ile tattığı şehvet, sonraları ona hedonist olarak acı çektirir, pişmandır. Selma ile ilişkisini, onun yorumladığı gibi "Romantiko-patetiko-malenliko-santimantal" anlamda bulmaz (S. 51) :

"(...) Selma'nın Selmam olması için dün geceki nergis vücutlu katırın yerine geçmesi kafi. Edebiyatsız, dırdırsız, vaitsiz, borçsuz, alacaksız..." (S.51)

Ferit, Selma ile gerçek bir ilişkinin cinsel olarak başlaması gerektiğine inanır. Selma'da ilk anda farkettiği, onun "Amerikan dergisindeki resmi andıran uzun bacakları" (S. 67)dır. En büyük hayali, onu kucaklayıp Saim'in odasına atmaktır. Selma'nın "Bende...Bir ruh yok mu ?"(S. 68) sözlerine cevabı, onun sadece bedensel ilişkiye yönelik inancını doğrulayacak içeriktedir :

"Senin ipek çorabın içinde bir ruh varsa bunu benim avucum anlar. Onunla başka türlü bir temas ve muharebe vasıtası bilmiyorum. Belki dizkapağının da bir ruhu var. Ruh, ruh,...Yürürken belin kıvrılışı...Oradan bir seyyale arıyor. Sen boyadığın ve süslediğin vücudunla bende hangi duyguya hitap ediyorsan ondan cevap alıyorsun." (S. 68)

Ferit, bu cinsi duygular uyandıran güzel vücutta "bu kadar ahmakça santimental bir başın" (S. 69)ne aradığını düşünür. Arkadaşı Nedime'nin karşı fikri savunması üzerine "(...) Söylesenize bana" Lokañtada piliç kızartmasına niçin ipekli don giydirmiyorlar ? İştah niçin aleni de şehvet gizli ?" (S. 70) sözleriyle hayretini belirtir. Ferit, sorunun "cemiyetin ahlakından ve geri bir namus telakkisinden" (S. 79) kaynaklandığını düşünür. Babasının aşkın ahmaklık olduğunu belirten sözlerini doğru bulur. Selma ile ilişkisini sürdürmek için, bağlı olduğu diğer bütün sorunları çözümlemek gereğine inanır.

Ferit'in yaşadığı olaylar, onun kişiliğini bulmasına yardımcı olur. Bir gün yolda göğsü sıkışır ve fenalık geçirir. Yakınlarda bir pastahaneye oturur ve ilaç içer. Onun bu sıkıntılı halini gören bir ihtiyar adam, yanına yaklaşır; derin nefes almasını, yüreğinden "Allahım" diyerek nefesini vermesini söyler. Ferit, ihtiyarın dediğini yapar. Sonuç, onda şaşkınlık uyandırır, çünkü birdenbire ferahlamıştır. Bu ferahlığın, az önce aldığı ilacın

tesiriyle gerçekleşmediği muhakkaktır. Babasının, Allaha inananlar için söylediği sözlerin yanısıra "Allahım" nidasıyla kavuştuğu ferahlığı düşünür :

"(...) ferahlık artıyordu(...)ruhunda bu elemişlik(...)bu süzülüş, bu silkinme, hayır durulma, hayır buğulama, hayır, hayır, bu kelimesiz hal(...) en az on yaş gençleşen yüzüyle lokantanın aynasındaki yüzü arasında geçirdiği metamorfozu düşünürken, içinde hala akisleri uzayan "Allaha inananların hepsi bilaistisna ahmaktırlar...(.) tarzındaki sözlerini de hatırlayarak..." S. 61)

Ferid'i etkileyen olaylardan birisi de, geceleyin yatağına çıplak bir kadının sokulduğunu hissetmesidir. Ferit, silkelenmeye çalışır, ancak kadın onun boğazından sıkar, Ferit kendisini kaybeder, Onun bağırdığını duyan komşuları kapı kilitli olduğu için içeri giremezler, bir süre sonra kapıyı açan Ferid'in rüya görmüş olduğunu sanırlar. Ferid'in boynu kıpkırmızıdır. Bazıları, bu olayın bir 'hallucination' olduğunu savunur. Tosun adlı romatizmalı ve yerinden kalkamayan komşusu, Ferid'i çağırarak derdini sorar; ona yardımcı olmak ister. Ferit, kız kardeşine yaptığı baskı yüzünden teyzesine öfkelenmiş olduğunu anlatır. Geceleyin, Zehra'nın bağırması ile uyanırlar. Konuşamayan Zehra, kağıda "Gördüm.Kadını.Bıçak sapladılar göğsüne. Tanımıyorum." (S. 149) sözlerini yazar. Zehra, parapsikolojik bir tutum arzeder, olayları önceden algılar.

Ferit, Zehra olayını "Cochemar hallucinatore"(S. 154) olarak yorumlar. O gece, Ferid'i karakola götürmek üzere bir polis gelir ; teyzesinin bıçaklandığını haber verir. Zehra'nın bu olayı önceden haber vermesi, Ferit için şaşırtıcıdır. Daha şaşırtıcı olan, Ferid'in aklından geçen herşeyin gerçekleşmesi, bıçağın tam onun kalbine saplanması ve yüzüne kan sürülmesidir. Onun aklından geçen ile gerçeğin bu kadar birbirine benzemesi, tesadüften öte bir olaydır :

"(...) O tasavvurunun böyle tıpatıp gerçekleşmesindeki çıldirtıcı tesadüf-fakat böyle tesadüf olmaz, bıçakda benim tasavvur ettiğim gibi kalbe saplanmaz. Zehra'nın vision'udamı tesadüf ?-Çıldirtıcı..." (S. 157)

Ferit, komşusu Tosun ile konuştuğunda, olayların bir kısmı aydınlığa kavuşur. Bir kısmı ise hala müammadır. Tosun, aslında polisin aradığı Bursa canavarıdır. Ferid'le konuşmasının üzerine teyzeyi öldürür, çaldığı parayı Ferid'e verir. Ferit, perişandır. Bu durumda onu anlayabilen tek dostu Yahya Aziz'dir. Bu çelişik durumu çözmek için, ondan yardım ister :

"(...)Şimdi bütün bu kitapları beyninizde sıkınız ve bana bir damla, bir damla aydınlık süzünüz. Çıldıracağım. Söyleyiniz bana, nasıl bir dünyadayız biz ?"
(S. 180)

Ferit, bir sırdan kurtulmak için başka bir sırta tutunmak zorunda kaldığını, merdivende rastladığı çıplağı, Zehranın teyzesinin ölümünü önceden haber vermesini, odasını kaplayan kırmızı sisi, yatağının altından gelen babasının kahkahasını anlatır, çıldırabileceğini, fakat "nerede, neden ve ne" (S. 182) olduğunu bilmediği için, çıldıracağını söyler. Aklın rolü nedir ? Anladığı kadarıyla akıl, tüm olayları açıklayamaz. Bu, Ferid'in inandığı dünyanın, dünya görüşlerinin yıkımı demektir." Bu budur" diyen müsbet felsefeyi aşmak ister :

"(...) Eğer bana 'Bu budur'dan başka bir şey söylemeyen müsbet felsefeyi aşamazsam, aklın tamamıyla lüzumsuzluğuna inanacağım. Abes bir varlık nizamı içinde akıl bir körbarsak kadar vazifesizdir. İç güdünün yerini almaya niçin boşuna uğraşılıyor?" (S. 182)

Önceleri manaya mana kazandıranın insanın benliği olduğunu savunan Ferit, daha sonra Allah'ın varlığı veya yokluğunu anlamamanın bireysel tecrübelerle oluşabileceğine inanır. Karşılaştığı durumlar olsa olsa "Allahın hikmetidir." :

"(...) Eğer insanın aradığı mana kendi icadı değilse, manaya mana veren kendisi değilse, bu, Allahın hikmetinden başka nedir ? Bir zerresi insanın şuuruna dalan muazzam bir şuurun niyetinden başka nedir ? Onun varlığı ve yokluğu hakkında bir karara varmak için

ya her biri kendi tecrübelerimizin yoluyla ferdi ve mistik bir sezisi kendimize rehber edeceğiz, veya evrensel bir anlayışı doğrulayan külli mefhumlar delaletiyle düşüneceğiz..." (S. 182)

Ferid'e göre, bireysel yaşantılar, evrensel bir anlayışın onayından, evrensel anlayış ise, bireysel bir yaklaşımdan yoksun kalacaktır. "Külli mefhumla medlülü arasında kaçan ve yakalanmayan bir şey olduğunu ve bu şeyin bizzat ismi olmıyan realitenin kendisi olduğunu" yaşantı yoluyla anlar, tüm zıtlıkların arasında "bir cevher birliği" (S.183) sezdiğini söyler. Bu "yeni dünyayı tanımak" isteğindedir. . Sevgi ve inanç arayışı içindedir. Selma'ya karşı duyduğu kinin aşk olduğunu anlar, sevgisinin onu kendisinde, kendisini onda yok etmek özleyişi olduğunu, aşk ve kinin bir duyguyu anlattığını bilir. "Oradan edebiliğe ve belki Allaha çıkar gibi de oluyorum" (S. 183) sözleriyle gelişme dönemi yaşadığını ifade eder. Ferit, rasyonel bir tiptir ; babasını örnek alır ; müsbet ilimler ve akılcı yöntemlerle olayların çözümüne varır. Vafi Beyin pansiyonunda,, daha sonra Ada'da Noraliya'nın evinde yaşadığı bir dizi simgesel olaylar sonucu gelişir. Evrende, gerçeğin çok boyutlu olduğunu anlar ; her olayın, nesnenin gelişen, değişen, bir döngü içinde aktığının bilincine varır ; metafizik ve parapsikolojik bir takım olayların varlığını kabul eder. Noraliya'nın evinde geçirdiği ilk gece, gördüğü rüyanın etkisiyle benliğini aşar ve birdenbire büyük bir aydınlığa kavuşur ; tüm evren gerçeğini anlar :

"(...) Artık şuurunda kendi ben'ini değil başka ve geniş ve herşeyle birleşmiş, sonsuz bir kendi vardı. Bu kendinden çıkan ve onu aşan, her şeyi kavrayan ve herşeyle bir olan bir kendi şuuruydu. Bu bir mutlak birdi. Ansızın gözleri kör edecek kadar keskin bir ışığa benzeyen ve hududu görünmeyen büyük bir aydınlık parladı ve ansızın herşeyi kavradı ve sonsuz derinliklere iner gibi bir duygu bütün ruhunu sardı." (S. 209)

Ferit, rüyasında Noraliya'nın odasını, koltuğunu görür ; Gerçek, rüyadaki aynısıdır. O koltukta, içine doğan aydınlığı, kendinden geçişini, içine dolan büyük sevgi anını şöyle dile getirir :

"Bunlar maddi deliller.. Fakat asıl...İşte ben burada kalacağım, bu noktada : Asıl koltukta geçirdiğim anlar..Aziz Bey, insan kendinden geçince şuurunda kaybeder. Ben kendimden geçtim, fakat şuurumu kaybetmedim. Daha doğrusu şuurunu kaybetmedim. Çünkü bu artık benim şuurum değildi. Ben yalnız o şuurun belki şahidi olarak vardım. Bu nüansı anlatamam. Ölünceye kadar unutamayacağım. Sonra derin bir sevgi hali...Bunu hiç unutamam. O büyük aydınlık bir an sürdü. Fakat o herşeyi kucaklayan bir aşk anıydı."O'nu göreceksin' demişti hayalet. O kim ? Bu ışık mı ? Işık kim ? Allah. Kendisi veya sembolü..." (S. 222)

Safa, "Mistisizm" adlı eserinde, mistisizmi, (...) insan ruhu ile varlığın esası arasında birleşme imkanına

inanmaktır. (...) Dosdoğru (vasıtasız), aklın vasıtası olmadan, beş duyumuzun bize tanıttığı dışarı Dünyanın içimizdeki tesirlerinden sıyrılarak, Dünya'ya ve maddeye ait her türlü alakadan sıyrılarak varlığın prensibi ile veya Allah'la birleşmektir."/1 şeklinde açıklar.

"(...) dünya ile bütün bağlantılar kesildiği için insanın ruhu, kendi içinde bir obje ile, sonsuz varlıkla, Allah ile temasta olduğu hissini duyar."/2 Ferit, yaşadığı bu mistik tecrübe ile kendisinden geçercesine bir haz, hayranlık hali hisseder ve büyük bir değişim geçirir. Artık eski rasyonalist Ferit değildir. Babasının etkisinden kurtulur. Onu yalnız babası olduğu için sever, - demonlu zekası-için değil. Selma ile ilişkisi yeni bir boyut kazanır. Önceleri cinselliği, bedensel isteklerinin doyumu düzeyinde algılarınken geçirdiği gelişim sonucunda, cinsellikle ilgili düşünceleri ruhsal, duygusal bir nitelik kazanır. Selma ise, Ferid'in ilk halini kabul eder ve ona döner. Aralarındaki sorun yine aynıdır. Vücudunu veren Selma ile, ilişkilerinde duygusal bir nitelik arayan Ferit :

"Ben seni apartmanın merdivenlerinde kucakladığım gün, Selma, bir hayvandım. Seni o gün dudaklarının lokumunda, göğsünün zıplayışında, diz kapaklarında ve topuğunda aradım. Bereket sen başka yerde

1. Peyami Safa, Mistisizm, İstanbul, Babiali Yayınevi, 1941, S. 7

2. Ibid., S. 9

idin. O kadar kolay bulunsaydın şimdi ne kalacaktı senden ? O gün bana ilahi bir ders verdin sen. Şimdi o 'sen' nerede ? Hayretler içindeyim. Ben seni büyük bir hayrete hazırlarken sen beni şaşırttın." (S. 269)

Selma, hatasını anlar ve Ferid'le tekrar birlikte olurlar. Ferid'in geçirdiği gelişim sonucu, kavuştuğu inanç ve sevgi, toplumun Batılılaşma süreci içerisinde, sahip olduğu değer kargaşalarından kurtulacağına işarettir. Ferit, reddettiği Allahı, inancını yeniden bulur ; Müsbet bilimlerin olayların açıklanmasında yetersiz kaldığını, maneviyat ile desteklenmesi gerektiğini anlar.

YAHYA AZİZ

Romanda yazarı temsil eden ve onun fikirlerini dile getiren, tam bir tarafsızlıkla hareket ederek, olayların akışını, gelişimini engelleyemeyen bir kişidir. Lisede felsefe öğretmenidir. Sorbonne Üniversitesinde tahsil görmüş, Adana'lı zengin bir çiftcinin oğludur. Vafi Bey'in evinde kiracıdır. Vafi Bey, onun bilgili, kültürlü, güvenilir bir kişi olduğunu şu sözlerle dile getirir :

"(...) Anladımki deryadır. Üstadların Üstadıdır. Müşkülüm olunca bende kendisine danışmak isterim. Zira mutasavvufaya bigane değildir. Velakin yanına varılmaz. Kendisi bir kuyudur ki içine evvela kendisi düşmüştür. Sesi derinden gelir." (S. 92)

Ferit, önceleri hoşlanmadığı, "suret-i mutlakacı"(S. 143) bulduğu Yahya Aziz ile dost olur ; sorunlarını anlatır ; ondan yardım ister. Ferid'in yaşadığı yalnızlık, korku, Aziz için şaşırtıcı ve yeni bir olay değildir. Ancak Ferid'in yaşadığı "koltuk olayı" farklıdır. Yahya Aziz, Ömründe ilk kez, "metapsişik eserlerdeki müşahedeleri andıran bir tecrübeyi, onu bizzat yaşayanın" (S. 215) ağızından dinlemek fırsatını bulur. Bu arada kendisi de bir telepati vakası yaşar ve ertesi gün Ferid'i ziyarete gelirken, beraberinde onun yaşadığı olayları anlatan bir kitap getirir. Ferid'in yaşadığı "Supranormal hadiselerle karşı, sofu ilmin duyduğu korkuyu" (S. 223) yaşadığını itiraf eder. Aziz'e göre, Noraliya'nın hayatında Ferid'in "(...) vakanızı hazırlayan bir ruhi gelişme safhalarının aranması gerekir."(S. 226) Matmazel Noraliya ise , bugünkü müsbet ilme ters düşen bir yaşam geçirir, normal insanların beş duyu ile algıladığı olayları yaşar, evrensele erişir. Aziz, 'Noraliya' yaşantısının müsbet ilimlerin metodlarıyla açıklanamıyacağını söyler; ilmin yetersizliğine işaret eder :

"(...) Matmazel Noraliya bir laboratuara daveti kabul etmedikçe ve her istiyen bilgine görünmedikçe bugünkü beş duyu ilmi ona inanmamakta mazur olacaktır. Böyle bir metot, realitenin en kaba görünüşünden daha fazlasına inanmaya gücü yetmeyen bir basitliktedir. Ondan ilim değil, teknik doğar."/ S.224

Aziz, Noraliya'nın; bireysellikten evrenselliğe tırmanan yaşamını şöyle yorumlar : Noraliya ile çevresi arasında

bir çatışma vardır. O, annesiyle aynı dünya görüşünü paylaşmadığı halde, onunla birlikte yaşar. Noraliya'nın yaşamındaki birinci safha, "Ferdiyet kabarması"(S. 256)dır. Bu huzursuz ruh, "Contemplation-temaşa" devresine girince huzura kavuşur ; Ben'in fırtınaları diner. Çünkü o , inzivaya çekilir ; ancak yine huzurlu değildir ; tüm felaketlerin kaynağı olarak kendisini görür. Bu, "Morfiction-fena" devresidir. Noraliya, temaşa ve fena aşamalarından geçer. Aziz'e göre, Noraliya, kendisini Allah'tan ayıranın benlik olduğunu anlar ve BEN liğini aşar. Matmazel Noraliya'nın koltuğu "onun yalnız kendi BENliğine değil, bütün benlere, mücerret Ben'e isyanıdır."(S. 257) Aziz, evrende varolan bireysel, toplumsal huzursuzlukların, BENlikten kaynaklandığını, "ferdden millete, millettten insana, insandan Allah'a doğru aşmanın merhalelerini idealleştirmeyen ve kendi ölçüsünü yalnız kendisinde bulunan insanın nasibi"(S. 258) nin bugünkü dünya huzursuzluğunu yarattığını söyler.

II.1.b. YALNIZIZ

II.1.b.1 Olay Örgüsü

Samim yalandan nefret eder. Sokakta rastladığı bir kadını, doğruluk timsali olarak görür ve içini döker. Annesinin hasta olduğunu söyleyen bu kadınla birlikte evine gider. Sabahleyin uyanır, kadınla birlikte cüzdanının yok olduğunu farkeder./1 (Birinci Bölüm) Nişanlısından ayrılan Selmin, bebek beklediğini itiraf eder. Bebeğin babası belli değildir. Mefharet, kızının hamileliği ile

1. Prolog kısmı, daha sonra yazarın isteğiyle eserden çıkarılmıştır.

kardeşi Samim'in aşık halleri arasında bir bağ kurar. Samim'in, hatıra defterindeki aşık ve mutsuz olduğunu ifade eden cümleler, bu konudaki şüphelerini artırır. Samim, Selmin'i şaşırtacak bir biçimde gerçeği ortaya çıkarır. Selmin hamile değildir. Amacı, nişanlısı ile birlikte tasarladığı planı uygulamaktır. Böylece, annesinin inadını kırarak, nişanlısının kardeşi Meral ile ilişkisi olan dayısı Samim'i, ondan uzaklaştıracak, kardeşini genç bir arkadaşı ile evlendirmeyi uman Ferhad'a yardımcı olacaktır. (İkinci Bölüm) Feriha, toplumun 'kötü kadın' olarak damgalandığı bir kadındır. Ailesini, çevresini, toplumsal değerleri reddederek, kendisinden çok yaşlı bir adamla Paris'e kaçmıştır. Meral, Feriha'ya hem acır, hem de onun Paris yaşamına özenir. Meral'in babası Nail Bey, Samim, Ferhat, onun Feriha ile görüşmesini istemezler. Meral'in Feriha ile görüşmesi ve yalan söyleyerek bunu gizlemek istemesi, Samim-Meral ilişkisini sonlandırır. Meral, Samim'e tüm sorunlarını anlatmak ister, ancak korkar, çekinir. Meral, Samim ile birlikte aklandığını, huzura kavuştuğunu "onsuz ben bir sıfırım" sözleriyle itiraf eder. Diğer yandan da bedensel isteklerini frenleyemez ve Fil Nuri ile cinsel açlığını doyurur. Anlık zevklerin kendinden nefrete dönüştüğünü, günah duygusu, huzursuzluk kazandırdığının bilincine varır ; ahlaki değerlere karşı düştüğünü anlar. Meral'in yaşadığı olayları

farkeden Ferhat, onu ikaz eder ve Samim ile tekrar görüşmesini öğütler. Meral, yalandan nefret eden Samim'i tekrar yalanlarıyla oyalamaya kalkar. Samim, ilişkilerinin kesinlikle bitmesi gerektiğini anlar.(Üçüncü Bölüm) Nail Bey Mersin'e gider. Ferhat ile Meral evdedir. Meral, Ferhad'ın tüm baskı ve tehditlerine rağmen Paris yolculuğuna hazırlanır. Geceleyin kaçarken Ferhad'a yakalanır. Meral, çaresizdir. Kurtuluşu, ölümden arar. Bir mektup yazarak intihar edeceğini belirtir. O sırada sigara içmek için büyük bir istek duyar. Çakmağına benzin koyarken, bir kaza sonucu yanarak ölür. Annesi Necile Hanım ve hizmetçisi Renginaz huzursuz bir gece geçirirler. Renginaz, felaketi hisseder ; Yanık kokusu duyar. Samim'de huzursuzdur, evde yanık kokusu duyar. Telefonla felaketi öğrenir. Samim, Necile Hanım'ı telefonun başında ölü bulur. Necile Hanım, kızı Meral ile oğlu Ferhad'ı aramak istemiştir.

II.1.b.2. Motiflerde Kutupluluk

Olay şu motiflerden örülüdür. Aşk-nefret, yaşamak ölüm, yalan şüphe, tereddüt...Meral, Samim'den ve ailesinden çekinir, korkar. Bu korku, onun tüm çıplaklığı ile başından geçenleri, özlemlerini açıklayamamasına, kendisini olduğundan farklı bir kişilikte tanıtmamasına sebep olur. Gerçekleri gizlemek, onların düşüncelerini başka yöne çekmek için yalan söyler. Ancak yalanları, onu aldatmaya, gerçeklerin daha çabuk ortaya çıkmasına

neden olur. Meral'in yalanlarını hissedene ve ortaya çıkaran Samim, onun tutarsız söz ve davranışlarından şüphelenir. Her davranışın kökeninde bir sebep arayan Samim, Meral'in yalan söylediğinden şüphelenir. Meral, iki benliği arasında, iki karşıt davranış içerisinde bocalar. Bu tereddüt, toplum baskısından uzaklaşma istemiyle, Paris'e gitmek ve huzur bulduğu Samim'in yanında kalmak arasındaadır.

II.1.6.3. Düşüncelerde Kutupluluk

Samim adı altında Safa, 20. Yüzyıl insanının huzursuzluğuna, mutsuzluğuna işaret eder ; Laboratuvarlarda gerçeğin yakalanmadığını, teknik mucizelerin, savaşımlara neden olarak, yine insanları mutsuz ettiğini anlatarak maddeciliği eleştirir. Tek yönlü elde edilen maddi gerçeklerin, olayların çözümünde yeterli olmadığını belirtir ; çözümün insanın kendisinde, ruh dünyasında olduğunu açıklar. Günümüz dünyasının "maddeyi ve parayı tanrılaştıran bir dünya görüşünden" (S. 229) kaynaklandığını ve mutsuzluğa sebep olduğunu iddia eder :

"Ey insan! Bu kitabı sana ithaf ediyorum. Başının üstünden büyük bir rüzgar geçiyor. Yalancı bir fecirle başlayan asır kararıyor ve sana tek ümit ışığı olarak en kudretli kaynağı uraniumda değil, senin ruhunda sıkışmış maddeden koparak çıkarıldığın korkunç tahrir aletinin patlayışından yükselecek alevi bekletiyor. Ey bahtsız. Tarihinin hiç bir devrinde kendine

bu kadar yabancı, bu kadar hayran ve düşman olmadın. Laboratuvarında aradığın, incelediğin, oyduğun, dibine indiğin, sırrını değiştirdiğin herşey arasında yalnız ruhun yok..." (S. 379)

Romanda, bir takım metapsişik, parapsikolojik olayların varlığı ile yazar, olayların sadece fizik kanunları ile açıklanamayacağını, metafizik gerçeğin kabul edilmesi gerektiğini anlatır. Safa'ya göre, 20. Yüzyılın ilk yarısında, hepsi iflaslarla neticelenen ihtilaller, savaşlar, insanların manevi gerçekleri görmesini engelleyen olaylardır :

"(...) Onu beyin hücrelerinin bir üfürüğü sanmakla başlayan müthiş gafletin, otuz yıl içinde gördüğün iki muazzam dünya harbinin kan ve gözyaşı çağlayanlarında en büyük dersi arayan gözlerine bir körlük perdesi indirdi..." (S. 379)

Bu dünya savaşları yeni bir dünya özlemi doğurur. Yazar, yeni araştırmaların verilerinin bile, sinir sistemleri dışında, her canlıyı birbirine bağlayan gizli bağları açıklayamadığını ; ancak ruhun varlığına, Allah'a inanç ile mutsuzluktan kurtulmanın mümkün olduğunu, bunun içinde tek yolun insanın kendisine yönelmek olduğunu şöyle dile getirir :

"(...) Bırak şu maddeyi, boş şu ölçü dehayı, doy şu fizik ve matematik tecesüsüne, kov şu kemiyet fikrini, dal kendi içine, koş kendi kendinin peşinden,

bul onu, bul kendini, bul ruhunu, bul, sev, bil, an, gör, kendi içinde gör Allah'ını. Kendine dön, kendine bak, kendine gel(...)senin iç zıtlıklarını elemeye yarayacak ve seni kendi kendinle boğuşmaktan kurtaracak ruh mucizelerini ara. İnan manevilere ve mukaddeslere, inan..." (S. 379)

Samim, 20. Yüzyıl gerçekliğine, zihninde yarattığı Simeranya adlı ütöpik dünya ile eleştiri getirir. Simeranya, tüm zıtlıkların tasfiye edildiği, madde ve mana ikilemini aşmış bir kutupluluk ülkesidir ; Olayların "Bütün" ışığında, toplu inceleme yöntemi kullanılarak incelendiği ütöpik bir ülke. Safa, bu ütöpik ülkenin, ilkelerinin, insanları mutluluğa götüreceği görüşündedir. Bunun içinde, ortaçağdaki dar anlayışı geliştiren beş duyu idrakinin dışına çıkmak gerekir :

"(...) Ortaçağ papazında haklı olarak ayıpladığın dar kafalılığın anlayış sınırlarını daha fazla darlaştıran beşduyu idrakinin kapalı dünyası içinde kalma : Arşı geç, ferşi atla, sidreyi aş, Gör ne var maverada ibrethiz." (S. 379-380)

Safa, beş duyu idrakinin dışına çıkmakla, fiziki olayların dışında metafizik, metapsişik, supra-normal olayların çözümlenebileceğini belirtir ; manevi bilimlerin, ruh dünyasının önemini vurgular :

II.1.b.4 Anlatımda Kutupluluk

"(...) O halde kendi imzanızla yazdığınız bütün romanları yaşamışsınız demektir." şeklindeki sözlere "(...) Parçalarını yaşadım. Şunu da söyleyim ki romancı eserlerinde ne kadar objektif olursa olsun, bütün kahramanları yine kendisidir."/1 ifadesiyle cevap veren Peyami Safa, romanlarındaki otobiyografik unsurların varlığına işaret eder. Bu ifade, yazarın hayatı boyunca yaşadığı madde-ruh ikilemini, sanat katına yüceltmek çabasında olduğunu anlatır. Yazar, çocukluğu ve gençliği yoksullukla, hastalıkla mücadele içinde, geçmiş bir kişidir. İki yaşında öksüz kalması, daha çocuk denecek yaşta geçim kaygısına düşmesi, dokuz yaşında kemik veremine yakalanması, onun hayatı boyunca bedeni, ruhsal yapısı, başka bir deyişle madde-ruh dünyası arasındaki tezatlarla uğraşmasının kaynağını oluşturur. Kişiliğine, yazarlığa yansıyan bu sorunu, romanlarının konusunda ve üslubunda kutupluluk olarak sanat katına yükseltir.

Yalnızız'da temel sorun, madde ve ruh dünyası arasındaki zıtlıklardır. Romanda Samim ve Besim Örneğinde olduğu gibi karşıt karakterler, birbirlerine zıt dünya görüşleriyle birlikte verilir. Karakterlerin dış görünüşlerinden, dünya görüşlerine, yaşam tarzlarına dek onları betimleyen tüm sözcükler, tümceler birbirine zıtlık gösterir. Samim, "Simeranya" adını verdiği ütopyik dünyasında yaşayan, olaylara bütüncü bir tutumla yaklaşmayı

1. Peyami Safa, "Peyami Safa diyor ki," Her Ay Dergisi Cilt I, Sayı 1 (20 Mart 20 Nisan 1987), S. 123

kendisine ilke edinen idealist yapıda bir insandır. Besim ise, akılcıdır; midesine düşkün, maddi zevklerinin, hazlarının esiri olan bir kişidir. İdealizm ve Realizm, onların karakterlerinde somuta indirgenir. Besim'in(...) Benim güldüğüm şeylerin hepsine ağlar o." (S. 27) şeklindeki sözleri karakteristik bir ifadedir.

Peyami Safa, "Yalnızız" da ilk romanlarından farklı olarak, objektiflik ilkesine bağımlıdır. Karakterlere, olaylara, nesnelere karşı yaklaşımı bütüncüdür. Yazarın, bir üslup özelliği yaratan bu tutumu ile okuyucunun tek yönde etkilenmesi önlenir. Kutuplardan herbirini eşit ağırlıkta sunması ile karşıtlıklar arasında bir denge kurar. Kontrapunktik çift optik tekniği ile objektif bir anlatımı başaran yazar, karşıtlıkları bütünüyle görür ve okuyucunun da objektifliğini sağlar. Romanın iç yapısındaki kutupluluk ve varılmak istenen sentez, üslupta da bütüncü bir tutumla kendisini gösterir. Karakterlerin birbirine kutupluluk teşkil etmesinin dışında, 'Meral' örneğinde olduğu gibi karakterlerin iç dünyasındaki çarpışma ele alınır. Meral, birbirine zıt eğilimlere sahip bir insandır. Meral'de yazarın "sosyolojik ve biyolojik benlikler" olarak betimlediği karşıt davranışlar, karşıt benlik anlatımında kutupluluk yaratır. İnsanlık aşkı ile dolu birinci Meral; yalanlarıyla, Batı özlemini gizlemeye çalışan ikinci Meral. Birinci Meral, Samim'i sever. İkinci Meral ise, özgürlük ile Paris kentini özdeşleştirmiş bir insandır. Türk toplumunun kadınlara yönelik ahlak baskısından uzaklaşmak, Feriha gibi özgür olmak ister.

Yazar, roman kahramanlarının tanıtımında, çeşitli kaynaklardan yararlanır. Anlatım tekniğine yansıyan bu özellik, roman kahramanlarının çeşitli perspektiflerden karakterize edilmesini amaçlar. Samim, ablası Mefharet tarafından, kendi yeğeni ile ilişki kurmasından şüphe edilen bir insandır. Besim ise, ağabeyini platonik bir aşık olarak görür. Meral için Samim, korktuğu, çekindiği, ancak yine de yanında huzur bulduğu bir insandır. Ferhat, kızkardeşinin Samim ile ilişkisini onaylamaz ; ancak daha sonra Samim'in ciddiyetini takdir ederek, Meral'in onunla beraber olmasını ister. Meral'in annesi Necile Hanım, gençlik yıllarında Samim ile beraber yaşamıştır ve bu yüzden Meral'in, Samim'in kızı olma ihtimali bile vardır.

Safa, olaylara, karakterlere karşı, mesafeli bir gözlemci niteliğinde olmakla beraber Samim'le özdeşleşir. Onu karakterize eden üslubu, onaylandırıcıdır ; onun düşünce ve davranışlarını olumsuz olarak eleştirmez, ona karşı tarafsızlığını koruyamaz. Peyami Safa, üslubu ile bir orijinallik taşır. Roman kahramanlarını tanıtırken kullandığı sözcükler, ifadesinde bir canlılık yaratır. Onların dil ve kültür seviyelerine uygun sözcükler seçer ; ayrıntılı olarak dış görünüşlerini, davranışlarını betimler. Ruh halleri, kültür seviyeleri, tutku ve davranışları dikkate alınarak, bahsedilen karakterlerin

olaylara bakış açısı, olaylar ile ilgili yorumlar dikkate alınır. Bu, onun üslubunda, karakteristik bir özelliktir. Safa, roman kahramanlarının, gerçek hayata uygun olmasına dikkat eder. Onların aşk, akrabalık, görev v.s. gibi olgular karşısındaki tutumlarını ortaya koyar; kişiliklerini analiz eder. Roman kahramanlarının fikir ve davranış farklılığına işaret edilmesi, birbirine zıt kutuplar biçiminde ortaya konulması, üslupta canlılık yaratır.

Peyami Safa'nın üslubu süslü, sanatkar üslubudur. Okuyucuya aktarmak istediğini düz, imajsız, sade, sanatsız cümleler ile ifade etmez, aksine sıfatlardan, benzetme ve imajlardan faydalanarak süslü ve kendine özgü, orijinal bir üslup yaratır. Cümleleri, Türkçe Dilbilgisi kurallarına uygundur. Özne, fiil ve diğer öğeler yerli yerindedir. En çok kullandığı kelimeler, sıfatlar ve zamirlerdir. Roman karakterlerini, mekanı, olayları betimlerken, inceliklerine kadar iner ve ayrıntılı bir ifade tarzı geliştirir, anlatımda yüzeyselliği önler. Roman karakterlerini tanımlarken, onların bilgi ve kültür seviyelerine uygun sözcükler seçer; davranışlarının kökenindeki ruh halleri tahlil edilir. Ayrıntıları, okuyucuya aktarmak ile gerçekleştirdiği genel üslubu realistir. Saniye üslubudur. Bir davranış betimlemesini örnek verecek olursak :

"Kapı ağır ağır açıldı ve içeriye, sallanarak Besim girdi. Şapkasını o kadar öüne eğmişti ki, kaşları görünmüyordu.

Yüzü kıpkırmızıydı. Lacivert elbisesinin yakasında kocaman bir karanfil vardı. Durdu. İki elinin baş parmaklarını yeleşinin koldeliklerine taktı ve başını iki defa salladı." (S. 225)

Davranışların kökeninde ruh hallerini betimlerken, Safa'nın realist üslubu, karakteristik özelliğini korur. Örneğin ; Meral'in yalan söylerken ayrıntılı ruh hali :

"(...) İnce, kanatları yapışık ve uzunca burnu biraz daha uzar, kalın ve son derece biçimli ağzı kenarlara doğru yayvanlaşır, sanki yakın ve gizli keder levhalarının önünde yüzü, yepyeni bir hayat anlayışının doldurduğu manalarla birdenbire zayıflar ve derin bir mahzunluk rengi anlaşılmayan bir siva halinde bütün cildini kaplayarak hafif şımarık ve neseli anlarındaki çocukluk dan eser bırakmazdı. (S. 148)

Safa'nın bir mekanı tasvir ederken, ayrıntıya verdiği önemi, şu cümlelerle tesbit edebiliriz :

" Odadaki iki pencere arasında duvara dayalı, üstüne gazete kağıdı serilmiş, kenarında bir kuru ekmeğin parçasıyla zeytin taneleri duran eski bir tahta masadan, sol tarafta, üzerindeki, soluk ve kirli örtüsüyle bir divana benzemek için nafiye yere zahmet çeken ot minderli bir kerevetten karşı tarafta, yerde bir yorgan ve iki yastık başka eşya yoktu ve hiçbir madde bu odayı herhangi bir insana bağliayacak hususilik taşımiyordu."/1

Safa'nın genel üslubu realisttir, buna rağmen o, tamamen objektif olunamayacağını savunur :

"(...) Sanatçı veya edebiyatçı müşahade ettiği eşyaya, vakıalara ve insanlara kendini karıştırmamak, onları olduğu gibi eserine almak kararındadır. Bu çeşit eserde de süjenin zıddı olarak obje, yani dış varlık hakim olduğu için ona da objektif sıfatı vermiştir. Realizm de bu sanat görüşünün adıdır. Gerçekte subjektif olmaktan kurtulan hiçbir sanat eseri yoktur."/1

"Yalnızız" da yazarın realist üslubu gereği, objektif olduğu tesbit edilebilir. Ancak yazar, Samim'in düşünce ve davranışlarını onaylaması ile objektiflikten ayrılarak subjektif bir anlatım kazanır. Yazar, roman kahramanı Samim gibi, toplu inceleme metodunu kullanır, bütüncü bir yaklaşımla roman karakterlerini tanıtır. Roman kahramanlarının hiçbiri kusursuz değildir, olumlu ve olumsuz yanları mevcuttur. Üslupta distansa yer veren yazar, roman kahramanları ile arasına mesafe koyar. Roman figürlerinden Feriha, toplumun dışladığı bir insandır. Safa, Feriha'nın vatan, aile özlemini dile getirerek, okuyucunun tek yönlü yorum yapmasını, onun sadece 'kötü kadın' olarak algılanmasını önler. Bütüncü yaklaşım ile Feriha'nın tüm hatalarına rağmen özlem ve sevgi ile dolu olduğuna işaret edilir. Bu şekilde, yazarın ironik üslubu ortaya çıkar.

1. Peyami Safa, Kültür Haftası Dergisi, S.21 (Ocak-Haziran 1936) S.5.

"(...) Paris'te bazı anlarım oldu ki, annem beni affetse, ölünceye kadar Cihangir'deki evde mahpus kalmaya razı olur-
dum. Hani insanın kendi evinin bulaşık çukuruna bin tane Paris feda olsun. Son-
ra memleket, dostlar..."(S. 189)

Safa, karşıt imajların ifade gücünden yararlanarak üstü-
buna canlılık getirir. Feriha ,bir yandan, Cihangir'deki
tahta evden ve annesinin romatizma iniltilerinden kur-
duğuna sevinir; diğer taraftan Paris'in renkli yaşamın-
dan, olağanüstü oluşundan bahseder :

"(...) Fotoğrafta ve filmde bile görüle-
mez orası. Paris başka. Paris için ne
düşünüyorsan, bil ki hepsi yanlış, hep-
si karikatür." (S. 187)

Feriha'nın, vatan ve aile özlemini dile getiren ifade
ile arkadaşı Meral'e tavsiyeleri birbirine zıtlık göste-
rir :

"(...) Sakın aptallık edeyim deme, hiç
tereddüt etme, hepsini bir çuvala koy.
Sarayburnundan denize at. Paris'i gö-
rünce boynuma sarılacaksın..." (S. 187)

Meral için, İstanbul, aile ve cemiyet baskısı ile özdeş-
tir. Paris düşüncesinde saklı gerçek, bu baskıdan uzak-
laşmak, özgürlüğe varmaktır. Meral, Paris'e gitmek ya
da İstanbul'da kalmak arasında bir karar veremez, çeliş-
kiye düşer ; Türk toplumunun dışında karşılaşacağı ya-
şamdan ürker. Safa, süslü ve sanatkar bir üsluba sahip-
tir, roman dokusunda düz cümlelerden çok benzetme ve i-
majlardan yararlanır :

"Çürümüş insan eti renginde bir gökyüzünün zemini üstünde ağaç dallarının siyah uçları hafif bir rüzgarla sallanıyordu." (S. 24)

"Onu kiskacı içinde çarpındığı akrebin zehirlerinden kurtaramazsam bir sevgiliyi kaybedeceğim." (S. 168)

"Mefharet'in yüzüne keskin çizgiler halinde bir endişe yengeci ayaklarını geçirdi." (S. 31)

Bu şekilde ifadelerde ortaya çıkan kutupluluk, aynı cümle içerisinde dahi kendisini gösterir :

"İnsan sevince kavga etmek istiyor."
(S. 101)

"Öperken ısırır." (S. 109)

Peyami Safa, tıp ve metafizik ile ilgili kavramlara yer verir. Çoğunlukla Türkçe'de karşılığı olmayan bu sözcüklerin dışında, bol miktarda Fransızca kelimelerden yararlanır. Örneğin : individuell (S.71), anticipation (S.111), konkrete(S. 362) Bu gibi sözcüklerin yerine, Türkçe karşılıklarını kullanabileceğini iddia edenler yüzünden çok eleştirilir. Ancak o, salt sadeleştirme, Türkçe'leştirmeden yana değildir, gerektiğinde yabancı kelimelerden yararlanabileceğine inanır. Yine de "(...) Ancak öz Türkçe ifadesi mümkün yerlerde yabancı kelimeleri kullanmak doğru olmaz."/1 şeklindeki ifadesiyle çelişir. Yaprak Dergisinde yayınlanan "Dil Sıkıntısı" adlı makalesinde

1. Peyami Safa, "Peyami Safa Diyor ki," Her Ay Dergisi, Cilt I. S.1 (20 Mart-20 Nisan 1937), S. 120

ise, tamamen yabancı kelimelerden arınmış bir edebiyatın var olmadığını dile getirir :

"Yeryüzünde bu kadar mutlak bir eleme prensibine göre dilini tasfiye etmeyi düşünmüş bir tek millet yoktur. Olsaydı, İngiltere'de Shakespeare'den Eliot'a Fransa'da Ronsard'dan Valery'ye, Balzac'dan Proust'a İtalya'da Dante'den Pappiniye ve daha eskilerden daha yenilere kadar hiçbir büyük romancı ve şair çıkmaz, edebiyattan eser kalmaz, bu milletler dasdarak bir milli vokabüler içinde taş devrinin iptidai ifade vasıtalarını kullanırlardı. Çünkü yabancı kelimedenden müstağni kalmış bir edebiyat yoktur."/1

Romanlarında kullandığı Fransızca kelimeler, yazarın Fransız dili ve kültürüne olan yakın ilişkisinin ürünüdür. Ancak diğer yandan yazar, yabancı dilin ve kültürün etkilerini eleştirir. Meral'in Türkçe kullanamayacak kadar, Fransızca'ya hakim olmasını anlatırken üslubu onaylayıcı değildir.

"(...) Bir dilin yabancı sözlerden temizlenmesi halk diline dönmekle mümkün olamaz."/2 sözleriyle halk dilinin edebiyatta yeri olmadığını ifade eder. Buna rağmen yazarın, olayların karakterlerin yapılarına uygun olarak"(...) beylik halk deyimlerine, hatta külhanbey argosuna"/3 yer verdiği açıktır :

-
1. Peyami Safa, "Dil Sıkıntısı," Yaprak Dergisi, Cilt II Sayı 7 (15 Haziran 1963) S.8
 2. Peyami Safa, "Nesirde Konuşur Gibilik," Yaprak Dergisi Cilt II, Sayı 8 (1 Temmuz 1963), S. 4
 3. Ibid. S. 5

"(...) Moruğun heyheyleri üstünde"(S.183)

"(...) Öyleyse bizim moruk razı olur.
Demin atıştık onunla." (S.183)

"(...) Ben kapı yapmıyorum baba."(S.180)

"(...) Paris'e giden bir aşifte, yalnız
anasının kanına girse, yine birşey değil."
(S. 181)

"(...) Paris'te, ihtiyar bir herifin ku-
cağında fing atan o kariya acıyorsun ?"
(S. 181)

"Çatlasanızda patlasanızda Feriha'ya gi-
deceğim. Ruhunuz bile duymaz." (S. 181)

"Boş ver, dedi, artık o kari ile konuşmak
sana yakışmaz." (S. 176)

Safa'nın başka bir anlatım özelliği, soru-cevap ni-
teliğindeki cümlelere yer vermesidir. Okuyucuyu düşünme-
ye sevkeder, ifadeye canlılık kazandırır :

"Bana inat mı yapıyorsun bunları hep ?
Nişanlıyla evlenmene razı olmadım di-
ye mi ? Onu kovdum diye mi ? İyi ettim.
İstersen fena evlere düş, yine sokmam
o oğlanı buraya ben." (S. 82)

Yazar, roman dokusu içine ünlü yazarlardan alıntılar
yerleştirir. Proust'tan (S. 217-218) Nietzsche'den (S.349)
Rilke'den (S. 377) alıntılar, romana canlılık kazandırır.
Safa'nın, özenle kullandığı hayret ve şüphe uyandıran
sözcükler, tümceler, haykırışlar romanın akıcılığı sağlar:

- " Alçak ! (S. 17)
- "Kimden ? Söyle! söyle diyorum!"(S.16)
- "Kimden ? Kiminle ? Çıldıracağım."(S.18)
- "A...yy! " (S.51)
- "Sanç...Yor...cek...Şanrr..Di.."(S.73)
- "Suss ...Biri beş geçe...Simsiyah ke-
sildi... O alevler...Fakat bitti. Sus
...Gittiler... Ev boşaldı." (S. 329)
- "Bu ses, bu ses..." (S. 381)

II.1.b.5. Karakterlerde Kutupluluk

SAMİM

Samim, elli yaşlarında olgun ve kültürlü bir erkektir. Bir sigorta şirketinin ve bir bankanın yönetim kurulu üyeliklerinde bulunur. Ayrıca "benim hayalimin ilk çocuğu olan Simeranya" diye adlandırdığı, ütöpik bir dünya'ya ilişkin görüşlerini yazar ve bir kitap olarak yayınlamayı düşünür. Kitabının önsözünde, "yirminci asrın ilk yarısını dolduran ve hepsi iflasla neticelenen ihtilallerin ve dünya harplerinin neden bir çağ sonu işaretleri olduğu, neden bir dünya hasreti doğurduğunu..." (S. 111) açıklamak ister. Yaşanan dünya değerlerinin maddeyi ve parayı tanrılaştıran bir dünya görüşünden"(S.229) kaynaklandığını ve mutsuzluk getirdiğini iddia eder. Samim'in yarattığı ütöpik dünya, Simeranya, yüzelli yıl sonraki bir dünyadır ve bu dünyada, ideal bir hayat ve toplum düzeni hüküm sürer, maddi gerçeklerden uzakta yaşanan, bir mana atmosferi, insanın zıtlıklarını yok eden bir ahenk vardır ;

"(...) Simeranya'da insanın ruhu, bugün sanıldığı gibi bir 'iç dünya' değildir, havayı dolduran ve gizliliği kalmayan bir mana kesafetinin fertler tarafından massedilişi ve bütün varlıkların birinden ötekine intikali hadisesidir. Orada insan devamlı bir mana atmosferi içinde yaşar. Sanki her an bizi herşeye bağlayan sessiz bir musikinin ritmi içindeyiz. Bütün zıdıklarımızı tasfiye eden bir ahenk(...)" (S. 364)

Samim, idealist bir insandır. Maddeye ve dış görünüşe önem vermez. Allah'a ve Ruhun varlığına inanır, "yeni ilim müşahedeleri, amibten insana kadar, sinir sistemlerinin dışında fertleri birbirine ve eşyaya bağlayan sım-sıkı, mahiyetleri henüz bilinmiyen gizli bağlar olduğunu gösteriyor" (S. 364) diyerek "(...) herkese, herşeye, her zamana, her mekana şamil ve Allah'a bağlı olan"(...)şuur-üstü ruh bölgemizin"(S. 364) edebi kalacağını ve insanı yalnızlıktan, huzursuzluktan kurtaracağını iddia eder. Samim'e göre, madde, mana arasındaki mücadele, insanın davranışlarına, dünya görüşüne yansıyan dip zıtlıktır. Bu zıtlıklardan, yarattığı bunalımdan, huzursuzluktan kurtulmak mümkündür. Çözüm, manevi dünya'dadır, insanın kendisine, ruhuna, Allah'a dönmesi gereklidir. Samim'e göre aşk, kadın-erkek arasında oluşan, manevi nitelikte bir duygudur ; cinselliğe, menfaate bağlanmaması gereklidir. Çünkü manevi aşk, insanın benliğini aşmasına bir ortam hazırlar :

"(...) Cinsi olmayan bir aşk, bize benliğimizi aşmayı ve sevgilimizin şahsiyetine dalarak, başka bir insanda sosyal ve üniversal bir iştirakin ilk merhalesini yaşamayı gösteren bir yükseliştir." (S.166)

Samim'in, "cinsi tabiatimizi" uzakta bırakan "manevi değerler sistemi içinde"(S. 37) aşık olduğu kız Meral'dir. Bir pastahane de ona yaklaşıp, Samim'in bir artiste benzediğini söyleyen Meral, onun duygusal yönünü etkiler. Meral, Samim'in 28 yıl önce birlikte yaşadığı Necile'nin kızıdır. Samim, Meral'in kendi kızı olmadığını sanır; çünkü Necile, kızına baba olarak Nail Bey'i göstermiştir. Meral ise, annesi ile Samim arasındaki bu eski ilişkiyi bilmez. Samim, yaşamın dipzıtlık adını verdiği "varlaşma" yoklaşma "kutuplarından doğduğunu, varlaşmanın ölüm korkusu ve nefretiyle birlikte edebilik özleyişini, edebilik hayali ve neşesi doğurduğunu, insanın kendisini aşması için yaptığı tüm fedakarlıkların, varlığı sürdürmenin gereği olduğuna işaret eder. İnsanda oluşan birinci ben, bu hamleden kaynaklanır. Aşk, fedakarlık, kendini aşmak, sosyal ve kutsal değerler şeklinde kendini gösterir. İnsanı, ihtiyarlığa ve ölüme sürükleyen "yoklaşma" hamlesi, fanilik, geçicilik duygusu ile hedonist, keyfe düşkün, "bugün varız, yarın yokuz" ahlakıyla, ikinci Benliği oluşturur ki bu "tabiat, uzviyet, biyolojik hayat, içgüdü" nün biçimlediği, para, lüks, keyif ahlakı, şehvet gibi değerlerin yerleşmesidir.(S. 158) Samim'e göre, bu iki

benliğin tümü ile aktif olarak etkisini sürdürdüğü bir tiptir. Samim, Meral'e, ikinci Benliğin zararsız hale getirildiğinde mutlu olunacağını şu sözlerle ifade eder :

"Ah, çok güzel, iki benliğimiz arasındaki iç diyalektik hareketinin tam üstüne bastın. Tabii. Biri olmadan öteki olmaz. Tabii. Hem ikincilerimizin kökleri tabiata ve içgüdülerimize bağlıdır. Onları yok edemeyiz. Öldürmekten maksadım hapsetmek ve ziyansız hale getirmektir...(S. 153)

Samim'e göre, Meral, Feriha ile görüşmemelidir. O, Feriha'ya karşıdır ; fuhuşun ekonomik kökenli olduğunu ve Feriha'nın bir fahişe olmadığını ; 60 yaşındaki bir adamın sunduğu lüks yaşamı tercih ederek, toplumsal değerleri çiğnediğini söyleyerek onun bu davranışını "mahbus ikincisinin isyanı" (S. 153) olarak niteler. Feriha'nın cesaretini hayranlıkla değil, nefretle karşılar. Meral, "günahının zevkini değil, çirkinliğini paylaştığı"(S.210) Feriha ile arkadaşlığından "üstüne sıçrayan lekeleri temizle" melodir.(S. 210) Meral ise, Feriha ile görüştüğünü gizler. Samim'e yalan söyler. Samim, sebep ve sonuca bakmaksızın yalandan nefret eden bir kişidir. Sevgilisinin söylediği küçücük bir yalan ile "bütün varlığın zıtlık prensibi arasındaki münasebeti kavramaya"(S. 50), toplu inceleme yönteminin yardımcı olduğunu söyler. Olayların "tek cephe içinde"(S.50) açıklanması sağlıklı değildir ; bütünü gözden kaçırmamak gerekir. Bu yüzden Samim, yalanın bir görünüş ahengi yaratmak için, kutuplardan birini örtmek ihtiyacıyla kullanıldığına inanır.

Yalan, "bir tekamül zarureti olduğu kadar, "kutuplaşma dramı" adını verdiğimiz bir dip zıtlık gerçeğinin de zaruri neticesidir."(S. 51) Ütopik dünya Simeranya da, yalanın lüzumsuzluğu anlaşılmış, tabiat ve hayatın içindeki zıtlıklar barıştırılmıştır. Meral'in Samim'e devamlı yalan söylemesi şüphe doğurur. Samim, Meral'in ikinci, biyolojik benliğinin etkisinde kalarak, Paris'te ihtiyar bir çapkınla birlikte olacağını sezer. Meral'i affetmez. Kendisiyle bütünleştirerek sevdiği Meral'in, sorunlarını kendi içinde çözümleyebileceğine inanır. Ancak bunu başaramıyarak bir felakete sürüklenecek Meral'le ilişkisini keser :

"(...) hiç kimse benim kadar, bu cemiyetin meselelerini kendi meselesi yapmıyor ve acılarını benimsemiyor. Çünkü hiç kimse benim kadar, seni bekleyen felaketin sezgisine malik değil, çünkü hiç kimse benim kadar seni kendisiyle karıştırmıyor, ve hiç kimse senin kadar benim içimin aydınlığında körleşmiyor."

(S. 218)

Çözümü, Meral'in kendi kişiliğinde araması gerektiğini savunan Samim'e göre, sevgiliyi unutmaya çalışmak, Sadece bir şeklin katili olmaktır. Oysa dava "yalnız sevgili ile kendimiz arasında değil (...) asıl dava kendimizle kendimiz arasındadır.(S. 252) Bu görüşleri savunan Samim, Meral'in kendi kendisinden nefret etmesine, trajik bir son yaşamasına seyirci kalır. Kendisinden korktuğunu, çekindiğini sezindiği, Meral'le Samim'i bir diyalog kuramaz ; düşlediği dünyanın ilkeleriyle onu yargılar ve

sorunlarıyla onu başbaşa bırakır. Tümünden yaklaşımla, olayların sebep ve sonuçlarını titizlikle değerlendirebilen Samim, Meral'e el uzatamaz ve onun gerilim içindeki yaşamının, trajik bir ölümlle neticelenmesine adeta seyirci kalır. Olayların, objektif olarak değerlendirilmesini savunurken, Meral ile ilişkisini bireysel bir olay olarak görür :

"(...) Bu kız, Yarabbi, bu kadın, nasıl bu karı, of bu mahluk nasıl benim hislerimin tarihine ve içimin en mahrem galerisine, sonunda kovulmak için bile olsa, nasıl, nasıl girebildi ?"(S.276)

Meral'e karşı aşkı, kine, öfkeye dönüşür. Çünkü, onu "en seçme hislerinin" konusu yapmış, ona değer vermiştir, "onu hayalinin bile erişemeyeceği mertebelerin, süzülmüş maneviliklerin kızı olmaya doğru götürebileceğini"(S.277) sanmıştır. Meral intihar eder. Bıraktığı mektupta, kendi kendisinden nefretin, sebep olduğunu yazar. Samim, bu ifadenin iki Benlik fikrini doğruladığını şöyle anlatır :

"(...) Şaşıyorum. Meral'in kendi kendini bu kadar kısa bir ibare içine sığdırabilmesindeki başarıya hayret ediyorum 'Kendi kendimden nefretimin' Bak burada da iki 'kendi' var. İnsanın benliğinde ki bu ikilik en az yarım asırdan beri malumdur. Birine 'sosyal ben', hatta 'resmi ben', ötekine 'asıl ben, temel ben' dendiği olmuştur. Daha birçok Ben'ler düşünülebilir. Fakat kökleri iki tanedir. Ancak bunların şuur

mekanizmasındaki yerleri ve fonksiyonları karanlıktır. Bir 'gayrişuur' veya onun tam anlamdaşı olmayarak bir 'şuuraltı' tasavvur edilir." (S. 362)

Samim, Meral'in nefretinin bu "şuurüstünün sosyal tabakasıyla şuuraltının somatik tabakası arasındaki" (S. 363) bir mücadeleden kaynaklandığını, başka bir ifadeyle "ahlak ve beden arasındaki bir çatışma"nın sonucunda, oluştuğunu dile getirir. Samim'e göre, Meral, intihar etmeseydi, şuuraltında gizli olan "günah kompleksi" (S.363), onu daha ileriki bir tarihte bir hastalığa itecekti. Meral'in intiharına neden olan, bu iç mücadele, "sosyal" ve "biyolojik" benliklerin çatışmasından sosyal benliğin biyolojik benliğin emri altına girmesinden, "köleliğinden" (S.363), "sosyal olamadığı için yalnızlığından" (S.363) kaynaklanır. Meral'in, kendisine karşı nefreti de bu yüzündedir. Meral örneği ile yaşam görüşlerini değerlendirecek ve tezinin doğruluğunu değerlendirecek ortam bulan Samim, tüm insanlığın yalnızlığa mahkum olduğunu; hatta insanın kendi kendisiyle mücadelesinde bile, iki Benin birbirine karşı yalnızlıklarını şöyle ifade eder :

"(...) büyük kalabalıkların ortasında, insan denilen mahluk kendi...kendi iç dünyasının mahbusu halinde, şifasız bir yalnızlığa mahkum(...)Yalnızım, evet, herkes yalnızdır, yalnızız(...) Bütün ihtilaflarımızda yalnızlıklarımız çarpışıyor. Hatta kendi kendimizle

mücadelelerimizde bile kendilerimiz
çünkü bak, iki "kendi" var içimizde
birbirine karşı yalnızdır...(S.360)

BESİM

Yazara göre Besim, yaşadığımız 20. Yüzyılın ruh ha-
lini yansıtan bir tiptir. Şakacı, gamsız, ciddi meselele-
re ilgisiz bir kişiliği vardır. Yaşam felsefesi, "Bugün
varız, yarın yokuz", "Bir günün beyliği beyliktir"(S.160)
"vur patlasın çal oynasın" sözleri doğrultusundadır. Sa-
mim ile zıt karakterlerdedir. Tanrıya ve ruhun varlığına
inanana, maddeye değer vermeyen, Samim'in aksine Besim,
"maddeyi ve parayı tanrılaştıran"(S.229) bir dünya görü-
şüne sahiptir :

"(...) Zoolojik bir antropolojinin sana
verdiği hayvanca bir insan telakkişi i-
çindesin. Kabahat sende değil. Bütün
şansını maddede arayan bugünkü ilmin,
büyük idealistler müstesna, insana la-
yık görmeye mahkum olduğu ahlak budur.
Yıllarca seninle münakaşa ettik. De-
ğişmedin. Bu ahlak sende vücut yapısı
haline gelmiş. Daima midenin emrinde-
sin." (S.92)

Yeğeni Selmin'in, babası belli olmayan bir çocuk bekle-
mesi, olayın çevrede yaratacağı skandal onu etkilemez. Du-
rumun toplumsal açıdan değerlendirmesini yapamaz ; Selmin-
nin ilişkisini olağan karşılar :

"(...) Vallahi Mefharet abla, dedi, sen şu tombul zeytinleri nereden aldığını söylersen daha ciddi bir bahse girmiş olursun. İnsan vücudunda lüzumsuz bir organ yoktur. Selmin'in bunları istediği gibi çalıştırmamasını niçin gayritabii bulmuyorsun ? Nefes alması kadar tabii. Yirmi yaşını geçmiş güzel bir kızın vücuduna beşinci dereceden bir belediye memurunun tasdikinden sonra tasarruf etmesi adetine elli sene sonra ne kadar güleler, biliyor musun ? Bu yaşa kadar sabretmesi budalalık." (S. 12)

Besim, insanın başına gelen felaketlerin, onun doğaya karşı gelmesiyle başladığını bilir ; bu yüzden Selmin'in gayrimeşru ilişkisini doğal bulur. Besim, olayın toplumsal yanını önemsemez, gördüğü gerçekleri bilir, kökenine inmez. Hedonist bir tiptir. Yazara göre sevimli olduğu kadar acımasızdır, başkalarının çektiği acıyı önemsemez :

"Bu'ne olabilir'in cevabını soğuk zeka ile düşünebilmek için odama çıktım. Besim'le bunu konuşamazdım. En küçük parçamızı istihzaya emanet edemeyiz. Halindir. Oynar ve elinden düşürür. Merhamete hiç bir zaman vekalet edememiştir. Dibe inemez. Fenomende kalır. Zıtlıkların kavuştuğu noktadan uzakta, görünüşler planını da eğlenir ve oyalanır. Sevimli, fakat sadisttir istihza. Öperken ısırır. Bazende koparacak kadar." (S.108)

Samim, toplumsal olaylara duyarlıdır. Besim ise, onun zıddı bir çizgidedir. Rasyonel bir tiptir, en ters olguları bile, rasyonelleştirme eğilimindedir. Besim, yemekle-

rin ruh halini etkilediğini, fikir ve davranışların da etkin bir rol oynadığını söyler. Midesine düşkün bir tip-tir. Yazar, bunu yemek "midesine değil kalbine gidiyor-muş gibi, ona büyük aşkların sarhoşluğunu veriyordu...Besim için günün en ciddi anlarından biriydi"(S.31) şeklinde ifade eder. Besim'in romanda geçen sözleri ve yorumları, maddeci dünya görüşünü yansıtan,yemek ve yiyecekler ile ilgili sözlerle doludur."(...) Ben bu kebaba aşıkım, Dünyada bundan daha sahici aşk yoktur. Üst tarafı edebiyat." (S.31) sözleriyle de midesinin onu yönlendirdiği tezini doğrular. Besim'de ortaya çıkan bu yemek düşkünlüğünün, sembolik bir anlamı vardır, manevi-duygusal açlığını simgeler ve Samim'in, manevi dünya inancına zıt bir görüşün, romanda ele alınmasına yardımcı olur :

"(...) Ben kızarmış ekmeğin üstünde beyaz peyniri eziyor ve üstünde beyaz peyniri eziyor ve üstüne gül reçeli sürüyordum. Ağzımın iç ifrazatla riyla fikirlerimin birbirine bağlı oldukları muhakkaktı. Fakat bu münasebeti bir delil olarak ileri süremezdim. Ağabeyim böyle bir beden yapısının teşekkülünde fikirlerimizin ve inançlarımızın birinci rolü aldıklarını ileri sürecekti."

(S. 12)

Besim, kadın ile ilişkinin, cinsellik düzeyinde olması gereğine inanır,ona göre erkek, kadın ile ilişkisini bu yönde ayarlamalıdır. Platonik aşk ile zaman harca-

mamalıdır. Bu yüzden, Samim'in yanlış yolda olduğunu iddia eder :

"(...) Platonik aşk bana, aç bir adamın önündeki piliç kızartmasına şiir söyleyip açlıkta ısrar etmesine benziyor. Al yahu kendi payını tabağına ve afiyetle ye. Başkalarında yerler. Sen ne yemek, ne de yedirmek istiyorsun. Soğuyor be piliç ..." (S. 244)

Besim, çevresindekileri etkilemek için abartmalı konuşur. Kadınlar hakkındaki olumsuz yargısını, onların yalancı olduğuna dair görüşlerini 'devekuşu' örneği ile dile getirir. Kadınların, yalanlarının, hemen açığa çıktığını şöyle anlatır :

"Kadınlar deve kuşuna benzerler. Sakladıkları şey, kumların içine soktukları başlarıdır. Her tarafları meydanda kalır."
(S.245)

Besim'e göre, kadın yaratıcı değil, taklitçidir, başkalarından öğrendiklerini, kendi fikirleri imiş gibi dile getirirler :

"(...) Kadını başka türlü anlamıyorum. Ne konuşulur bu mahkumlarla, prens hazretleri ? Bir şey öğrenmek ve başkalarına satmak için ağzının içine baklar, başkalarından öğrendiklerini de sana satarlar. Bütün dünya tarihinde orijinal, bir fikir söylemiş tek kadın tanıyor musun ?" (S. 244)

Besim, Samim'in yaşantı yoluyla uzun sürede öğrendiği maddi gerçekleri, "maddeyi ve parayı tanrılaştıran"(S.229) bir dünya görüşüne sahip olduğu için daha önceden tahmin eder ve "Canım,(...) ağabey, şüphesiz, kusura bakma. Ben bunları yaşyayarak değil, tahminle biliyorum."(S.248) der. Samim'in Meral ile ilişkisini kesmesi gerektiğini, ciddi duygular beslememesini öğütler. Duygusal olmadığı için, Meral'in davranışlarından onu hemen tanımış ve ağabeyine uygun olmadığını anlamıştır :

"Bravo. Çünkü bak, ufak teferruat bunlar, fakat sen her birinin yüksek fiyatını bilirsin. Bu kızın bütün erkeklere bakışını beğenmedim. Evvela çok tanıdığı var. Sonra da, herkesle tanışma arzusu var. Adeta herkesle bir göz aşinalığı tesisine çalışıyor." (S. 246)

Besim'in inandığı gerçekler, duyduğu, gördüğü, yaşadığı gerçeklerdir. Olayların derininde inen ve şüpheyile gerçek ötesini, olayların kaynağını araştıran, Samim ile Besim bu noktada zıt karakterler teşkil ederler. Bu görüş, Besim'in şu ifadesinde saklıdır :

"Hah. Bence bir karın gurultusu yüz felsefe dersinden daha büyük bir hakikattir." (S. 357)

Besim, insanların rüya görerek, hayal kurarak, zaman öldürdüklerini, mutsuz olduklarını, oysa maddi dünyanın

gerçekleriyle uğraşmanın, mutluluk getirdiğini savunur. savunur. Ona göre, rüya ile gerçek arasında bir benzerlik bulmak anlamsızdır :

"Farelerin bizden daha zeki olduklarını zannediyorum, (...) karın doyurmaktan başka bir şey için zihin yormuyorlar. Bize rüya gördürmekle uğraşıp vakit kaybetmek istemezler. Kendi rüyalarıyla hayat arasındaki benzerliklere de boş yere mana vermezler..." (S. 355)

MERAL

Realist bir baba ile maceralar peşinde koşması yüzünden yuvasının yıkılmasına neden olan, romantik yapıda bir annenin 22 yaşındaki kızıdır. Sağlam bir aile terbiyesi almamıştır. Dame de Sion da okumuş ; Batı terbiyesinden etkilenmiş ; toplumun gelenek ve göreneklerine, ahlak kurallarına yabancılaşmıştır. Ana dili etkisini kaybetmiştir. Fransızca düşünmeye alışkındır. Düşüncelerine Türkçe bir karşılık bulamaz :

"(...) Hep Fransızcaları hatırıma geliyor. Bazen tamamiyle Fransızca düşünmek daha kolay oluyor. Tabii, Fransız mektebinde okuduğum için. İl me semble, en affet, que la conversation, que jai avec moi-meme, en Francais, me console parfois detre moimeme (Gerçekten bana öyle geliyor ki kendi kendimle Fransızca konuşmak bazan, kendim oluşumun tesellisi oluyor)" (S. 171)

Meral, kararsız bir tiptir, çevresindeki olay ve kişilerden çabuk etkilenir. Yaşam amacını belirleyemez, başkalarının onu yönlendirmesine açıktır. Samim, onu etkileyen biridir. Meral, masum bir görünüm arzeder, ancak annesine benzer, içinde macera eğilimleri güçlüdür. Kendisini Samim'in ellerine bırakarak, onu biçimlemesini ister :

"(...) Ne yapayım dedi, ben böyleyim demek. Öldür beni, yeniden yarat ve kendi idealine göre bana bir ruh yapısı ver." (S. 154)

Ferhat, kardeşi Meral'in Samim ile ilişkisini engelleme-ye çalışır ve onu Cezmi ile evlendirmek ister. Meral, bu konuda da bir fikir sahibi değildir. Samim, kendisi ve Cezmi'nin Meral için "malum" (S.151) olduğunu, oysa meçhul olan Paris'in maceraya ilişkin değişik duygular uyandırdığını, Meral'deki "ikinci"yi uyandırdığını söyler. Meral ile Paris arasındaki köprü, Türk toplumunun dışladığı Feriha'dır. Meral, onun davranışlarını onayladığını söyler, ancak Paris aklından çıkaramadığı bir özgürlükler ülkesidir :

"Feriha'da da haksızsın, ben onun hatına imrenmiyorum. Beni Paris çeker. Biliyorsun. Anne'mden, babamdan hep oranın lejandlarını duyarak yaşadım. Benim en sevgili masalımdır o. Gidemedim bir türlü. Mektepte Feriha'nın cüretini beğenmiştim. Yalnız cüret olarak. Ahlak meselesi başka."(S.153)

Samim'e göre, toplum kurallarına karşı çıkarak, sadece parası için 60 yaşında bir adamla Paris'e kaçan Feriha'nın cüreti "ikinci" benlikten kaynaklanır ;ikinci benliğin zararsız hale getirilmesi ile "iki benliğimiz arasındaki iç diyalektik hareketini" (S. 153) dengede tutmak mümkündür. Meral ise, insanın bu iki benliğe de ihtiyacı olduğunu savunur :

"Bana öyle geliyor ki, bizim ikincilerimize ihtiyacımız var. Birincilerimiz onlar sayesinde yaşıyor. Sen bir şeyin zıddıyla var olduğunu söylemez misin ?" (S. 153)

Meral, "Feriha'nın cüreti", "ikincilerimize ihtiyacımız", "Beni öldür ve yeniden yarat" sözleri ile içindeki gizli mücadeleye işaret eder. Samim'e göre "güzel ve korkunç benliğindeki ikiliğin kaçınılmazlığı en sert imkansızlık manzarası içinde göz önüne koyan itiraf"tır.(S. 156) Her insanda bulunan ikinci benlik" tabiatı, uzviyete, biyolojik hayata ve içgüdülere" (S.160) bağlıdır. Birinciye baskı altında tutan ikinci, Meral'de "kaba iştah ve şehvet, kibir ve gösteriş değerleri"(S. 160) şeklinde ortaya çıkar. Samim'in gözlediği gibi, Meral'in bunalımı, "iki Meral arasındaki çarpışmalardan"(S. 165) kaynaklanır. Onun, günlük yaşamını olumsuz etkileyen, içindeki macera eğilimlerini güdüleyen ikinci benliğidir. Meral, benlik çatışmasından doğan bunalımın bilincindedir :

"(...) Ben bu muyum ? Değilim. İçimde bir sürü "ben"ler kaynaşiyor. Kendimi hangisine bağlayacağımı şaşırıyorum...Samim'in "ikinci" dediğinden çok fazla: İkinci üçüncü, beşinci, beş yüzüncü o kadar kadar kalabalığım. Fakat bunların çoğu, şimdi, ikinciye mensup gibi. Hakkı var Samim'in ..." (S. 171)

Samim'in her zaman haklı oluşu, Meral'i çok iyi tanımasından kaynaklanıyor. Şüpheciligi ve her zaman doğruyu keşfeden, sezgi gücü Meral'i huzursuz eder, Meral'in içindeki özgürlük sahasını daraltır :

"(...) Haklı, çünkü birincimle ikincim arasında sallanıyorum. Haksız, çünkü bana sahip olabileceğim hiçbir hak bırakmıyor. Aşk disiplini içinde hürriyetimde haksız buluyor. Öyleyse, medemki ben hep haksızım, haksızlık yapmağa mahkumum demek (...)" (S.172)

Meral ile Samim ilişkisi gariptir. Meral, "O benim yükselişim.Ben onda, onunla büyüdüğümü ve temizlendiğimi hissediyorum. Onsuz bir sıfırım ben" (S.239) diyerek Samim'e verdiği önemi anlatır. Onun tarafından sevilme, düşünülme hoşuna gider ve ondan ayrılamaz :

"(...) Samim... Beni ona bağliyan hisse bir isim takamıyorum. Aşk değil bu. Dostluk değil. Dostluk ve ahbaplık gibi, zora gelince feda edilebilecek bir şey değil. Sevilmenin gururu var tabii bu biraz da sevmektir. Aşka yakın bir sempati mi ? Galiba..." (S. 171)

Samim'den kopamamasının nedeni, ona güvenmesi, yanında huzurlu olmasıdır. Samim, fedakardır, ona hiç ihanet etmez ve başka kadınlarla ilişkiye girmez. Meral, "onun sevgisinde kirlenmediği"ni ve onu "içine battığı kanalizasyona bir defa bile çekemedim" (S. 260) diyerek günahına ortak edemediğini itiraf eder. Meral'in huzursuzluğu, bedensel istekleri ve toplumun ahlak ilkeleriyle yoğrulmuş sosyal benliği arasındaki çatışmadan kaynaklanır. "Anlık hazların" esiri olur. İçgüdüleriyle hareket eder, toplumun ahlak değerlerine ters düşer. Fil Nuri ile yaşadığı cinsel beraberlik, anlık zevkin, yanısıra kendinden nefretide getirir :

"(...) Aman o oda. O pis divan. Her türlü emniyet tedbirlerine rağmen korkusu insanın içine çöken o gizlilik. Dört duvar arasında herkesin beni seyrettiği vehminden bir türlü kurtulamıyorum. (...) Kendimden iğreniyorum. Vücudumun her tarafı yapış yapış gibi. Hele o...Ayy...Fena oluyorum. Birisi beni öldürse dünya düzeler gibi geliyor bana" (S. 255)

Kendisinden nefreti doruğundadır. "Ne kadar kirli hissediyorum kendimi (...) Hafızamı koparıp çıkarmalılar temiz hissedeyim kendimi" (S. 256) sözleriyle bir anlık zevkinden geriye kalan duygularını dile getirir. Samim'e "temiz tarafıyla" (S. 239) göründüğünü, onun sevgisini kazandığını anlar. "Sen diz kapaklarına kadar bataklık içindesin"(S.240)sözleriyle Ferhat "fren" olarak (S.268) ..

düşündüğü Samim'le ilişkisini yürütmesini öğütler. Samim'i aldatmakla, kazancının ne olduğunu sorar. Meral için yaşamak kazançtır. Ancak yine de kafasında soru işaretleri belirir :

"(...) Ne kazandığımı düşünmeliymişim. Ben tüccar mıyım ? Ne kazanacağım ? Yaşamak için yaşıyorum. Fakat pek sayılı ve çok bulanık bir kaç zevk anı-çünkü onun içinde utançlar, vicdan azapları, ömre sürecek lekelenmeler, herkese söylediğim yalanların kirlilik hissi ve birçok ... Böyle... İç kasılmaları var-işte böyle birkaç zevk anı müstesna, mesut muyum ben ? " (S. 239)

Meral, trajik bir roman kahramanıdır, yaşamı boyunca içgüdülerinin yönlendirdiği, biyolojik benliği ile, toplumsal ahlak kurallarının biçimlediği, sosyolojik benliği arasında bir denge kuramaz, kararsızlık içinde bir gerilim yaşar. Bu gerilim onun kişiliğine yansır, huzursuz ve mutsuz eder. Ferhad'ın baskısı ile "bu evde... bu memlekette" boğulduğunu itiraf eder ve Paris'e gitmek istediğini söyler. Bunu dile getirirken bile kararsızdır. Bir yandan Ferhad'ın onun iyiliği için hareket ettiğini düşünür, diğer yandan onun baskısının kendisinden nefretini artırdığını hisseder :

"(...) Ölümü arzu ettiriyor bana. İrade filan hiç bir şey kalmıyor bende. Üstüne yürümese öyle, belki daha başka türlü olurum..." (S.308)

Meral, seçim yapmak zorundadır, bu ev, bu memleket ile kastettiği Türk toplumunun, İslam kurallarına dayalı ahlak ve yaşam kuralları ile ona özgürlük kapısını açacak. Batı dünyası, arasında kalır. Ancak geçmişini silemeyeceğini anılarının evi ile, eşyalarında kaynaştığını düşünür:

"(...) Bu evden kopmak bana kendimden kopmak gibi geliyor. Çünkü ben bir anın içinde bütün varlığım la var değilim. En büyük parçalarım geçen zamanın içinde. Onları Paris'e götüremem..."
(S.308)

Üzgündür, çaresizdir. Kararını verir. Paris'e gidecektir. Evden kaçarken Ferhad'a yakalanır. Ferhad'ın söylediği "Rezil" (S.339) sözcüğü tüm toplumun tepkisini hissettirecek kadar serttir. Toplumun, sokak kızlarını affettiğini ; ancak onu okuttuklarını, zekasına güvendiklerini, bu yüzden de affedilmeyeceğini, kendisini cezalandırmakta "herkesten daha adil ve kuvvetli olmak" (S.339) isteğini düşünür. Meral, Samim'in "Sevgilinin hayaline onun realitesinden daha büyük düşman olmadığını bilirsin., değil mi Meral ? Çünkü en büyük rakip odur(...) Sevgilinin hayali sandığımız şey, onun bütününden tecrit edilmiş bir realite parçasıdır." (S.341) sözlerini hatırlar. Ancak Ferhat onu "yalnız ikinci realitesi içinde damgalamak" (S.341) ister. Meral, Ferhad'ın yalnız tek yönünü gördüğünü, aslında duygusal, fedakar bir kişiliğe sahip olan Meral'e kardeşce el uzatamadığını bilir. Yalnız Ferhat

değil, "Bana kendimi bu kadar öğreten adam" (S.342) dediği Samim bile, onun trajik olayları yaşamasını engelleyecek yardımı gösteremez. "Ne olur işte, böyle, sana buhranlarımın bütün çıplaklığı içinde görünsem, dökülsem, hiç bir korku duymasam senin fikirlerinden. Senin o affetmez kanunlarından." (S. 195) diye isyan eden Meral'e el uzatmaz, onu kendi kendisi ile "mücadeleye" (S.195) mecbur eder ; "en yüksek emellerimden en çirkin arzularıma kadar, iki benliğimin müşterek bütünü ve tam realitesi içinde" (S.195) kabul etmez. Meral, iki benliği arasındaki çatışmada, ikinci benliğinden kurtulması gerektiğini anlar. Çünkü yaşadığı huzursuzluğu ikinci benliği yaratır :

"(...) Sanki benliğimin pozitif ve negatif arasındayım. Samim'in birinci ve ikinci Meral'i. Şimdi ikincim, kalbimin kenarında büyüyen bir kanser uru gibi ağrıyor. Onu acısız kesip atmak kabil olsa, kalbimin hayatımdan beraber yokolmasına razı olacağım adeta. Çok sıkılıyorum."
(S.337)

Meral, kardeşinin onu eve hapsedmesi yüzünden dışarı kamaz, ikinci benliğinin özgürlüğüne, Paris'e kavuşamaz. Bu yüzden, birinci benliğinin özgürlüğüne kavuşmasının mümkün olduğunu düşünür :

"(...) Hakkın var. Ben birincim pahasına da olsa ikincimi öldürmeliyim, değil mi, Samim ? (...) ikincimim hürriyetine kavuşamadım, fakat şimdi şu pencereyi açabilirim, kendimi üçüncü kattan aşağı atıp

birincimin hürriyetine kavuşabilirim."
(S. 343)

Bir mektup yazarak intihar edeceğini, buna nedenin kendisinden nefret olduğunu belirtir :

"İntihar ediyorum. Kendi kendimden nefretimin çerçevelediği ve çirkinleştirdiği bir dünyada yalnızım." (S. 344)

Meral, yine kararsızdır, intihar kararından emin değildir. Yaşamak arzusu, sigara içmek şeklinde kendisini gösterir. Çakmağına benzin koyarken bir kaza sonucu ölür. Meral'in gerilimlerle dolu yaşamı, trajik bir ölümle düğümlenir. Samim, Meral'in mektubundan, benlik çatışmasına düşen genç kızın, trajik bir gerilim yaşadığının ve bunun kendisinden nefrete, ölüme dönüştüğünün anlaşıldığını doğrular.

II-2. HERMANN HESSE'NİN ESERLERİ

II.2.a Demian

II.2.1 Olay Örgüsü

Emil Sinclair 10 yaşındadır. Latince okuluna gider. Yaşadığı çevreyi, birbirine zıt iki dünyaya ayırır. Ailesiyle birlikte yaşadığı sevgi, barış, güzellik, iyilik, temizlik, düzen, ve neşenin bulunduğu çevreyi "aydınlık dünya" olarak betimler. Baba ocağının dışındaki dünya, çirkinlik, kötülük ve kavga doludur. Emil'in, "karanlık dünya" dediği bu çevrede, hizmetçiler, sokak çocukları, işsizlik, sarhoşlar vardır. Emil, babaocağında, "aydınlık

dünyayı" yaşadığı için kendisini şanslı görür. Ancak "karanlık dünyayı" tanımak için, büyük bir istek duyar. Komşu sokak çocukları ile ilişki kurar ve onlara kendisinin de onlar gibi olduğunu göstermek amacıyla elma çaldığını anlatır. Franz Kromer, onu tehdit eder. Emil, ona iki Mark vermediği takdirde, elma bahçesi sahibine veya polise gidip hırsızlığı anlatacağını söyler. Emil, bir süre, onun tehdit ve şantajlarına boyun eğer ve isteklerini yerine getirir. Ruhsal gerilim içinde yaşar. Demian, Emil'i bu işkenceden kurtarır. Artık, Emil, Kromer'den korkmamaktadır, ancak Demian'dan kaçmaktadır. Babaocağının sakin ortamına sığınır. Çünkü, Demian'da, ona babaocağında öğrendiği bilgilere zıt şeyler anlatır. Öğretmenden farklı bir yorumla, Kabil hikayesini ve düşüncelerini dile getirir. Emil'in dini görüşlerini etkileyerek, onun düşünce dünyasına yeni bir boyut kazandırır; onu eleştirili düşünmeye sevkeder. Emil, ailesinden ayrılarak başka bir şehirde okumaya gider. Yaşıtı ile diyalog kuramaz. Yalnızdır. Alfons Beck ile karşılaşması, onu meyhanelere, tekrar "karanlık dünya"-ya getirir. Parkta rastladığı ve Beatrice adını verdiği bir genç kızı platonik olarak sever. Defalarca onun yüzünü resmeder. Ancak yaptığı resimler, Demian'a benzer. Yaptığı bir başka resim de, yumur-tadan çıkmaya çalışan bir kuştur. Bu resmi Demian'a yollar. Cevap yerine, iyi ve kötüyü bir senteze ulaştıran Abraxas öğretisinin yazılı olduğu bir kağıt bulur. Müzisyen Pistorius, ona bu öğretiyi açıklayan, onun kişiliğinde önemli adımlar atmasına yardımcı olan bir misyonerdir.

Ancak, Emil, insanın kendine varan yolun, kişiliğini oluşturmasının yine kendi elinde olduğunu anlar. Üniversite yıllarında Demian'la tekrar karşılaşır. Onun annesinin şahsında düşlerinin sevgilisini, meleğini, şeytanını bulur. Demian ve annesi Eva ile mutlu günler geçirir. Bu durum, savaşa kadar sürer. Emil, yaralı olarak geldiği hastahane Demian'a raslar. Demian yaralıdır. Annesi Eva'nın öpücüğünü ileterek, Emil'e her zaman kendi içindeki sese kulak vermesini öğütler.

II.2.a.2 Motiflerde Kutupluluk

Romanda çıkan motifler, birbirlerine zıtlık gösterir. Kabil işarete sahip olanların sürüklendiği yalnızlık, toplumdaki soyutlanma motiflerine zıtlık gösteren, toplum içerisindeki beraberlikler, sınıf arkadaşlıkları vardır. Savaşla birlikte gelen ölüm, yeniden doğuşu simgeler. Savaş bir motif olarak ortaya çıkar.

II,2.a.3 Düşüncelerde kutupluluk

Romanda temel düşünce, insan olmak, benliğini bulmaktır. Hesse, insanların hepsinin aynı kökenden geldiğini ve doğduğu dünyadan izler taşıdığını, bazılarının bir şahsiyet oluşturma hedefine doğru ilerlediğini, bazılarının ise bu konuda hiç çaba göstermediğini, hiç bir zaman insan olamadıklarını savunur.

"Her insan bir şahsiyet oluşturamaz, çoğunluğu öylece kalır ve bireyselliğin aczini farkedemez."/1

Demian, gençliğin benlik oluşturma savaşını konu alır. Demian'da üç aşamalı olarak görülen bu savaşta hedef, Eva ile birleşebilmektir. Çünkü o yaşamın başını ve sonunu simgeler :

"(...) Her insanın yaşamı, onu kendisine götüren bir yoldur. (...) Hepimizde ortak olan, geldiğimiz kaynaktır, anadır ; hepimiz aynı uçurumdan geliriz ; ama hepimiz derinliklerden çıkıp gelen bir yaratık olarak kendi öz amacımıza varmak için çaba sarfederiz."
(S. 8)

Hesse, Sinclair adını Hölderlin'in arkadaşı Isaac von Sinclair'den almıştır. Bu ad, Hesse için onu 1. Dünya savaşı çağlarına bağlayan şahsi bir işarettir, ve güzel bir devrin acı çöküşünü, sonra birlikte yeni bir anlayışın, yeni bir gerçekliğin doğduğunu simgeler :

"(...) O güzel bir devrin çöküşünü simgeler, ancak dünyanın ve gerçekliğin yeni bir anlayışla ele alınmasının, kurtuluşun birliğe ulaştırılmasının başlangıcını da simgeler."/2

1. Hermann Hesse, Gesammelte Briefe, 2.B., S.210

2. Astrid Khera, Hermann Hesses Romane der Krisenzeit in der Sicht seiner Kritiker, Bonn, Bouvier Yayınevi

1978, S.36

Gelişen teknoloji, insanlığın ulaşmak istediği barış ve sevgi ortamına zarar vermiştir. Din, ahlak ve yaşam kuralları, çürüyüp kokuşan beraberliklere çözüm getirememiştir :

"(...) Heryerde (...) sürüler oluşuyor sevgi ve özgürlük değil." (S. 133)

Avrupa teknik ve bilim açısından gelişmiştir, ancak insanların duygusal doyuma, benliğine kavuşmaları için yeni, yaşayan kurallar geliştirememiştir. Gelişen dünya karşısında, idealler, din ve ahlak kuralları yetersiz kalmıştır :

"(...) Yüz yıl, hatta ondan da uzun bir süre Avrupa araştırdı, fabrikalar kurdu. Şu anda bir insanı öldürmek için kaç gram barut gerektiğini biliyorlar, fakat Allah'a nasıl ibadet edeceklerini bir saat boyunca bile nasıl mutlu olabileceklerini bilmiyorlar." (S. 134)

Teknoloji'de büyük adımlar atılmış, insanlar güç sahibi olmuşlar ; ancak ruhsal sorunlar ortaya çıkmıştır. Dünya madden ele geçirilmiştir, ancak manevi değerlerin kaybedilmesi ile bedel ödenmiştir.

"(...) Çağımızın ve zamanımızın Avrupa'ı sını eleştiri, büyük çabalar sonunda insanlığın güçlü silahlarını yaratan Avrupa neticede haykırır, derin bir yalnızlığa düşer. Çünkü bütün dünyayı elde etmek uğruna ruhunu elden çıkarmıştır." (S. 144)

Demian, Avrupa ruhunun şimdiye dek teknolojinin esaretinde bulunduğunu belirtir ve onu zincire vurulmuş bir hayvana benzetir. Zincirinden koptuğu zaman, esaret altında kalan varlığıyla birlikte ruhunun sefaleti ortaya çıkacaktır :

" (...) Avrupa'nın ruhu zincire vurulmuş bir hayvana benzer. Özgürlüğüne kavuşursa, ilk davranışları güzel olmayacaktır. Fakat uzun zamandır yalana başvurmuş ve uyuşturulmuş ruhunun hakiki sefaleti ortaya çıktığında, hangi düz ya da dolambaçlı yolları takip edeceği önemsizdir." (S. 150)

Sinclair'e göre, insan kendi kendisinin olmalı, doğanın kendi içinde etkin, özüne uygun davranmalı ve onun çizdiği yoldan ayrılmamalı, halen belirsiz geleceği, yeni kaderi kabullenmeli, Sinclair, kendilerinin Kabil'in nişanıyla donatıldıklarını, zamanı geldiğinde, kaderin çağırdığı yere gitmeye istekli kişiler kimliğiyle işe koyulacaklarının bilincindedir :

"(...) İşte o gün bizim günümüz olacak, o zaman bize ihtiyaç duyulacak, fakat önder ve yeni yasa getirenler olarak değil (...) kaderin bizi çağırdığı yere gitmeye ve orada durmaya istekli kişiler olarak..." (S.144)

Demian, Kabil'in çevresinde korku ve nefret uyandırmasının insanlığı dar bir idil yaşamından tehlikeli bir yaşama sürüklenmesinden kaynaklandığını söyler. Kabil, insanlığın yaşamını etkilemiştir. Demian, kendilerinin Kabil nişanına sahip olduklarını, şimdiki dünya yıkıldığında, kendilerinin yeniden doğuş için görev alacaklarını iddia eder :

"(...) Biz böyle bir sorumluluk nişanıyla donatıldık, tıpkı Kabil'in korku ve nefret uyandırması ve bir zamanlar insanların dar bir idil yaşamından tehlikelerle dolu geniş alanlara sürülüp gitmesi gibi ... İnsanlığın gidişini etkileyen bütün kişiler, kaderi kabul ettikleri için, aralarında fark olmaksızın böyle bir etkileme gücü gösterirler." (S. 145)

Savaş haberi çıktığında, savaşla birlikte yaşamları tekrar anlam kazanır ; insanların sevinç içinde oldukları gözlenir. Dünya, savaşla değişecektir ve bu değişikliğin gerçekleşmesinde aktif görev üstlenecek kişilere, Kabil'in çocuklarına ihtiyaç vardır. Varolan burjuvazi, Avrupa insanı savaşla yeni bir medeniyetin eşiğine gelecektir. **Yeni bir** insanlığın doğuşu fikri söz konusudur. Kendi kendisini tanıması, bir şahsiyet oluşturması, Batı medeniyetinin doğuşu ile karşılaştırılıyor, benzetiliyor. Savaşmanın ötesinde, derinlerde yeni bir dünya ruhu oluşmaktadır. Emil, savaş sırasında rastlanan kanlı eylemleri,

kendi içinde bölünmüş insan ruhunun dışı vurumu olarak değerlendirir. İnsan ruhu yakıp yıkmak, öldürmek ister, Amaç, yeniden doğmaktır. Dev büyüklüğündeki kuş, yumurtadan çıkmaya hazırlanır; savaşı. Yumurta dünyadır ve dünyanın yeniden doğmak için yakılıp yıkılması gerekir :

"(...) Derinlerde oluşan bir şey vardı, yeni bir insanlığa benzeyen bir şey(...)
En azgınlarıda dahil olmak üzere bu temel duygular, düşmanı hedef almıyordu. :
bu kanlı eser insanın iç dünyasının, insanın kendi içinde bölünmüş ruhunun dışı vurumu idi ; bu ruh mahvetmek, öldürmek, yok etmek istiyor ve böylece yeniden doğmayı amaçlıyordu. İri bir kuş yumurtadan çıkmak için mücadele ediyordu; yumurta dünya idi ve bu nedenle dünyanın yakılıp yıkılması gerekiyordu." (S.160)

Abraxas öğretisi, kuşun kabuğunu kırarak dışarıya çıkması **benzetmesiyle dile getirilir**, romanın temelinde yatan zıtlıkların, bütüne varması düşüncesiyle yoğrulur. Emil, bu öğretiyeye göre kuşa benzetilir ve onun kişilik savaşı, kuşun yumurtadan çıkma savaşı ile özdeşleştirilir.

II,2.a.4 ANLATIMDA KUTUPLULUK

Hesse, öz yaşantılarını eserlerine yansıtan bir yazardır. 'Demian' adlı romanında otobiyografik özellik

taşıyan kişilik çatışması ele alınır. Roman kahramanı Emil Sinclair, belli bir süreç ve olaylar sonunda gelişimini tamamlar, çocuk saflığından sıyrılır, olgunluğa ulaşır ve kendisi ile çevresi arasındaki çatışmaları aşar. İnsan ve insanın özyaşamının temellendirildiği bu roman, Hesse'nin hayatı ile ilişkilidir :

"(...) Hermann Hesse'nin eseri, kişiliğini ortaya koyuş, kişilik analizi, kendi kendisiyle ve çevresiyle çatışmadır. Çağımız edebiyatında ender rastlanan en büyük edebi, insani, bireysel itiraftır. Hesse'nin eserleri, bilinçli olarak kendi Ben'inin, kendi hayatının sınırları içinde kalır." /1

Demian, kontrapunktik bir anlatıma sahiptir. Romanın ilk bölümü realist bir anlatıma sahiptir. Bu bölümde hayatı, çevresi ile ilişkileri ; diğer bölümlerde ise Emil'in bilinçaltı dünyasından bahsedilir, Beden ile ruh, iç ve dış dünya arasındaki zıtlıklar, bir yanda Emil'in bilinçaltı dünyası, diğer yanda bireysel ve sosyal düzeyde çatışmalar, savaş ve barış kavramlarında somutlaşırlar. Emil, çocuk saflığı ile ana-baba, aydınlık-karanlık, mantık-içgüdü kavramlarında somutlaşan zıtlıkları farkederek. Beden-ruh kutupluluğundan kaynaklanan ve roman dokusunda yer alan zıtlıklar, anlatımda kutupluluk yaratır. Emil, ailesi ile birlikte yaşadığı sevgi, barış güzellik dolu ortamı 'aydınlık dünya' olarak niteler :

1. Bernhard Zeller, Hermann Hesse, Hamburg, Rowohlt Yayınevi, 1963, S.7

"(...) Bu dünyada geleceğe yönelik düz çizgiler ve yollar vardı. Görev ve suç, vicdan huzursuzluğu, günah çıkartma, bağışlama ve olumlu kararlar, sevgi ve saygı, İncil sözü ve bilgelik bu dünyada idi. Açık ve berrak, güzel ve düzenli yaşamak için bu dünyaya tutunmak gerekiyordu." (S.9)

Emil, yaşadığı çevreyi, birbirine zıt iki dünya şeklinde algılar. Babaoğasının dışında çirkinlik, kötülük ve karşıklık vardır. Emil'in 'karanlık dünya' olarak tanımladığı bu çevrede hizmetçiler, sarhoşlar, sokak çocukları vardır.:

"(...) Öteki dünya daha bizim evimizde başlıyordu ve tamamen farklıydı, farklı bir kokusu vardı, başka bir şekilde konuşuluyordu ; vaatlerde bulunuyordu, istekler farklıydı. Bu ikinci dünyada hizmetçiler ve esnafları, hortlak hikayeleri, skandal dedikoduları, dehşet uyandıran, korkunç, bilmececi nesnelere oluşturduğu rengarenk bir sel vardı." (S. 9-10)

Sembolik anlam taşıyan 'karanlık' ve 'aydınlık' sözcükleri, roman boyunca yer alır ve anlatımda kutupluluk yaratır. Emil, bu birbirine zıt iki dünyanın, aslında birbirini tamamladığını gözler :

"(...) En garip olanı, her iki dünyanın birbirine sınırlar ve çok yakın olmaları." (S.10)

Hesse," (...) sorunlar çözümlenmek için değildir, onlar yaşam için gerilimi sağlayan kutuplardır."/1 şeklindeki ifadesiyle hayatın zıt kutuplarından oluştuğunu ve bu kutupların gerekliliğini belirtir. Ancak Hesse'nin amacı, birbirine zıt beden ve ruh dünyasını senteze ulaştırmak, birbirini tamamladığını göstermektir. Süslü ve sanatkar bir üsluba sahip olan yazar, yüzeysel ve kuru ifadelerde kaçınır. Ayrıntılı tasvirler, betimlemeler ile canlı bir anlatım yaratır. Özellikle roman dokusu içinde önemli bir yer tutan semboller, anlatımının karakteristik bir özelliğidir. Emil'in bilinçaltı dünyasını betimleyen semboller lirik bir ifade şekli oluşturur. Demian, Emil'in bilinçaltısını sembolize eden bir kişidir, onun şeytanıdır. (Daemon). Demian'ın ortaya çıkışı ve ölümü sembolik anlamlar taşır. Onun ölümü, Emil'in gelişimini tamamlayarak, yeni bir insanlığın temsilcisi olmasını simgeler. Emil ile Demian'ın özdeşleştirildiği bu romanda, Emil'in benliğini gerçekleştirmesi, Demian'ın ortadan kaybolması ile sembolik bir biçimde aktarılır :

"(...) Beni çağırırsan, artık öyle bir at ile ya da trenle gelemem. O zaman kendi içine kulak vereceksin, o zaman senin içinde olduğumu göreceksin."

(S. 162)

Demian'ın annesi Bayan Eva, erkeksi görüntüsü ile erkek ve kadını, zıtlıkların birliğe ulaşmasını sembolize eder; Emil için "Şeytan ve anne, kader ve sevgili" (S.130) nin vücut bulmuş şeklidir. Bayan Eva, varlığı ile huzurun,

uyumun bir simgesidir. Yaralı olarak bulunduğu hastahane'de Emil'in yanağında hissettiği öpücük barış ve sevgiyi simgeler. Bu öpücük, Bayan Eva'nın adına Demian tarafından gerçekleştirilir. Kromer ve Beatrice ile olan sembolik anlamdaki yaşantıları, Emil'e etkileri ve onun benliğini gerçekleştirme sürecinde önemli birer aşamadırlar. Kromer ve Beatrice görünüşleri, kişilikleri birbirine zıt olarak anlatılan, birbirine zıt dünyaları barış-kavga; sevgi ve nefreti simgeleyen kişilerdir. Endüstri toplumlarında manevi değerlerin kaybı, yaralı bir at motifi sembolik bir biçimde dile getirilir. Yarası kayan at, Avrupa'nın içinde bulunduğu durumu simgeler. "Doğmak için bir dünyayı mahvetmek gerekir." (S.91) tümcesi ile özetlenen Abraxas öğretisinin temel düşüncesi, 'kuşun yumurtadan çıkması' benzetmesi ile dile getirilir. Somut bir gösterge olarak ele alınan savaş, ölüm, yeniden doğuşu, yıkılan, önemini kaybeden manevi değerlerin yeniden canlanmasını simgeleyen olaylardır :

"(...) Derinlerde oluşan bir şey vardı.
Yeni bir insanlığa benzeyen birşey."
(S. 160)

Kabil işareti, roman boyunca yer alan ve 'leitmotif' özelliği taşıyan bir semboldür. Bu işaret, temelinde Şeytan'a yer veren Abraxas Tanrısı ile sembolik bir birlik içindedir. Roman kahramanları, birbirine zıtlık gösteren iki gruba ayrılır. Yalnızlıkları ve kendilerinin Kabil çocukları olduklarına inançları ile Demian ve grubu, onla-

rın düşünce ve davranışlarının karşısında yer alan insanlar. Demian'ın evindeki atmosfer, dış dünya ile bir çatışma halindedir. Bu evde, Abraxas Tanrısına inanan kişiler biraraya gelir, mistik bir ortamda tartışırlar, masalımsı düşsel bir gerçekliği yaşarlar :

"(...) Dışarıda 'gerçek' vardı, dışarıda yollar ve evler, insanlar ve kurumlar, kütüphaneler ve sınıflar vardı. Burada, içeride ise sevgi ve ruh, masal ve düşünce yaşanıyordu." (S. 142)

Alınlarındaki Kabil işaretiyle donatıldıklarına inanan bu insanlar, düşünce ve davranışları ile diğer insanlardan farklı olarak çevreye bir başka olanağın varlığını duyurmak amacındadırlar :

"(...) Bizim görevimiz, dünyada bir ada, belki, belki başka insanlar için bir örnek oluşturmaktır." (S. 142)

Ayna, Emil'in kendi ruh dünyasını özdeşleştirdiği bir semboldür. Emil, aynada öz yaşamını görür. Bu, aynı zamanda Demian'ın yaşamıdır :

"(...) Karanlık aynaya bakmam gerektiğinde, ona (Demian'a) benzeyen kendi resmimi görürüm." (S. 163)

Roman boyunca önemini koruyan kuş motifi, mükemmelliğe ulaşan insanı sembolize eder. Emil, 'kuşu' bir kader göstergesi olarak algılar.:

"Armayı yuttuğum zaman, kuşun tüm bedeni doldurarak canlanıp dirildiğini, içten içe beni yemeğe koyulduğunu dehşetle farkettim." (S. 88)

Adrian Hsia, bu kuş ile Dschuang Dsi'nin bahsettiği kuş arasında bir benzerlik bulur :

"Bu Pöng kuşu, hedefine ulaşmış insanı sembolize eder." /1

II.2.a.5. Karakterlerde Kutupluluk

II.2.a.5. DEMIAN

Demian, varlıklı, dul bir kadının oğludur. Latince okuluna gider. Arkadaşlarından yaşca büyüktür. Onlardan daha tecrübelidir. Akıllı, kararlı, bilinçli ve kendisine güveni olan bir tiptir. "(...) Diğer öğrencilerden farklı olarak, kendi dünyasına çekilmiş ve kafasındaki soruları halletmeye çalışan bir araştırmacıyı andırıyor." (S.29) sözleriyle tanımlanır. Çevresindeki arkadaşları tarafından sevilmez, yüzünde alaycı bir ifade vardır. Demian herşeyi bilen, hisseden biridir. Emil-Kromer arasındaki cansıkıcı ilişkiyi sezer, onun baskı ve tehditlerinden Emil'i kurtarır. Demian, Emil'e yeni bir bakış açısı kazandırır ; hayatın düşüncelerin başka olanakları, biçimleri olduğunu göstererek, kritik düşünmeye sevkeder.

1. Adrian Hsia, Hermann Hesse und China, I.B, Frankfurt, Suhrkamp Yayınevi, 1974, S. 201

Demian'ın Kabil ve Habil kıssasını, alışıla geldiğinin dışında yorumlaması Emil'i etkiler. Kardeşini öldürerek hedefine ulaşan Kabil, kutsal kitapların, öğretmenlerin, din adamlarının, inanç sahibi kişilerin gözünde haksızdır, suçludur. Alnındaki işaretle, diğer insanlardan ayrılır. Demian, Kabil'in suçsuz olduğunu, sadece emirlere karşı çıktığı için, diğerleri tarafından suçlu görüldüğünü düşünür. Olay, Demian tarafından, hakkını elde etmek için emirlere, düzene başkaldırı şeklinde yorumlanır. Kabil, bir kahramandır. İstekleri doğrultusunda varlığını devam ettirebilmek için, doğal olarak Habil'i ortadan kaldıracaktır. Romadaki temel düşünce, Demian'ında savunduğu gibi, insanın varlığını devam ettirebilmesi için, buna engel olan toplumsal kurallara, düzene karşı çıkabileceği ve "kötü adam" şahsiyetine bürünebileceğidir. Demian, belli kuralların dışına çıkan ve sürünün peşine takılmayan çok az insan kaldığını şöyle ifade eder :

"(...) Sürüye katılmayan insanlar nadirdir.
Burada da bir kaç tane var." (S. 132)

Emil, elma çaldığını söyleyerek, Kromer'in yakınlığını kazanmak ister. Çalmadığı halde, çaldığını söylemesi, toplumun beklentisi dışında, toplum kurallarına karşı bir davranışa sahip olduğunu gösterir. Emil'in, Kabil nişanıyla ilgisi, bu olayla çıkar. Demian, Emil'le dostluğun nedeni olarak onun taşıdığı "Kabil nişanını"(S.138) gösterir. Demian'a göre, bu nişan Emil'in geçirdiği

yaşantılara paralel olarak, yıllar sonra daha belirginleşmiştir :

"(...) Hatırlarsan biz onu, daha önce Kabil işareti olarak adlandırmıştık. O, bizim nişanımızdır. Sen bu nişana sahip olduğun için arkadaşın oldum. Artık bu açıkca belli olmuştur."(S.132)

Demian'ın romandaki rolü, Emil'in şahsiyet oluşumunda, sadece tek yönlü değil; olaylara değişik yönlerden bakarak, herşeyin alternatifi olduğunu öğretmek , toplumsal kurallar ile baskı altına alınmıştır. Emil'in içindeki sese kulak vermesini sağlamak, bilinç altına itilen duygu ve düşünceleri gün ışığına çıkarmaktır :

"Demian, bir aydınlatıcıdır ; karanlıkta bilinçaltında kalanları ortaya çıkarır. Demian, yeryüzünün ışığını getirir ve insanı Benliğine yöneltir. Sinclair de onun şeytanı, içindeki ses ve onu yönlendiren güç olarak etki eder." /1

Demian adlı roman, Emil'in Max Demian'la, "şeytanı" ile duygusal çocukluk yaşamından sıyrılıp, Ben'de, dünyadaki zıtlıkların bilincine varması, Benliğine erişmesi, Demian'ın sahip olduğu olgunluğa ulaşması, bir başka deyişle 'Demian' oluşunu konu alır. Demian, her insanda olduğu gibi Emil'de varolan iyi ile kötünün, tanrısal ile şeytansalın birlikte ele alınması fikrindedir. Emil, çocukluk döneminde sadece iyi ile tanrısalı tanımıştır.

1. Edgar Neis, Erläuterungen zu Hermann Hesses Demian, Siddhartha, Steppenwolf, S.22

Olaylara bakış açısı da bu yüzden tek yönlü olmaktadır. Halbuki Demian, ona insanda varolan kötü ve şeytansalıda tanıyarak, olaylara başka açılardan bakabilmeyi, bu zıtlıkların aşılması ile olayların tarafsız bir yorumlamaya açık olabileceğini öğretir. İşte bu yüzden Emil'i, içindeki şeytanıda uyanmaya davet eden Demian, sembolik olarak isminde bile vurgulandığı gibi "Emil'in şeytanı görevini yapar. Sözlük anlamı ile :

Der Daemon-lat. daemon/griech. daimon

1. İnsan ile tanrı arasındaki kötü ruh/Şeytan
2. İnsanın içindeki gizli güç. /1

Emil'in tanıdığı aydınlık dünyanın sadece, dünyanın yarısını teşkil ettiğini söyleyen Demian, karanlık olan, ikinci dünyanın hep gizlenmeye çalışıldığı, düşüncelerin bütünüyle yaşanması gerektiğini vurgular ;

"(...) Sadece yaşadığımız düşüncenin bir değeri vardır. Sen, sadece tanıdığın dünyanın, evrenin yarısı olduğunu biliyordun ; ancak yinede rakiplerin ve öğretmenlerin yaptıkları gibi diğer ikinci dünyayı gizlemeye çalıştın." (S. 64)

Demian, kendi ruh kargaşasını yansıtan düşlerle tüm insanlık kaderinin dile geldiğini, bir kehanete erdiğini bilir. Gördüğü düşler, dünyanın yıkılışının yaklaştığını

1. Gerhard Wahrig, Wahrig Deutsches Wörterbuch, Mosaik Verlag, S. 844

gösterir. Demian, dünyanın çürüdüğünü, kokuştüğünü, manevi değerlerin, baskı altına alınarak, teknoloji ve sonuçlarının yaşatıldığını, yenilenmenin gereğini vurgulayarak, ölüm olmadan da yeniden doğuşun mümkün olamayacağını söyler ;

"(...) Onlar düşlerdir.(...) Dünyamızın kokuştüğünü biliyoruz, ancak bu, dünyanın batacağı ve benzeri kehanetlerde bulunmak için bir neden sayılmaz. Ben yıllardır öyle düşler gördüm ki(...) eskiyen dünyanın sonunu hep hissettim (...) Şimdi bu düşler daha açık ve güçlü oldular(...) Dünya hep kendisini yenilemek istiyor. Ölüm kokuyor. Ölüm olmadan yeniden doğuş gerçekleşemez."
(S. 153)

Demian, Emil'i annesi Eva'ya götüren, Eva ile onun Benliğine kavuşmasına yardım eden bir kılavuzdur. "Demian, onu Ana-Tanrıya ulaştıran bir önderdir.(...) O, oğul rolündedir. Ona, sadece annesi yakındır. Sinclair, yeni bir Ben oluşturur, onun desteğiyle, Böylece Ana-Tanrı (Eva), oğul-Tanrı (Demian) ve Ruh-Tanrı (Sinclair) ile yeni bir Üçlü oluşturur"/1 Ölümü, daha önceden kehanette bulunduğu yeni bir dünyanın kuruluşu için bir fedakarlıktır. Böylelikle, Emil'in gözünde İsa'yı canlandırır:

1. Edgar Neis , Erlaeterungen zu Hesses Demian, Siddhartha, Steppenwolf, S.22

"(...) Ölümü, onun önceden kehanette bulunduğu olay için kendisini kurban edipdir. Demian, kendisini hiçbir zaman hristiyan olarak görmez, sadece Sinclair'in gözünde ve düşüncelerinde İsa'yı simgeler." /1

Demian, ölümüyle yeni dünyanın doğuşunu sağlar ve oğul vazifesini böylelikle yerine getirir./2 Demian ölürken Emil'e güç durumda kaldığında, kendine yönelmesini, kendi içindeki sese kulak vermesini, çünkü kendisinin orada olduğunu söyleyerek, Emil'in olgunluk seviyesine eriştiğini vurgular. Lüthi, bu durumu şöyle yorumlar :

"(...) Sinclair'in kaderi, Demian'ın onun iç dünyasına girmesi, onunla birleşmesi anında gerçekleşir. Kendi resmi, ona, arkadaşına, kılavuzuna benzer. Böylece Sinclair, Allah'ın oğlu halefiyetini üstlenir. Bizzat kendisinin tanrısı olur." /3

Demian'ın ölümü sembolik bir anlam taşır ve Emil Sinclair'in yeniden doğuşu anlamına gelir. Emil, yeni bir kişilikle, inançlarını, Demian doğrultusunda diğer insanlara iletmek durumundadır.:

"(...) Demian'ın ölümü-Kirk adlı eleştirmenin İsa'nın doğumu ile kıyasladığı, Sinclair'in yeniden doğuşunu simgeler." /4

-
1. Astrid Khera, Hermann Hesses Romane der Krisenzeit in der Sicht seiner Kritiker, S. 61-62
 2. Hans Jürg Lüthi, "Hermann Hesse," In:E.Neis, Erläuterungen zu Hermann Hesses Romane, S.22
 3. Ibid, S. 22
 4. Astrid Khera, Hermann Hesses Romane der Krisenzeit in der Sicht seiner Kritiker, S.62

EMİL

Hesse'ye göre, bir benlik oluşturma, üç aşamalı bir süreçtir. Cennet saflığı ve mutluluğu ile başlayan çocukluk devresi, yerini iyi ve kötünün tanınması ile şüphe ve suçluluğa iter. Mevcut din, ahlak ve yaşam kurallarından şüphe edilir. Suçluluk duyguları hakimdir :

"İnsan olmanın yolu masumiyet ile başlar. (Cennet, çocukluk, sorumluluk isteyen bir devre). İnsan oradan suça, iyi ile kötünün ayırımına, kültür, ahlak, din, insanlık ideallerine uygun yaşama yönelir. Bu devreyi ciddi olarak, farklılıkları ile yaşayan birey şüpheye düşer; başka bir deyişle faziletin gerçekleşmesi, tamamiyle itaat etme, kafi derecede hizmet etmenin olmadığı, adaletin erişilmez, iyi olmanın yeri doldurulamaz olduğunun bilincine varır."/1

İkinci aşamada, hayatın kutupluluğu yaşanır. Şüphe ya çöküşe, ya kurtuluşa götürür. Korku ve yalnızlık duygularıyla, insan, kendisini yavaş yavaş tanımaya başlar. Üçüncü aşama, benliğini bulmak ve kutupların birliğine varılarak kurtuluşa ermektir. Benliğini aşarak, ruhun derinliklerinde Tanrı ile bir olunur :

"Bu şüphe, ya çöküşe ya da ruhun üçüncü bir alanına, ahlak ve yasanın dışında bir durumun yaşantısına ; lütufa, kurtuluşa nüfuz etmeyi, sorumsuzluğun ye-

1. Volker Michels, Materialien zu Hermann Hesses
'Siddharta, 1.B S. 374

ni ve yüce bir şekline götürür, başka bir deyişle : İnanca."/1

Roman, Emil'in gençlik döneminde yaşadığı şüphe, korku ve yalnızlığın yanı sıra, geriye dönüşle, çocukluğunun sakin ve mutlu yaşantılarına da yer verir.

Hesse, roman kahramanı, Emil Sinclair adını, Hölderlin'in arkadaşı Isaac von Sinclair'den almıştır. Bu ad, onu I.Dünya savaşına bağlayan sembolik bir işarettir. Güzel bir dönemin kapandığını, yeniden doğuşun gerçekleştiğini, gerçekliğin yeniden yorumlanmaya açık olduğunu gösterir. Sinclair'in kendi kendisini tanıması, kişiliğini oluşturması, Avrupa medeniyetinin savaşla birlikte yeniden doğuşuna benzetilir :

"(...) Güzel bir devrin acı çöküşünü simgeler fakat aynı zamanda dünyanın ve gerçekliğin yeni bir şekilde algılanmasını, kutupluluğun birliğe varması görüşünü."/2

Emil, dindar aile ocağının, alışlagelmiş inanç kalıpları içerisinde büyür. Yaşantısının ilk basamağını teşkil eden çocukluk devresinde "aydınlık" dünyanın sevgi, barış ve huzur ortamını tadar. Duygusallığın hakim olduğu bu devrede anne ve babasına itaat eder. Mutlu ve huzurlu olur :

1. Volker Michels, Materialien zu Hermann Hesses 'Siddhartha', S.374

2. Astrid Khera, Hermann Hesses Romane der Krisenzeit in der Sicht Seiner Kritiker, S.36.

"Güzellikle ve sevgi dolu çocukluğundan, ebeveynlerimin koruyuculuğundan, çocuk sevgilerinden ; yumuşak, tatlı aydınlık çevrelerde, oyun gibi yaşadığım günlerden bahsedebilirdim."
(S.49)

Baba ocağının "aydınlık" dünyası, Din ve Ahlak kuralları onu sıkır. "Aydınlık" dünyaya ait olduğunun bilincindedir. Ancak, ona yabancı gelmesine, korku ve vicdan azabı uyardırmasına rağmen, kendisine yasak olan "karanlık" dünyada yaşamaya can atar :

"(...) Ben daha çok, bana yasak olan dünyada yaşamaya can atıyordum. Aydınlık dünyaya dönüş zorunlu ve iyi de olsa bana daha çok can sıkıcı ve daha ıssız bir mekana dönüş gibi geliyordu." (S.11)

Kromer olayı, Emil'in "karanlık" dünyaya ilgisinin uzantısında oluşur. Baba ocağının tekdüzeliğinden kurtulmak amacıyla, diğer sosyal sınıftan çocuklarla arkadaşlık kurar. Kendisini kanıtlamak ve onlarla aynı seviyede olayları yaşamak veya yaşadığını göstermek durumundadır. Uydurduğu elma çalma öyküsü ile Kromer'in tuzacağına düşer. Kromer ile yaşamında korku, şüphe ve suçluluk oluşur. 'Şeytan olarak nitelediği Kromer ile arasındaki ilişkiyi şöyle yorumlar :"(...) gelecek gibi birşey, ümid gibi. Artık yalnız değildim."(S.43) Artık babaocağına ait olmadığına macera yaşadığının bilincindedir. Onu tehlike, korku ve utancın beklediğini hisseder. Onu korkutan, Kromer ile ilişkisi değil, temelde "karanlık" dünyanın şeytanı ile

tanışması, ondan kendisini kurtaramıyacağına inanmasıdır :

"(...) İşlediğim suç ister hırsızlık, ister yalan söylemek olsun (...) aynı şeydi, işlediğim günah bu değildi, şeytana elimi kaptırmıştım. Niçin onlarla birlikte gitmişim ki?"(S.19-20)

Mücadele ve acı çekme devresi başlar. Yalnızlık ve korku duyar. Mevcut değerlere güveni sarsılır. Hayatı, iyi ve kötülerin dünyası olarak, iki kutup halinde görür. Cenneti andıran çocukluk yaşamı gerilerde kalmıştır. Evlerinin huzurlu ortamında, yalnız ve huzursuzdur. Ölmek ister. Ölümün, korkunç yenilikler karşısında hissedilen, korku ve dehşetin doğuşu olduğunu anlar:

"(...) dünyamın, mutlu yaşantımın geçmişe karıştığını ve benden ayrıldığını ve yüreğimin soğuduğunu hissediyordum. Evimizin dışındaki karanlıkta ve yabancı bir diyarda demir alıp kök saldığımı ve burada çaresiz alıkonulduğumu biliyordum, ilk kez ölümü tadıyordum. Ölüm acı idi : Çünkü o, doğmaktı, Ölüm korkunç yenilikler karşısında duyulan korku idi." (S.22)

Demian, onu Kromer'e bağımlılıktan kurtarır. Bu özgürlük, Emil'in genç yaşamında tattığı en büyük mutluluktur. Kromer'in elinden kurtulmak, şeytanın elinden kurtulmaktır. Tekrar çocukluk yaşantısının aydınlık dünyasına döndüğünü düşünür :

"(...) Sılaya dönüş! O canım ve kutsanmış eve dönüş, aydınlığa, özgürlüğe."(S.15)

Demian'ın Kabil ve Habil hikayesini farklı yorumu, Emil'in kafasında soru işaretleri oluşmasına, olaylar karşısında farklı yorumlar geliştirmesine neden olur. Demian'a göre Kabil, kahramandır. Emil, şüphe içindedir. Demian'ın, Kabil'e benzediği için, onu koruduğunu düşünür. Emil'in baba ocağından sıkılıp, karanlık dünyada ilgisi- nin odaklaşması, Kabil'in mevcut değerleri kabul etmeyip yasak evliliği gerçekleştirmesine paraleldir. Demian, Emil ve Kabil arasında bir benzerlik kurarak, Emil'in Kabil nişanına sahip olduğunu ve bu yüzden onunla arkadaş olmak istediğini söyler :

"(...) O, bizim nişanımızdır. O nişana sahip olduğun için arkadaşın oldum."
(S.132)

Emil, çocuk duygusallığından, ana baba ocağının etkisinden sıkılır. Olaylara bakış açısı, şüphe ve kritiğin etkisindedir. Duygusallık, yerini akıl unsuruna bırakır. Bu gençlik çağının başladığına işaretler. Demian'ın arkadaşlığı, Kabil hikayesini diğerlerinden farklı yorumlayışı, Emil'in kafasında soru işaretleri oluşturur. Uzun bir süre Kabil, öldürme ve Kabil nişanı, Emil'in öğrenmeye, şüphe ve kritiğe yönelik çabalarının çıkış noktasını oluşturur :

"Bu düşüncelerin sonu gelmiyordu. Kuyuya bir taş düşmüştü, kuyuda benim körpe ruhumdu. Uzun, çok uzun bir süreye Kabil, ölüm ve nişan konuları ;

öğrenmeye, şüphelenmeye ve eleştiriye yönelik çabalarımın çıkış noktasını oluşturdu." / S.34.

Emil, kişiliğini oluşturmak ister. Çocukluk döneminde yaşadığı içgüdüsel güçler, hep öteki, "karanlık" dünyadan kaynaklanmış, mutluluk günlerinin sürmesi için bir tehlikeye oluşturmuştur. 14 yaşında evi terkedip, başka bir şehirde okumaya gönderildiğinde, babaocağının değerlerinden koptuğunu ; hatta bunun çevresindeki ilişkilerine de yanlışlıkla toplumun dışında kaldığını anlar :

"Daha çok küçükken Sinclair, babaocağının düzenli yaşamının yanısıra, dünyada bir kaosu mevcudiyetini öğrenmek zorunda kalır. Benliğini arayış içinde iken, ebeveynlerinin burjuva ahlakının karşısında yer alır. Sinclair'in bu durumun bilincine varması ve bunu takip eden olaylar, onu çevresine karşı yabancılaştırır." /2

Emil, yaşamında düzen ve kaosu birleştirmek ve bir birliğe ulaşmak çabasındadır. Bayan Eva ile ilişkisi, onun senteze ulaşması paralelinde, gelişen bir olaydır. Bayan Eva, bu zıtlıkların birleşmesini sembolize eder. Emil, okul yıllarında giyimi ve davranışlarıyla diğer öğrencilerden farklı bir görünüm sergiler. Yalnızdır. Tek başına gezintiler yapar. Bundan bir haz duyar. Bu, melankoliyle, dünyayı ve kendisini küçümseme ile dolu bir hazdır. Ailesine, arkadaşlarına, dış dünyaya yabancılaşmıştır. Dış dünyaya karşı tam bir umursamazlık içindedir. Bakışlarını

1. Astrid Khera, Hermann Hesses Romane der Krisenzeit in der sicht seiner kritiker, S.76

dış dünyadan iç dünyaya doğru çevirmiştir :

"(...) Kendi kendime şaşıyordum. Duygusal bir çocuk olmuştum. Aslında iyi bir çocuktum. Şimdi ise tamamen değişmişim. Dış dünyaya karşı kayıtsız davranıyordum. Günlerce kendimi dinleyerek, içimde coşan ırmakların sesine kulak vermekten, içimde adeta yerin altında akan yasak ve karanlık ırmakların sesini dinlemekten başka bir şey yapmıyordum. Çok çabuk büyümüştüm, son altı ay içinde olup bitmişti herşey ve şimdi boy atmış, sıska ve henüz gelişimini tamamlamış dış dünyamdan iç dünyama bakıyordum." (S.69)

O, Alfons Beck'in aracılığı ile karanlık dünyaya yeniden döner. Meyhane müdavimi olmuştur. Bu şekilde, dünyayı protesto eder :

"(...) Cesur bir meyhane müdavimi idim. Bir kez daha karanlık dünyanın, şeytanın eline düşmüştüm ve bu dünyada yaman biri olarak tanınıyordum." (S. 75)

Gerçekte gelişki içindedir. Meyhanelerde, ciddi olmayan konuları alaya alarak, arkadaşlarını eğelendirirken, bir yandan da davranışlarından utanır; ruhunun, tanrının, annesinin, geçmişinin önünde saygıyla eğilir:

"(...) Kendi kendimi mahvetmeye yönelik, bir sefahat hayatı sürüyordum. Arkadaşlar bana bir elebaşı ve şeytan gibi biri, atak ve cin gibi bir oğlan gözüyle

bakıyorlardı.(...) Ciddi konuları alaya alarak arkadaşlarımı eğlendirirken, içimden alay ettiğim şeylere karşı saygı ile eğiliyor ; ruhumun, geçmişimin, annemin ve Tanrının önünde ağlayarak diz çöküyordum." (S.75)

Emil'in daha sonra "geçmişteki en acı dönemim" diye nitelendiği meyhane yıllarında, iç dünyası ile dış dünya arasındaki çelişki daha büyümüş ve kurtuluş gerçekleşmemiştir. Yaşamı, onu eğlendirir, geçmişteki mutlu günlerini yitirdiğini anlar :

"(...) Şimdiye dek, anne ve babamdan gördüğüm tüm içtenlik, ve sevgi, annemin her öpücüğü, her yılbaşı, kutsal ve aydınlık havasıyla her pazar sabahı, bahçedeki her çiçek bunların hepsi çöle döndü, hepsini ayaklarımla çiğnemiştım." (S. 74)

Demian, bu dönemde, Emil'in sahip olduğu Kabil nişanının, üstünün örtük olduğunu, ama içten içe bu durumun onu huzursuz ettiğini söyler.

Emil, Beatrice ile yeni bir ideale kavuşur. İçinde, karanlık ve kötü güçleri içinden atmak ; aydınlık dünyada yaşamak Tanrılar önünde diz çökmek isteği belirir. Beatrice, Emil'in, meyhanelerde geçen yaşam biçimini değiştirir. Aslında Emil, Beatrice'nin dış görünüşüne değil, kafasında yarattığı resmine aşıktır.

"(...) Birdenbire uslanmam alay konusu oldu. Fakat artık sevebileceğim birşey, bir ideal vardı, hayat yine sezgilerle ve esrarlı şafakla doluydu, bu beni dayanıklı kıldı. Saygıdeğer bir hayalin kulu kölesi olmama rağmen yine kendime dönmüştüm." (S.80)

Emil, resim yapar ve hayal kurar. Bu, bilinçaltında gizlenmiş duygularının dışavurumudur ve onu kurtuluşa, ruhsal sorunlarının çözümüne ulaştıracak bir yoldur :

"(...) Resim yapmayı düşler ve dener. Bu her iki olgu, Freud'a göre, gizlenmiş, bilinç altında kalmış şeylerin işaretidir. Resim yapmanın ve rüyaların doğru bir şekilde yorumlanması ile sonuçta kurtuluşa erişilir."/1

Düşlerine de giren bir yüz resmeder. Bu, adeta bir çeşit Tanrı tasviri ya da kutsal bir masktır ; yarı kadınımsı, yarı erkeksi, yaşı belli olamayan bir portredir. Emil, bu resmin kendi kaderi, kendi şeytanı olduğunu düşünür :

"(...) Bu resim Sinclair'in elindeki tek somut şeydir. O, Sinclair'in kaderi, şeytanı olur. Onu benimser ve onun (Demian'ın) tarafından yönetilir."/2

Abraxas öğretisi ve tanrısı, Emil'i kişilik oluşturma savaşında kurtuluşa götürecektir. Abraxas, tanrısal ile

1. Astrid Khera, Hermann Hesses Romane der Krisenzeit in der Sicht seiner Kritiker, S. 39

2. Ibid., S.85

şeytansal arasında bir bağlantı kurar. Aydınlik ve karanlık dünyayı birleştirecek, bir bütüne götürmeyi amaçlar. Artık, Emil'in yaşamındaki herşey Abraxas'ı işaret eder. Düşlerinde, haz ve dehşet, erkek ile kadın, kutsal ile iğrenç, sağlıkla suçluluk duyguları içiçedir. Sevgi, aynı vücutta hem erkek, hem kadın ; hem şeytan, hem melek, hem insan, hem hayvandır ; hem iyi, hem kötüdür.(S.95)

Pistorius, Emil'in kişiliğinin oluşumunda etkili olur. O, Emil'in "yumurtanın kabuklarını kırmasına"(S.106) yardım eder. Onun yardımıyla içindeki yırtıcı kuş "başını paramparça edilmiş dünya kabuğundan dışarı çıkarmıştır. (S.106) Pistorius, "biz bir insandan nefret ediyorsak, aslında içimizdeki görüntüsünden nefret ediyoruz. İçimizde olmayan şey bizi kızdırmaz"(S.112)der. Emil'i hepsinden çok etkileyen bu sözler ile Demian'ın yıllar önce söyledikleri arasında büyük bir benzerlik vardır. Demian ve Pistorius, birbirlerinden haberleri olmayan iki insandır. Ancak ikisini de Emil'e etkileri aynı yöndedir. O, gençlik döneminin önemli yaşantılarını onun desteğinde , ve onun öğütleriyle yaşamıştır. Mısır, Hindistan, Abraxas, eski dinler konusunda bilgisi çoktur ; Ancak Emil'e göre onun yeni bir din ilan etmek, yücelme, sevgi ve tapınmayı yeni biçimlere kavuşturmak, yeni simgeler yaratmak konusuna gücü yetmez. Pistorius'a, bu konudaki düşüncelerini söylediğinde, onu üzdüğünü anlar ve ilk kez o zaman, Kabil'in nişanına sahip olduğunu hissederek. Emil, insanın tek ödevi olduğunu anlar, bu kendi kendisini aramaktır :

"(...) Uyanmış insanlar için tek görev vardı : Yolun nereye çıkacağını önemsemeden, kendisini aramak, kendi içinde bir sağlamlığa kavuşmak ve kendine özgü yolda ilerlemek." (S.126)

Demian'ın annesinin resmini gördüğünde, düşlerindeki resmi bulduğunu anlar ; erkeksi kadındır, şeytan ve annedir ; kader ve sevgilidir. Düşlerinin yeryüzünde yaşamasına, kaderini etkileyecek bir insanın varlığına sevinir :

"(...) Benim düşlerimdeki resimdi! Oydu, iri yarı erkeksi bir kadındı, oğluna benziyordu ; analık çizgilerini, derin ızdırapları taşıyan hatları, güzel ve cezbeden şeytan ve anne, kader ve sevgili : Oydu!" (S. 29- 30)

Emil, Bayan Eva'ya karşı cinsel istek duyar ve bunu baskı altına almak zorunda kalır ; çünkü onunla arasında manevi bir bağ oluşur. Bayan Eva, Emil'e isteklerden el çekebilmesini ya da bir şeyi gereği gibi istemesini öğretir. Ona göre, insanın içindeki istek çok kuvvetli olursa ve isteğin gerçekleşebileceğine tam inanılırsa, o istek gerçekleşir. Eva, sevginin karşısındakini çekme gücü olduğunu, Emil'in sevgisi güçlenince onu çekebileceğini, o zaman birleşme olabileceğini söyler :

"(...) Sevgi kendi içinde bir kesinliğe kavuşacak güce sahip olmalıdır. O zaman çekilmekten kurtulur ve karşısındakini kendisine doğru çeker. Sinclair, sevginiz benim tarafımdan çekiliyor,

beni kendisine çektiği zaman gelirim.
Kimseye armağan vermek istemiyorum,
kazanılmak istiyorum." (S. 147)

Emil için, Eva kaderdir ; Bayan Eva değişip düşüncelerden her birine dönüşebiliyor, öte yandan düşüncelerinden herbiri onun şahsında somutluk kazanabiliyordu :

"(...) Benim için en önemlisi ve kader anlamındaki şey, onun görüntüsüne bürünüyordu. O, değişip düşüncelerimden herbirine dönüşebiliyor ve onun şahsında somutluk kazanıyor."(S.149)

Emil, Bayan Eva ile simgesel yoldan birleşir ; Düşlerinde bir deniz, bir yıldız şekline giren Eva ile birbirlerini çeker, etraflarında mutluluk yaratırlar. Emil'in sevgisi simgeseldir. Ancak, Emil'in, Eva'ya karşı duyguları, cinsellik ile cinsel olmayandan kaynaklanarak, gerçek ile simge içiçe geçer :

"(...) Bazen beni çeken şeyin, Bayan Eva'nın şahsı olmadığını, onun benim iç dünyamın bir simgesi sayılabileceğini ve bu simgenin benim ruhumun derinliklerine çekip götürmek istediğini hissediyordu.(...) Onun yanında cinsel istekle yanıp tutuştuğum anlar oluyordu, onun dokunduğu şeyleri öpüyordum. Giderek cinsel ve cinsel olmayan sevgi, gerçek ve simge içiçe geçti." (S.148)

Savaş sırasında yaralanarak hastahaneye gelen Emil, Demian'a raslar. Demian, onu annesi Eva adına öper ve yardıma ihtiyacı olduğunda kendi içindeki sese kulak vermesini öğütler. Emil, artık olgunluğa erişmiştir ve inançları doğrultusunda savaşacaktır, kılavuza ihtiyacı kalmamıştır :

"(...) Sinclair uyanmıştır. O artık, Demian gibi evrensel Tanrı ile birleşebilen bir insandır. Ve artık kılavuza ihtiyacı kalmamıştır." /1

PISTORIUS

İlahiyat Fakültesinden ayrılmış bir müzisyendir. Ailesinin istekleri doğrultusunda yaşantısına yön vermemiş; onlar için "kayıp oğul" olmuştur, Emil'in gençlik döneminde, onun kişiliğinin oluşumunda, kendi kendisini tanımasında etken olur. Emil'in rüyalarını yorumlar ; Tanrısal ile şeytaninin, eril ile dişilin, insani ile hayvaninin, iyi ile kötünün birbirleriyle zıtlık ve yakınlık gösteren ilişkilerinden bahseder. "(...) O, bana cesaret aşıladı." (S.123) "onun eğitici konuşmalarından çok şey öğrendim." (S.123)sözleriyle Emil, kişiliğinin oluşumunda onun katkılarını itiraf eder. Emil, gençlik döneminin en önemli yaşantılarını Pistorius'un öğütleri, tesellisi ve yakınlığı ile değerlendirir. Onunla Abraxas hakkında Yunanca metinler okur, Vedaların çevirilerini okur. Kutsal

1. Astrid Khera, Hermann Hesses Romane der Krisenzeit in der Sicht seiner Kritiker, S.87

OM'u söylemeyi öğrenir. Emil'in ruhsal olgunluğu ve kişiliğine kavuşması, Pistorius'la dostluğu dönemine rastlar :

"(...) Gençlik yıllarımda en önemli devresinde onunla arkadaşlığı, öğütlerini, tesellisini, yakınlığını yaşadım. Tanrı, onun ağzından benimle konuştu. Onun ağzından düşlerim bana geri döndü, açıklık kazandı, yorumlandı." (S.122)

Pistorius, iki bacaklıların tümüne insan denemeyeceğini, ancak herkesin içinde insan olma, benliğe kavuşma özelliklerinin saklı bulunduğunu ; bunların anlaşılması ve bilinçli bir duruma getirilmesi ile insan olma özelliğine kavuşulabileceğini savunur. Pistorius, bu konuda Emil'e yardımcı olur. Emil, kendi içerisindeki yırtıcı kuşu tanıyarak, kabukları kırmaya çalışır. Nitekim Emil'in içindeki sarı başlı kuş paramparça edilmiş dünya kabuğundan başını çıkarır. Artık Emil özgürdür. (S.106) Pistorius'un, Emil'i en çok etkileyen "Biz bir insandan nefret ediyorsak, aslında o kendi içimizdeki görüntüsüdür" sözleri, Demian'ın yıllar önce söyledikleriyle aynıdır. Pistorius, içimizdeki gerçekten başka bir gerçek olmadığını, sorunların, dışarıda yarattığımız görüntülerin, gerçek olarak algılanmasından kaynaklandığını savunur :

"(...) Gördüğümüz şeyler, aslında içimizde olan şeylerdir. İçimizdekilerden başka gerçek yoktur. Bunun için çoğu insan, kendi dışındaki görüntüleri gerçek olarak kabul eder ve gerçeği kendi dünyasının dışında arar." (S.112)

Emil ve Pistorius arasındaki ilişki biter ; çünkü Emil, düşüncelerinin yaşamsal önem taşıyan gerçeklikler içermediğini ; onun düşlerindeki gerçekliği yaşadığını farkeder. Pistorius, din konusunda köklü bir bilgiye sahiptir. Ancak geçmişi arama, geçmişte yaşama isteğindedir. Emil şöyle der: "Onun kendisine güvenmediğini anladım. İdeali eskimişti, o geçmişin arayışı içinde, bir romantik çağ yanlısıydı." (S.124) Bu yüzden Abraxas öğretisini içeren, yeni bir din ilan etmeye, sevginin ve tapınmanın yeni biçimlerini, simgelerini bulmaya gücü yetmez. Bunu itiraf eder :

"Rahip olmak istiyordum. Bunu biliyorsunuz. En çok istediğim de, bir çok sezgisini içimde taşıdığım yeni bir dinin rahibi olmaktı. Ama bu asla gerçekleşmeyecek." (S.127)

FRAU EVA

Eva, Demian'ın annesi, Emil'in düşlerindeki kişidir. Emil, onda kadınsı ve erkeksi bir görüntü sezer ; kadın ve anne sevgisini bulur, "kaderinin onun elinde olduğuna inanır. Eva, Emil için "şeytan ve anne" "kader ve sevgilidir. "Mutluluk" (S.139) onun yakınlığı, "doyuma ulaşmak" (S.139) onun bakışıdır, Eva, Emil için yaşamın anlamıdır :

"(...) Başıma ne gelirse gelsin, bu kadının varlığını bilmek, sesini duymak yakınlığını solumaktan mutluydum. Bunun için bir anne, bir sevgili, bir Tanrıça olmasının farkı yoktu; önemli

olan yakınımnda olması idi, yolumun
onun çevresinden geçmesi idi."(S.139)

Eva, annedir ; Demian'ın annesidir, Emil'in manevi annesidir. İsmi, varlığına uygunluk gösterir. Eva, Kabil işaretine sahip olanların anasıdır. İnsanlığın anası olan Havva'yı sembolize eder :

"(...) Bayan Eva, insanlığın anası olarak olarak kişilik bulmuştur. O, Kabil işaretiyle birbirine bağlı olan Demian'ın gerçek annesidir. Emil'in manevi annesidir."/1

Eva'nın oğlu Demian, Emil'i annesine götüreren kılavuzluk görevini üstlenir. Emil'i benliğine, karşıtlıkların birliğine ulaştıracak kişiye, annesine, Eva'ya götürür. Eva, Abraxas öğretisinin vücut bulduğu, zıtlıkların kaybolduğu, anne vücudunda, tanrıdır :

"(...) Onu iç dünyasına, Ben'e götürür ve nihayet en yüksek doyuma ulaştırır: Anne, sevgili, tanrıça kimliğindeki Bayan Eva ile karşılaşması. Bayan Eva, ana şekline girmiş bir tanrıdır. Abraxas onun kişiliğinde vücut bulur. Tüm zıtlıklar(...) Bayan Eva'da özdeşleşerek birliğe ulaşır. Onda tüm zıtlıkların birliği gerçekleşir."/2

1. Astrid Khera Hermann Hesses Romane der Krisenzeit in der Sicht seiner Kritiker, S.59.

2. Ibid., S.22

Adem'i cennetten kovduran Havva'dan farkı Emil'i iç huzura erdirmesidir :

"Adem'i cennetten kovduran, onu huzurlu yaşamından uzaklaştıran İncil'deki Eva'nın aksine Bayan Eva, Sinclair'i zıtlıkların mevcut olmadığı masumiyetin doğuşuna ulaştırır."/1

II.2.b. SIDDHARTHA

II.2.b.1 Olay Örgüsü

Siddhartha, zengin bir Brahman oğludur. Brahman bilgelerinin, çevresinin etkisiyle yetiştirilmiştir. Bilgiye susar. Arayış içindedir. Amacı Benliğini aşmaktır, bu yüzden baba ocağını terkeder. Arkadaşı Govinda ile birlikte Asket 'lere karışır, Samana olur. Onlar gibi oruç tutar, bedensel tüm ihtiyaçlarına sırt çevirir. Ancak, bu yaşam yoluyla da amacına erişemeyeceğini anlar. Samanaları terkeder. Govinda ile Gotama Buda'nın topluluğuna katılır. Budanın ıstırap çekerek, Benliği aşmayı ve olgunlaşmayı içeren öğretilerini dinler. Kendi kendisine ışık olabileceği gerçeğini anladığı için, Buda'dan ayrılır. Govinda ise, Buda'nın keşişlerinden biri olur. Siddhartha, aşk hırs ve zevk dünyası ile tanışır. Fahişe Kamala'dan aşkı, şehveti; Kamasvami'den ticareti öğrenir. Lüks ve zengin bir yaşama kavuşur. Bu yaşamı sürdüren "çocuk insan"lardan farklı olduğunun bilincindedir. Görünümü değişmiştir ; ama ruh hali ile bir Samana'dır. Dünyevi yaşamın anlamsızlığını hisseder. Kamala'yı, malını

1. Astrid Khera, Hermann Hesses Romane der Krisenzeit, S.59.

mülkünü terkeder. İhtihar ederek bu yaşama son vermek ister. İçinden gelen OM sözcüğü, onu yeniden yaşama döndürür. Kayıkçı Vasudeva'nın çırağı olarak çalışır. Nehrin sırrını, görüntülerin değişimindeki sürekliliği öğrenmek ister. Ölmek üzere olan Buda'yı ziyarete giden Kamala, Siddhartha'nın kucağında ölür. Siddhartha, Kamala'dan olan oğlu ile babalık duygusunu ve huzursuzluğu tadar. Oğlunun kendisine zıt tabiatta olması, farklı bir dünyada yaşama istemi yüzünden ıstırap çeker. Onunla bir diyalog kuramaz. Oğlu onu terkeder. Baba olmanın verdiği üzüntüyü tadar. Siddhartha, nehrin yardımıyla aşamalı olarak gelişimini tamamlar. Om'u duyarak huzuru bulur. Nehirde bilge bir kayıkçının yaşadığını duyan ve hala arayışın huzursuzluğu içinde kıvranan Govinda, Siddhartha'yı ziyarete gelir ; onu tanır. Siddhartha, Govinda'ya onu alnından öpmesini söyler. Govinda, Siddhartha'yı öptüğünde gözünün önünde yüzlerce, binlerce yüz, olaylar, şekiller belirir. Siddhartha, ona gerçeğin ancak kendinden hareketle bulunabileceğini, geçmiş ile geleceğin içiçe olduğunu, olayların, nesnelere birer bütün olarak kavranılması gerektiğini böylelikle Ben'in aşılabileceğini ve kişilere, olaylara karşı objektif bir yaklaşım kazanılabileceğini anlatır.

II.2.b.2. MOTİFLER VE MOTİFLERDE KUTUPLULUK

Romanda ortaya çıkan motifler birbirine zıtlık gösterir. Toplum içinde yaşamak, toplumdaki soyutlanmak; ölüm ile doğum ; sevgi, nefret ; inanmak, inkar, şüphe, inanç, gibi.

II.2.b.3. DÜŞÜNCELERDE KUTUPLULUK

Hesse, yaşamın bir bütün olduğuna ve bütünü teşkil eden birbirine zıt nesnelere, olayların vazgeçilmez ve gerekli olduğuna inanır. Hesse'nin zıtlıkların varlığını, vazgeçilmezliğin birlikte bir bütün teşkil ettiklerini gösterme çabası, "Siddhartha" adlı eserinde vücut bulur :

"(...) Kutupluluk için bir ifade şekli bulmak istiyorum. Bir yanda birliğin bir yanda farklılıkların, ciddiyetin yanısıra şakanın, her zaman ve eşit bir şekilde yanyana olduklarını gösteren, melodi ve karşıt melodileri içeren parça ve cümleler yazmak istiyorum. Çünkü hayat benim için kutupluluk içinde, dünyanın her iki ucu arasında bir gel git şeklinde gerçekleşir."/1

Hesse, tüm yaşamı boyunca zıtlıkların sentezini aramış bir yazardır. Bu zıtlıklardan biride Batı-Doğu problemi-
dir :

"Batı ile Doğu arasındaki çatışma, Hesse'nin hayatı boyunca bir senteze vardırılmak istediği zıtlıkların bir çiftini belirler."/2

-
1. Hermann Hesse, Gesammelte Briefe, 2.B, Berlin, Fischer Yayınevi, 1925. S.158
 2. Astrid Khera, Hermann Hesses Romane der Krisenzeit in der Sicht seiner Kritiker, S. 109

Hesse, Batı insanının sorunlarının, ancak Doğu'nun dinsel ve bilge atmosferi yoluyla çözümlenebileceğini "Siddhartha" romanında ortaya koyar. George Wallis adlı kritike-re göre, Siddhartha'nın batılı davranışı, romanın sonunda Doğu düşüncesi ile bir senteze ulaştırılmış ve böylece Batı-Doğu kutupluluğu bir potada eritilmiştir :

"(...) Siddhartha'nın batılı davranışları eserin sonunda şark elementleriyle birleşir. Nesnelere birliği ve eşdeğerli-liği, şark motifi olan, sembolik anlamlı nehirle batının aktifliği, çabası, saygı ve sevgisi ile dile getirilir."/1

Hesse, maddi değerlerin yoğun olarak yaşandığı Batı'da düşüncenin ihmal edildiğini ve bunun "birlik", sonsuzluk, "yaşamın anlamı"nın ancak düşüncede yoğunlaşma (meditasyon) yoluyla kazanılabileceğini savunur. Teknoloji ile birlikte, maddi değerlerin giderek güçlendiği bu dünyada nasıl yaşanabileceği sorununun çözümü, temelde insanın Ben'lik sorununun, bireysel çatışmalarının çözümüyle özdeşleştirilmiştir. Batı insanı, sorunlarının çözümünde Doğunun değerler ağırlıklı düşüncelerinden yararlanabilir:

"(...) Hesse, Doğu ile yakın ilişkisi sonucunda, Batılı'nın Doğu'nun dini ve kutsal bilgeliğinden uzak bir hiçlik ve boşluk içinde olduğunu anlar. Şark, Batılı'nın problemlerine yardımcı olabilir, fakat onun adına çözüm getirilemez. O, sorunlarını yine kendisi çözmelidir ve en iyi şekilde Batı

1. Astrid Khera, Hermann Hesses Romane in der Krisenzeit in der Sicht seiner Kritiker, S.109

dünyası çerçevesinde yapabilir."/1

Hesse, bu kitabında, yaşam bir bütündür ve bu bütünün içinde zıtlıklar vardır, 'bu zıtlıkların sentezine varıldığında objektif bir bakış açısı kazanılabilir, bireysellikten evrenselliğe varılabilir' tezini koyar. Hesse, yaşamdaki, olaylardaki kişilerde gözlemlediği zıtlıkları farklı kişiliklerde değil, tek bir kişide, Brahmanoğlu Siddhartha'da göstermiş, onun çocukluktan "ermiş" aşamasına varan yaşamını roman malzemesi yapmıştır. Siddhartha, bir Brahmanoğludur ve onun kişiliğinde bir insanın gelişimi ele alınmaktadır :

"(...) Siddhartha'yı ele aldığı şekil beni memnun etti. Tabii ki Hindu-Brahman sadece bir elbise, Siddhartha ile sadece bir Hindu değil, bir insan kastediliyor."/2

Siddhartha, "insan olmak" gelişim süreci içerisinde iki deneyim alanından geçer, ilki babaocağında manevi değerlerle kazandığı deneyimleri, ikincisi bedensel hazların, maddi değerlerin dünyasındaki deneyimleri :

"(...) Siddhartha için hayat herşeyden önce iki tecrübe aşamasından ibarettir. Ruh ve düşünce dünyası ile beden, fizyolojik aksiyonların dünyası" /3

-
1. Joseph Mileck, Hermann Hesse: Dichter-Sucher-Bekannter Biographie, München, Bertelsmann Yayınevi, 1979, S.160
 2. Hermann Hesse, Gesammelte Briefe, 2.B S. 55
 3. Joseph Mileck, Hermann Hesse, S. 159

Siddhartha, babaocağında Brahman bilgilerinin gelenek, görenek ve bilgileriyle, manevi değerleri ön plana alarak yetiştirilir. Ancak geleneksel bu dünya giderek onun için bir işkence, bir huzursuzluk kaynağı olur. Ben'i aşmak çabalarının sonuçlanamayacağını anlar ve Samanalar'a katılır. Samanalar'dan açlığa, susuzluğa dayanmayı, meditasyon yoluyla Ben'i aşmanın yollarını öğrenir. Sonuç, başarısızlıktır ; bu yolla amacına erişemeyeceğini ; her şeyin yüzeysel kaldığını anlar. Buda'nın öğretileri de dışarıdan gelen öğretilerdir. Ancak, kendi yaşantısı ile amacına varabileceği sonucuna varır.

Romanın ilk dört bölümü, Siddhartha'nın manevi dünya ile, sonraki dört bölüm maddi dünya ile ilgisini, son dört bölüm ise sentezi kapsar. Ziolkowski'ye göre Siddhartha, Buda'nın yolunu reddeder, hedefini değil. Ruh ile bedeni simgesel olarak ayıran nehri geçer. Kayıkçı kulübesinde gördüğü rüyasını gerçekleştirir. Asketik yaşamdan, bedensel haz duyduğu, para, hırs, şehvet, aşk gibi maddi zevklerin dünyasına dalar. Romanda, nehrin sembolik bir anlamı vardır; İki farklı düşüncenin, yaşadığı madde ve ruh dünyasını birbirinden ayıran sınırdır. Siddhartha'yı manevi değerlerin temellendiği Buda yaşantısından alıp "çocuk insanlar"ın yanına ileten de nehirdir. "Çocuk insanların" dünyasından alıp manevi dünyaya, kutsallığa ileten de nehirdir. Sonuçta onu ermiş mertebesinde, birlik ve bütünlük seviyesine getiren yine nehirdir. Nehir sembolik bir anlam taşır :

"Ziolkowski nehre özel bir anlam verir; nehir ruh ve bedeni coğrafik olarak birbirinden ayırır ve romanın son kısmında Siddhartha'nın tüm zıtlıklardan sıyrılıp birliğe ulaştığı yerdir."/1

Siddhartha, amacına kendi yaşantılarıyla varabileceğini anlar. Para, aşk, şehvet, hırs ile maddi değerlerin varolduğu bir deneyim yaşar. Çocuk insanlar ile birlikte; ancak içinden hep bir Samana kalır. Babaocağında edindiği manevi değerlerin etkisinden kendini kurtaramaz :

"O, tamamiyle bu yaşama adapte olamaz.
O, her zaman ruh dünyası tarafından kontrol edilen, yönetilen bir kişidir."/2

Bu yaşam ona, şüphe ve iğrenme kazandırır ve yaşamına son vermek ister. İntihar etmek üzere nehre kendisini atarken "Atman'ı" hissederek uyanır. Nehirden öğrenecektir. Vasudeva ve nehir onun öğretmenleri olur. Oğlu ile birlikte "çocuk insanlar"ın çektiği babalık ıstırabını çeker. Nehirde, kendi babasının, kendisinin resimlerini görür. Herşeyin birer tekrar olduğunu düşünür. Yaşamın nehir olduğunu, her olayın, değişmeyen bir döngü içinde aktığını öğrenir. Yaşam, sadece tekrar değildir; bir bütündür, geçmiş ve geleceğin içiçe girdiğini, tüm insanla-

1. Astrid Khera, Hermann Hesses Romane der Krisenzeit in der Sicht seiner Kritiker S.109

2. Ibid, S.111

rın bir sonsuzluk ve uyum içinde birbirine bağlı olduğu bir birliktir. Sonsuzluk ve bütünlük kavramları hem bireysel, hem evrensel boyutta ele alınabilir. İnsanlığın geçmiş ve geleceği bir bütün olarak algılanabilir :

"Yaşanan zaman içinde sonsuzluğu, görünen çeşitlilik içinde birliği, hem bireysel, hemde yaşam düzeylerinde öğrenir. Bu mistik şekilde düşünmek ve buna uygun olarak hissetmek açılarından herkes, o anda geçmişte olduğu ve gelecekte olacağı gibidir; Atalarının olduğu, evlatlarının olacağı gibi, insanlığın geçmişte ve gelecekteki halleri gibidir; sonsuzluğun bir anı, bir kısmı bir bütündür. Bu felsefe ile yaşam anlamsızlığını yitirir, yalnızlık ıssızlığını, geçmiş acılarını, ölümden korkuyu yitirir." /1

Siddhartha, iki tecrübe alanında da yaşadığı tecrübelerini üçüncü alanda, bir sentezde eritme imkanını bulur. Bu aşamada birey, kendisiyle ve yaşamla uyumlu bir birlik içindedir; varoluşun anlamını ve birliğini tamamen, tesadüfi bir an için yaşayabilecektir :

"(...) Siddhartha her iki olanağı değerlendirebilir, onların üstesinden gelmeyi başarır ve mükemmel bir şekilde bireyin kendisi ile ve hayatla tam bir uyum içinde bulunduğu oluşumun en son safhasında ve nihayet varlığın birliğinin ve

anlamını tesadüfi bir an ile değil, tam olarak yaşayabileceği üçüncü bir alanda, ruh dünyasında kendisini bulur." /1

II.2.b.4. ANLATIMDA KUTUPLULUK

"Siddhartha", biçimsel olarak iki ana bölüm ve oniki bölümden ibarettir. İlk dört bölümü,, onun babaocağından ayrılışı, Samana'lara katılışı, Buda'yı tanınması ile kendisine giden yolun yine kendi içinde oluşunu kavramasını konu alır. İkinci bölüm , Kamala ile yaşadığı bedensel aşk, Kamaswami ile birlikte ticaret, güç olgularını tanınması, çocuk insanlar' ile birlikteliği işler. Üçüncü dört bölüm, , Vasudeva adlı kayıkçının yanında geçer. Kamala'dan olan oğlu yüzünden acı çeker. Bir öğretici ya da bir öğretmen yoluyla değil, gerçekler yoluyla mükemmelliğe erişir. Roman, eşit zaman dilimlerini kapsayan bu üç bölümden oluşur. İlk dört bölümde, , 18 yaşındaki Siddhartha'nın evini terkedişi, Samana'lara katılışı, Buda'yı tanınması ele alınır. 'Çocuk insanlar' ve Kamala ile beraberliği 20 yıl sürer; Siddhartha, Kamala'yı 40 yaşında iken tekeder. Govinda ile karşılaşır. Üçüncü ve son aşamada, Govinda ile tekrar karşılaşması,20 yıl sonra gerçekleşir. Sembolik anlamı dışında nehir, Siddhartha'nın bu üç aşamalı hayatını zaman ve mekan olarak birbirinden ayıran yapısal bir öğedir. İlk dört bölümde babaocağında hüküm süren manevî değerler, Ruh dünyası, nehrin kayıkçı tarafını işaretler; çocuk insanların yanında geçen ikinci

1. Joseph Mileck, Hermann Hesse, S.150.

dört bölüm, bedensel, maddi değerlere dayalıdır ve nehrin öbür yakasında gerçekleşir. Son dört bölümde ise, bu iki değer dünyasının sentezi ve nehir kıyısında mükemmelliğe ulaşan Siddhartha'nın bilge kişiliği ele alınır.

Romanda birbirine kutupluluk gösteren kelimelerin varlığı ve etkisi söz konusudur. Roman dokusu içinde sık rastlanan gölge-güneş, ana-baba, ruh-madde, iyi-kötü, Sansara-Nirvana gibi kelimeler Siddhartha'nın diyalektik yapıda oluşan karakterini betimler. Bu romanındaki anlatım özellikleri, Hesse'nin kutuplulukları dile getirmesine olanak verir. Hesse, "(...) melodi ve karşıt melodinin aynı zamanda farkedilebileceği bölümler ve cümleler yazmayı istedim.(...) Çünkü benim için yaşam kutupluluklardan oluşur."/1 der. Siddhartha'nın diyalektik bir karakter çizmesi, yaşamının yapısal diyalektiği, onun kendini gerçekleştirme süreci içerisinde vurgulanır ve bu durum anlatımda diyalektik bir yapı oluşturur; diyalektik anlatım tarzı, romanın kutupluluk gösteren konusu, kahramanın gelişim süreci içerisinde, üçüncü bir aşamayla senteze varması ile simetrik bir ifade kazanır. Bu üçlü aşama, anlatıma yansır. Üç sayısı, Hesse için kutupluluğun birliğe ulaşması anlamında semboliktir; tez, antitezin aşılması ile varılan sentez anlamındadır. Karlaschwili'de üç sayısının Hesse için özel bir anlam taşıdığını şu sözlerle dile getirir :

1. Volker Michels, Über Hermann Hesse, 2.B, Frankfurt, Suhrkamp Yayınevi, 1977, S.400

"(...) Hesse için üç sayısı, mutlaka birleştirici bir anlama sahiptir ve zıtlıkların aşılması ile varılan birlik durumunu gösterir." /1

Siddhartha, "Düşünebilirim. Bekleyebilirim. Oruç tutabilirim." sözleriyle becerilerini özetler. Bu üç özellik, onun yaşamını belirleyen üç prensiptir. Bu üçlülük roman boyunca ortaya çıkar ve nesir özelliklerine uygun olarak dilde ve ritimde ifade bulur./2 Bu üçlü ritim, romanın karakteristik bir anlatım özelliğidir :

"Im Schatten des Hauses
Im Schatten des Salaldes
Im Schatten des Feigenbaumes."(S.7)

"Sonne braeunte seine Schultern
beim Bade bei den heiligen
Wuschungen bei den heiligen
Opfern." (S.7)

mit der leuchtenden Stirn mit
dem Königsauge mit den schmalen
Hüften.".(S.7)

Buda ile sohbetinde de bu üçlü ritim örneğine raslanır :

Klug bist du Saman, klug weißt du
zu reden, hüte dich vor allzu großer
Klugheit. (S.33)

Uyanışı :

-
1. Reso Karalashvili, "Die Zahlensymbolik als Kompositionsgrundlage in Hermann Hesses, 'Siddhartha', Materialien zu Hermann Hesses 'Siddhartha' 2.B, S.264
 2. Volker Michels, Über Hermann Hesse 2.B S.401

"Nicht mehr nach Haus, nicht mehr
zum Vater, Nicht mehr zurück." (S.37)

Çocuk insanların yanında :

"(...) lief er sich müde, lief er
sich alt, lief er sich krank." (S.67)

Vasudeva'nın gidişi :

"(...) sah seine Schritte voll Frieden,
sah sein Haupt voll Glanz, sah seine
Gestalt voll Licht." (S.110)

Hesse'nin kullandığı dil, çok sadedir. Yabancı kelimeler fazla değildir. Sadece roman konusuna uygun olarak, doğu dinleri ve felsefelerine ait kelimeler vardır. Özellikle ilk dört bölümde ortaya çıkan kavramlar, Hint öğretilerinden kaynaklanır. Metin içinde anlaşılır bir şekilde verildiğinden romanın akıcılığına engel olmaz ; Upanishaden(S.9) Samaveda(S.9) Veda(S.19) Sakyamuni(S.21). Hesse, düz cümlelerden ziyade süslü ifadeleri tercih eder, romanın dokusu semboller, benzetmeler ile doludur :

"Muz kabuğu gibi sarardı." (S.12)

"Gökyüzündeki bir yıldız gibi yalnız
duruyordu." (S.37)

"Arı gibi vızlayan insanlarla dolu."
(S.26)

"Eski derisinden sıyrılan yılan gibi,
terkedildiğini anladı." (S.34)

Hesse, bu romanıyla çağdaş batı insanının sorunlarına bir çözüm arar. Eski Hindistan'ı, Buda ve Lao Tse'nin öğretilerini romanına malzeme yapar. Roman kahramanı Siddhartha'nın da belirttiği gibi, geçmiş ve gelecek zamanların içiçe olduğu, zaman kavramının aşılması şeklinde yorumlar. Belirli bir zaman yoktur. Bu, romana değişik bir boyut kazandırır :

"(...) Çağdaş Batı dünyası karşısında, uzak geçmişin daha az zamana bağlı olan şark dünyasını tercih eder. Ve bizzat bu uzak sahne, hem kavramsal, hem aktüel olarak sunulur. Farklı bir coğrafyaya rastlanmaz. Manzara tasvirleri yoktur. Bu, zaman kavramının olmadığı her yerde hem arketip, hem gerçek insan yaşar. Fiziksel olmayan ve fiziksel boyutlara sahip olmayan şekiller." /1

Siddhartha'nın babasının sert, annesinin sevgi dolu bir mizacı vardır. Kamala, tövbe eden bir fahişedir; Kamawami, tipik bir tüccardır, acımasızdır. Samanalar'ı "hayatın hayal kırıklığına uğratılmış Asketleri" diye tanımlayan Mileck, Govinda, için teselliye doğmalarda arayan, Vasudeva için "kutsal", Buda için "aydınlanmış" Siddhartha için "kendini arayan ve hedefine erişen"/2 ifadelerini kullanır. Romanda ortaya çıkan bu şahısların hepsinin yaşamı, yan konu olarak ele alınır ve bir akış

1. Joseph Mileck, Hermann Hesse, S.168.

2. Ibid, S.168

içerisinde ve roman kahramanı ile ilişkileri açısından anlatılır ; zaman kavramının aşılması ile evrensel bir boyut elde edilir. Siddhartha'nın arkadaşı Govinda amacı aynı olmakla beraber farklı bir yol izlediği için karşıt bir figür gibi ortaya çıkar; amacına yine her zaman onayladığı Siddhartha'nın yardımı ile kavuşur :

"Hesse, bu eserinde roman kahramanı Siddhartha'nın yanında bir ikinci Ben, onun arkadaşı Govinda'yı koyar, onun gelişimi, Siddhartha'ninkine zıtlık gösterir(...) Siddhartha, arkadaşı Govinda ile aynı amaca sahiptir. Hedefe varan yolları farklılık gösterir. Govinda, sakin ve sadık bir dosttur. Arkadaşının sözlerini hayranlıkla dinleyen ortalama bir insandır; yalnız karar verebilen bir kişi değildir, aksine bir otoritenin öğretilerini kabul eden ve onları takip ederek kurtuluşa ulaşan biridir." /1

Romanda konu şehirde, ormanda ve nehir kıyısında geçer. Şehir, Sansara oyunun oynandığı, maddi değerlerin, lüks yaşamın sergilendiği yerdir. Siddhartha, orada bedensel hazlarının doyumuna ulaşır; duygusal açlığını hissederek. Orman ve nehir ise, insanın Ben'ini aşması, manevi değerleri yaşamasına ortam hazırlar. Siddhartha'yı amacına ulaştırır, ermiş mertebesine yükseltir.

-
1. Gerhardt Mayer, Die Begegnung des Christentums mit den asiatischen Religionen im Werk Hermann Hesses Bonn, L. Röhrscheid Yayınevi, 1956, S.145-146

II.2.b.5 KARAKTERLERDE KUTUPLULUK

II.2.b.5 SIDDHARTHA

Hesse'ye göre "insan olmak" üç aşamalı bir süreçtir. Çocukluk devresinde, baba ocağında tadılan "duygusal" ağırlıklı yaşam, ana-baba-öğretmen ilişkilerinde olduğu gibi sevgi, saygı, masumiyet şeklinde ortaya çıkar. İyi ve kötünün tanınması, inancın azalması, kafalarda beliren soru işaretleri sevgi, saygı gibi duygusal nitelikteki kavramlardan şüpheye götürür. Çocuk dünyasında yaratılan cennete gölge düşürür. Bu devrede, çocuk duygu ile değil, akıl ile yönlenir. Şüpheye düşer. "masumiyet-suç-şüphe" çizgisini takip eden bu yol, Hesse'ye göre ya çöküşe veya kurtuluşa varır. Hesse, insan olmak ile ilgili bu üç aşamalı gelişmeyi, "Siddhartha" örneğinde ortaya koyar. Brahmanoğlu Siddhartha, çocukluk cennetini, sorumsuzluk devresini babaocağında yaşar. Bu saf, bilinçsiz, bir inanç masumiyetidir; Samanalar'a, Buda'ya katılarak, kafasında beliren, sorulara cevap arayan genç Siddhartha'nın, Ben'i aşmaya yönelik arayışı sonuçsuzdur. Manevi değerlerin yoğun olduğu "Ruh" dünyasından ayrılıp, çocuk insanlarla birlikte Sansara'yı, dünya zevklerini yaşar. Bir süre sonra bu yaşam onu iğrendirir ve intihar etmek ister. İçinden gelen Om sözcüğü, onu kurtarır; Vasudeva'nın bilge kişiliği ve nehir yardımıyla yaşamın değişmeyen bir süreklilik, bir "tekrar" olduğu bilincine varır. Oğlu yüzünden çektiği ıstıraplar, onun "bireysel" aşamasına,

"evrensel"e ulaşarak, tabiatta varolan bir bütünlüğe varmasını, olgunluk devresini gösterir.

Brahmanoğlu Siddhartha, "Evlerin gölgesinde, incir ağacının gölgesinde, (S.7) rahat bir yaşam süren, "anasının türküleriyle" "kutsal adaklarla, babasının öğretileriyle, bilge kişilerin sohbetlerinden" (S.7) yararlanarak, Govinda ile birlikte büyürler. Bilgiye susamış Siddhartha Brahman dünyasını terkeder. Çünkü huzursuzdur ve (...) yine de dağarcığın dolduğundan, aklının doyuma ulaştığından huzura erdiğinden, yüreğinin sessiz kalacağından kuşkuludur" (S.9) Amacı, 'Atman'ı, yıkılmaz evrenle bir olan Atman'ı, varlığının derinliklerinde hissetmektir." (S.7)

Govinda ile Samanalar'a katılır. Meditasyon yolu ile Benliğini aşmayı, açlığa, susuzluğa katlanmayı öğrenir. Tüm istek ve tutkularından arınmak, "Ben'liğini öldürmek, Ben olmaktan çıkmak; arınmış bir yüreğin dingin halini hissetmek, salt düşünceye ermek, buydu onun tüm amacı (S.15).

Samanalar'dan öğrendiği yöntemlerle Ben'i aşma çabalarının yüzeyde kaldığını anlar :

"Yoga tekniği sayesinde Ben'liğini aşmaya çalışır, ancak her seferinde ruhunun derinliğine eriştiğinde, tekrar Ben-bilinç alanının yüzeyselliğine geri döner."/1

-
1. Gerhardt Mayer Die Begegnung des Christentums mit den asiatischen Religionen im Werk Hermann Hesses, S.42

Kendisinden kaçtığını anlar, özellikle "Ben"i tanınması, "Siddhartha'nın sırrını" (S.48) çözmesi gerektiğini anlar. Samanalar'ın yanında, "(...)acının kısa bir süre için bile olsa dinmesi"(S.18) gerçekleşmiştir. Çözümü Buda'nın felsefesinde arar. Buda'nın dış görünüşüne yansıyan huzuru onu etkiler. "Gotama'nın şahsı, onun öğretilerinden daha değerlidir."/1 Budâ'nın neden-sonuç ilişkisi ile dile getirilen öğretilerinin bütünüyle bir tutarlılık içinde olduğunu, acılardan kurtulmayı, dürüst yaşamayı aşıladığını anlar. Ancak. Buda'nın aydınlanma anında yaşadıkları, bilgeliği ve gizleri sözcüklere dökülemez. Bu gerçeğin bilincinde, yaşantı yoluyla amacına ulaşabileceğini düşünür ve Buda'dan ayrılır. Govinda ise Buda'nın keşişlerinden biri olur :

"Siddhartha, 'Buda benden aldı' şeklinde düşünür, 'benden aldı, fakat bana daha fazlasını hediye etti. Bana inanan arkadaşım şimdi ona inanıyor; benim gölgem gibi idi, şimdi onun gölgesi. Ancak o, bana Siddhartha'yı beni bana geri verdi." (S.33)

Uyanmış, adeta yeniden doğmuştur ve yeniden doğmanın sancısını çekmiştir. "(...) Uyandım, şu anda uyandım ve işte bugün yeniden doğdum." (S.36) der. Şimdiye dek "Atman"ı Brahman'ı . aramak amacıyla, benliğini yadsıdığıının ve

1. Klaus Seckendorf, Hermann Hesses Propagandistische Prosa, selbstzerstörerische Entfaltung als Botschaft in seinen Romanen von Demian bis zum Steppenwolf, Bonn, Bouvier Yayınevi 1982, S.47

önce kendi gizini, benliğini tanıması, gerektiğinin bilincine varır. "Anlam mana ve varlık hiçbir yerde, hiçbir şeyin arkasında gizli değildir, onların içinde, her şeyin içindedir." (S.36). Yeniden doğan Siddhartha, şimdiye dek hep arayış içinde olduğundan, çevresindeki doğal güzellikleri farkedemediğini anlar. Artık, yaşamını içinden gelen sese göre düzenlemeye karar verir :

"Yeniden doğmuş Siddhartha, tamamiyle çocukca bir hayranlıkla, onu çevreleyen doğanın çekiciliğini farkederek. Düşünce ve duygularını bastıramaz ve kendi içinden gelen sese kulak verir."/1

Gecelediği bir kayıkcı kulübesinde rüya görür. Arkadaşı Govinda'ya sarılmıştır. Daha sonra sarıldığı kişinin bir kadın olduğunu ve kadının giysileri arasından çıkan göğsünün ucundan emdiğini farkederek. Memeden gelen süt tatlı ve yoğundur. Bu rüya, onun bilinç altındaki istek ve duygularının bir uzantısı, dışavurum şeklidir. Siddhartha, doğayı, insanları tanımak istediğindedir ; rüyasındaki kadın ise onun bedensel açlığını simgeler :

"(...) Sütte, kadının, erkeğin, güneşin, ormanın, hayvanın çiçeğin, her meyvanın, her zevkin tadı vardı. İnsanı sarhoş eden, bilinçsizleştiren bir şeydi bu." (S.43)

-
1. Klaus Seckendorf, Hermann Hesses Propagandistische Prosa, Selbstzerstörerische Entfaltung als Botschaft in seinen Romanen von Demian bis zum Steppenwolf,
S. 50

Aşk sanatını öğrenmeye karar verir. Öğretmeni fahişe Kamala'dır. Kamala ile yaşantısı, teoride değil, pratikte Budizm'e tepki olur. Kamala, onun zengin olmasını şart koşar. Bir süre sonra ortağı olduğu Kamaswami, ona zengin olmanın yollarını öğretir. Asket olmanın yetenekleri, düşünmek, beklemek ve oruç tutmak ona başarı kazandırır. Siddhartha, oyun olarak algıladığı ticaretin kurallarını öğrenir, fakat tüm benliğiyle bu oyuna katılmaz :

"Gerçekte tüm benliği ile ticaret yapmaz. Ticaret Kamala'ya para götürmek için iyi idi; ancak o, ihtiyaçtan daha fazlasını kazanıyordu." (S.59)

Siddhartha zengin olur. Kadınlarla eğlenmeyi, para kazanmayı, emretmeyi öğrenir. Maddi değerlere önem veren "çocuk insan"larla Sansara'yı yaşar. Ancak onlara hep yabancıdır ve içinden hep bir Samana olarak kalır.

"(...) Fakat o, dünya insanlarından farklı olarak,-bir Samana'nın diğerleri için hissettikleri gibi biraz aşığılama, biraz alayla bakıyordu." (S.64)

Siddhartha, paranın sağlayacağı gücün mutlu olmasına ve iç huzura kavuşmasına yardımcı olacağını sanır. Sahip olduğu zenginlik, maddi güç, onu "açgözlü" ve "taşyürekli" yapar. "Çocuk oyunu" dediği bu oyunda, insan yaşamının anlamsızlığını hisseder. Kendisini kumar ve alkole kaptırır. Önceleri sadece oruç tutmak, beklemek, düşünmek

gibi yetilere sahip iken,şimdi zevk, şehvet, zenginlik tutkusuna sahiptir ve bir "Çocuk insandır." Kamala'nın altın kafesindeki ötücü kuşun öldüğünü görür;sembolik anlam taşıyan kuşun ölümü ile birlikte, kendi içinde iyi ve değerli olan ne varsa hepsini yitirmiş gibi kıvrılır. Düşünde gördüğü kuşun, aslında kendi yüreğindeki kuş olduğunu anlar. Sansara oyunundan, paraya, kadına, çocuklara, kendi planlarına ve umutlarına aşık olan ve aslında ona göre, "ruhsal hasta" olan Çocuk insanlardan öğrenir. Bu dünyada onu çeken bir şey yoktur. Ölüm isteği ve bıkkınlık dolu olduğunu anlar :

"Yüreğindeki kuş ölmüştü. Sansaraya kendini kaptırmıştı, içini bulandırmış ve ona ölüm isteği vermişti bu yaşam. (...) Bıkkınlık, acı ölüm, dolu idi ; dünyada onu cezbeden, ona zevk ve huzur verecek hiçbirşey kalmamıştı." (S.72)

Siddhartha, sonu gelmeyen bir oyun içinde olduğunu ve bu oyunun hep tekrarlandığını, bunca zaman bu "çocuklar" gibi oynadığını, bu yaşamın sadece üzüntü ve acı getirdiğini ve amacının bu çocuk insanlardan farklı olduğunu, artık bu oyuna devam edemeyeceğini anlar :

"(...) Siddhartha, bu oyunun sona erdiğini, tekrar oynayamayacağını biliyordu. Bedeninde bir titreme geçti, içinde birşeylerin öldüğünü hissetti."(S.70)

Mango ağacının altında verdiği karar, yüreğinde duyduğu ses: "Aradığın yol önünde duruyor, tanrılar seni bekliyor." (S.69) şeklindedir. Bu, Siddhartha'nın yaşamında bir dönemin kapandığına işarettir.

İntihar etmek, yaşamının iğrençliğinden kurtulmak üzereyken içinden gelen bir sözcük, OM sesi onu durdurur. Lüthi'nin /1 "birliğin, çokluğun varlığını betimleyen, onaylayan hece" diye açıkladığı OM sözcüğü, onun çocukluğundaki inanç dünyasına uzanır. Yaşamın yok edilemeyeceğini anlayarak intihar etmekten vazgeçer :

"Ruhunun derinliklerinden, yaşamının geçmişinden bir ses duydu. Bir sözcüktü, bir heceydi, bütün Brahman dualarının başlangıç ve sonuç sözcüğü, kusursuz olan ve mükemmel anlamındaki kutsal Om. Bir anda Om sözcüğü, Siddhartha'nın kulaklarında çınlayınca, uyuyan ruhu birden uyandı ve yaptığı anlamsızlığın farkına vardı." (S.73)

Buda, öğretilerinde,, gerçeğin yaşantı yoluyla elde edilebileceğini belirtir. Siddhartha'da Sansara yaşantısı ile çocukluk devresinde duyduğu "dünyevi zevk ve zenginliğin iyilere ait olduğu" bilgi ve düşüncesine bilinçli olarak ulaşır. Yeniden OM sesini duyabilmek, içindeki kuşun ölmediğini anlayabilmek, çocuk olup herşeye yeniden

1. Hans Jürg Lüthi, Hermann Hesse:Natur und Geist , Stuttgart, W. Kohlhammer Yayınevi, 1970, S.63

başlayabilmek için, bir sürü yanlış yapmak, hayal kırıklığı yaşamak zorunda kalır :

"Atmanı tekrar içimde bulabilmem için bir delilik yapmalıydım. Tekrar yaşayabilmek için günaha girmeliydim."
(S.80)

Nehir, onun yaşamında önemli bir yer tutar, yaşamındaki değişimleri sembolize eder. Buda'nın yanından ayrılır, nehre gelir ve orada "nehirden çok şeyler öğrenilebilir." (S.43) diyen Vasudeva'ya rastlar. Bu nehir, onun "ruh dünyasından, madde dünyasına" geçişini üstlenen sembolik bir anlam taşır. Vasudeva, Siddhartha'ya geri geleceğini şöyle ifade eder:" (...) Herşey yeniden gelir. Sen, Samana, sen de tekrar geleceksin.(S.44) Gerçekten de Siddhartha, "madde dünyasından, Sansara yaşamından öğrenerek geri döner. İntihar etmek üzere iken, Om sözcüğü ile tekrar yaşama döner. İçinden gelen ses "Bu suyu sev onun yanında kal. Ondan öğren. (S.83) dir. Irmağın gizini çözen kişinin, kendi gizini de çözebileceğini anlar; burada kalmaya, nehirden öğrenmeye karar verir."(...) "Vasudeva'nın ona öğrettiklerinden daha çok, nehir ona öğretir." (S.87) sözlerinde de belirtildiği gibi çırağı olduğu kayıkçı Vasudeva'dan çok nehirden öğrenir. Irmaktan "dinlemeyi sessizce, açık, bekliyen, tutkusuz bir ruhla, hüküm sürmeden, fikir yürütmeden, sakince dinleme" (S.87)yi öğrenir. Devamlı değişen, çağlayan, yine de hep varolan ırmağı ilginç bulur, yaşam ile ırmak arasında bir

bağ kurar. Olayların bir ırmak döngüsü içinde, akıp gittiğini, tekrarlandığını kendi yaşamında bir ırmağa benzediğini farkeder. Nehir her yerinde aynıdır, ağzında, her noktasında aynı akmaktadır. Bu düşünce, onu herşeyin içiçe olduğu, gelecek ve geçmiş zaman arasında bir farkın olmadığı fikrine ulaştırır: "Bu yaşamında kaynağı, akışı ve son bulduğu yer vardır; Doğum, çocukluk, gençlik, olgunluk ve ölüm. Yaşamın, şimdiki zamanda ve sonsuzluk içinde olduğu gözlenir."/1

"(...) Bunu öğrendiğimde, hayatımı yeniden gözden geçirdim. Onun bir ırmak olduğunu anladım. Çocuk Siddhartha, erkek Siddhartha ve yaşlı Siddhartha birbirinden sadece gölgeler ile ayrılmıştı, gerçekte değil. Siddhartha'nın daha önceki doğumları geçmiş değildi; ölümü ve Brahma'ya geri dönüşü gelecek değildi. Hiç birşey yok ve olmayacak, herşey bütünü ile şu anda var."(S.88)

Yaşamı bir ırmağa benzeten Siddhartha, gelecek ve geçmişin olmadığını, şimdinin olduğunu vurgulayarak, çektiği tüm acıların, korkuların aslında kendi içinde zaten varolan duygular olduğunu, önemli olanın, zamanı aşmakta düğümlendiğini şöyle dile getirir :

"(...) Tüm acılar, eziyet çekmeler, korkular zaman içinde varolan şeyler değildir ? İnsan zamanı aşarsa, dünyadaki tüm gerçekleri, tüm kötülükleri yenmiş olmuyor mu ? (S.88)

Bu yüzden ırmak, bir yaşamdır; yaşamın sesidir, varlığın sürekli varoluşun. Kamala, inandığı Buda'nın ölmek üzere olduğunu duyar ve onu ziyaret etmek ister. Nehir yakınlarında yılan sokması sonucu ve tesadüfen Siddhartha'nın kucağında ölür. Siddhartha, bu yaşam ile "(...)yaşamın yok edilmeyeceğini, her anın ölümsüz olduğunu" (S.93) hisseder. Bu an, geçmiş ve geleceği içine alan bir sonsuzluktur. Herşey o anda mevcuttur. Dün, bugün ve yarın birbirinin içindedir :

"Kamala'nın geçmişteki ve şimdiki hali gözünün önüne geldi(...) Hiç bir şey kaybolmamıştır ve geçmişe ait değildir. An ve onun manifestoları, geçmişteki bir an'a ait değildir, aksine bir sonsuzluktur. An, geçmiş ve geleceği içine alır. 'Oydu', O artık değildir' ve 'olacak' anlamları önemini yitirir. An, geçmiş ve geleceğe uzanan ve her ikisininide aşan bir sonsuzluktur." /1

Siddhartha, Sansara yaşamı içinde iken Kamala, onun hep içinden bir Samana olarak kaldığını gözlemler; onun insanları sevmediğini, sevmek duygusunu. "çocuk insanlara" özgü bulduğunu söyler. "Bizim gibi insanlar sevemezler, Çocuk insanlar sevebilir bu da onların sırları." (S.62) sözleriyle bunu doğrulayan Siddhartha, Kamala ölürken bıraktığı oğlunu bulmanın sevinci içerisinde. Şimdiye dek böylesine umutsuz, bilinçsiz olarak kimseyi sevmemiştir.

Çocuk insanların aptallığı olarak gördüğü kör, umutsuzca bir sevginin pençesindedir artık. Çocuk insanlar gibi, aynı duyguları yaşar :

"(...) Siddhartha'da acıları, sevgileriyle çocuk insanlara benzemişti. Bir sevgi ırmağına kapılmıştı, deli gibi seviyordu." (S.99)

Baba olmanın azabını yaşar. Oğluna karşı beslediği bu bilinçsizce sevginin, tutkunun kendinden kaynaklandığının farkındadır. Sevgi ve sabırla oğluna yönelir, onunla dost olmak ister. Ancak küçük Siddhartha, "maddi dünya"da yaşamak ister; babasının sevgi dolu yaklaşımını göremez. Siddhartha acı çeker ve çocuk insanların çocukları ile mutlu olduklarını görerek, onları kıskanır. Daha önce önemsiz bulduğu istek, sevgi ve tutkuları artık çocukca bulmaz ;

"(...) Bütün bu tutkular, bu basit, aptalca, fakat çok güçlü, etkili tutkular ve istekler Siddhartha için artık önemsiz görünmüyordu."
(S. 104).

Siddhartha, kendi yaşantılarından edindiği tecrübelerinden, oğlunun Sansara'da mutsuz olacağını bilir, onun acı çekmesini istemez. Vasudeva "(...) Ama onun için on kez dahi ölsem, onun kaderini en ufak bir şekilde bile değiştiremezsin." (S.98) sözleriyle kaderden kaçılmıyacağını ve küçük Siddhartha'nın bu dünyaya ait olmadığını, hiç bir

şekilde onun yaşayacağı acıların azaltılamıyacağını ifade eder. Nitekim küçük Siddhartha, babasını terkeder. Oğlunu aramak için yola koyulan Siddhartha, nehrin kendisine güldüğünü duyar. Suya bakınca yüzünün aksini görür ve kendi babasına benzediğini farkeder . Samanalar'a karışmak için babasını zorladığını anımsar, babasının da çok acı çekmiş olabileceğini düşünür. Babasının kaderi, kendi kaderidir. Olayların da ırmak gibi değişmeyen bir döngü içinde aktığını görür ; aynı acıların yinelendiğini, herşeyin bir tekrar, bir 'komedi' olduğunu, kaderin varolduğunu anlar:

"(...) Her şey bir komedi, olayların değişmez bir döngü içinde akıp gitmesi garip, aptalca bir şey değil mi idi ? " (S. 106)

Bu düşünceye rağmen, içindeki yaranın kanadığını, kadere karşı koyduğunu hisseder. Vasudeva, onu nehre götürür ve nehri dinlemesini öğütler. Siddhartha, nehrin özlemle, acıyla değil; hüznü arayışla yankılandığını duyar. Zevk, hüznü, iyilik, kötülük, gülen, ağlayan yüzlerce, binlerce ses duyar ve bu sesleri birbirinden ayıramaz. Önceleri nehirde gördüğü resimlere bir anlam veremez. Kendisinin, babasının, oğlunun, Kamala'nın, Govinda'nın resimleri birbirine karışır. Bu görüntülerin bir nehre, bir hedefe ulaştığını, buhar, bulut, yağmur olup aktığını görür :

"(...) Birçok sesi birbirinden ayıramıyordu, neşeli sestem, ağlayan sesi, erkek sesinden çocuk sesini... Hepsi birleşmişti." (S.109)

Siddhartha, dinleme sanatını öğrenmiştir. Tüm sesler birbirinin içine girmiş, özlem çekenlerin haykırıışları, bilgelerin gülüşleri birbirine düğümlemiş, birbirinin içinde erimiştir. Bütün bu sesler, özlem ve acılar, iyilik ve kötülük bir dünyadır, hepsi olaylar ırmağıdır, yaşamdır. Mileck'in "Herşey fevkalade bir birlik, ahenk, mükemmellikdir"/1 diye ifade ettiğı, bir birlik yaşamıdır. Siddhartha, bütün bu sesleri duyup, tüm olayların bütünün içinde algıladığında binbirsesten oluşan o büyük şarkının OM sözcüğü (Vollendung) olduğunun bilincine varır :

"(...) Bütün bu sesler, bu amaçlar, bütün özlemler, acılar, zevkler, iyi ve kötü olan herşey, hepsi birlikte dünyayı teşkil ediyordu. Bütün bunların hepsi olaylar ırmağı idi, hayatın musikisi idi. Siddhartha nehre dikkatle bakıp binbir **sesten** oluşan bu şarkıyı duyduğunda sadece acıyı ya da kahkayı dinlemediğı, ruhunu sadece herhangi bir sese bağlamayıp onu Ben'liğine katmadığını hepsini bütünü ile dinlediğı zaman , binbir sestem oluşan şarkının aslında tek kelimedem oluştuğunu anladı:OM=Mükemmellik." (S.109)

Siddhartha'nın içinde amaç belirir ve yaşamın bütünlüğünü duymak, düşünmek, soluk almak düşüncesi olgunlaşır. Vasudeva'nın yüzünde uyumun, sonsuz mükemmelliğın yansıdığını görür; bütünlüğün bilincinde olduğunu **anlar** :

1. Joseph Mileck, Hermann Hesse, S.163

"(...) Bu düşünce, Vasudeva'nın yaşlı, çocuksu yüzüne yansımıştı: Uyumun, birliğin, dünyanın sonsuz mükemmelliğinin bilincinde olmak." (S.105)

Siddhartha, kendisini olayların akışı içerisine bırakır ve uyum içinde tüm nesnelere bütünlüğüne katılır, kade-re başkaldırmaz; kaderin varlığına ve yaşamı yönlendirmesine inanır. Siddhartha, "mükemmelliği" tanıyan ve karşı koymayan, yaşamdaki bütünlüğün varlığına inanan bir düze-ye ulaşır :

"(...) O andan itibaren Siddhartha, kaderiyle mücadele etmekten vazgeçti. Yüzünde bilgeliğin parıltıları vardı; artık o, tutkulara karşı çıkmayan, **olayların**, hayatın akışı ile bir uyum içinde olan, mükemmeli tanıyan, merhamet, sevecenlik dolu, kendisini hayatın akışına bırakmış, bütünlüğe inanan bir insandı." (S.109)

Brahmanoğlu Siddhartha'nın babaocağını terkediş nedeni, bilgiye susuzluğu ve "Ben'e, Bana, Atman'a(S.9)" ulaşan yolları aramaktır. Siddhartha hedefe erişir. Onun Ben'lik savaşı, kaderle mücadele ile özdeşleştirilir. Benliğini, bireysel ruhu aşarak evrensel ruha ulaşır. Objektif, toleranslı, bütünüyle yargısız bir yaklaşımla "(...) Artık tutkuların çatışmasıyla sarsılmayan bilgeliğin dinginliğini" (S.109) kazanır. Siddhartha'nın gülümseyişi, Buda'nın yüzünü anımsatır. O, bireyselliği aşar;

olayları bütün içinde değerlendirme perspektifini kazanır; olayları diğer insanlardan farklı bir şekilde, ırmağın değişmeyen döngüsü içinde yorumlar ve nesnelere karşı kazandığı mesafe ile tolererans sahibi olur. Bu durum ermişlerin olduğu gibi, onun yüzüne de yansır :

"Ermişlik mertebesine ulaşan insanlar, Batı kültürünün yarattığı bireyselliğin büyük bir bölümünü terkederler; temelinde Ben olan bireyselliğini kaybetmeden ne kadar çok kendisini gerçekleştirme yolunda ilerlerlerse o kadar çok birbirlerine benzerler."/1

Buda'nın keşişlerinden Govinda henüz arayışın huzursuzluğunu hisseder. Siddhartha, ona kendisini öpmesini söyler. Govinda onu öptüğünde, Siddhartha'ya karşı duyduğu sevgi ve nefret içiçe geçer. Yüzlerce, binlerce yüzün değiştiğini ve hepsinin Siddhartha olduğunu görür. Yüzleri, insanları, birbirleriyle sevgi-nefret ilişkilerini, doğumu-ölümü, her varlığın ölümlü olduğunu ; yine de bir ölenin yerine bir doğanın dünyaya geldiğini; bütün yüzlerin doğup, akıp, birbirine karıştığını görür. Siddhartha'nın, biçimlerin üzerindeki bütünleyici gülüşü ile Buda'nın bilgelikten doğan alaylı, bağışlayıcı, toleranslı gülüşü özdeştir. Govinda, arkadaşı Siddhartha'da bir tanrı bulur. Mayer, "bir ermiş kişinin iç dünyasına bakış"/2 sözleriyle bunu doğrular.

1. Gerhardt Mayer, Die Begegnung des Christentums mit den asiatischen Religionen im Werk Hermann Hesse, S.47

2. Ibid., S.48 .

III. DEĞERLENDİRME

III. 1. YAZARLARIN YAŞAMLARI, ETKİLENDİKLERİ DÜNYA GÖRÜŞLERİNİN KARŞILAŞTIRILMASI

Peyami Safa, 1899 İstanbul doğumludur. Küçük yaşta çalışmak ve geçimini temin etmek zorunda kalır. 19 yaşında iken yazın hayatıyla ilgilenmeye başlar. Öğrenimini terkeder. Okul yaşamı başarısızlıkla biter. 42 yıllık bir yazın yaşamı vardır. Yaşamı boyunca çektiği hastalık nedeniyle beden-ruh arasındaki zıtlıkları tüm benliğiyle yaşar ve bu problematiği eserlerine malzeme yapar. Oğlu Merve'nin genç yaşta ölümü onu çok etkiler. 1961 de ölür.

Hermann Hesse, Calw da doğar. Küçük yaşta babaocağın-
dan ayrılır. Başarısız olduğu okul yaşamını terkeder. Ya-
zar olmak niyetindedir. Hesse, Birinci Dünya savaşından
sonra geçirdiği bunalımdan psikanaliz tedavisi yardımıyla
kurtulur ve bu özyaşam öyküsünü de roman malzemesi yapı-
rak sanat katına yükseltir. 1962 yılında ölür.

Aynı zaman dilimi içerisinde yaşayan, okul yaşamlarında başarısız olan, küçük yaşta aile etkisinden kurtulan bu iki yazar da ortak olan, toplumsal sorunların bireyde düğümlenmesidir. Önce bireysel sorunların çözümü aranmalıdır. Çözüm, yine insanın kendisindedir.

Peyami Safa, Tanzimattan beri süregelen Batılılaşma etkisiyle değerler kargaşasına sürüklenen Türk toplumunun sorunlarını bireylerde somutlaştırarak beden-ruh karşıtlığına indirger.

Hermann Hesse, Amerikan teknolojisi ile Avrupa'nın sanayileşme yolunda maddi değerleri önemseydiğini, insanların mekanikleştiğini vurgular ve madde-ruh karşıtlığını simgeleyen somut kişilikler yoluyla bu sorunu ele alır.

Her iki yazarda, Batının Doğu hayat felsefesinden yararlanması gerektiğini, Batının sarıldığı maddi değerlerin insan yaşamının bütünü içerisinde eksikliğini dile getirerek, somut kişiliklerde madde-ruh karşıtlığına indirgeyerek, belli bir gelişim süreci sonunda varılan bir sentezden yana olduklarını ifade ederler.

Yazarların yaşamları ile olaylar arasında yakın bir ilişki vardır. Arayış içindedirler. Yazarların sorunları, ruhsal ile bedensel arasında bir gerilim biçiminde ortaya çıkar. Hesse'nin bütün eserlerinde hayatın kutupluluğu ele alınır. Safa'da da kahramanlar hep kutupluluk gösteren bir yaşam içindedirler. Her iki yazarda da bu kutupluluğun arkasında yatan bir birlikten söz edilir. Her iki yazarın amacı, okuyucuya mesaj iletmek, onun madde-ruh çatışmasında kendisini gerçekleştirecek yolları göstermektir. Bu yüzden Safa ile Hesse'nin ortak tezleri, "sanat toplum içindir" cümlesiyle özetlenebilir. Sanatı, düşüncelerini iletmek için bir araç olarak görürler. Okuyucuya benlik mücadelelerinde çözümler sundukları için didaktik unsurlar taşıyan eserleri vardır.

Safa ve Hesse'nin romanlarında hareket noktası, "İnsan"dır. İnsanın iç dünyasına giren, tutkularını, davranışlarını, betimleyen bu yazarların eserlerinde psikolojik unsurlar vardır. Safa ile Hesse'nin eserleri özyaşam öyküsel unsurlarla örülüdür. Sanat katına yükseltilen bu yaşantılar, roman malzemesi olarak kullanılırlar; eserlerinde kişisel yaşantılarını yansıtırılar; kendi başlarından geçen yaşantılarını, düşüncelerini romanlarına aktarırlar. Örneğin "Dokuzuncu Hariciye Koğuşu", Safa'nın, "Demian" Hesse'nin bu fikri doğrulayan en somut eserleridir.

Her iki yazarın eserleri birbirinin devamı olan düşüncelerle örülüdür, her roman bir diğerinin devamı ya da çeşitlemesidir. Başka bir olay örgüsü ve başka karakterlerle aynı problemin sunuluşudur.

"İnanç" problemi, her iki yazarın eserlerinde ortak motiftir. Gerek dinsel ağırlıklı inanç, gerekse **geleneklere**, düzene bağlılığa olan inanç. Roman kahramanları, arayış içindedirler ve inanç peşindedirler. Bu sorun, yazarların roman kişilikleri yoluyla aktardıkları kendi sorunlarıdır.

Yaşadıkları çağa, eleştirel bir anlatım tutumu ile yaklaşırlar ve Kastalien, Simeranya adlı ütöpik dünyalar yaratarak ideallerini açıklarlar; romanları evrensel bir boyut kazanır, zaman kavramı aşılır.

Safa, savaş yanlısı olmakla, taraf tutmakla basının tepkisini alır ve istenmeyen kişiler arasına girer. Hesse'nin savaş sırasında yazdığı "Ey dostlar, bu nağme değil" adlı makalesinde, savaşa karşı olduğu, evrensel barışı amaçladığı düşüncesi vardır. Hesse, bu yüzden basının tepkisini alır. Eserleri istenmeyen literatür içerisine girer.

Hesse'nin ve Safa'nın eserlerinde kahramanların evrimleşmesi söz konusudur. Hesse'de bu evrimleşme, üç basamaklı bir oluşum sürecidir. Çocukluk devresinin duygusal ağırlıklı huzurlu yaşamı, gençlikte farklı dünyaların bilincine varılması ile suçluluk ve şüphe çağıyla son bulur; bu dönemin aşılması ile ya çöküşe ya kurtuluşa varılır. Safa'da da kahramanların evrimleşmesi bu şekilde gerçekleşir.

Somut kişiliklerde madde-ruh çatışması ile ele alınan evrimleşme, her iki yazarda ortak olarak işlenen konulardır. Özellikle madde-ruh çatışmasını işleyen Dostoyevski Schopenhauer, Nietzsche adlarına yazarların eserlerinde rastlamak mümkün.

Aynı yazar ve filozoflardan etkilenen Hesse ile Safa'nın eserlerinde aynı yazar adlarına rastlanır. Örneğin, Hesse'nin "Demian" adlı romanında Novalis'ten söz edilir. (S.84) Safa'nın "Yalnızız" adlı romanında da Novalis'ten bahsedilir. (S.158) Hesse, gençlik yıllarında Goethe'den çok etkilenir. "Onun bir 'güven hissi' verdiği, insanı 'eğittiğini', ahenk öğrettiğini" söyler! /1

Romanlarında Goethe'nin eserlerinden, tiplerinden örnekler verir. Örneğin "Demian" adlı romanında "Faust" tipi örnek gösterilir. (S.86) Safa'da, Goethe'nin çok etkilediği bir yazardır, romanlarında ondan ve yarattığı tiplerden bahseder, örnek verir. Örneğin, "Sözde Kızlar"da (S.161), "Canaan"da (S.66) "Dokuzuncu Hariciye Koğuşu"nda (S.91), "Bir Tereddüdün Romanı"nda (S.21), "Yalnızız"da (S.365), Goethe ve eserlerinden, roman figürlerinden bahseder.

Romain Rolland, her iki yazarıda etkiler, Safa, Rolland'ın Batı düşüncesinde aklın egemenliğini sona erdiren mistik düşüncelerinden etkilenir ve ona büyük hayranlık besler . Hesse,"(...) Bir zamanlar, benim en yakın dostumdu" /1 sözleriyle belirttiği gibi Romain Rolland'ın dostluğuna çok önem verir. "(...) Savaş yıllarında benim için önemli ve değerli olan Romain Rolland'ı dost ve kader arkadaşı olarak sevdiğini"/2 belirtir. "Siddhartha" adlı romanının ilk bölümünü ona ithaf eder.

III. 2. YAPITLARIN BİÇİMSEL ÖZELLİKLERİNİN KARŞILAŞTIRILMASI

Peyami Safa, romanlarında figürlerin ve düşüncelerin karşıtlarını da beraberinde sunarak diyalektik bir anlatım

-
1. Hermann Hesse, Gesammelte Briefe, 2.B. S.277
 2. Volker Michels, Materialien zu Hermann Hesses 'Siddhartha', 1.B. S.203.

yaratır. Tek yanlı anlatımdan kurtulan eserlerinin dokusunda kontrapunkt yapı özelliği oluşur. Düşünceler, karakterler karşıtlarıyla birlikte verildiği için çok yönlü anlatım gerçekleşir. Hermann Hesse'de de gözlenen çok yanlı anlatım düşüncelere, karakterlere yansır. "Demian"da, "Siddhartha"da karşıtlıklar, Safa'nın eserlerinde olduğu gibi yanyana değil, ardarda verilir. "Glasperlenspiel"de ise karşıtlıklar Knecht'in benlik oluşumunda ardarda bir çizgi izlerken, Plinio ve Tegularius'da karşıtlıklar sembolik ifadesini bulur ve kontrapunkt yapı özelliği oluşturur; diyalektik anlatım, hem tüm roman boyunca, ardarda hem de yanyana oluşur.

Safa, kendisiyle arasına mesafe koyduğu roman kahramanlarını verirken yansız bir tutuma sahiptir. Genellikle benlik çatışması içindeki roman kahramanını değilde, onu yönlendiren ona yardımcı olan bir başka karakter olarak etkisini sürdürür. Örneğin "Yalnızız" adlı eserde Samim, 'Matmazel Noraliya'nın Koltuğu' adlı eserde Yahya Aziz.

Hermann Hesse, benlik çatışması yaşayan roman kahramanıdır. Yaşantılarını, sorunlarını roman kahramanına yansıtır ve onunla birlikte çözümünü arar. Örneğin: "Demian" da Emil, "Siddhartha"da Sidhartha, "Glasperlenspiel"de Knecht.

Hesse'de ve Safa'da eleştirici bir anlatım tutumu gözlenir. Safa'nın "Yalnızız" adlı eserinde ütöfik dünya Simeranya'nın özlemi günün koşullarında aranmalıdır. Yazar, Simeranya ile eğitim düzenine de eleştiri getirir. Sorunlara, evrensel açıdan bakılması gerektiğine işaret eder. Hesse'nin "Peter Camenzind" adlı eserinde de eleştirel bir anlatım tutumu ile eğitim sistemi dile getirilir. "Glasperlenspiel"'de Kastalien kurumu ile Hesse, eğitimin para kazanmak için bir araç olmaması gerektiğini, bir boncuk oyunu gibi zorlama olmadan gerçekleşmesini vurgular. Hesse'nin, Kastalien ütopyası ile, Safa'nın Simeranya isimli ütöfik dünyası ile eleştirilerini evrensel boyuta götürmek istedikleri ortaya çıkar. Her iki yazar da yarattıkları ütöfik dünyaları ile zaman kavramını aşarlar, sorunların tarihsel bir çerçeve içerisinde ele alınmasını önerler. Ütöfik dünyalarına ilişkin anlatım tutumları benimseyicidir.

"Dujardin, iç monologu yazarın, izah ve yorum tarzında hiç bir müdahalesi olmaksızın, okuyucunun doğrudan doğruya roman kahramanının iç hayatına sokulması ve şuur altına en yakın, en içten düşüncelerin anlatımı "şeklinde ifade ediyor./1

-
1. Wellek ve A. Warren, Edebiyat Biliminin Temelleri, Çev. A.E. Uysal, Ankara Kültür ve Turizm Bak.Yayınevi 1983, S.310

Karakterlerin kendi kendine konuşması şeklinde ortaya çıkan bu teknikten Peyami Safa ve Hermann Hesse yararlanır.

Genel olarak Safa ve Hesse'nin eserlerinde olaylar zaman içerisinde verilir. Okuyucu olayların gelişimini karakterlerle birlikte yaşar. Safa, "Yalnızız" adlı romanında bu özelliği bozar ve prolog kısmı ile olayların zaman içerisinde verilmesini önler. Ancak bu kısım, yazarın isteği ile sonradan eserden çıkarılır. Hesse, 'Glasperlespiel' ile "Demian" adlı eserlerinde, amacının kahramanlarının benlik oluşumunu aktarmak olduğunu önceden açıklar.

Safa'nın ve Hesse'nin eserlerindeki karakterler dinamik ve statik olarak çeşitlilik gösterir. Her iki yazarda ana problematik, roman kahramanının benlik oluşumu, evrimleşmesi etrafında döner. "Demian" da Emil'in, "Siddhartha" da Siddhartha'nın "Matmazel Noraliya'nın Koltuğunda" Ferit'in gelişimleri söz konusudur. "Yalnızız"da ise Meral, benlik mücadelesini 'Kendi kendinden nefreti" sonucunda kaybeder; Hesse'nin savunduğu "Kurtuluş veya çöküş" seçeneklerinden birine, çöküşe uğrar. Her iki yazarın başarılı olduğu tasvir, romanlarına bir başka boyut kazandırır. Yaşantılara ayrıntılı olarak yer ayırmakla vardıkları güçlü üslup özelliği, evrenselliği getirir. Safa'da ayrıca edebi montaj tekniği vardır. "Yalnızız" da Novalis, Goethe, Rilke gibi Alman yazarlardan alıntılar yapar.

Hesse'nin dili akıcı ve anlaşılabilir özelliğe sahiptir. Safa ise, Türk toplumunda değişen, etkilenen olgular arasına dili de sokar ve "Yalnızız" da olduğu gibi roman kahramanlarının ağızından Fransızca kelimeler, cümleler kullanır. Roman kahramanını betimleyici bir özellik olarak verildiğinden, Safa eserlerinde arı olmayan bir Türkçe kullanır. Safa, bol Fransızca kullanmasını, karakterlerine bağlı bir açıklama tarzı olarak şöyle ifade eder :

"Ben kahramanlarımı şahsiyet ve kültürlerine göre konuştururum. Onların kullandıkları kelimelerden beni sorumlu tutmak, romanımdaki kahramanlardan beni mahkemeye vermek kadar saçmadır."/1

Hesse'nin romanları geleneksel roman biçimindedir. Safa'nın "Bir Akşam dı", "Bir Tereddüdün Romanı", "Matmazel Noraliya'nın Koltuğu" adlı romanlarının dışındakilerde geleneksel roman tekniğine bağlıdır. Ancak Safa, Türk romanında ilk kez modern roman tekniklerini kullanmış ve bunu "Matmazel Noraliya'nın Koltuğu" adlı eserinde anlatıcıya çok az yer vermekle başarmıştır. Yazar, roman kahramanının açısından olaylara bakar ve eleştiri getirir, kendisi ortadan çekilir. Bu nedenle, kahramanın bilincinden geçen olayları anlatmak için bilinç akımı tekniği, iç monolog gibi teknikler kullanır. "Bir Akşam dı" adlı romanında ise sık sık araya girer ve okuyucunun illuzyonunu kırar. Roman kahramanları ile kendisi arasındaki mesafeyi

belirterek okuyucunun da bu tavrı almasını, bir eleştirci mesafeye sahip olmasını belirtir. Anlatıcı olarak kendisini ortaya koyar.

Hesse ve Safa, romanlarında, 'leitmotif'lere yer verir. "Siddhartha" da "Bu suyu sev, onun yanında kal, On-
dan öğren." sözcüklerinin tekrarı, "Bir Akşam dı" da "Bütün Yollar Roma'ya çıkar", "Sergüzeştin ne pusulası ne de haritası vardır" cümlelerinin yinelenişi, yazarların 'leitmotif' tekniğini kullandıklarına birer işarettir.

Safa'nın anlatımında şiirsellik de vardır. "Yalnız" da Meral'in ruh halini verirken şiirsel bir anlatım sezilir:

"Meral onun her zaman ki gibi hatırlamasını bekliyor ve Samim'in tehlikeli sessizliği önünde azalan cesaretiyle söze başlamaktan çekiniyordu. Nihayet, endişesini çantasından mendilini almak bahanesine sararak onun gözünden kaçıracağını umdu ve elini uzatırken sordu."

(S.145)

Hesse'nin anlatımında da şiirsellik vardır. "Siddhartha" dan bu anlatım özelliğine ilişkin örnekler verilebilir:

"Evin gölgesinde, nehir kıyısındaki kayıkların yanında güneş altında, sallların, incir ağacının gölgesinde büyüdü Siddhartha, yakışıklı Brahmanoğlu, genç kartal, Brahmanoğlu, arkadaşı Govinda ile birlikte." (S.7)

Hesse ve Safa'nın eserleri semboller ile dokunmuştur. Peyami Safa, Avrupa'yı zincire vurulmuş köpeğe benzetir. Hesse, "(...) Avrupa'nın ruhu zincire vurulmuş hayvan gibidir. Zincirden boşalınca ilk hareketleri tabii ki sevimli olmayacak." (Demian, S.144) sözlerinden anlaşılacağı gibi Avrupa'yı zincirlenmiş hayvana benzetir. Hesse, Avrupa'yı yaralı hayvana benzeterek yara yerinin belli olmadığını ; ancak bu yaralı hayvanın beyaz caddeleri kana boyadığını anlatır. Teknolojinin esiri Avrupa bağlanmış, yaralı at sembolüyle anlatılır :

Peyami Safa, "Fatih-Harbiye"de Neriman'ın ağzından Doğu'yu hareketsiz tembel, uyusuk ve kendi halinde bir kediye benzetir; Batı ise çalışkan ve uyanık bir köpeğe benzetilir. (S.47) Mitolojide bir kaynağın adı 'Kastalia', sembolik anlamıyla Hesse'nin özlemlerini dile getirir. Hesse'nin Kastalien, Safa'nın Simeranya adlı ütopyik dünyaları sembolik anlam taşırlar. Eserlerinde ki roman kahramanları, hayatın kutupluluğunu sembolik olarak ifade ederler. Örneğin, "Glasperlenspiel"de Plinio ve Tegularius, "Yalnızız"da Feriha, Mister Joe v.s.

III.3. ESERLERİN GENEL DEĞERLENDİRMELERİ

III.3.a MATMAZEL NORALİYA'NIN KOLTUĞU

Bu romanda Ferit adında, olayların açıklamasını bilimsel, mantıkla çözümlerle yapan bir gencin gelişimi konu edilir. Roman, Ferid'in müsbet bilimlere inancı ile ruh dünyası arasındaki mücadelesini ve onda yarattığı

bunalımı ele alır. Olaylar, Ferid'in Vafi Bey'in pansiyonuna taşınmasıyla başlar. Akıl ilkesine bağlı olarak hareket eden Ferit, bu evde bilim ötesi olaylarla karşılaşır ve "Bu budur" diyen müsbet ilimden şüpheyeye düşer. Matmazel Noraliya'nın Ada'daki evine taşınarak geçirdiği mekan değişimi, kişiliğine yansır. Ferid'in Vafi Bey'in evinde yaşadığı metapsişik, parapsikolojik olaylar, Ada'da Noraliya'nın evindeki yaşantısı ile gelişimini tamamlar; Ferit, şüphelerinden sıyrılır, inanç eksikliğinden kurtulur. Noraliya'nın koltuğunda gerçeği, huzuru bulur.

Temelde maddi ve manevi değerlerin çatışmasının kurulduğu bu romanda, Ferid'in içine düştüğü bunalımla, toplumun değer kargaşasına düşmesi, kararsızlığı, şüphe hali sembolik olarak dile getirilir. Ferit, ilk devresinde üstünlüğün, gücün madde dünyasında olduğuna, olayların çözümünü akılcı yöntemlerle halledilebileceğine inanan bir pozitivisttir. Allahı ve fizik ötesi olayların varlığını inkar eder.

Yaşadığı metafizik, parapsikolojik olaylar ile pozitivistizmin yetersizliğini anlar. İnanç ve sevgiyi bulur; toplumsal ve bireysel buhranını, mistik bir dünya görüşünü kazanmakla aşar ve mistik bir yaşantıya kanalize olmakla huzur bulur.

Bu romanda, Ferid'in evrimleşmesinden ziyade ön plana çıkan ve okuyucuyu etkileyen parapsikolojik, metafizik olayların varlığı söz konusudur ; Bu olayların bilimsel,

rasyonel yöntemler ile açıklanamıyacağı vurgulanır; dogmatik bir dünya görüşü özelliği kazanan maddecilik inkar edilir ; maneviyatın önemi dile getirilir. Ferid'in mistik bir dünya görüşü kazanması, gerçeği kavraması, huzura ermesi ve Selma ile birleşmeleri, toplumun yaşadığı değer kargaşasından kurtulması, toplumsal huzur için bir umuttur. Sonuç, madde ve maneviyatın sentezidir. Toplumun sahip olduğu yaşam ve ahlak seviyesine erişmek, inanç ve aşk ile mümkün olur.

Romanda maddi ve manevi değerlerin baskın olduğu toplumlar, kişiler aracılığıyla tanıtılır. Okuyucu bu iki dünya görüşünün yaşadığı toplumları, bireyleri tanır.(...) İşte okuru Ferit ile aynı duruma sokmak, aynı şüphelerle doldurmak, aynı soruları peşine düşürmek için yazar Ferid'i 'yansıtıcı merkez' olarak alır. Okur dünyaya onunla beraber baktığı, her şeyi onun açısından gördüğü ve düşüncelerini bütün çıplaklığı ile bildiği için kendisini onun yerine geçirir adeta. Geçirmese bile, iç dünyasına girdiği bu insana ister istemez yaklaşır ve Ferid'in karşısına çıkan sorunlarla sanki kendisi karşılaşmış olur" /1

Yansıtıcı merkez görevini yapan Ferit aracılığıyla gelişen olaylar, roman kurgusu içinde yer alır. İç monolog yoluyla, onun iç dünyası gözler önüne serilir. Ferit, hakkında bilinmeyen bir taraf kalmaz. Safa, Ferid'in hangi

-
1. Berna Moran, "Matmazel Noraliya'nın Koltuğu" "Türk Romanına Eleştirel bir Bakış, 3.208

duygularla, ne amaçla hareket ettiğini, geçirdiği buhranın her safhasını, davranışlarını yönlendiren nedenleri, psikolojik durumunu açık açık ortaya koyar. Ferid'in düşünce yapısının olgunlaşması, duygusal bir nitelik kazanması, mistik bir dünya görüşü kazanması ile sorunlar çözümlür ve olayları takip eden okuyucu rahat bir nefes alır; çünkü gerilim biter ; metafizik ve parapsikolojik bir takım olayların varlığında olduğu gibi, müsbet bilmin, akılcı yöntemlerin açıklayamadığı bir gerçeğin varlığı kabul edilir. Roman kurgusu içinde yer alan bir takım metapsişik ve parapsikolojik olaylar yaratılır ve Ferit doğal olmayan olayların karşısına getirilir. Ferit, normal olaylar zincirini yaşamaz ; olaylar onun karşısına çıkarılır ve onun bu olaylar karşısındaki tutumu ele alınır. Moran'ın iddia ettiği gibi, Safa düşüncelerini roman dokusuna serpiştirir ve bu konuda oldukça başarılıdır, okuyucuyu etkiler :

"Romanın iki bölümünden birincisindeki amaç okuru Ferit ile birlikte telepati, duyuları aşan algılama, ruhlarla temas etme gibi parapsikolojik ve metapsişik bazı olaylarla karşılaştırılıp, bunların maddeci bilim yöntemiyle açıklanamıyacağını göstermek ve Ferit ile okuru, yazarın inandığı çözüm yoluna hazırlamak." /1

Bu roman, Türk geleneksel anlatım tekniklerini altüst eder ve romanımıza yeni anlatım teknikleri kazandırır. Yazar, Ferid'i yansıtıcı merkez olarak alır ve onun aracılığıyla olayları, kişileri anlatır. Bu anlatıma yardımcı olan bilinç akımı tekniği ve iç monolog kullanır. Yazar, fikirlerini Yahya Aziz kanalıyla açıklar. Yazar, beden ve ruh beraberliğini, bilim ile din bütünlüğünü savunan ve bu romanda ortaya koyan bir kişidir. O, roman kurgusu içinde, müsbet bilimlerin açıklayamadığı metafizik olayların varlığına, madde ve mana sentezinin gerekliliğine işaret eder. Yalnız başına pozitivistimin eksikliğini vurgulayarak, manevi bilimlerle desteklenmesi gerektiğini dile getirir. Roman kahramanı Ferit, Yahya Aziz'e : "Eğer bana 'Bu budur' dan başka bir şey söyleyemeyen müsbet felsefeyi aşamazsam aklın tamamıyla lüzumsuzluğuna inanacağım." (S.182) derken pozitivistimin eksikliğini açığa vurur.

Roman, eğitici bir fonksiyona sahiptir. Ferid'i bunalıma götüren ortamın, koşulların değişimini öngörür. Doğru olanı, bunalıma düşmemenin, huzura ermenin yollarını gösterir. Bu yüzden didaktiktir.

Ferid'in babası yıllarca dış ülkelerde hariciyeci olarak görev yapar ; Türk toplumunun din, ahlak kurallarına, geleneklerine ve yaşam biçimine yabancılaşır. Annesi ise, Paris'te okumuş, morfinman, keyfine düşkün, hastalıklı bir insandır. Annenin, kız kardeşlerin verem hastalığına tutulmaları ve bu yüzden ölmeleri, Nilüfer'in ciğerlerinden rahatsızlığı, Ferid'in sık sık kan kusması,

fenalık geçirmesi romanda ortaya çıkan hastalık imgeleridir. Verem, anlatılan zaman içerisinde henüz tehlikeli ve korkulan bir hastalıktır. Hastalığın, özellikle topluma yabancılaşmış, dejenere, insani sevgi ve inançtan yoksun bu ailenin üyelerinde çıkması bir tesadüf değildir.

Yazarın amaçlı olarak bu kişilerde belirttiği hastalık imgeleri, çöküşün bedensel değil ahlaksal boyutlu olduğunu gösterir. Sağlıksız olan bu kişiler, Batı'dan etkilenmiş veya etkisi henüz süren maddi değerlere önem veren, keyfine düşkün kişilerdir ve toplumsal bunalımı simgelerler. Bu tiplerin hasta oluşu ile Safa, özellikle maddi değerlere dayalı yaşam felsefesi ve biçiminin sağlıksız olduğuna işaret eder. Romanda, madde ve ruh sentezinden ; başka bir deyişle inanç ile insani aşk, sevgi ile bir ahlak seviyesine erişilebileceği, bireysel ve toplumsal huzurun gerçekleşebileceği vurgulanır.

Romanda oldukça zengin bir kadro var: Selma, Edâ Hanım, Tahir Bey, Nedime, Saim, Muhtar, Zehra, Tosun, Vafi Bey, Fatma, Mister Joe, Suzy, Fotika, Dimitri... Bu figürlerin her biri etraflıca anlatılır. Kişiliklerdeki gelişme ve değişme takip edilebilir. Romanın sonuna değin kişiliklerini ve izledikleri temel düşünsel yapıyı koruyan statik tipler vardır. Roman kahramanı Ferit, dinamik bir kişilik gelişimi çizer. Bir süreç sonunda değişime uğrar, evrimleşir. Önceleri rasyonel bir tip iken, ruh dünyası ile tanışır, mistik bir dünya görüşüne sahip olur.

Bedensel bir arzu olarak algıladığı cinsellik ile ilgili düşünceleri duygusal bir nitelik kazanır.

Selma önce, onda sadece bedensel doyum arayan Ferid'e "Ben de... Bir ruh yok mu?" (S.68) diye isyan eder. Bir süre sonra, sevgisi uğruna Ferid'in ilk başta arzu ettiği gibi, bedensel güzelliğini sergiler ve Ferid'le birlikte olmak ister :

"(...) Yoksa haklı buldum seni sonra.
Ben o kadar mutaassıp değilim, Ferit.
Bak, işte senin yatağındayım. İstersen daha çıplak soyunuyorum." (S.269)

Romanda sevgi, kişiliği etkileyen, şekillendiren bir öge olarak ortaya çıkar. Selma'daki değişikliğin nedeni sevgidir. Ancak Ferid'in onda bedensel güzellikten öte, duygusal bir ilişki arama istemi yüzünden aralarındaki sorun yine aynı kalır. Romanın sonunda, Selma'nın saflığı, temizliği simgeleyen beyaz giysiler içinde, Ferit ile onun istediği gibi bir ilişki kurmaya geldiği görülür. Safa, Selma örneği ile erkeğin kadını biçimlediğini, onun kişilik oluşumunda erkeğin yönlendirici rolünü ortaya koyar; Ferid'in ağzından aptallığın "(...) kadının en büyük meziyeti"(S:276) olduğunu söyleyerek kadını önemsemez. Ferit, bu sözü Noraliya yaşantısından sonra söyler ki, onun yaşamını yönlendiren; onun gerçeği bulmasına; mistik dünya ile tanışmasına, "aydınlık"ı görmesine yardımcı olan

rüyalarının kahramanı 'Matmazel Noraliya' adındaki kadındır. Bu durum, Safa'nın kadınlarla ilgili düşüncelerinde gelişki olduğunu gösterir.

Vafi Bey, Yahya Aziz, romanın sonuna değin manevi değerlere dayalı dünya görüşünü savunan, kişiliklerinde bir değişme görülmeyen statik tiplerdir.

Peyami Safa, romanı kurgusu içinde yan problemlerde değinir ve eleştiri yapar. Ferid'in babası çıkarıcı, gaysiz gününü gün eden bir tiptir ; annesi ise bencil, morfinman, keyfine düşkündür; gelecek endişesi duymaz; çocuklarının rızkını uyuşturucuya yatırır. Benliklerini ön plana alarak yaşayan gaysiz bu ana ve babanın çocuğu Ferit, topluma yabancılaşmış, dejenere olmuş bir insandır. Sağlam bir terbiye ve kişilikten yoksundur. Sıcak bir aile havası içinde büyümediğinden, evlenerek bir aile kurmak ve yaşamadığı sıcaklığı elde etmek niyetinde değildir. Üstelik davranışlarıyla "evlilik kurumuna" karşı olduğunu gösterir. Ancak, çevresinde aynı düşünceyi paylaşan arkadaşlarının davranışları karşısında, Ferid'in bilinç altı aile özlemine sahip olduğu şu cümlelerden anlaşılır:

"(...) havada duyduğu pis bekar korkusundan doğan temiz bir aile odası özleyişiyle yine acele bir iş bahanesine sarılarak odadan ayrıldı."(S.132-133)

Safa'nın eleştiri getirdiği konulardan biri de nesil farklılığıdır. Örneğin; Nilüfer'in teyzesi ile geçimsizliğin sebebi, nesillerarası değişen dünya görüşleri

arasındaki farklılıktır, bu durum aralarında düşünce farklılıkları oluşturur. Yazar, yansıtıcı merkez görevini yapan Ferid'in ağzından bireylerde : gösterilen bu çatışmanın, aslında ülkenin içinde bulunduğu durumu dile getirdiğini, değişen dünya görüşlerinin toplumsal bir çatışma doğurduğunu söylettirir:

"Ferit düşündü. Hastalık teyzenin kendisi değil. Hastalık namazla Swing arasında. Memleketin hastalığı. Birinden biri gitmeli. Şimdilik ayırmak lazım." (S.105)

Safa'nın eleştirdiği konulardan bir diğeri de, kadınların eğitimi ile ilgilidir. Ona göre, kadınların üniversiteye gitmelerinin asıl nedeni, gerçeği aramak ve kendisini yetiştirmek değildir. Yan tema olarak romanda yer alan bu eleştiri, yine bu sözler doğrultusunda davranan Nedime'den öğrenilir.

"Ne hakikati ? Ben Üniversitede hakikat filan aramıyorum. Koca arıyorum ayol, koca. Başkalarını bilmem ama Selma'da öyle, Nesrin'de, Güney'de. Al sana hakikat. Göğsümüzün mevlüt okumadığını biliriz, dilimizi, dudağımızı da bırak..."
(S.70)

III.3.b. YALNIZIZ

Peyami Safa, bu romanı ile, 20. Yüzyıl insanının mutluluğuna işaret ederek, tek yönlü ele alınan, işlenen maddi gerçeklerin, olayların çözümünde yetersiz olduğunu;

çözümün insanın kendisinde, ruh dünyasında olduğunu anlatır. Ona göre, "maddeyi ve parayı" (S.229) tanrılaştıran günümüz dünyası, insanın bireysel dünyasını da altüst eder, onu bunalıma sürükler.

Yazar, roman kahramanı Meral'in Dame de Sion'da Fransız kültürü etkisinde yetişmesini, ana dilinden çok Fransızca'yı kullanabilme yetisini anlatırken, Türk toplumunda Tanzimattan beri süregelen Fransız etkisini eleştirir. Meral'in, Feriha'nın ardından Paris'e kaçma istekleri ve kaçacağı yerin özellikle Paris olarak belirtilmesi, Paris'in mekan olarak bir simge-olduğu düşüncesini getirir.

Yazar, özellikle "Paris" simgesiyle, Türk toplumunun yaşadığı buhranın köklerinin, Fransa olduğunu gösterir. Osmanlı, Türk toplumuna giren ve değerler kargaşasına yol açan etki ilk olarak Fransa'dan gelir. Peyami Safa, "Bugünkü Buhranın Kökleri" adlı makalesinde bu soruna eğilir:

"Türkiye'de Galatasaray Sultanisi ve Fransız Kolejlere kurulalıberi, kültür ve medeniyet örneğimiz Fransa'dır. Batı Edebiyatları Fransız edebiyatından, Batı inkılapları Fransız inkılabından ibaretmiş gibi yazmış, konuşmuş, kültür ve politika hayatımıza istikametler hazırlamışızdır. Birinci ve ikinci Meşrutiyetin anayasaları Fransa'ninkinden mülhem, laiklik anlayışımız Fransa'ninkini taklittir. Biz de geçen asrın sonundan beri Batıdan gelen tesirleri Fransa kanalıyla alan birkaç neslin son temsilcilerinden biriyiz." /1

Safa, Batı'dan gelen bu tesirlerin, İslam gelenek ve görenekleriyle biçimlenmiş Türk toplumuna etki ederek değer kargaşasına yol açtığını, bireysel ve toplumsal boyutlarda problem yarattığını anlatır. Meral adındaki roman kahramanı, bu sorunu bireysel düzeyde yaşar. Samim ise, 20. asrın gerçeklerine, zihninde yarattığı "Simeranya" ütopyik ülkesi ile eleştiri getirir ve tüm zıtlıkların yok edildiği madde ve mana ikilemini aşmış kutupluluk ülkesini tanıtır.

Safa , bu romanında da dile getirdiği gibi, maddi değerlerin yoğun olarak yaşandığı Batı dünyası ile manevi değerlerin, tüm dinlerin beşiği olan Doğu'nun sentezinden yanadır. "Kutuplaşma dramı" adını verdiği bu dip zıtlık, Meral'in "biyolojik" ve "sosyolojik" benlikleri olarak, bireysel düzeyde ele alınır. Meral'in kendisine karşı nefreti, bu iki Ben'liğini uyum içinde yaşatamamasından kaynaklanır. Meral'in Paris özlemleri ile biyolojik benliğinin istekleri, yazarın teknoloji ve maddi değerlere dayalı olduğunu iddia ettiği Batı düşüncesi ile dile getirilir. Meral'in, Türk toplumunda ve İslam gelenek ve göreneklerine uygun bir ortam içinde yaşaması ile "Doğu" ortaya çıkar. Meral, birbirinden farklı bu iki dünya arasında bocalar ; bu durum onun kişiliğine yansır; o, kutupluluk yaratan bu durumu aşamaz, trajik bir sona varır.

Romanda olaya katılan şahıslar oldukça zengindir. Okuyucu, onları biyolojik, psikolojik, sosyolojik kişilikleriyle ayrıntılı olarak tanıma imkanı bulur. Romanda adı geçen şahıslar şunlardır : Samim, Selmin, Besim, Mefharet, Aydın, Aç Adam, Hasibe, Meral, Ferhat, Nail Bey, Necile Hanım, Renginaz, Fil Nuri, Feriha ve çevresindekiler..

Romanın birinci bölümünde, Yanya valilerinden birinin ailesindeki sürtüşmeler konu edilir. Selmin ile annesi arasındaki çatışma, Selmin'in 'hamilelik hikayesi', okuyucu şüpheye ve gerileme sokar. Selmin, çocuğunun babasının aç adam olduğunu açıklar ; daha sonra gerçeğin ortaya çıkması ile eser, polisiye roman niteliğine bürünür. Besim, bu gerilim içerisinde, her olayı gülerek algılar ve romanda bir denge kurmaya çalışır. İkinci ve üçüncü bölümde ise Samim, her olayla yakından ve uzaktan ilgili olarak ortaya çıkar.

Romandaki kadınlardan Meral, Feriha, Selmin, Dame de Sion'da öğrenim görürler ; Batı dilini ve kültürünü tanır- lar. Meral, düşünürken bile Türkçe kelime bulmakta güçlük çeker ; kendi ana diline ve kültürüne yabancılaşmıştır. Yazar, bu kadınların biyolojik ve sosyal benlikleri arasındaki çatışmayı, tüm benlikleriyle yaşadıklarını ; bu yüzden toplum değerlerine uymakta zorluk çektiklerini ve geleneklerine karşı çıktıklarını örneklerle anlatır. Meral,

kendi kendinden nefretini doruğunda hisseder, trajik bir sonla ölür. Selmin, dayısı Samim'in yardımıyla içine düştüğü bunalımdan kurtulur. Feriha, seçim yapma zorunluluğunu hisseder ; Paris'e gider, kendi çevresinin tepkisini alır ve dışlanır.

Necile Hanım, bir çok erkekle birlikte olmuş, yaşamına yön verememiş bir tiptir. Kızı Meral'e, toplumun istediği doğrultusunda eğitim veremez. Bunun başka bir nedeni de, ailesinden ayrı yaşamak istemesidir. Nail Bey, karısının erkeklerle ilişkilerini, yuvasının yıkılmasına neden olan maceralarını bilir ; kızına karısının Paris maceralarının sonucunu şöyle anlatır :

"(...) Bütün o Paris maceralarından kendisinde sabahtan akşama kadar hergün akıttığı gözyaşlarından başka ne kaldığını anlarsın. O çehre, vücut ve ahlak viranesi yakından seyret. Bir damla hissin ve zekan varsa anlarsın." (S.197)

Nail Bey, gerçekçidir, pratik bir adamdır ; kızına baskı yapmaz ; çevresine karşı isteksizdir. Ahlak kurallarına değil, öncelikle kızının mutluluğuna önem verir. Tutucu değildir. Kızına parasal bir sıkıntısının olmayacağını, annesini örnek alarak acı çekmemesini, "insanın içi rahat olmazsa hayatın zevki"(S.241) kalmayacağını söyleyerek adeta yalvarır :

"(...) bana acı ve o Feriha'nın yüzünü göreyim deme. Anandan neler çektiğini biliyorsun. Birde senden çekmeyeyim."

(S.181)

Safa, romanda, uyumsuz bir evliliğin ve sonuçlarının çocukların kişilik gelişmesindeki etkisine dikkati çekerek aile kritiği de yapar. Peyami Safa, insan yaşamının bir denge üzerine kurulu olduğunu savunur ve Nail Bey'in yaşamında elde ettiği haram kazançların, haksızlıkların bedelini kendisi ve ailesiyle birlikte ödediğini Ferhad'ın ağzından iletir. Nail Bey, maliye tahsildarı iken tüccarların vergi kaçırmalarına yardımcı olarak zengin olur:

"(...) Çünkü bu konfora layık olmadığını biliyor. Haram para, anladın mı, haram. Üre müre hepsi bahane. Babamı zehirleyen, kendi de bilmez belki budur işte. Bu... Bu haram duygusu. İnsan çeker (...) İnsan yaptığı için çeker, bunu bilesin..."(S.262)

Nail Bey ve Necile Hanım'ın sağlıksız evlilikleri, çocuklarını etkiler. Meral evlenmeyi düşünmez, "başım dönecek kadar seversem" (S.267) evlenirim der; evliliği ancak, "kendisini kaybederse"(S.267) gerçekleşebilir; formalite gereği evliliği düşünmez; üstelik çocukları da sevmez;

"(...) fakat ben gündelikçi kız değilim kız değilim ki evlenmek için evleneyim. Çoluk çocuğa da sevmem bilirsin. Hırçın bir kedi benim için dana enterasandır."
(S.267)

Meral, evlilik ile kadın üzerinde baskının devam ettiğini, Türk toplumunda varolan kadının fikir ve davranış özgürlüğünü kısıtlayıcı yapının evlilikle "koca" tarafından korunduğunu iddia eder. Türk toplumunda erkeklerin "Şahi-

kalarda sallanan namus bayrağı" (S.340) olduğunu; onlara herşeyin serbest, kadına ise günah olduğunu belirtir :

"(...) Kendisi her haltı eder. Çapkınlık, içki kumar. Her zevk ona... Şey işte...Ha... Her zevk ona mübah. Bana gelince, kızım ben. Yasak. Hemen yapıştı-
rılırlar. Ahlaksız, kötü, oros... Aman. Evlenirsem, tepemde Ferhat yerine kocam Aman istemem, istemem."(S.306)

Safa'nın diğer romanlarında olduğu gibi bu romanda da hastalık, intihar gibi olaylar vardır. Samim, günah duygusunun, hastalık şeklinde ortaya çıkabileceğini söyler. Kendi kendisinden nefret aşamasına gelen Meral'in intiharını normal karşılar. Samim, her zaman Allah'a, 'ruha dönme'yi öğütleyen, manevi değerlere dayalı bir dünya görüşünün gerekliliğini savunan bir insandır. Onun, İslam dinindeki "Allahın verdiği canı yine o alır" şeklindeki Söze ters düşen Meral'in intiharı olgusunu normal göstermesi, çelişik bir durum yaratır. Peyami Safa, bir yanda İslam geleneklerine uygun bir yaşamı savunurken, diğer yanda İslama ters düşen ve en büyük günah olarak betimlenen intiharı çözüm olarak sunar. Meral'in iki kutup arasında kalarak yaşadığı trajik durum, intihar ile çözümlenir. Roman kahramanıyla birlikte okuyucunun da gerilimden kurtulmasını sağlar. Samim, Meral'in yaşadığı gerilimin farkında olan, onun davranışlarını analiz edebilen bir kişidir.

Meral'in yalanlarının, aslında "kutuplardan birini örtmek ihtiyacı" ile oluştuğunu söyler, doğruluk özlemi içindedir, çünkü "(...) bir ihanetin saklanması ile bir toplu iğnenin, yahut en masum düşüncenin saklanması aynı şeydir"/1 Samim, ruhsal sıkıntıların, bedende hastalık olarak çıktığını, çok defa "kaderin aksiliklerine karşı ruhun ve onun peşinden vücudun isyanı"(S.60) olduğunu savunur. Ruhta başlayan ve organik bir isyana dönüşen hastalığın kökeni, Samim'in ütopyik ülkesinin ilkelerine göre, hastanın yaşamında, ruhunda aranır. 'Simeranya'da "sükun ve tevekkül havasında"(S.61) ruhun isyanı önlenir:

"Orada, herkes hastalanmadan evvel, hayatın çaresizlikleri önünde sinirlenmemeyi, isyan etmemeyi öğrenir. Bütün ailelerde ve müesseselerde hergün yapılan ruh sporu budur. Kendine göre ayinleri vardır. Öyle ki, bütün Simeranya'yı derin bir sükun ve tevekkül havası sarmıştır. Oraya ilk adımını atar atmaz, kendini her tarafa yayılmış bir umumi intibak ve ahenk atmosferi içinde bulursun..." (S.61)

Simeranya'daki öğretim ve eğitim anlayışından, yöntemlerinden söz eden Samim, günümüz eğitim sistemini eleştirir. Yeğeni Aydın'ın rahatsızlığının, çalıştığı derse karşı duyduğu isyandan kaynaklandığını, suçun "onun ihtiyaçlarını, temayülllerini ve kabiliyetlerini hesaba katmayan öğretim sisteminde"(S.61) olduğunu belirtir. Simeranya'da sınıf, öğretmen, diplomanın olmadığını, sadece kılavuz öğretmenler yardımıyla öğrencilerin araştırmaya sevk edildiklerini anlatır :

1. Peyami Safa, "Yalnızız", 1. Baskı, S.7 (Prolog)

"(...) Bunların vazifeleri öğrenmek değil, öğrenmenin yolunu öğretmektir. Çünkü Simeranya pedagojisi, insanın bütün hayatında öğrendiği şeyleri ancak kendi istediği zaman ve kendi araştırmaları neticesinde öğrendiğini bilir.
(S.33)

Samim'in düşüncelerini aktardığı bu bölümler, didaktik bir yapıya sahiptir. Samim, fikirleriyle, bireysel ve toplumsal sorunlara ışık tutar ; doğruyu bilen ve gösteren bir rol oynar. Yazarın düşsel, ütopyik dünyası "Simeranya" alternatifi ile günümüz gerçekleri eleştirilir ve roman evrensel bir boyut kazanır. Samim, olayların çözümünde "toplu inceleme" yöntemine önem verir. Olayların bütünü ışığında yorumlanması gerektiğini ; Simeranya'da böyle olduğunu belirtir. Samim, bir yanda fizik kanunları ile olayların açıklık kazanamayacağını ; metafizik olayların varlığının kabul edilmesi gerektiğini dile getirirken bilimin yetersizliğini vurgular ve bilimi eleştirir. Buna rağmen olayların ve kişiliklerin çözümlenmesinde, bilimsel yöntem olan toplu inceleme metodunu kullanır. Bunun en belirgin örneği, Meral'i anlamaya çalışırken bilimsel yöntemlere başvurmasıdır. Safa, insanın içine düştüğü bunalımın, olayların laboratuarda açıklanamayacağını belirtir. Fizik kanunları ile açıklanamayan, olayların varlığından da bahseder. Bunlar metafizik, supranormal olaylardır ; Beş duyunun algılanmasını aşar. Yazar, olayların önceden sezilmesinin tesadüf olmadığını ; telepati, teleknezi, hissi kablül vuku gibi olguların varlığını, "Meral'in

intihar olayı" ile somut olarak gösterir. Meral'in ölümüne yol açan yanma olayını, önceden 'animik' merkez olan Renginaz alır. Samim ise, evde yanık kokusu duyar. Samim, olayların telepati v.s. gibi yollarla bazı kimseler tarafından algılanabileceğini, kişiler arasında gizli bir iletişim olabileceğini söyler :

"(...) Renginaz'ın alevlerden bahsettiğini söyledin ya demin, o anda ürperdim biraz ikisi arasında bir alaka tesis eder gibi oldum. Büyük mesafeleri kaplayan bir polipsişizm... Bunlar yeni tabirlerdir. Eskiyle söyleyeyim. Belki telepatik bir takım duyular... Hala tesiri altındayım hadisenin altındayım hadisenin. Fakat geçiyor bende de. Seninkilerle aynı zamana rastlaması biraz garip..." (S.332)

İnsanın iç dünyasına inen, psikolojik tahlillerle ayrıntılı olarak olayların ve kişiliklerin çözümlemelerini veren bu roman, biçim özelliklerine de yansır. Safa'nın geleneksel roman tekniğinden farklı, modern anlatım tekniklerini kullanmasına olarak verir. Bu tekniklerden bazıları iç monolog, bilinç akımı, yaşanmakta olanı yansıtırma ve edebi montajdır.

III.3.c. DEMIAN

Hesse, insan yaşamının kendi kendisine ulaşmaya çalışan bir yoldan ibaret olduğunu savunur. İnsan yaşamı, benlik, kişilik oluşturma savaşıdır. Hesse, romanının önsözüne fikirlerinin çekirdeğini teşkil eden şu cümlelerle

girer. "Bizzat kendimden istediğim şeyi yaşamaktan başka birşey denemek istemedim. Bu, neden bu denli zordu" (S.7) Hesse, benliğe kavuşmanın üç aşamasını çocukluk, gençlik ve olgunluk olarak gösterir. Hesse'nin bu fikirleri, Demian romanında bir paralellik bulur. Hesse'ye göre, en önemli yaşantılar, gençlik döneminin insanı şüphe ve kritiğe iten sıkıntılarıdır. Bu sıkıntıların aşılması ile olgunluğa erişilebilir.

Demian adlı romanda, Emil Sinclair'in kişilik oluşumu, kendisinden yaşca büyük, daha olgun arkadaşı Demian seviyesine çıkışı ve geçirdiği gelişim konu edilir. Hesse, bir Demian okuyucusuna bu konudaki düşüncelerini şöyle dile getirir : "Çağımız, gençlik dönemdekiler için zor, Her yerde insanları aynı şekle sokmak, bireysel olanı elden geldiğince silmek için bir çaba var. Ruhumuz bunun karşısında mücadele verirse, o zaman Demian yaşantıları oluşur. Herkes için değişik kalıplar bulunur, ancak anlam aynıdır. Çaba gösteren bu durumun üstesinden gelebilir ; güçlü olan bir Sinclair ise bir Demian olabilir."/1 Olay, geriye dönüşle Emil'in ilkokul çağından ergenlik çağına, ve 1. Dünya Savaşına kadar uzanır. Demian'ın ölümü, kendisinden sonra Emil'in, onun artık yeterli bir olgunluğa ererek, inandığı fikirler doğrultusunda yaşamını sürdüreceğini söylemesi ile son bulur.

1. Hermann Hesse, Gesammelte Briefe, 2.B. S.210.

Emil'in babaocağında aile ve arkadaşları ile ilişkileri, romanın çıkış noktasını oluşturur. Çocukluğundaki dine dayalı, eğitici atmosfer Emil'in kişiliğinin oluşumunda attığı ilk adımlardır. Franz Kromer ile arkadaşlığı ve ona kendisini kabul ettirmek için anlattığı 'elma çalma' hikayesi, yaşamında yeni olayların başladığına işaret eder. Bu olaylar, Emil'in iyi ve kötüyü yaşayarak anlamasına ve ayırt etmesine yardım eder. Demian, ona Kabil hikayesinden yola çıkarak, olaylara başka açılardan bakılabileceğini, eleştirili düşünme yollarını öğretir. Alfons Beck ile birlikte temelde bir diyalog kurmadığı okul arkadaşlarını tanır, onlarla meyhanelere girer, onların yaşadığı "Karanlık" dünya ile temas eder. Parkta rastladığı ve "Beatrice" adını verdiği genç bir kıızı platonik bir aşkla sever. Beatrice kültü, onu çevresinden kopararak yalnızlıkla dolu, toplumdaki ayrı bir dünya yaratmasına sebep olur. Pistorius adındaki müzisyenin desteği ile kişiliğinin oluşumunda önemli adımlar atar ve ancak kendi kendisini tanıyarak olgunluğa erişebileceğini anlar. Tekrar rastladığı Demian vasıtasıyla, insanın kendi kişiliğinin oluşmasının yeni bir insanlığın doğuşu ile özdeş olduğunun bilincine varır.

Demian, insan olma evrimini yaşamış, belli bir olgunluğa gelmiştir. Olaylara bakış açısı tek yönlü ve sadece toplumdaki din, ahlak yaşam kurallarına dayalı bir açıdan değildir, farklı açılardandır. Olayları, öznel bir yaklaşımla değil, kendisi ile arasına bir mesafe koyarak nesnel

bir açıdan değerlendirebilmektedir. Bu yüzden Demian, toplumun istediği doğrultuda gelişimini sürdüren Emil için, Kromer gibi toplumdaki farklı görüşlere sahiptir ; dolayısıyla farklı bir fikrin temsilcisidir ; onu huzurlu toplumsal yaşamında etkileyen, kişisel dengesini bozan bir şeytandır. O, Emil'de toplumun, yaşayan din, ahlak, yaşam kurallarının yarattığı dengeyi bozmak, ona yeni bir boyut kazandırmak ister. O, aslında Emil'in içerisinde yaşayan ve toplumsal kurallarla bastırılmış şeytandır.

Roman, Emil'in Max Demian aşamasına ulaşmasını, olaylara daha özgür, fantaziye daha çok yer veren bir tutumla yaklaşmasını, olgunlaşmasını konu alır. "Genç Emil Sinclair'in kendisinden daha büyük, daha olgun, esrarengiz arkadaşısı Max Demian'la-Şeytanla-ilişkisi anlatılır."/1 Demian, Emil'in belli bir olgunluğa geldiğini, yardıma ihtiyacı olduğunda kendi içindeki sese kulak vermesini, kendisinin onun içinde olduğunu (...) içindeki sese kulak vereceksin. Orada benim olduğumu farkedeceksin." (S.162) sözleriyle belirtir.

Adem ile Havva'nın oğulları olan Kabil ve Habil, Allah'ın buyruğuna göre aynı karından olmayan kız kardeşleri ile evlenecekler ve yeryüzünde insanların çoğalmasını sağlayacaklardır. Emre göre, Kabil Eklimya ile Habil Lebuda ile evleneceklerdir. Kabil, bu emre karşı gelerek, Lebuda ile evlenmek ister. Adem, onların tanrıya kurban vermelerini, o kurban gününde gökten ateş renginde kızıl

1. Edgar Neis, Erläuterungen zu Hermann Hesses Demian, Siddhartha und der Steppenwolf, S.25.

şey inip kurbanlarını yakarsa, bu Tanrı'nın kurbanlarını kabul ettiği anlamına geleceğini söyler. Bunun üzerine çiftçi Habil, bir deste buğdayını, hayvan yetiştiricisi Kabil ise bir koyunu tanrıya kurban verirler. Ancak Tanrı, Habil'in kurbanını kabul eder. Bu durumda Lebuda Habil'in eşi olacaktır. /1 -Yeryüzünün ilk günahkarıdır.

Yeryüzünün ilk cinayetini işler ve kardeşi Habil'i öldürür. Kabil, Tanrı'nın gazaba gelmiş sesini duyar ; "(...) Sen yeryüzünde benden korkarak, ürkererek, azap ve ızdırap içinde kaçarak yaşayacaksın. Alnına bir damga vurdum ki, bir nişan koydum ki seni kim bulursa bulsun öldürmesin. Öldürülmeden acılar, pişmanlıklar, azaplar içinde yaşasın diye... Seni öldürmek isteyenden yedi kat öc alınacaktır. Sen büyük günahının yüreğine indirdiği ızdırap ile yıllar yılı, yeryüzünün cehenneminde kıvranacaksın."/1 Bir ses "Çok uzaklara kaç. Lebuda'yıda beraber götür. Öyle çok uzaklara kaç ki, baban seni bulamasın. Denizleri aş, dağlara tırman, çölleri geç... Çook uzaklara git.../2 şeklindedir. Lebuda ile birlikte çok uzaklara gider ; torunları olur. Allah'ın gazabına uğradığı için Allah adını anmaktan korkar. Korku içinde yaşar. Bir gün karşısına şeytan çıkar ve Allah'ın Habil'in kurbanını kabul etmesinin nedenini açıklar. Şeytana göre, Habil Allah'a değil, ateşe tapar ve onun kurbanını kabul eden ateştir. Şeytan,

-
1. Ragıp Şevki Yeşim, Allahın Gazapları, 1. cilt, 3 Baskı İstanbul, Akpınar Yayınevi, S.53
 2. Ibid, S.59.

Kabil'in de ateşe tapması gerektiğini "(...) Gözlerinle gördün, eğer ateşe tapsaydın adağın kabul olunurdu, başına bu haller gelmezdi, anandan, atandan uzak düşmezdin."/1 sözleriyle dile getirir." Bundan sonra Kabil, çocuklarıyla beraber ateşe tapar.

Kutsal kitapların yorumuna göre, Kabil haksız ve suçlu, Habil haklı ve masumdur. Tüm inanç sahibi kişiler gibi, Emil'in bu konudaki sorusu üzerine babası, Kabil'in haklı, Habil'in haksızlığına inanılırsa, bundan Tanrı'nın yanıldığını, kutsal kitaplardan şüpheye düşülebileceğini söyler; Hristiyanlığın ilk zamanlarında ortaya çıkan ve bir takım tarikatlar tarafından benimsenen, söz konusu dinsizliğin insanlık tarihinden çoktan silinip gittiğini savunur. (S.48)

Kabil-Habil kıssasında ortaya çıkan kuş, ateş motifleri, "Demian" romanında da ortaya çıkar. Bu kıssa, olayların yorumlanmasında ölçüt olarak görülür ve tüm insanlar Kabil ve Habil gibi algılanır. Ancak Demian, bu kıssayı kutsal kutuplarda ve toplumda yorumlanan tarzıyla değerlendirmez ; bu konuda öğretilenlerden daha değişik bir biçimde yaşar. Ona göre bu kıssa gereği gibi yorumlanmamıştır. Kabil kahramandır ve sırf ondan korkulduğu için, böyle bir kıssa düzülmiştir. Kabil ve çocuklarının bir nişan taşıması da, onların başkalarına benzemediğini gösterir. Kabil cesurdur ve toplum düzenine karşı

1. Ragıp Şevki Yeşim, Allah'ın Gazapları, S.63.

gelerek varlığını gösterir ; alınlarındaki nişan bir üstünlük belirtisi olarak algılanabilir.

Demian ve evinde toplanan bir grup insan, Avrupa'nın gelişen teknoloji uğruna manevi değerleri elden çıkardığına, dünyanın yenilenmesi, yeniden doğması gerektiğine inanırlar. Dünya yenilenirken, kaderin çağırdığı yere istekli kişiler sıfatıyla bir nişanla donatılmış bu kişiler gideceklerdir. Bu insanların görev olarak algıladıkları, kader olarak benimsedikleri şey, kişilik oluşumuna paralel olarak yeni bir insanlığın doğuşu, teknoloji ile baskı altına alınan maneviyatın tekrar yeşermesidir. Emil, Kabil'in, Adem'in sunduğu yaşantıdan ayrılarak, başı çektiğini, başka bir alternatif gösterdiğini işaret ederek, Napolyon, Sezar gibi kişilerin de mevcut olanakların dışına taşarak, değişiklik yarattıklarını söyler. Ona göre, Kabil'in çevresinde korku uyandırması, insanları bir idil yaşamından tehlike dolu bir ortama itmesi yüzündendir.

Emil, savaş ile birlikte baskı altına alınan, ya da unutulmaya yüz tutmuş manevi değerlerin yeniden ortaya çıkmasında, Kabil nişanına sahip, cesur, kararlı, yeniliğe gereksinim duyan kişilere görev düştüğünün bilincindedir. Bu savaşla dünya yakılıp yıkılacak, kuş yumurtadan çıkacaktır. Hesse, savaşı ihtiyaç olarak görür ve kazanılanlara bedel olarak kurban verilebileceğini söyler. "Hesse, kurbanlarına rağmen bu büyük ahlaki sarsıntının sonuçta fayda getireceğini belirterek, savaşın gerekliliğini dile getirir./1

1. Hermann Hesse, Gesammelte Briefe, I.B. S.245 (9.9.1914 tarihli) Babası Johannes Hesse'ye yazdığı mektuptan alıntı.)

Savaşla birlikte gelen ölüm, yeniliğin habercisidir. "Dünya kendisini yeniliyor. Ölüm olmadan hiç bir şey gelemez." (S.153) sözleriyle savaşın acı, fakat gerekli olduğu vurgulanır. Savaş, eleştirmenlere göre, trajik bir yaşantı olmakla beraber, insanlığın yenilendiği mitik bir doğuşu simgeler.

Hesse, Hint, Çin ve Batı düşüncelerinin, beraberce insanlık kültürünü oluşturduğunu ; bu fikirlerin birbirine zıt değil, birbirlerini tamamladıklarını savunur. "Hesse, Hint, Çin ve Batı düşüncelerinin sentezinde, insan kültürünün birliğini görür."/2 "Bu yüzden eserlerinin çoğunda, Batı ile Doğu sentezini bulmak mümkündür./3 şeytan ve Tanrı'nın sentezi olan Abraxas Tanrısı ve öğretisi, bunalım içindeki insanlığa yeni bir yol önerir. Savaşın eşiğindeki insanlık, ölümlerle birlikte yeniden doğacaktır. Bu, Abraxas öğretisinde kuşun, kabuklarını kırarak yumurtadan çıkma savaşıdır, "Kuş yumurtadan çıkmak için mücadele veriyor. Yumurta dünyadır. Doğmak isteyen kişi, bir dünyayı mahvetmek zorunda kalır. Kuş, tanrıya doğru uçar. Tanrının adı Abraxas'dır."(S.91) Emil'in resmettiği, düşlerine giren kuş, dış dünyanın etkileriyle değil, kendi kendisini tanıyarak, kendi içindeki sese kulak vererek olgunluk seviyesine gelen insanı simgeler."Bu kuş, Sinclair

-
1. Edgar Neis, Erläuterungen zu Hermann Hesses Demian, Siddhartha und der Steppenwolf, S.24
 2. Astrid Khera, Hermann, Hesses Romane der Krisenzeit in der Sicht seiner Kritiker. S.78
 3. İbid, S.78.

gibi sadece iç güçlerin yönettiği, dış etkilerden uzak, en yüce, taoist insanı simgeler."/1 Ana motiflerden kuş, çin edebiyatında Pöng kuşu ile bir paralellik bulur. "Sperber ana motifi, çin edebiyatında Pöng kuşu ile bir paralellik bulur." /2 Demian, meditasyon ile dış dünyadan uzaklaşır ve bu yolla düşüncelere dalar. Meditasyon, yine Çin kültürü ile bir bağlantıdır. Emil, meditasyon halinde gördüğü Demian'ın yüzünü "taş kesilmiş" şeklinde değerlendirir. "Dschuang Dsi" adlı kutsal kitapta da Çinli, aynı izlenime sahiptir. "Kör mü oldum, ya da öyle bir şey mi ? Efendi, vücudunuz sanki dünyayı terketmiş, insanlardan uzaklaşmış ve yalnızlık çekiyormuş gibi kuru bir ağacı andırıyor."/3 Emil'in şahsında somutlaştırılarak ortaya çıkarılan zıtlıkların Eva'de senteze ulaşması, yok olması beklenir : "Sadece ana rolündeki Bayan Eva, Sinclair'in karakterinde bir ahenk yaratabilir."/4 Ancak, Emil ile Eva'nın ilişkisi, cinsel bir birleşme ile gerçekleşemez. Eva ile cinsel bir birleşme sonucunda, sıkıntılarından kurtulacağına inanan Emil, hedefine erişemez. "Sinclair'in Bayan Eva ile cinsel ilişki kurma arzusu, mutsuz bir durumdan kurtuluş umudu anlamındadır ve gerçek bir bağımsızlığa yöneliktir. Sinclair, amacına erişemez."/5

1. Astrid Khera, Hermann Hesses Romane der Krisenzeit S.79

2. İbid., S.78 .

3. İbid., S.79..

4. İbid, S. 43 .

5. İbid, S. 43 ..

Hermann Hesse, savaş sırasında aldığı görevlerden yıpranır. Özellikle "Ey, dostlar, bu nağme değil" makalesi ile antipati toplar. 1914 Martında oğlu Martin'in menenjit hastalığına tutulması, karısı Mia'nın sağlık durumunun bozulması, 1916 Martında babasının ölümü, aile sorunları giderek, onun ruhsal durumunu tehdit eder ve organik kökenli olmayan ruhsal bozuklukların, psikolojik nedenlerde oluştuğu saptanır. Dr. Lang, hastası Hesse'ye uyguladığı psikoanalitik tedavide, onun iç dünyasına inerek, kendisini daha iyi tanıması ve daha sağlıklı yaşantı düzeyine varmasını amaçlar ; Hesse'nin resim yapmasını öğütler; çünkü o resim yoluyla bilinç altında kalan duygu ve isteklerini şekillendirme olanağı bulacaktır.

Hesse, 1917 yılında, geçirdiği psikanaliz tedavisinin etkisiyle "Demian" romanını yazmıştır. Bu romanda, Emil'in benliğinin oluşması sırasındaki ruhsal sıkıntılarını, psikoanalitik bir yaklaşımla sunulur. Resim, müzik, simgeler, rüyalar, psikoanaliz tedavisine yardımcı olan dışavurum şekilleridir. Otobiyografik romanda, Hesse'nin kurtuluşuna paralel olan psikoanaliz tedavisi sembolik olarak verilir :

"(...) Sinclair'in kurtuluşunu sembolize eden herşey ana, ölüm, kader, müzik, rüya, meditasyon,, dostluk aslında kahramanın psikoanaliz tedavisine dayanır."/1

Psikoanalitik bir yaklaşımla rüyalar, bilinç altına itilmiş, baskı altına alınmış istek ve duyguların bir dışavurum şeklidir ; bilinç düzeyindeki anlatımdır ; simgelerden oluşan bir ifade biçimidir :

"Baskıya alınan duygular, düşünceler ve geçirilmiş yaşantılar simgesel bir biçimde rüyalarda ve günlük yaşamdaki dil sürçmelerinde anlatım bulurlar." /1

Emil'in "Rüyalarımda yaşıyordum.(...) Gerçek dünyadan çok" (S.35) diye sözünü ettiği rüyalarında, baskı altına aldığı duygu ve istekleri ortaya çıkar. Emil annesini paylaştığı için babasına öfkelenir ve rüyasında onu öldürmeye kalkar. Ona bıçağı uzatan "karanlık dünya" adamı Kromer'dir. Emil'in annesine yönelik cinsel dürtüleri, onu babası ile paylaşmak istememesi, rüyasında babasını öldürtmek istemesi Emil'in, bu iki cinse, yani hem kadın hem erkeğe ilgisi, sevgisi, onun zıtlıkları bünyesinde senteze vardırması şeklinde yorumlanabilir; Kadın ve erkek cinslerine ilgisi, bünyesinde zıtlıkları bulunduran sembolik bir anlam taşır. Homoseksüellik, Demian'ın ve Emil'in annelerine aşırı ilgi ve sevgisinden kaynaklanır ve romanda sembolik bir ilişki ile ortaya çıkar.

1. Engin Geçten, Psikanaliz ve Sonrası, İstanbul, Hür Yayın A.Ş., 1981, S.53

Eva ile Emil'in birleşmesi söz konusu olmaz. Emil, kendini, Ben'i arayış içerisinde ve bu özlemine Eva ile sembolik ilişkisi yoluyla erişir. Romanda cinsellik konu olmakla birlikte, cinsellikten kaçınıldığında, iç güçlerin kuvvetlendiği ; cinselliği baskı altına almanın sonuçları tartışılmaktadır. Emil, bir genç kız sevmeye yeterli değildir ; o, Beatrice'de sadece eril kişiliği görür ve onu bir erkeğe benzeterek çizer. "Sinclair, bir kadın sevmeye yetenekli değildir ; Beatrice de eril kişiliği görür ve onu da genç bir erkeğe benzeterek resmeder."/1 Demian'ın karşı cins ile ilişkileri de açıklanmaz; annesi ile ilişkisi güçlüdür. Demian'ı seven Emil'in cinsel istekleri, hem Demian'a, hem de onun annesine yöneliktir. (...) Demian'ın karşı cinsle ilişkisi açıklanmaz, sadece annesi ile olan ilişkisi bellidir. Bu mükemmel ana-oğul ilişkisi, Sinclair'i kıskandırır. Çünkü o, Demian'a aşıktır. Onun cinsel istekleri iki yönlüdür; Demian'a ve onun annesine aşıktır."/2 Oedipus fantazisi, gençlik döneminin önemli olgularından biridir. Daha sonra ki yıllarda rastlanan sağlıksız cinsel ilişkinin kaynağı bu sebeptir. Erkek çocuğun libidosu, babasını bir engel olarak görür; annesine yönelir ve çocukta babadan kurtulmak isteği belirir. Çocuk normal gelişirse, libidoya yönelik çabalar boşa çıkar; ana veya baba ile özdeşleşir."/3

1. Astrid Khera, Hermann Hesses Romane der Krisenzeit in der Sicht seiner Kritiker, S.42

2. Ibid., S.42

3. Ibid., S.38.

Freud'a göre, insanı iki önemli içgüdü yönlendirir. Korunma ve cinsellik içgüdüleri. İnsanın davranışlarına yansıyan ve onu yönlendiren cinsellik içgüdüdür. Cinsellik içgüdü (libido) ile erkek çocuk annesine yönelir. İleriki yaşlarda, oedipus karmaşasının sonucu, homoseksüel eğilimler geliştirebilir. Homoseksüel davranışların kökeninde de anneye yönelik cinsel içdürtüler yaratır :

"(...) Cinsel sapmalarda, özellikle homoseksüellikte, dış dünyadan seçilen kişilerin ya da nesnelerin gerçekten kişinin kendi özseverliğinin bir yansıması olduğu söylenebilir."/1

Emil, oedipus karmaşasını yaşar ; Rüyasında babasını öldürmesi bunun bir göstergesidir. Emil, karşı cinsle olayın bilincindedir ; ancak bunun için bir istek duymaz ve ilişkiye girmez. Parkta rastladığı ve Beatrice olarak isimlendirdiği genç kız, onun platonik aşkıdır. "Bu resim, bana eşlik etti ve yaşamımı paylaştı."(S.83) sözleriyle zihninde yaşattığı, resmettiği ; ancak Beatrice'e benzemeyen resmin yaşamsal boyuttaki önemine dikkati çeker. Bu resim, onun kaderidir. Demian'a benzer ; kendisine benzer:

"(...) Gittikçe bu resmin Beatrice'e ya da Demian'a değil, kendime benzediğini fark ediyordum:(...) O, benim iç dünyamdı, kaderimdi, şeytanımdı."(S.84)

"Özseverlik terimi (narsizm), bir gölün suyuna yansıyan kendi görüntüsünü kucaklamak isterken suya düşüp, boğulan Narcissus'un klasik efsanesinden kaynaklanmıştır./1 Emil, tüm benliğiyle Demian'a yönelir, ya da öyle görünür; Romandan anlaşıldığına göre, Demian onun içindedir, kendisidir, içindeki hayaldir, kılavuzu, yol gösterenidir:

"(...) Tamamiyle kendi içime, karanlık aynada kader tablolarının uyukladığı yere indiğimde, sadece siyah aynaların üstüne eğilmem kafi geliyor; tamamiyle ona, arkadaşşıma, kılavuzuma, bana benzeyen resmi görüyorum." (S.163)

Prof. Dr. Geçtan'a göre özsevercilikte, "benlik ve dış nesne birbirinden ayrılaşmamıştır ve libido, dışta herhangi bir nesneye yönelmemiştir. Yönelmiş görünse bile, aslında yöneldiği nesne, kişinin kendisini simgeler."/2 Emil'de de durum aynıdır. Yönelindiği Demian'da, kendisini görür. Rüyasında gördüğü yüz, yine kendisine aittir:

"Öncekine, kılavuzum Demian'a benzeyen bir yüzdü, hatta bazı hatları bana benziyordu." (S.117)

Romanda gerçek ile simgesel içiçe geçmiştir. Emil'in Alfons Beck ile, Beatrice ile parkta rastlaşmaları tesadüf değildir. Gece vakti Alfons Beck ile rastlaşması, Beck'in onu karanlık dünyaya çekmesini, alkol ve meyhane dünyasını tanımasını simgeler. Alfons Beck, Franz Kromer ve Demian, onu aile çevresinden, aydınlık dünyadan çekip

1. Engin Geçtan, Psikanaliz ve Sonrası, S.26

2. Ibid., S.27.

alan, başka bir dünyanın varlığını gösteren kişilerdir. Aydınlik dünya kavramıyla, toplumun, ailenin onayladığı yaşam görüşü ifade edilir ve parkın aydınlık dünyasında simgelenir. Emil'in, gündüz vakti parkta Beatrice'e rastlaması tesadüf değildir. Ebeveynleri, kızkardeşleri, Beatrice ve yine Demian aydınlık dünyaya aittir. Emil'in, karanlık dünyadan Kromer ve Beck ile ilişkilerinde duyduğu suçluluk duyguları aynıdır; çünkü her ikisi de, onu çocukluğundan beri etkilendiği aydınlık dünyadan uzaklaştırır.

Goethe'nin Faust'u bilgiye susamıştır, arayış içindedir. Bunun için şeytanla anlaşmaya varır. Emil'de arayış içindedir. Benliğini bulma çabasındadır ve Demian'ı tanıyarak, onu kendisine örnek alır. Demian'la birlikte diyalektiğin varolduğu Abraxas öğretisinden etkilenir. Demian, sözlük anlamıyla "DAMON", yani şeytandır. Demian, aslında onun içindeki şeytandır. Aydınlik dünyanın dışında, bir dünya olduğunu gösteren bir güçtür ; Emil'in içine giren ve onu başka yöne iten bir güçtür. Demian, Emil'in, Beck ile diyalogu sırasında, meyhanelerde oluşunu şöyle yorumlar; Emil'i, Faust'a benzeterek, Faust'un meyhanelerde vakit kaybetmiyeceğini ve bu olayı Emil'e yakıştıramadığını söyler :

"(...) Akşamları meyhanede vakit geçiren bir Faust düşünebilir misin ?"(S.86)

Beatrice, Emil için bir kurtuluştur. Emil'in, Beck ile tanıdığı dünyadan ve ilişkilerden kurtuluştur. Beatrice

olayı ile hoşlanmadığı okul yaşamından tekrar tat almaya başlar ; yarattığı olumsuz etkiyi yok etmeyi başarır. Beatrice, "tanrı lütfu" şeklinde algılanır. Beatrice kültü, Emil'i doğru yola iten bir güçtür.

Romanda gerçek ile simgesel içiçe geçmiştir. Abraxas öğretisinin temelinde yatan, kuşun yumurtadan çıkma savaşı semboliktir. Kuşun yumurtadan çıkması, insanın doğması olayına paraleldir. Bu olay, mevcut toplumsal, sosyal olayların dışında, yeni fikirler getiren insanların karşılaştığı güçlükleri sembolize eder. Doğum olayı ile, bebeğin 9 ay 10 gün sonra bedensel gelişimini tamamlayarak, bir gelişim süreci sonunda dünyaya gelmesi, bedensel olgunluğa erişmesi anlaşılır :

"(...) doğumun bütünüyle kendine özgü bir yanı var: Göbek bağının koparılması ve bebeğin ilk kez nefes almaya başlaması.. Ama bundan böyle bağların koparılması ancak gerçekten yeni bir etkinlik kazanıldığı oranda olabilecektir." /1

Özgürlüğü simgeleyen kuşun yumurtadan çıkması, belli bir gelişim süreci sonunda tam olarak, Benliği oluşturacak bir yaşam felsefesine kavuşmaktır, "insanın bilmek, farketmek yeteneğini, aklını, sevme gücünü, kendi bencilliğinin dar çemberini aşana kadar, kendisiyle ve dünyayla yeni bir uyuma, bir bütünleşmeye ulaşana kadar gelişmektedir."/2

-
1. Erich Fromm, Psikanaliz ve zen Budizm, çev. İlhan Güngören, 3.Baskı, İstanbul, Onur Yay. 1978, S.30-31.
 2. Ibid., S.30

"(...) Doğum tek bir olay değil, bir süreç, bir olaylar dizisidir. Yaşamın amacı tam olarak doğmaktır.(...) Ruhbilim açısından gerçek şu, (...) Bazıları tam olarak ölü doğmuşlardır. Fizyolojik olarak yaşamayı sürdürürler ama kafa bakımından özlemleri analarının karnına, toprağa, karanlığa, ölüme geri dönmektir. Bunlar delidir (...) ötekiler yaşam yolunda ilerlemeyi sürdürürler. Ama gene de göbek bağına tam olarak kesemezler. Yaşamlarını sürdürebilmek için analarına, babalarına, soylarına, ırklarına, milletlerine, toplumsal durumlarına, paraya, Tanrı'ya ve bunlar gibi şeylere göbek bağıyla bağımlı kalmak zorundadırlar. Bu yüzden tam olarak doğmuş olmazlar. / 1

Tam olarak doğmak, yeniliklerin doğuşu, bir düzene başkadır. Kabil, Allah'ın buyruğuna karşı gelir. Habil'i öldürüp isteğine ulaşır. Yeni bir yaşam felsefesi geliştirir. Emil'de bir Kabil çocuğudur. Toplumda bir görev üstlenerek, Abraxas öğretisini yayacak ; Yazarın da savunduğu gibi savaşın gerekli olduğuna inanacak; 20.Yüzyıl Avrupa'sında manevi duyguların yeşermesine katkıda bulunacaktır.

III. 3. d. SIDDHARTHA

Hesse, tüm yaşamı boyunca zıtlıkların varlığını, birlikte bir bütün teşkil ettiklerini göstermek için çabalar.

1. Erich Fromm, Psikoanaliz ve zen Budizm, S.31.

Bu çabası, "Siddhartha" adlı eserinde olgunlaşır. Hesse, teknoloji ile birlikte maddi değerlerin baskın olduğu toplumlarda, huzursuz ve mutsuz olunduğunu iddia ederek, bu sorunun çözümünün, Doğu'nun mistik havası içinde bulunabileceğini öne sürer. Hesse, bireysel düzlemde, yani Siddhartha'nın Ben'lik oluşumunda, Doğu-Batı sentezinin gerekliliğini vurgular. Amacı, Ben'i aşmak olan Siddhartha, geçirdiği deneyimler sonucunda, evrenselliğe ulaşır. Adının anlamında ~~amacına~~ uygun demektir : :

"Siddhartha, Sanskritçede hedefine ulaşan anlamında bir isimdir."/1

Siddhartha'da izlenen bireysel gelişim, dinsel gelişim paralelinde ele alınır. Brahmanizmden Budizm'e doğru gelişen çizgi, Siddhartha'nın da gelişim çizgisine paraleldir. Brahmanoğlu Siddhartha'nın hareket noktası, babaocadır. Burada manevi değerlerin yoğun olarak yaşandığı bir dünya söz konusudur. Ben'ini aşan yolları öğrenmek umuduyla Samanalara, Buda'ya katılan Siddhartha, sonuçta gerçeği yaşantı yoluyla elde edebileceğini anlar. İkinci aşamada Kamala ve Kamaswami, Siddhartha'nın öğretmenidirler. Ona aşk, para, hırs, şehvet gibi maddi değerlere dayalı bir yaşam sunarlar. Bir müddet sonra bu yaşam, Siddhartha'yı iğrendirir. Kendisinden nefret eder ve yaşamına son vermek ister. İntihar edecekken içinden gelen bir OM sözcüğü,

1. Edgar Neis, Erläuterungen zu Hermann Hesses Demian, Siddhartha und der Steppen wolf, S.37

onu vazgeçirir. Vasudeva'nın yanında nehirde kayıkçılık yapar. Devamlı akan, değişen, çağlayan, yine de hep varolan nehri ilginç bulur. Zamanla olayların da, nehir gibi bir döngü içinde akıp gittiğini anlar; yaşamdaki sürekliliğin gizine varır. Oğlu ile tattığı babalık ıstırabını, yine nehir yardımıyla çözer ve bireyselliğini aşarak objektif bir bakış açısıyla olayları yorumlamayı öğrenir. Siddhartha'nın babaocağından nehre kadar geçen maceraları ve nehir yaşantısı, onun Brahmanoğlu Siddhartha'dan "Ermiş" mertebesine gelmesini sağlar. Nehir, romanda sembolik bir anlam taşır ; Çin felsefesinde önemli bir yer tutar. Siddhartha, nehirden yaşamın sürekli varoluşunu; zaman kavramının yokolduğunu öğrenir. Nehir yaşamın aksidir :

"(...) Nehir, hem bireysel, hem tüm insanlık düzeyinde yaşamın bir aynasıdır. Nehir, değişimi, bu fikirden hareketle yaşamın birliğini sembolize eder. Herşey birlikte olayların nehridir; yaşamın musikisidir."/1

Siddhartha, yine nehir yardımıyla baba-oğul ilişkisinin bilincine varır. O da, babasının beklentilerine karşı çıkarak, Samanalar'a katılmıştır. Şimdi oğlu, Sansara'yı yaşamak için onu terkeder. Siddhartha, nehir yardımıyla, nehirde babasının aksini görerek, onun da kendisi gibi oğlunun ardından acı çekmiş olabileceğini düşünür. Baba-oğul, ilişkisi adeta yaşamın değişmeyen bir tekrar olduğu-

1. Astrid Khera, Hermann Hesses Romane der Krisenzeit, S.242

nu gösterir bu romanda. Ayrıca nesillerin farklı düşünce şekillerini ortaya koyar.

Romanın adı ve roman kahramanının adı olan Siddhartha'nın Buda ve öğretileriyle ilişkisi olduğu açıktır. Çünkü "ermişin adı"/1 olan Siddhartha ile Buda, sadece ad olarak değil, yaşam olarak birbirine paralellikler gösterir. Siddhartha, Hindu hiyerarşisine göre, en üst kasta aittir. Babası bir din adamıdır. Buda, kralın oğludur ve savaşçı kasta aittir. Geleceğin kralıdır ve direk olarak din olayının içinde değildir. Siddhartha'dan farklı olarak "ruhsal ve dinsel" ortamdan uzaktır. Ancak ikisinde de ortak olan, yaşamlarından duydukları huzursuzluktur. İkisi de, bu nedenlerle babaocaklarını terkederler ; Asketik bir yaşam ile öğretilerinde Ben'liklerini aşmayı denerler. Siddhartha, gerçeği yaşantı yoluyla bulacağını anlar ve maddi değerlere dayalı bir yaşam içine girer. "Çocuk insanlar" ile birlikte yaşar. Bir müddet sonra, bu yaşamla amacına erişemeyeceğini anlar. Bu kararını bir Hindistan cevizi ağacının altında verir. Buda ise, ruhunu arındırmaya yardımcı olan tüm yolları dener; meditasyon yapar ve yıllar sonra bir incir ağacının altında aydınlığa erişir. Siddhartha, kendisini olgunluğa eristirecek nehirdede kalır, amacına ulaşır. Buda ise öğretilerini yaymak için ülkeyi dolaşır. 1973 yılında Volker Michel'e yazan

1. Astrid Khera, Hermann Hesses Romane der Krisenzeit, S.90

H. Miller, Hesse'nin bu eserinde bir Buda yarattığını şu sözlerle vurgular :

"(...) Genelde tanınan Buda'ya benzeyen bir Buda yaratmak, duyulmamış bir iştir, hele bir Alman için."/1

Ermiş Siddhartha'nın yüzüne iç huzuru yansır. Buda'nın bir keşişi olarak gerçeği arayan, Siddhartha'nın yakın arkadaşı Govinda, onun Buda ile benzerliğini farkeder. Onun "Hoşgörülü" gülümseyişi, bilge kişiliğini yansıtır.

Siddhartha'nın, tüm olaylara uzaktan bakabilme, başışlayabilme gibi tolerans sahibi olduğunu, bu "hoşgörülü" gülümseyişi ele verir :

"(...) Siddhartha'nın gülümseyişi, aynı Gotama'nın sessiz, sakin, bazen alaycı, bilge gülümseyişi gibi idi ki, Govinda yüzlerce kere saygıyla, bunu görmüştü Govinda, mükemmel ulaşanların böyle gülümsediğini biliyordu. (S.120)

Roman biçim olarak , iki bölüme ayrılır. İlk kısımda, Siddhartha, Buda'nın dört gerçeği ile tanışır ; bunlar ıstırapları, ıstırapların oluşunu, ıstıraplardan kaçmayı ve ıstıraplardan soyutlanmanın yollarını öğretir. Siddhartha, ikinci bölümde, onu Nirvana'ya götürecek sekiz aşamalı bir süreçten geçer. Siddhartha'nın farklı za-

1. Martin Pfeifer, Hesse-Kommentar zu Sämtlichen Werken Winkler Yayınevi, 1980, S.26

manlarda karşılaştığı kişiler ve olaylar ile bu sekiz aşamalı olgunlaşma süreci şu şekilde anlatılır : 1. Tam görüş: Kamala'nın yardımıyla gerçekleşir. 2. Tam anlayış: Kamaswami yardımıyla olur. Bu basamaklar, kendinizi de, dünyayı da olduğu gibi görmeyi ; adların, biçimlerin gizlediği temel gerçeğin, herşeyin ıstırap, herşeyin oluşum, değişim içinde olduğunu ; kalıcı bir BEN'in, değişmeden, kalan sürekli bir yaşamın olmadığı anlayışına ulaşmayı ; böyle bir görüş kazandırmayı amaçlar. 3. Doğruluk, içtenlik, sevecenlik, 4. Tam davranış. 5. Doğru yaşama biçimi: Vasudeva'nın yardımıyla gerçekleşir. 6. Tam çaba; tam uygulama: Siddhartha, oğlunun davranışıyla hata ettiğini anlar. 7. Tam bilinçlilik 8. Tam uyanıklık; Siddhartha, Govinda'ya sözcüklerin tek yönlü bir açıklama getirdiğini, gerçeğe ancak yaşantı yoluyla varılabileceğini anlatır. Siddhartha, geçmiş, gelecek ve şimdiki zamanlar arasında bir fark olmadığı, hepsinin bir birlik içerisinde eridiğini yaşantılarıyla anlar ve arkadaşı Govinda'ya bu gerçeği anlatır. Buda'da öğretilerinde gerçeğin araştırılma yolu olarak insanın kendisini ve yaşantılarını gösterir :

"Kendi kendinize ışık olun, dışınızda olan dışınızdan gelebilecek hiç bir şeyden, destek, dayanak aramayın, kendinize yalnız gerçeği ışık yapın."/1

-
1. İlhan Güngören, Buda ve Öğretisi, İstanbul, Onur Basımevi, 1981, S.13.

Siddhartha adlı roman kahramanının, bir Hint adı olması tesadüf değildir. Hesse, ebeveynlerinin Hindistan'da misyoner olarak buldukları sırada, bu toplumu ve kültürünü yakından izleme ve Buda'nın öğretilerini okuma fırsatı bulmuştur; Bu romanda ise, iki Buda yaşantısından bahseder. "(...) Doğu ideali olan Buda'dan ve Hesse'nin yarattığı Batılı bir idealden, Siddhartha'dan."/1. Her ikisinin yaşamlarında paralellikler görülür. Ancak Siddhartha'nın Buda'dan ayrılan görüşleri vardır. Buda için yaşam, acı veren bir illuzyon; Siddhartha için ise, varoluşun gereğidir. Bu yüzden Buda, Nirvanaya ulaşmak için, dünyadan elini eteğini çeker. Siddhartha'nın amacı ise, acı ve mutluluğun tamamladığı bir yaşamdır. Buda, amacına varmak için BENi yadsır; Siddhartha ise BEN'in varlığını onaylar :

"(...) Buda'ya göre maddi dünya ve bütün olayları ile yaşam, acı veren, geçici bir illuzyondur. Siddhartha için, varoluşun bu safhası, herşeydi. Buda, Sansara yaşamından ve onun dinmek bilmeyen acılarından kurtulmayı hedefler. Nirvanaya ulaşmak, tam olarak huzuru bulmak, dünyevi olanı unutmak ile mümkün olacaktır. Siddhartha ise, tüm acıları ve mutlulukları ile bir yaşamı hedefler. Buda, Ben'liği reddeder, Siddhartha ise, onaylar."/2

-
1. Joseph Mileck, Hermann Hesse, S. 160.
 2. Ibid., S.160 .

Siddhartha'nın Buda felsefesinden ayrıldığı noktalardan birisi de, "uyanmak" ve "aydınlığa ermek" konusundaki düşünce farklılığıdır. Bu kavramlar, bir Budist için, ıstırapların bilincine varmak ve bunların aşılması ile Nirvanaya ulaşmak anlamındadır. Siddhartha, bu ıstırapları bile- rek, çekerek, zaman kavramının sonsuzluğuna vararak, Nirvana'ya ulaşmak, bütüne varmak olayını savunur :

"(...) Bir budist için 'uyanmak' ve aydınlanmak, acıların bilincine varılması ve aşılması, Nirvanaya varış anlamındadır. Bu tekrar doğuşların sonu anlamına gelir. (...) Siddhartha, zamanın sonsuz olduğunu öğrendi, Buda'nın öğretileri ile çelişkiye düşülür; zamanın sonsuzluğunun, Brahmanla birliğin bilinmesiyle çözüme ulaşılacağına hiçbir zaman öğretileniyemeyeceği..." /1

Buda ile Siddhartha'nın sevgi konularındaki düşünceleri de farklıdır. Budâ, insani sevginin insanları yanlış yola götürdüğünü, amacından saptırdığını söyler :

"(...) Sevgi, yanlış istikamete götüren bir adımdır, insanı dünyevi olaylar içine alır."/2

-
1. Astrid Khera, Hermann Hesses Romane der Krisenzeit, S.125
 2. Ibid., S.125.

Siddhartha'ya göre ise sevgi, "(...) varlığın bilgisi, sevgisi (S.117) sözleriyle belirttiği gibi amaçtır.

"Siddhartha", Hint ve Çin düşüncelerinin yoğunlaştığı bir kitaptır. Hesse, Hint felsefesinden sonra tanıdığı Çin felsefesinin ve M.Ö. 700 yılında yaşamış Lao Tse'nin mistik dinamiği ve bilgeliğinin, kendisini çok etkilediğini itiraf eder. Brahmanoğlu Siddhartha, eski Hint ve Çin felsefesini yaşattığı için, bireysel düzeyden evrensele ulaşır, ve bilge bir kişilik kazanır. Siddhartha'nın Buda'dan çok Lao Tse'nin bilge kişiliğine yaklaştığını ve kendisinin paradoksal olmayan, aksine bir boyut daha fazla, zıtlıkları içeren bu felsefeyi benimsediğini, 27.11.1922 yılında Stefan Zweig'a yazdığı bir mektupta şöyle anlatır :

"(...) Benim azizim, hindu giyimlidir, bilgeliği Gotama'dan çok Lao Tse'ye yakındır.(...) Düşünmesi tam paradoks değil, aksine katı bir ikilik gösterir, yani bir boyut daha fazla. Onun çeşmesinden içiyorum."/1

Gerçekten de bu kitap, Hesse'nin uzak doğuyla ve özellikle Hint felsefesinden ziyade Çin felsefesiyle ilgilendiği yıllarının ürünüdür. Vasudeva, bu romanda, Lao Tse'nin bu

1. Herman Hesse, Materialien zu Hermann Hesses 'Siddhartha', 1.B , S.173.

romanda portresini çizen kişidir. O, nehirden çok şey öğrenebileceğini, yaşamın nehir olduğunu ve olayların ırmak gibi akıp gittiğini ; bu olaylara engel olunamayacağını anlatarak, kaderin varlığına işaret eder. Bu düşünce, Çin felsefesinin ürünüdür :

"(...) Öğretisi buna göredir; Ruh, acılarından uzak olaylara yönelmelidir. Ve bu da Çin felsefesine uygundur."/1

Vasudeva'nın sözleri ile Lao Tse'nin sözleri birbirine benzer. Örneğin romanda, Vasudeva, Siddhartha'ya sevginin gücünü anlatırken, "yumuşak sertten, suyun kayadan, sevginin zorbalıktan daha güçlü olduğunu biliyorsun."(S.97) der. Lao Tse'de aynı içerikteki sözleri, yine aynı sözcüklerden yararlanarak şöyle dile getirir :

"Yumuşak serti yener, zayıf kuvvetliyi aşar."/2

Hesse, Emmy Ball'a 2.6.1922 de yazdığı mektupta, nehir ve Vasudeva'nın bilge kişiliği yardımıyla Siddhartha'nın olgunluğa eriştiğini yazar ve görevinin bittiğine inancın kaybolan Vasudeva'nın hep gülümseyen bilge kişiliğinden şöyle sözeder :

"Benim Siddhartha'm bilgeliği bir öğretmenden öğrenmez; komik bir şekilde nehirden ve her zaman gülümseyen, aslında bir ermiş olan yaşlı dostundan öğrenir."/3

-
1. Astrid Khera, Hermann Hesses Romane der Krisenzeit, S.95.
 2. Volker Michels, Über Hermann Hesse, S.454.
 3. Hermann Hesse, Materialien zu Hermann Hesses 'Siddhartha' 1.B., S.156.

Roman boyunca Hint felsefesinin izleri olmasına rağmen, "Siddhartha", bir Çin felsefe akımı olan taoizme uygun olarak biter. Siddhartha, nehrin 'güldüğünü' duyar. Ancak bu kelime anlamıyla alınmamalıdır. Siddhartha ruhuyla duyar ve görür :

"Kulaklarınla değil aklınla duyuyorsun. Aklınla değil, ruhunla duyuyorsun. Dıştan duyma, kulağa kadar gelmemeli, akıl hiçbir zaman kendini göstermek istememeli ; böylece ruh boşalır ve dünyayı kendisine çekmek ister ve bu boşluğu dolduran Tao'dur."/1

IV. SONUÇ

Peyami Safa ve Hermann Hesse, yaşam öyküleri ve edebi eserleri benzerlik gösteren iki çağdaş yazardır.

Safa ve Hesse, dindar ailelerin çocuklarıdır. Safa, inançlı bir müslümandır. Hesse, pietist bir misyonerin oğludur ve dini bir ortamda büyümüştür. Her iki yazar da öğrenimlerini tamamlayamaz. Safa'nın öğrenim yapabilmesi için, maddi olanakları sınırlıdır. O ve Hesse, okula gitmek için bir ilgi duymazlar ; eğitim sistemini suçlarlar. Her iki yazarın özel okul yaşantıları, eserlerinde eleştiri olarak yer alır. Okula gitmezler; ancak bu, kendilerini yetiştirmeleri ve eğitmeleri için engel değildir. Goethe, Schopenhauer, Nietzsche, Novalis ve Rilke severek okudukları yazarlardır. Safa ve Hesse, aynı yazarlardan ve filozoflardan etkilenmişlerdir. Her iki yazar da hayatları boyunca tüm benlikleriyle beden ve ruh arasındaki zıtlıkları yaşamış ve bu sorunu eserlerine malzeme yaparak sanat katına yükseltmişlerdir.

Hermann Hesse, öz yaşam öyküsünü eserlerinde işlemiş bir yazardır. Yazarın hayatından kesitler, , eserlerine içerik ve sorun olarak yansır. Otobiyografik eserlerinde kendi kendisini gerçekleştirir. Hakikati, kendi hayatında arar , eserlerinin merkezinde her zaman "insan" vardır. Eserleri, kişilik tanımlanması, kişilik analizi, birey ve çevresi arasındaki çatışmaları konu alır. Safa da, bireyin öz benlik ile çatışma sonucu hakikati kavraması söz konusudur. Romanlarının malzemesi krizlerden oluşur. Bu krizler

bizzat onun edebiyatının hammaddesi olup, öz yaşantıları ile sıkı bir bağlam içindedir.

Her iki yazarın eserlerinde, "insan olmak, kişilik oluşturmak, bireyselliği aşmak", temaları ağırlık noktasını oluşturur. Safa'nın roman kahramanlarının Ben'lik oluşumu toplumsal bir çevre içerisinde, toplumsal olaylar çerçevesinde gerçekleşir. "Matmazel Noraliya'nın Koltuğu" adlı eserde Ferit, Vafi Bey'in pansiyonunda açıklanamayan bir çok olay yaşar. Noraliya'nın Ada'daki evinde ise hakikate erişir. Akıl ilkeleriyle davranışlarını yönlendiren Ferit, belirli bir gelişim süreci sonunda mistik bir dünya görüşüne kavuşur. Hesse'de ise roman kahramanının benlik kazanması ve bireyselliğini aşması toplumsal bir çevre içinde olmaz. Siddhartha, toplum içindeki ilişkilerinden ve kendi konumundan öğrenir. Nihayet o, Ben'liğini 'nehirde' bulur ve yine nehirden Ben'liğini aşmayı öğrenir.

Sanayi toplumlarında insanlar, gerçekleştirdikleri aşırı maddi yaşama biçiminden ezilirler ve Doğu'nun mistisizminden yarar umarak ruhsal kaçış yolları ararlar. Doğu dinleri ve felsefeleriyle olan ilgisi, Hesse'de Asya ideallerine uygun bir dünya görüşü yaratır. O, Batı insanının sorunlarının ancak Doğu'nun bilge ve dini atmosferi ile çözüme kavuşacağına; böylece Batı'da ihmal edilen tarzının kazanılabileceğine inanır. "Siddhartha" da yazar, sorunun çözümüne dinsel öğelerle yaklaşır ve temelde insanın inanç sorununun çözümünü, bireysel çatışmalarla-

rının çözümüyle özdeşleştirir. "Siddhartha"da 'insan olmak' teması ele alınır. 'Tanrı ile birleşme' 'birlik vasantısı' ile birlikte dile getirilir. Türk toplumunda ise buna zıt olarak, Avrupa ile birliği amaçlayan bir politika yüzünden Batı'nın yaşam tarzına eğilim söz konusudur. Batılılaşma özentisindeki kişiler topluma yabancılaşır; Kişisel eğilimleri, alışkanlıkları, ekonomik ve teknolojik temellere dayanan Batı uygarlığının etkisi altına girer. "Doğu-Batı Sentezi" adlı eserinde Safa, Türk toplumunun Batı'ya eğilimini eleştirir. Batı'lı düşünürlerin Doğu'ya yönelişi tek çözüm yolu olarak gösterdiklerini, Türk toplumunda ise Batı'ya eğilimin güçlendiğini anlatır. Safa'ya göre, Batı uygarlığı bir toplumsal sınıfı etkiler ve bir özenti olarak ortaya çıkar. Batılılaşma Ütopyasının özelemleri içinde yaşayan tipler, toplumsal değişmeye yol açarlar. Safa, İstanbul aydınınının ideal insan vasıflarını Batı'da aradığını anlatır. Safa'nın romanlarında herhangi bir şekilde, herhangi bir zamanda Avrupa'da bulunmuş insanlara rastlanır. O, Batılılaşma özentisindeki bu insanları dış görünüşleri, yaşam biçimi, davranışları ve diğer insanlarla ilişkileri bakımından eleştirir. İlk edebi romanı "Sözde Kızlar" da Behiç, "Şimşek" te Sacid, "Mahşer" de Alaaddin Bey, Mahir Bey, "Dokuzuncu Hariciye Koğuşu"nda Doktor Rıfık, "Cânân"da Şakir Bey, "Fatih-Harbiye" de Macit, "Bir Akşam dı" da Kâmil, Ferdi, "Matmazel Noraliyanın Koltuğu"nda Ferit, "Yalnızız" da Behiç dış görünümü, giyimi, davranışları, hayat görüşleri yüzünden Batı'lı adam özentisindeki kişilerdir. Her iki yazar da eserlerinde,

kültürlerin zıtlıklarına işaret ederler ; Batı ile Doğu arasında köprü kurarak bir bütünü oluşturan tezatları göstermek amacıyla olduklarını vurgularlar.

Safa, romanlarında diyalektik bir yapı geliştirir. Her tip belli bir sorunsalı simgelerken, aynı zamanda buna karşı geliştirilen karşıtıyla varolmakta, yaşar kılınmaktadır. Batı'lı tipler, bol serüvenli, inişli, çıkışlı yaşamları ile çöküş halindeki toplumsal değerlerin, bireysel yozlaşmaların ve bir yıkılışın portresini çizerler. Buna karşın "Sözde Kızlar" da Fahri, "Şimşek" te Müfid, "Mahşer" de Nihad, "Dokuzuncu Hariciye Koğuşu"nda yazar, "Cânân"da Lâmi, "Fatih-Harbiye"de Şinasi, Faiz Bey, "Bir Akşamdı"da Sermet ; "Matmazel Noraliya'nın Koltuğu"nda Yahya Aziz, "Yalnızız"da Samim tüm etkilere rağmen ayakta duran ve yozlaşmayan İslam gelenek ve göreneklerine uygun yaşam tarzını simgeleyen tiplerdir. Ancak bu tipler, simgeledikleri somut yaşamdan öte, kendi bireysel sorunlarıyla da söz konusudurlar. Örneğin "Sözde Kızlar"da Fahri, kendi bireysel sorunu ile de söz konusudur. Sıkılğandır, içe dönüktür, pasiftir, duygularını dile getirmekte güçlük çeker. "Fatih-Harbiye" de sıkılğan, hayalci, derbeder, dış görünüşe önem vermeyen Şinasi, Neriman'ı içine düştüğü bunalımdan kurtaracak kadar güçlü değildir. Safa, roman kişiliklerinin ruhsal yapılarına, davranışlarına, onların hayat karşısındaki tutumlarına önem verir ve toplumsal ilişkileri açısından yorumlar. Onların kişiliğini oluşturan bedensel ve toplumsal etkenlere, bunların kar-

şıklı ilişkilerine dikkat eder. Mebrure, Noraliya, Meral, Ferit, Neriman gibi tiplerdeki değişim, dönemin koşulları içinde verilir.

Hesse'nin ve Safa'nın roman kahramanları, birbirine zıt değerler arasında bir gerilim yaşayan trajik tiplerdir. Hesse'ye göre, çocukluk cennetini tehdit eden rasyonel düşünceler, kritik, şüphenin aşılması ile olgunluğa erişilebilir, aşılamadığında çöküş ya da ölüm ile sonuçlanır yaşam. Emil, "elma çalma" olayının tüm yaşamını etkilediğinin bilincindedir. Ailesinden utanır ve kurtuluşu ölümden arar. Siddhartha, intiharı içine düştüğü bunalımdan onu kurtaracak tek çıkar yol olarak görür. Fahişe Kamala ile birlikte zevk, para, aşk dünyasında yaşamıştır; ancak bu yaşantı ile amacından uzaklaşmıştır. Kendisini nehre atarak intihar edecekken içinden gelen 'Om' sözcüğü onu durdurur. "Sözde Kızlar" da Belma, Behiç ile ilişkisi sonucu yıpranır ve İslami geleneklerin yaşadığı çevresine karşı duyduğu suçluluk hissi, onu intihara sürükler. Kardeşi Salih çıldırır. "Mahşer" de Nihad, intihar etmeye teşebbüs eder. "Biz İnsanlar" da Orhan ölür, Bahri intihar eder; "Şimşek"te Müfid, ölürken Sacid'i de öldürür, Pervin çıldırır. "Matmazel Noraliya'nın Koltuğu"nda Ferit, Noraliya'nın etkisi ile olayların her zaman rasyonel bir açıklama tarzı olmadığını anlar ve Tanrı'ya yönelerek kurtuluşu bulur. "Yalnızız" da Meral'in gerilim içinde geçen yaşamı, ölümlerle son bulur. Meral, birey-toplum arasında sağlıklı bir ilişki kuramamıştır. Siddhartha'nın da 'Ço-

cuk insanlar' ile sağlıklı bir ilişki kuramadığı bellidir.

Her iki yazarın da eserlerinde hastalık motifine rastlanır. Safa, hayatı boyunca eklem vereminden acı çeker. Onun eserlerinde, Türk toplumunun geçirdiği bunalıma işaret eden dirimsel göstergeler vardır. Bunlar, frengi hastalığı, çıldırma, verem gibi hastalık imgeleridir ve aslında ahlaksal çöküntünün bedende ortaya çıkmasıdır. Özellikle bu imgelerin Batılılaşma özentisi içinde olan tiplerde çıkması ile Safa, Batı'nın ve sunduğu değerlerin sağlıksız olduğuna işaret eder. "Sözde Kızlar"da Behiç frengidir. Onun Paris'te iken frengi hastalığına yakalanması bir tesadüf değildir. Behiç-Belma ilişkisinden olan bebeğin frengili olması ile Safa, bu sağlıksız yaşam modeli ve değerlerinin gelecek nesilleri de etkileyeceğini ifade eder. Suç, bu duruma temel hazırlayan yanlış yaşam biçimindedir.

Hesse, psikolojik olarak rahatsızdır; psikanaliz tedavisini görür. "Demian" adlı kitabını psikanaliz tedavisi gördüğü yıllarda ve bu etkiyle yazar. Romanda düş ile gerçek içiçe geçmiştir. Safa'da psikanalize büyük bir ilgi duyan ve roman kahramanlarının psikanaliz tahlillerini yapan bir yazardır. "Matmazel Noraliya'nın Koltuğu" adlı eserinde 'Demian' da olduğu gibi düş ile gerçek içiçedir. Hesse, "Demian" da, Batılı insanın geçirdiği bunalım ve bu bunalımda psikanalizin işlevini ele alır. Eserde Batı dünyasının bunalımı, teknolojik gücün artması, insanın

mekanikleşmesi, manevi duygu ve isteklerini baskı altına alması ile ortaya çıkar. Batı'lı insana göre, maddi dünya varlığın ruhsal yanından daha çok gerçek ve kavranabilir özelliğe sahiptir. Ve bu nedenle o, şüphe ve sıkıntılara kendisini kaptırır; ruhsal yalnızlık çeker. Bu romanda, Emil'in benliğini bulmasında önemli rol oynayan müzik, meditasyon, düşler psikanaliz tedavisine dayanır.

Meditasyon, varoluşun acılarının, sıkıntılarının aşıldığı psikolojik bir yöntemdir. Demian, meditasyon yoluyla rahatlar; zaman ve mekan kavramlarından sıyrılır; bireyselliği aşar. Siddhartha, nehre baktığı zaman, derin düşüncelere dalar ve orada geçmiş ve geleceğe ait bir dizi resim görür. Bireyselliği aşar ve Allah'a erişir. Noraliya, saatlerce koltukta oturur. Bu bir çeşit meditasyondur, çünkü dış dünya ile bağlantıları kesilir, kendini aşar, Allah'a ulaşır. "Matmazel Noraliya'nın Koltuğu"nda bir takım metapsişik, parapsikolojik olaylar söz konusudur. Zehra adındaki konuşamayan küçük bir kız, olayları önceden görür. Örneğin, Zehra, Ferid'in teyzesinin bıçaklanarak öldürüldüğünü önceden söyler. "Demian"da Demian, savaşın çıkacağını rüyasında gören ve önceden haber veren kişidir. Bu parapsikolojik olayların bilimsel bir açıklaması yoktur.

Telepatinin etkisi her iki yazarın eserlerinde yer alır. Bayan Eva, Emil'in kendisini çağırdığını duyar ve Demian'ı ona yollar. "Yalnızız" da Samim, telepati yoluyla Meral'in başına gelen felaketi hisseden bir kişidir.

Meral'in yanarak ölmesi, ancak animik merkez olan Renginaz'ın önceden bu yanık kokusunu duyması, kendi evinde Samim'in yanarak ölen Meral'in yanık kokusunu duyması birer tesadüften öte, bilimsel açıklanması olmayan olaylardır.

Her iki yazar da eserlerinde bireyselliğin oluşumunu ele alır. "Yalnızız" da Meral, biyolojik ve sosyal benlikleri arasında bir gerilim yaşar; benliğini bulamaz. Sonuç ölümdür. "Matmazel Noraliya'nın Koltuğu"nda Ferit, rasyonel bir tip iken, olayların çözümünü bilimsel açıklamalarda arar. Bireysel gelişim sonucunda Ben'liğini aşarak mistik bir mükemmelliğe erişir. Hesse'nin eserlerinde de 'kendini arama,'madde-ruh arasındaki zıtlıkların işlendiği farkedilir. Demian, bu zıtlıkları yaşar ve bireysel oluşumu için benliğinin bir engel olduğunun bilincine varır. Sonuçta, benliğini aşmayı başarır. Siddhartha'da Nirvana'ya ulaşmak ister, bilgeliğin öğretileniyebileceğinin bilincindedir. Değişimin, kişilik oluşumunda mutlak bir aşama olduğunu kavrar. Ancak, böylece amacına ulaşabilir.

Her iki yazar da, yaşamın zıt kutuplardan oluştuğunu ve bu kutupların yaşam için gerekliliğini vurgularlar. Siddhartha, öz yaşantıları sonucunda, geçmiş ve geleceğin içiçe geçtiği bir birlik anlayışını elde eder. Bedensel ve zihinsel Ben'liğini aştığında, zıt düşünceleri birbirine bağlayan bir birlik düşüncesine erişir. Safa, Samim yoluyla, zıtlıkların bir bütün teşkil ettiğini, geçmiş ve

gelecek kavramlarının içiçe geçtiğini vurgular, mükemmel birliğin tasvir edildiği sonsuzluğu işler.

Safa ile Hesse'nin ortak yanı, teknoloji ile tabiate üstünlüğü hedefleyen Batı uygarlığının, maddi ve manevi değerler arasında bir denge kuramaması yüzünden geçirdiği buhranı eserlerinde yansıtmalarıdır. Hesse'nin eserlerinde Doğu ütopyasının özlemleri vardır. "Glasperlenspiel" de Kastalien, olayların ve nesnelere bir bütün içerisinde ele alındığı ütopyik bir ülkedir. "Yalnızız"da Safa, Simeranya adlı ütopyik bir ülke yaratır. Siddhartha'nın Nirvana'ya ulaşmakla, Samim'in ütopyik dünyasında amaç, bireyselliği aşmak, huzura ermektir. "Doğu-Batı Sentezi" adlı eserinde Safa, ne Batı kültürünün insanlığa kazandırdığı değerlerin ne de ilmin ve tekniğin düşmanı olduğunu anlatır. Kendisinin ve taraftarlarının, insana maddi ve manevi bütünlüğünü kazandırmaya çalışan, yeni bir insanlık ve medeniyet hamlesinin Türkiye'de öncülüğünü ve yardımcılığını yaptıklarını dile getirir.

Budizm, Doğu Asya kültürünün bir ürünüdür; Beden ile Ruhun günlük sıkıntılarından, zaman ve mekana bağımlılıktan kurtarmayı ve yeniden düzenlemeyi amaçlar. Her iki yazarın da eserlerinde Budizm ile ilgili çeşitli düşünceler ortaya çıkar. Hesse ve Safa, roman kahramanlarına olayları yaşatırlar. Bu, hakikatın sadece özyaşantı ile kavranabileceğine ilişkin budist inancın temel bir parçasıdır. Siddhartha, Emil, Ferit, Noraliya özyaşantılarıyla

hedeflerine ulaşan roman kahramanlarıdır. Hesse, Siddhartha'ya Buda'nın özelliklerinden ve düşüncelerinden verir; ancak buna rağmen Buda ve Siddhartha farklı kişiler olarak tanıtılır.

Safa'nın ve Hesse'nin eserlerinde 'kader' kavramı ele alınır. Siddhartha, herşeyin bir tekrar olduğunun bilincine varır. Tekrarın anlamını çözümler. Her insan geçmiş ve gelecekte yaşar. Olaylar yinelenir. O, kaderini, kaderinin tekrarlarla dolu olduğunu kabul eder. Demian ise, Emil'e kaderden kaçılmıyacağını öğretir. Savaş da, kaderin tekrarlanan ve kaçılmıyan bir yanıdır. Noraliya, nişanlısı Yorgo'nun ölümünden sonra bunalım geçirir. Bir süre sonra kaderini kabul eder ve yaşamını yeniden düzenler. Samim, Meral'in yaşadığı trajik olayların farkındadır, çözümün yine kendisinde olması gerektiğine inanır ve ona yardımcı olamaz ; Meral'in trajik ölümünün yine onun kaderi olduğunu ve ondan kaçılmıyacağını dile getirir.

Savaş motifi, her iki yazarın eserlerinde ortaya çıkar. Savaşın önemi, ölümle birlikte yeniden doğuşun gerçekleşmesindedir. Hesse, savaşa karşı olmasının nedenlerini "Ey, dostlar, bu nağme değil!" adlı makalesinde dile getirir. "Demian" adlı romanında ise, savaş ile teknolojik gelişme yüzünden önemini kaybeden manevi değerlerin yeniden canlanacağına işaret eder. "Demian"da 1.Dünya savaşının patlak vermesini ele alan Hesse, savaşın manevi duyguları coşkulandırdığını, insanların kardeş gibi birbi-

lerine sarıldıklarını dile getirir. Safa'nın hemen tüm romanlarında toplumsal, ekonomik-politik etkileriyle birlikte her iki Dünya Savaşı ele alınır. Safa, insanların ideal uğruna savaşıp öldüklerini ; savaşta, aynı cephede savaşanların kardeşlik duyguları içinde olduğunu anlatır. "Mahşer" adlı romanında ise, harp cephelerini manevi değerlerin yoğun olarak yaşandığı bir ortam olarak gösterir. Savaştan dönen Nihad için, İstanbul mahşer olur, hayal kırıklığına uğrar , toplumsal düzene başkaldırır.

Savaş sırasında ortaya çıkan kardeşlik duygularından başka, Safa'nın ve Hesse'nin romanlarında ortak motif, arkadaşlık, dostluk üzerinedir. "Demian"da, Emil'in en yakın arkadaşı Demian'dır. Emil, Sinclair'in çocukluk ve ilk gençlik yıllarının anlatıldığı romanda, Ben'liğini bulmaya çalışan Emil, çevresinin ahlak, din ve yaşam kurallarıyla sürekli bir çatışma halindedir. Arayış içindedir. Demian'la dostluğu, sorunlarının çözümlenmesinde önemli bir rol oynar. Demian, sadece bir dost değildir. Emil'in kişiliğini bulmasına yardımcı olan, Emil'in kendisini gerçekleştirdiğine inanınca sahneden çekilen bilge bir kişidir. "Siddhartha" da Govinda ise, Siddhartha'nın gölgesi gibidir. Demian'ın aksine Siddhartha, arkadaşı Govinda'nın Ben'liğini bulmasına ve aşmasına yardımcı olur. Siddhartha'nın arkasında da, onun Ben'liğini bulmasına ve aşmasına yardımcı olan, onun olgunluğa eriştiğini anlayınca bırakıp giden Vasudeva adında bilge bir kayıkçı vardır. Safa'nın "Matmazel Noraliya'nın Koltuğu" adlı eserinde Ferid'in arkadaşı, dert

ortağı Yahya Aziz, Demian ile aynı fonksiyondadır. Roman kahramanının yeni bir yaşam düzeni kurmasına yardımcı olur. "Yalnızız" adlı eserde Samim, Meral'i anlayabilen ve ona yardımcı olmaya çalışan bir insandır. Meral, onun yanında kendisini huzurlu hisseder, ancak ona tüm sorunlarını anlatmaktan çekinir. Samim, Meral'in kendi kendisini yönlendirmesine inandığı için, ona fazla yardımcı olamaz ; Meral'in trajik ölümüne adeta seyirci kalır. Yahya Aziz ve Samim, yazarın düşüncelerini romana aktaran, romanda yazarı temsil eden tiplerdir. Gelişim süreci içinde olan, evrimleşen Emil ve Siddhartha ise yazarı temsil ederler ve yazarla şaşırtıcı bir biçimde yaşam benzerliği gösterirler.

"Siddhartha" da bireysel gelişim, dinsel gelişim paralelinde ele alınır. Brahmanoğlu Siddhartha, doğma dinleri reddeder. Samanalar'ın öğretilerinden, Budizm'den yararlanır, ancak bu öğretilerin, onu amaca götürmekteki eksikliğini anlar. Lao Tse'yi canlandıran Vasudeva'nın yardımıyla kendisinin ayırdında olur, huzur bulur. Noraliya, iki büyük dinin etkisiyle büyür. Annesi Hristiyan, babası Müslümandır. Noraliya'nın İslam dinini seçmesi gibi , ras-yonalist ve inançsız bir kişiliğe sahip olan Ferid'de, yaşadığı metapsişik, parapsikolojik deneyimlerden sonra inanç eksikliğini anlar ve İslam yoluyla huzura erer.

Hesse'nin eserlerinde üç aşamalı bir kişilik oluşumu bireysel mücadele ve Siddhartha'da olduğu gibi bireyselliğin aşılması söz konusudur. Roman kahramanlarının gelişmeleri dışında Hesse, romana karşıt tip olarak giren Govinda

gibi yan figürleri de, sorunları ile işler. "Demian" da kişilik oluşumu; "Siddhartha" da ise bireyselliğin aşılması, evrenselliğe ulaşmak fikri saklıdır. Bu eserler, birbirini tamamlayan, bir düşüncenin devam ettiği romanlardır. Peyami Safa'nın romanları da birbirinin devamı olan bir düşünce örgüsünü dile getirirler. Safa'nın fikir gelişimlerini, roman kahramanlarının kişilik çözümlenmeleri ile tesbit etmek mümkündür, "Sözde Kızlar, Canan, Bir Akşam dı, Fatih-Harbiye, Şimşek, Dokuzuncu Hariciye Koğuşu" adlı eserlerinde Safa'nın Batı uygarlığının Türk toplumunda yarattığı olumsuz etki, kargaşa yüzünden Batı'ya karşı olduğu anlaşılır. Olgunluk eseri "Yalnızız" da Safa, açık olarak, Doğu-Batı Sentezinin gerekliliğini vurgular.

Safa, kadının kişiliğini ve görevlerini Türk toplumdaki aile düzeni içerisinde belirler; "Şimşek" adlı romanda, içgüdüleriyle hareket eden bu varlığın, daima efendisini arayan bir esir olarak kalacağını ; erkeğin ise onu esaretinden kurtulmaya çalışacağını anlatır. Onun bütün romanlarında kadının kararsızlığı vurgulanır. Safa'ya göre kadın, kararsız ve kuvvetli bir kişiliğin etkisinde kalabilen, duygularıyla hareket eden bir yaratıktır. "Biz insanlar" da memleket sallandıkça, kadın kalbinin bu zikzaktan kurtulamıyacağı dile getirilir. Safa "Bir Tereddüdün Romanı"nda, kadının vazifesinin iyi bir eş olmak ve nesli devam ettirebilmek için doğurmak olduğunu ifade eder ; Kadının kutsal görevi onun rahminde başlar. Safa, Avrupa tesiri altında kalarak 'erkekleşen' kadınları ve onların sık

sık eş değiştirmelerini eleştirir. Avrupa tesiri ile eski şefkatli kadınların yerine erkekleşmiş kadınların varlığına işaret eder. Safa, kendi fikirleri ile çelişkiye düşer. Bir yandan Avrupa etkisinde oluşan modern kadınları eleştirirken, diğer yandan romanları için kültürlü ve iyi yetiştirilmiş kadınları tercih eder. Hermann Hesse'de ise, kadın erkekten farklı görülmez, ayrı olarak eleştirilmez. "Siddhartha" da Kamala, Siddhartha'nın yaşamında önemli bir rol oynayan, ona aşk, para dünyasını tanıtan akıllı bir kadındır. Bir fahişedir. Ancak Hesse, onun mesleğini küçümsemez, mesleği yoluyla vardığı olgunluğa işaret eder. Kamala'da gelişir. Tüm servetini Buda'nın yoluna harcar, evini Buda'nın keşişlerine açar ve yaşamını bir düzene koyar. "Demian"da Bayan Eva, erişilmesi güç bir yıldıza benzetilir. Eva, simgesel olarak tanrı biçimine girer. Sinclair, onda hem kadını, hem de tanrıyı bulur.

Her iki yazar da eserleriyle, huzurun ve Batı'da ne Doğu'da, insanın kendi içinde bulunabileceğini anlatırlar. Her ikisi de antimateriyalisttir. İnsan olmak ve kişiliğini bulmak durumlarında, manevi değerlerin maddi değerlerden daha çok önem taşıdığını vurgularlar. Hermann Hesse ve Peyami Safa, beden-ruh arasındaki zıtlıkları konu olarak işlerler ; Roman kahramanları yoluyla mükemmel bir yaşam için gerekli ölçütleri bulmayı, zıtlıkların aşılması ile birliğe ulaşmayı denerler. Kendilerini gerçeğe aşmasındaki gençler, sorunlarına çözüm buldukları için, bu yazarların eserlerine büyük ilgi göstermişlerdir.

A L M A N C A Ö Z E T

Peyami Safa und Hermann Hesse sind zeitgenössische Autoren, bei denen die Lebensgeschichte und die literarischen Werke in einer auffälligen Ähnlichkeit stehen.

Safa und Hesse sind in frommen Familien aufgewachsen. Safa war ein gutgläubiger Muhammedaner. Hesse war ein Sohn eines pietistischen Missionars und wuchs in einer religiösen Umgebung auf. Ihr Studium konnten beide nicht beenden. Safa hatte finanzielle Gründe dafür. Er und Hermann Hesse hatten keine Lust, in die Schule zu gehen. Beide gaben die Schuld daran dem Erziehungssystem. Die persönlichen Schulerlebnisse der beiden Schriftsteller sind als Kritik in ihre Werke eingegangen. Sie besuchten die Schule nicht, aber es war kein Hindernis, um sich selbst zu entwickeln, um sich autodidaktisch zu bilden. Goethe, Schopenhauer, Nietzsche, Novalis und Rilke waren die Schriftsteller, die die beiden Autoren gerne gelesen haben. Safa und Hesse sind von nahezu den selben Autoren und Philosophen beeinflusst.

Die beiden Schriftsteller erlebten durch ihr Leben mit Körper und Seele die Polarität zwischen Körper und Geist und benutzten diese Problematik als Material für ihre Werke und erhoben das zur Kunststufe.

Hermann Hesse ist ein Dichter, der sein eigenes Leben in seine Werke verwandelt hat. Die Abschnitte von dem Leben des Autors widerspiegeln sich in seinen Büchern

als Inhalt und Problematik. In seinen autobiographischen Werken hat er sich selbst verwirklicht. Er suchte die Wahrheit in den Bezirken seines Lebens. Im Zentrum seiner Werke ist immer "der Mensch". Seine Werke beziehen sich auf Selbstdarstellung, Selbstanalyse und Auseinandersetzung mit sich und dem Kreisen um sich. Es ist auch bei Safa der Fall, daß man durch die Auseinandersetzung mit dem eigenen Ich die Wahrheit erkennt. Der Stoff seiner Romane besteht aus Krisen. Diese Krisen wurden selbst zum Gegenstand seiner Dichtung und sind tief mit seinen eigenen Erlebnissen verknüpft.

Die beiden Autoren bearbeiten die auf das Werden der Persönlichkeit, auf das Überwinden der Persönlichkeit betreffenden Themen. Das Schwergewicht bei ihren Werken liegt auf den Themen "Menschwerdung, Selbstverwirklichung, Individuationsprozeß, das Werden der Persönlichkeit und das Überwinden der Persönlichkeit". Die Selbstverwirklichung von Safa's Helden geschieht in einer sozialen Umgebung und im Rahmen der sozialen Handlungen. Ferit in "Matmazel Noraliya'nin Koltugu" erlebt viele unerklärbare Ereignisse in der Pension von 'Vafi Bey'. Im Haus von 'Matmazel Noraliya' erfährt dann die Wahrheit. Nach einigen Entwicklungsstufen schließt sich der rationale Ferit in die mystische Gedankenwelt ein. Bei Hesse geschieht der Individuationsprozeß nicht in einer sozialen Umgebung.

Siddhartha empfindet Ekel gegen seinen Zustand bei den 'Kindermenschen' und gegen sein eigenes Verhalten in der sozialen Umgebung. Vom Fluß lernt er schließlich das Geheimnis für das Überwinden der Persönlichkeit.

In den Industrieländern werden die Menschen von ihren schwer erworbenen, materiell orientierenden Lebensarten unterdrückt und suchen seelische Auswege mit den mytischen Erlebnissen im Osten. Durch die Beschäftigung mit östlichen Religionen und Philosophen hat sich Hesse eine mit den asiatischen Idealen übereinstimmende Weltanschauung geschaffen und er glaubt, daß die Probleme der Europäer nur mit Hilfe der Glaubensatmosphäre im Osten gelöst werden und daß man in Europa nachlässige Gedankenweise wieder erworben kann. In "Siddhartha" sucht der Autor eine Antwort auf die Glaubensproblematik und identifiziert das mit der Lösung seiner persönlichen Widersprüche. "Siddhartha" ist das Thema der Menschwerdung und in dem Werk wird es mit der Berührung zu dem Ewigen und mit dem Erlebnis der Einheit ausgedrückt. In der türkischen Gesellschaft gab es umgekehrt eine Neigung zur westlichen Lebensweise, die eine Verbindung zu Europa bezweckt. Die zum Westen tendierenden Leute entfremdeten sich zur Gesellschaft und gingen im Einfluß der europäischen Zivilisation auf, deren persönliche Gewohnheiten, Neigungen auf den ökonomischen und technologischen Gründen

basieren. In seinem Werk "Dogu-Bati Sentezi" (Synthese von Osten und Westen) kritisiert Safa die westliche Neigung der türkischen Gesellschaft und erzählt, daß die einerseits die europäischen Denker die Neigung zum Osten als die einzige Lösung zeigen, aber andererseits die türkische Gesellschaft zum Westen tendiert. Nach der Ansicht von Safa ist besonders eine Gruppe in der Türkei von den Wirkungen der westlichen Zivilisation betroffen. Die Sehnsucht nach der europäischen Lebensweise hat eine soziale Änderung der Gesellschaft zur Folge. Nach einer Behauptung sucht der Istanbuler Aufklärer die Eigenschaften des Idealen bei den Europäern. Fast in allen seinen Romanen kommen Menschen vor, die irgendwann und irgendwie in Europa gelebt haben. Diese an den Europäern orientierten Menschen kritisiert Safa, weil sie die Konstitutive der Europäer z.B. in Bezug auf ihre Bekleidung, auf ihre Lebensweise, auf ihr Verhalten und ihre Beziehung zu den anderen aufweisen. 'Behic' in seinem ersten literarischen Roman "Sözde Kizlar", Sacid' in "Simsek", Alaaddin Bey und Mahir Bey in "Mahser", Doktor Ragip in "Dokuzuncu Hariciye Kogusu", Sakir Bey in "Canan", Sacit in "Fatih Harbiye", Kamil, Ferdi in "Bir Aksam di", Ferit in "Matmazel Noraliya'nin Koltugu", Behic in "Yalniziz" assoziieren mit den äußeren Gestalten, mit den Bekleidungen, ihrem Verhalten und mit ihren Lebensweisen die

lebende, auf das Äußerliche nicht achtende Sinasi in "Fatih-Harbiye" hat keine aufbauende Wirkung, um Neriman von ihrer seelischen Depression zu befreien. Bei Safa ist es bemerkenswert, daß die Romanfiguren mit ihren seelischen Belastungen und den Schwierigkeiten ihr Leben zu meistern, beschrieben werden. Er kommentiert deswegen ihre Kontakte und beachtet die naturgemäßen, sozialen und die Persönlichkeit bildenden Faktoren sowie ihr gegenseitiges Verhältnis. Die Änderungen von Mebrure, Noraliya, Meral, Ferit, Neriman werden im Verlauf der Handlungen und unter den Bedingungen ihrer Zeit geäußert.

Die Romanhelden der beiden Autoren sind die tragischen Charaktere, die in einer Spannung zwischen den Gegensätzlichkeiten erleben. Nach der Ansicht von Hesse kann man die innere, seelische Reife erreichen, wenn man das Rationale, die Kritik, die Verzweiflung, die das Kindheitsparadies bedrohen, überwinden kann. Wenn ihm die Entwicklungsphase keine Befriedigung bringt, endet das Leben mit Verzweiflung und einem Selbstmordversuch. Allmählich kommt Emil zum Bewußtsein, daß 'das Apfelstehlen' sein ganzes Leben beeinflusst. Er schämt sich vor seiner Familie wegen seines Verhaltens und hofft auf seine Rettung im Tod. In Hesse's Werken handelt es sich um das dreistufige Werden der Persönlichkeit, um den Kampf des Einzelnen, selbst zu werden auch -wie z.B. in 'Siddhartha'-

um das Überpersönliche. Sie sind Romane des Sich-Suchens und des Sich-Findens. Außer der Veränderungen der Personen bearbeitet Hesse auch die Nebenfiguren, die als Gegentypen auftreten. In "Demian" betont man den Individuationsprozeß, das Werden der Persönlichkeit. In "Siddhartha" handelt es sich um das Überindividuelle. Diese Werke ergänzen zueinander und sind in dem selben Gedankengang. Safa's Romane sind auch Werke, die die hintereinanderfolgenden Gedanken bringen. Ein Gedanke folgt dem anderen in den Werken. Die Gedankenentwicklungen von Safa kann man mit den Analysen der Romanhelden feststellen. In seinen Romanen "Sözde Kizlar", "Canan", "Bir Aksam di", "Fatih-Harbiye", "Simsek", "Dokuzuncu Hariciye Kogusu" ist es bemerkenswert, daß Safa wegen der negativen Einflüssen der westlichen Zivilisation auf die türkische Gesellschaft gegen den Westen ist. In seinem letzten Roman "Yalniziz" bringt er aber zum Ausdruck, daß er für die Synthese von Osten und Westen ist. Siddhartha betrachtet den Selbstmord als den einzigen Weg von seiner seelischen Krise; Mit der Prostituierte Kamala hat er in der Sinnenwelt gelebt, aber dieses Erlebnis entfernt ihn von seinem Ziel, er ekelt sich dann von sich selbst. Er will voll Ekel sein Leben beenden. Der Klang OM durchzuckt ihn. Belma in "Sözde Kizlar" fühlt sich schuldig in Bezug auf die Beziehung zu Behic. Durch

das Schuldgefühl gegen ihre Umgebung, wo islamische Traditionen leben, kommt sie auf tragische Weise ums Leben. Ihr Bruder Salih wird wahnsinnig. Nihad in "Mahser" will sein Leben beenden, aber er verzichtet darauf. Müfid in "Simsek" stirbt, gleichzeitig voll Rache tötet er seinen Onkel, der der Geliebte seiner Ehefrau ist. Pervin ist dem Wahnsinn verfallen. Ferit in "Matmazel Noraliya'nin Koltugu" begreift, daß die Handlungen nicht immer rational erklärt werden, neigt sich zu Gott und findet seine Rettung im Ewigen. Das Leben der in einer Spannung gelebten Meral in "Yalniziz" endet mit Tod. Ihr gelingt es nicht, eine gute Beziehung zwischen Mensch-Gesellschaft zu finden. Es ist auch klar, daß Siddhartha keine gesunde Beziehung bei den Kindermenschen hat.

Beide Autoren gehen in ihren Werken auf das Krankheitsmotiv ein. Safa leidet sein Leben lang an Arthritis. In Safa's Werken kommen einige Krankheitsimagen immer vor. Diese eigentlich im Körper auftauchenden, organischen Störungen bezeichnet er als den moralischen Untergang der türkischen Gesellschaft. Es ist auffällig, daß die sich an den Europäern orientierenden Leute an diesen Krankheiten leiden. Safa weist damit auf die falsche Lebenshaltung des Westens und der überlieferten Wertvorstellungen hin. Es ist auch kein Zufall, daß z.B. Behic in "Sözde Kizlar" in Paris an Syphilis erkrankt. Es ist selbst

verständlich, daß diese falsche Lebensordnung und westlichen Wertvorstellungen die zukünftige Generation beeinflussen und bedrohen. Das Baby aus der Beziehung von Behic und Belma kommt an Syphilis leidend auf die Welt. Die Schuld liegt an der falschen Lebensweise, die erst den Grund dazu legte.

Hesse war seelisch krank und wird psychoanalytisch behandelt. "Demian" hat er in seinen psychoanalytisch behandelten Jahren und unter diesem Einfluß geschrieben. In ihm sind der Traum und die Wirklichkeit miteinander tief verknüpft. Safa ist durchaus auch ein Schriftsteller, der eine vergleichbare große Neigung zu der Psychoanalyse hat und sich psychoanalytisch mit seinen Romanhelden auseinandersetzt. In "Matmazel Noraliya'nin Koltugu" sind auch der Traum und die Wirklichkeit ineinanderwoven wie in "Demian". In "Demian" werden die Krise der Europäer und die Funktion der westlichen Welt, die Beherrschung der technischen Macht, die mechanisierten Menschen und die Unterdrückung von innerlichen Gefühlen und Willen erarbeitet. Dem Europäer ist die materielle Welt viel greifbarer, wirklicher als die seelische, geistige Seite des Daseins. Deswegen gerät er in Not und Verzweiflung und erleidet seelische Einsamkeit. In diesem Roman beruhen die Träume, Musik und Meditation, die bei der Persönlichkeitsbildung von Emil eine bedeutende Rolle spielen, auf der psycho-

analytischen Behandlung.

Die Meditation ist eine psychologische Methode, durch die die Schuld und Qual des Werdens überwunden wird. Der meditierende Demian fühlt sich bereit und erlöst vom Zeitlichen und Materiellen, er befreit die Möglichkeiten seines Individuums. Während Siddhartha auf den Fluß sieht, denkt tief nach, sieht dort eine Reihe von Bildern. Er überwindet das individuelle Ich und erreicht Gott. Noraliya sitzt stundenlang im Sessel. Das ist auch eine Art der Meditation, denn die Auseinandersetzung mit den Anforderungen der äußeren Welt hört auf. Sie erlebt die Berührung mit dem Ewigen. In "Matmazel Noraliya'nin Koltugu" sind einige metaphysische und parapsychologische Situationen vorhanden. Die stumme, kleine Zehra sagt die Geschehnisse voraus. Z.B. Zehra erzählt vorher, daß Ferit's Tante erstochen wurde. In "Demian" ist Demian derjenige, der den Beginn des Krieges vorhersagt und davon träumt. Diese parapsychologischen Situationen können nicht mit wissenschaftlichen Methoden erklärt werden.

Die Wirkung der Telepathie spielt in den Werken von beiden eine große Rolle. Frau Eva spürt den Ruf von Emil und schickt ihren Sohn zu ihm. Samim in "Yalniziz" ist derjenige, der Meral's Unglück durch Telepathie erfährt. Daß Renginaz als animisches Zentrum das Unglück von Meral spürt, daß Samim in seinem eigenen Haus den Geruch

von der verbrannten Meral riecht, sind wissenschaftlich nicht erklärbare Handlungen.

Die beiden Autoren schildern in ihren Werken den Prozeß der Individuation. Meral in "Yalniziz" erlebt eine tragische Spannung zwischen biologischem und sozialem Ich, kann sich selbst nicht retten. Das Ergebnis ist der Tod. Ferit in "Matmazel Noraliya'nin Koltugu" war am Anfang ein rationaler Mensch und suchte immer die Lösung der Geschehnisse in den wissenschaftlichen Erklärungen. Nach einer individuellen Entwicklung erreicht er dann eine mystische Weltauffassung, um sein Selbst zu überwinden. Noraliya erreicht eine mystische Vervollkommnung, um ihr Ich zu überwinden. Es ist auffallend, daß es sich auch in den Hesses Romanen um 'Selbstsuche' und das Erleben des Dualismus von Natur und Geist handelt. Demian erlebt diese Polarität, er erlangt die Erkenntnis, daß sein Ich ein Hindernis für seine Individuation ist. Schließlich gelingt es ihm, sein Ich zu überwinden. Siddhartha strebt nach Nirvana, versteht aber, daß die Weisheit nicht lehrbar ist. Er merkt auch, daß die Wandlung Teil der Entwicklung der Persönlichkeit ist. Nur so kann er dann die Vollkommenheit erreichen.

Die beiden Autoren betonen, daß das Leben aus den Gegensätzlichkeiten besteht und daß die Polarität nötige Spannungen zum Leben erzeugt, Siddhartha gewinnt den

Gedanken der Einheit, der die Vergangenheit und die Zukunft in sich einschließt und die Gegensätzlichkeiten verbindet, nachdem er körperliche und sinnliche Ich überwunden hat. Safa betont in der Gestalt Samims, daß die Gegensätze das Ganze bilden und daß die Begriffe der Vergangenheit und Zukunft miteinander verbunden sind. Es geht um die Zeitlosigkeit, die die vollkommene Einheit darstellt.

Es ist gemeinsam bei den beiden Autoren, daß sie die Krise der Europäer, die durch Technologie die Natur zu überwinden streben, in ihre Werke bringen; Es besteht keine Übereinstimmung zwischen Materiellem und Geistigem, deswegen erlebt man eine Krise. In Hesses Werken wird die Sehnsucht nach einem utopischen Land in Bezug auf Osten geschildert. In "Glasperlenspiel" ist Kastalien ein utopisches Land, wo die Objekte und die Geschehnisse im Ganzen gedacht wird. In "Yalniziz" erzählt Safa auch von einem utopischen Land im Namen Simeranya. Siddharthas Streben nach Nirvana und Samims Ziel "Simeranya" sind ähnlich. Die beiden wollen das Individuelle überwinden, das Ewige erleben und Ruhe finden. In "Dogu-Batti Sentezi" äußert er, daß er weder Feinde der westlichen Wertvorstellungen noch Feinde der von den Europäern überlieferter Wissenschaft und Technologie ist. Er fügt hinzu, daß er und seine Anhänger Führer und Helfer einer

neuen Menschheit und Zivilisation, die eine Einheit von Materiellen und Geistigen bezwecken.

Buddhismus ist ein Ergebnis von der ostasiatischen Kultur und bezweckt, Körper und Seele von Alltagsbeschwerden, Zeitlichen und Materiellen zu befreien und aufzubauen. In den Werken der beiden Autoren treten verschiedene, auf den Buddhismus zutreffende Gedanken nebeneinander auf. Hesse und Safa lassen die Helden alles selbst erleben. Es ist ein Bestandteil des buddhistischen Glaubens, daß man die Wahrheit nur durch das eigene Erleben erreichen kann. In "Siddhartha" läßt Hesse seinem Romanhelden viele von Buddhas Eigenschaften und Gedanken auftauchen, aber trotzdem sind Buddha und Siddhartha als verschiedene Personen geschildert. Siddhartha, Emil, Ferrit und Noraliya sind die Romanhelden, die nach eigenen Erlebnissen ihre Ziele erreichen.

In ihren Werken bearbeiten Safa und Hesse des Schicksalsbegriff; Siddhartha erfährt, daß alles eine Wiederholung ist. Er erfaßt den Sinn der Wiederholung; Jeder Mensch lebt in Vergangenheit und in Gegenwart. Die Geschehnisse wiederholen sich. Er nimmt die Wiederholung des menschlichen Schicksals an. Demian lehrt Emil, daß man das Schicksal nicht meiden kann. Der Krieg ist auch eine Seite des wiederholenden und nicht zu meidenden Schicksals. Noraliya gerät in eine seelische Krise nach dem Tod

ihres Geliebten Yorgo. Später nimmt sie das Schicksal an und bemüht sich ihr Leben aufzubauen. Samim merkt, daß seine Freundin Meral einige tragische Situationen erlebt, aber er kann ihr nicht weiterhelfen. Er ist der Meinung, daß Merals Tod ihr Schicksal ist und daß man nie vom Schicksal meiden kann.

Das Kriegsmotiv kommt in den Werken der beiden Autoren vor. Den Krieg hält man für notwendig, weil durch den Tod die Neugeburt bezeichnet wird. Warum Hesse gegen den Krieg ist, schreibt in dem Artikel "O, Freunde nicht diese Töne". Er betont aber im Roman "Demian", daß der Krieg nötig zur Wiedergeburt der moralischen Grundwerte ist, die mit der Entwicklung der Technologie ihre Bedeutung verlieren. In "Demian" wird von dem Aufbruch des ersten Weltkrieges erzählt. Hesse weist auf die Verkörperung der seelischen Werte hin und beschreibt, daß sich die Menschen im Kriegsort wie leibhaftige Brüder umarmen. In fast allen Romanen von Safa handelt es sich um die beiden Weltkriege in Bezug auf ihre gesellschaftliche und politisch-wirtschaftliche Wirkung. Safa äußert, daß die Menschen im Krieg für ein Ideal kämpfen und sterben; Durch die Notgemeinschaft im Krieg sind die Menschen brüderlich aufeinander angewiesen. In "Mahser" bezeichnet er den Kriegsort als ein Ort, wo man die Intensität der seelischen Werte erlebt hat. Z.B. ist für das Kriegsoffer Nihad Istanbul wie ein Gerichtsort nach der Rückkehr aus dem Krieg, wegen der verspürten Ungerechtigkeit

gerät er in Enttäuschung und rebelliert gegen die soziale Ordnung.

Außer dem Brüderschaftsgefühl im Krieg ist ein weiteres, gemeinsames Motiv in beiden Autoren die Freundschaft. In "Demian" ist Demian der beste Freund von Emil. Im Roman, in dem die Kindheit und die Probleme der Pubertät erzählt werden, ist Emil in Konflikt mit den moralischen und religiösen Regeln und mit der Lebensweise seiner Familie. Er ist in der Selbstsuche. Die Freundschaft mit Demian spielt eine bedeutende Rolle bei der Lösung seiner Probleme. Demian bleibt nicht nur ein guter Freund. Er ist Vorbild für Emil, der so lange bei ihm ist und bleibt, bis er seine Persönlichkeit findet. In "Siddhartha" ist Govinda mit Siddhartha eng befreundet. Er folgt ihm wie seinem Schatten. Anders als die Funktion von Demian hilft Siddhartha seinem Freund Govinda, um sein Selbst zu finden und zu überwinden. Hinter Siddhartha ist ein Fährmann als ein Vorläufer, der ihm bei der Persönlichkeitsbildung und bei der Überwindung des Ichs behilflich war. Siddhartha's Schritt in das Vollendete wird ein Grund für sein Zurücktreten. In "Matmazel Noraliya'nin Koltugu" ist Yahya Aziz der beste Freund von Ferit und übernimmt eine ähnliche Funktion wie Demian. Er hilft dem Romanhelden eine neue Lebensordnung zu gründen. In "Yalniziz" ist Samim derjenige, der Meral wirklich verstehen

und helfen kann. Meral findet bei ihm Ruhe, aber trotzdem hat sie Angst wieder vor ihm, kann ihm nicht alle ihre Probleme erzählen. Samim glaubt, sie müsse ihren Weg selbst suchen, deswegen will er Meral nicht weiterhelfen und bleibt nur Zuschauer bei Meral's tragischem Tod. Yahya Aziz und Samim sind die Charakteren, die die Gedanken des Autors in den Roman eintragen und den Autor im Roman vertreten. Anders von Safa läßt Hesse die Romanhelden Emil und Siddhartha seine eigenen Gedanken in die Romane bringen. Yahya Aziz, Samim, Emil und Siddhartha zeigen ausserdem mit den Autoren eine Ähnlichkeit in der Lebensführung.

Die individuelle Entwicklung und die religiösen Entwicklungen sind in 'Siddhartha' in Parallele gestellt. Der Brahmanensohn Siddhartha lehnt alle dogmatischen Religionen ab. Er lernt von den Lehren der Samanas und vom Buddhismus; aber er merkt, daß ihn diese Lehren nicht zu seinem Ziel bringt. Mit Hilfe von Vasudeva im Gestalt Lao Tse unterscheidet er sich selbst und findet Ruhe. Noraliya wächst in den Wirkungen zwei großen Religionen auf; Ihr Vater war ein Muhammedaner, ihre Mutter war eine Christin. Wie sich Noraliya zu der islamischen Religion bekennt, versteht Ferit, der am Anfang ein rationaler, ungläubiger Typ war, den Islam, nach einigen metaphysischen

und parapsychologischen Erfahrungen seinen Glaubensfehler und erlangt die Ruhe durch den Islam.

In Hesse's Werken handelt es sich um das dreistufige Werden der Persönlichkeit, um den Kampf des Einzelnen, selbst zu werden und auch -wie z.B. in 'Siddhartha'- um das Überpersönliche. Sie sind Romane des Sich-Suchens und des Sich-Findens. Außer der Veränderungen der Personen bearbeitet Hesse auch die Nebenfiguren, die als Gegentypen auftreten.

In "Demian" bearbeitet Hesse den Individuationsprozeß, das Werden der Persönlichkeit. In "Siddhartha" handelt es sich um das Überindividuelle. Diese Werke ergänzen sich in folgendem selben Gedankengang. Safa's Romane sind auch Werke, die die hintereinanderfolgenden Gedanken bringen. Ein Gedanke folgt dem anderen in den Werken. Die Gedankenentwicklungen von Safa kann man mit den Analysen der Romanhelden feststellen. In seinen Romanen "Sözde Kizlar", "Canan", "Bir Aksam di", "Fatih-Harbiye", "Simsek", "Dokuzuncu Hariciye Kogusu" ist es bemerkenswert, daß Safa wegen der negativen Einflüssen der westlichen Zivilisation auf die türkische Gesellschaft gegen den Westen ist. In seinem letzten Roman "Yalniziz" bringt er aber zum Ausdruck, daß er für die Synthese von Osten und Westen ist. Eine weitere bemerkenswerte Feststellung: Für Safa ist die Frau im Rahmen ihrer typisch-weiblichen,

durch die islamische Tradition gekennzeichnete Rolle von Bedeutung. In "Simsek" äußert er, dieses Lebewesen, das sich von ihren inneren Antrieben nicht befreien könne, werde immer eine Sklavin bleiben, die nach ihrem Herrn suche; der Mann bemühe sich darum, die Frau von ihrem Sklaventum zu retten. Safa meint in fast allen Romanen, daß sich die entscheidungslose und sofort unter dem Einfluß einer starken Persönlichkeit gebliebene Frau nur von ihren Gefühlen bewegen lassen kann. In "Biz Insanlar" bringt er zum Ausdruck, daß das Herz der Frau nicht die Ungewißheit nicht überwinden kann, wenn das Land ins Schwanken kommt. In "Bir Tereddüdün Romani" betont der Autor, daß eine gute Lebensgefährtin gebären solle, um die künftige Generation zu vergrößern: die heilige Aufgabe der Frau beginnt mit ihrer Muttergebärde. Safa kritisiert die Frauen, die unter dem Einfluß von Europa männlich werden und häufig ihre Partner wechseln. Er weist darauf hin, daß als Ergebnis der westlichen Wirkungen statt liebevolle Frauen die männlichen existieren. Safa steht im Widerspruch zu seinen eigenen Worten. Er kritisiert einerseits moderne Frauen unter dem Einfluß von Europa, andererseits bevorzugt er die kultivierten und ausgebildeten Frauen für seine Romane. Bei Hesse ist die Frau gleichgesetzt mit dem Mann und wird nicht so stark kritisiert. In "Siddhartha" ist Kamala eine in

Siddhartha's Leben bedeutende und vernünftige Frau. Durch Kamala erfährt Siddhartha die Liebe, das Geld und den Besitz. Sie ist eine Prostituierte. Aber Hesse verachtet sie nicht wegen ihres Berufs, sondern betont, daß jeder Mensch, jeder Beruf seinen eigenen Wert habe. Kamala entwickelt sich auch: sie gewinnt neue Wertvorstellungen und spendet ihr Vermögen und Einkommen buddhistischen Mönchen. Frau Eva in "Demian" wird als ein Stern, den man nie erreichen kann, bezeichnet und ist symbolisch im Gestalt vom Göttlichen geschildert. Sinclair findet bei ihr das Weibliche und das Göttliche.

Die beiden Autoren teilen durch ihre Werke mit, daß man die Ruhe nicht im Osten oder im Westen, sondern nur in sich selbst finden kann. Beide sind antimaterialistisch eingestellt. Die nicht materiellen Werte sind für die Menschwerdung und Persönlichkeitsfindung wichtiger als das materiell Gegenständliche. Sowohl Hermann Hesse als auch Peyami Safa thematisieren die Polarität von Natur und Geist, von Körper und Seele. Durch ihre Romanhelden versuchen sie, Kriterien für ein sinnvolles Leben zu gewinnen und durch die Überwindung der Polarität die Einheit zu erlangen. Deshalb sind diese beiden Autoren besonders bei jungen Leuten geschätzt, weil sie bei ihnen Lösungsansätze für ihre Selbstverwirklichung finden können.

B İ B L İ O G R A F Y A

A. BİRİNCİL KAYNAKLAR

- Hesse, Hermann. Demian. Die Geschichte von Emil Sinclairs Jugend. 2. Baskı, Frankfurt : Suhrkamp Yayınevi, 1974.
- _____ . Siddhartha. 12. Baskı. Montagnola : Suhrkamp Yayınevi, 1979.
- _____ . Das Glasperlenspiel. 7. Baskı. Montagnola : Suhrkamp Yayınevi, 1975.
- Safa, Peyami . Mahşer. 7. Baskı. İstanbul : Ötüken Yayınevi, 1980.
- _____ . Fatih-Harbiye. 8. Baskı. İstanbul : Ötüken Yayınevi, 1983.
- _____ . Şimşek. 6. Baskı. İstanbul : Ötüken Yayınevi, 1980.
- _____ . Dokuzuncu Hariciye Koğuşu. 17. Baskı. İstanbul : Ötüken Yayınevi, 1982.
- _____ . Bir Akşam dı. 7. Baskı. İstanbul : Ötüken Yayınevi, 1980.
- _____ . Biz İnsanlar. 6. Baskı. İstanbul : Ötüken Yayınevi, 1980.
- _____ . Bir Tereddüdün Romanı. 5. Baskı. İstanbul : Ötüken Yayınevi, 1980.
- _____ . Cânân. 4. Baskı. İstanbul : Ötüken Yayınevi, 1980.

- Safa, Peyami. Yalnızız. 1.Baskı. İstanbul : Milli Eğitim Bakanlığı Yayınevi, 1971.
- _____ . Yalnızız. 7.Baskı. İstanbul : Ötüken Yayınevi, 1971.
- _____ . Matmazel Noraliya'nın Koltuğu. 7.Baskı. İstanbul : Ötüken Yayınevi, 1980.

B. İKİNCİL KAYNAKLAR

- Aytaç, Gürsel. "Hermann Hesse'nin 'Das Glasperlenspiel' Adlı Eğitim Romanı." Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Dergisi, Cilt 26, Sayı 1-2 (Ocak-Haziran 1968), Sf No : 87-113.
- _____ . Çağdaş Alman Edebiyatı. Ankara : Ankara Üniversitesi Basımevi, 1978.
- Ball, Hugo . Hermann Hesse. Sein Leben und sein Werk. Berlin : Fischer Yayınevi, 1927.
- Die Bibel . Psalmen und Neues Testament Ökumenischer Text. derl. im Auftrag der Bischöfe Deutschlands, Österreichs, der Schweiz, des Bischofs von Luxemburg, des Bischofs von Lüttich, des Bischofs von Bozen-Brixen. Für die und das Neue Testament auch im Auftrag des Rates der Evangelischen Kirche in Deutschland und der Deutschen

Bibelgesellschaft (Evangelisches Bibelwerk). Stuttgart : Katholische Bibelanstalt GmbH, 1980.

- Duden. Das Stilwörterbuch. 2. Band, derl. Günther Drowski, P. Grebe, R. Köster und W. Müller. Mannheim : Bibliographisches Institut AG., 1970.
- Dürder, Baha . "Peyami Safa"-Roman Anlayışı." İstanbul: Remzi Kitabevi, 1927, Sf No : 91-116.
- Ekiz, Osman, V. Karabasanoglu, Z. Nikbay, Y. Toker ve A. Yayim. Peyami Safa, İstanbul : Toker Yayınevi, 1984.
- Erdem, Galip . "Galip Erdem Peyami Safa'yı anlatıyor." Divan Dergisi, Sayı 8 (Haziran 1979), Sf, No : 3-10.
- Field, G. Wallis. Hermann Hesse. Kommentar zu saemtlichen Werken. Stuttgart : Akademischer Verlag, 1977.
- Freedmann, Ralph. "Hermann Hesse im Wandel der Krise." Hermann Hesse Heute. derl. Adrian Hsia, Bonn : Bouvier Yayınevi, 1980, Sf No : 61-72.
- Fromm, Erich . Psikanaliz ve Zen Budizm. Çev. İlhan Güngören. 3. Baskı. İstanbul : Onur Basımevi, 1978.

- Geçtan, Engin . Psikanaliz ve Sonrası. İstanbul : Hür
Yayın A.Ş., 1981.
- _____ . İnsan Olmak : Varoluşun Bireysel ve
Toplumsal Anlamı. İstanbul : Adam
Yayıncılık A.Ş., 1984.
- Güngören, İlhan . Buda ve Öğretisi. İstanbul : Onur
Basımevi, 1981.
- Görkem, İsmail . "Peyami Safa ve Romanları Üzerine."
Hisar Dergisi, Cilt 17, Sayı 167 (1977),
Sf No : 20-22.
- Göze, Ergun . Peyami Safa. Ankara : Kültür ve Turizm
Bakanlığı Yayınevi, 1987.
- Grabert, W. ve A. Mulot. Geschichte der deutschen Literatur.
15. Baskı, München : Bayerischer Schul-
buch Yayınevi, 1971.
- Hacaloğlu, Yücel. Sevenlerinin Kalemile Peyami Safa.
İstanbul : Toprak Yayınevi, 1962.
- Hacıeminoğlu, Necmettin. "Yalnızız 1" Türk Yurdu Dergisi,
Sayı 3-4.
- _____ . "Yalnızız 2" Türk Yurdu Dergisi, Sayı 5
(Ağustos 1962) Sf No : 43-45.
- _____ . "Yalnızız 3" Türk Yurdu Dergisi, Sayı 6
(Temmuz 1963) Sf No : 30-32.
- _____ . "Yalnızız 4" Türk Yurdu Dergisi, Sayı 7
(Aralık 1963) Sf No : 35-37.

- Hançerlioğlu, Orhan. Felsefe Sözlüğü. 4.Baskı. İstanbul: Remzi Kitabevi, 1977.
- Hesse, Hermann . Eine Literaturgeschichte in Rezensionen und Aufsätzen. 2.Baskı. Frankfurt : Suhrkamp Yayınevi, 1979.
- _____ . Gesammelte Briefe. derl. Ursula ve Volker Michels. 1.Cilt. Frankfurt : Suhrkamp Yayınevi, 1973.
- _____ . Gesammelte Briefe. derl. Ursula ve Volker Michels. 2.Cilt. Frankfurt : Suhrkamp Yayınevi, 1979.
- _____ . Gesammelte Briefe. derl. Ursula ve Volker Michels. 3.Cilt. Frankfurt : Suhrkamp Yayınevi, 1982.
- Hsia, Adrian . Hermann Hesse und China. Darstellung, Materialien und Interpretation, Frankfurt: Suhrkamp Yayınevi, 1974.
- _____ . Hermann Hesse Heute. Bonn: Bouvier Yayınevi, 1980.
- İnanđı, Battal.(Derl. ve Çev.) Hermann Hesse'nin Mektupları. Ankara : KÜltür ve Turizm Bakanlığı Yayınevi, 1983.
- Khera, Astrid . Hermann Hesses Romane der Krisenzeit in der Sicht seiner Kritiker. Bonn : Bouvier Yayınevi, 1978.

Kluge, Manfred ve Rudolf Radler. Hauptwerke der deutschen Literatur. 11.Baskı. München : Kindlers Yayınevi, 1974.

Kunze, Johanna Maria Louisa. Lebensgestaltung und Weltanschauung Hermann Hesses Siddhartha. Amsterdam : S. Hertogenbosch Yayınevi, 1946.

Kuran-ı Kerim. Türkçe Anlamı (Meali) İstanbul : Milliyet Yayınevi, 1982.

Kültür Haftası Dergisi. Sayı 21 (Ocak-Haziran 1936).

Lüthi, Hans Jürg. Hermann Hesse : Natur und Geist. Stuttgart : W. Kohlhammer Yayınevi, 1970.

Mayer, Gerhardt. Die Begegnung des Christentums mit den asiatischen Religionen im Werk Hermann Hesses, Bonn : Ludwig Röhrscheid Yayınevi, 1956.

Mercanlıgil, Muharrem. "Peyami Safa'nın Eserleri." Yeni Yayınlar Dergisi (Aralık 1961) Sf. No : 257-263.

Michels, Volker (derl). Materialien zu Hermann Hesses 'Siddhartha'. 1.Cilt Frankfurt : Suhrkamp Yayınevi, 1975.

_____ . Materialien zu Hermann Hesses 'Siddhartha'. 2.Cilt. Frankfurt : Suhrkamp Yayınevi, 1975.

- Michels, Volker. Hermann Hesse: Siddhartha, Der Steppenwolf. Zum Verstaendnis seiner Prosa.
Hollfeld : Joachim Beyer Yayınevi, 1986.
- _____ . Hermann Hesse. Leben und Werk im Bild.
Frankfurt : Insel Yayınevi, 1973.
- _____ . (derl.) Über Hermann Hesse. 1.Band.
Frankfurt : Suhrkamp Yayınevi, 1976.
- _____ . (derl.) Über Hermann Hesse. 2,Band.
Frankfurt : Suhrkamp Yayınevi, 1977.
- _____ . (derl.) Materialien zu Hermann Hesses
'Das Glasperlenspiel' 1.Cilt, 2.Baskı.
Frankfurt : Suhrkamp Yayınevi, 1973.
- _____ . (derl.) Materialien zu Hermann Hesses
'Das Glasperlenspiel' 2.Cilt. Frankfurt :
Suhrkamp Yayınevi, 1974.
- Mileck, Joseph. Hermann Hesse : Dichter-Sucher-Bekenner-
Biographie, Çev. Jutta ve Theodor A.
Knust. München : Bertelsmann Yayınevi,
1979.
- Moran, Berna . Edebiyat Kuramları ve Eleştiri. 5.Baskı,
İstanbul : Cem Yayınevi, 1983.
- _____ . Türk Romanına Eleştirel Bir Bakış. Ahmet
Mithat'tan A. Hamdi Tanpınar'a. İstanbul:
İletişim Yayınları, 1983.

- Neis, Edgar . Erlaeuterungen zu Hermann Hesses Demian, Siddhartha, Der Steppenwolf. 6.Baskı.
Hollfeld : Bange Yayınevi, 1986.
- Paslı, Zeynep . "Peyami Safa'nın Onbir Romanında Kelime Hazinesi. Dil ve Üslup Özellikleri I."
Hisar Dergisi, Cilt 14, Sayı 121 (Ocak 1974), Sf No : 32-33.
- _____ . "Peyami Safa'nın Onbir Romanında Kelime Hazinesi. Dil ve Üslup Özellikleri II."
Hisar Dergisi, Cilt 14, Sayı 122 (Şubat 1974), Sf No : 24-27.
- Pfeifer, Martin . Hesse-Kommentar zu saemtlichen Werken .
München : Winkler Yayınevi, 1980.
- _____ . Hermann Hesses weltweite Wirkung. Internationale Rezeptionsgeschichte. Frankfurt : Suhrkamp Yayınevi, 1977.
- Safa, Peyami . Doğu-Batı Sentezi. İstanbul : Yağmur Yayınevi, 1963.
- _____ . Mistisizm. İstanbul : Babıali Yayınevi, 1961.
- _____ . Sanat, Edebiyat, Tenkit. derl. Ergun Göze. Objektif Serisi, No : 2 (2.Baskı İstanbul : Ötüken Yayınevi, 1970).
- _____ . Kadın, Aşk, Aile. Objektif Serisi, No :5 (4. Baskı İstanbul : Ötüken Yayınevi, 1981).

- Safa, Peyami . 20 Asır Avrupa ve Biz. Objektif Serisi,
No : 8 (2.Baskı İstanbul : Ötüken Yayın-
evi, 1978).
- _____ . "Tiyatroda ve Romanda Kahramanların
Şahsiyetleri." Evrensel Ay (Resimli
Şark). Cilt 1, Sayı 6 (Haziran 1931),
Sf. 33.
- _____ . "Nesirde Konuşur Gibilik." Yaprak Dergisi,
Cilt 2, Sayı 8 (1 Temmuz 1983), Sf. 4-5.
- _____ . "Alaturka mı Alafranga mı ?." Yaprak
Dergisi, Cilt 1, Sayı 2 (1 Nisan 1963),
Sf. No : 11.
- _____ . "Milli Edebiyat." Yaprak Dergisi, Cilt 1,
Sayı 3 (15 Nisan 1963), Sf. No : 6.
- _____ . "Çirkef Edebiyatı." Yaprak Dergisi, Cilt 2,
Sayı 1 (15 Mart 1963), Sf. No : 4.
- _____ . "Dil Sıkıntısı." Yaprak Dergisi, Cilt 2,
Sayı 7 (15 Haziran 1963), Sf. No : 8.
- _____ . "Peyami Safa Diyor ki." Her Ay Dergisi,
Cilt 1, Sayı 1 (20 Mart-20 Nisan 1937)
Sf. No : 119-123.
- _____ . "Bir Cevap." Türk Dili Dergisi, Cilt 2,
Sayı 14 (1 Aralık 1952), Sf. No : 82-83.
- _____ . "Roman Tekniği." Milliyet Gazetesi
(9 Ekim 1958)

- Safa, Peyami . "Edebiyatın Gayesi." Yaprak Dergisi,
Cilt 1, Sayı 7 (15 Haziran 1963), Sf 6.
- Schmid. Max . Hermann Hesse : Weg und Wandlung. Zürich:
Fretz und Washmut Yayınevi, 1947.
- Seckendorf, Klaus. Hermann Hesse Propagandistische Prosa,
Selbstzerstörerische Entfaltung als
Botschaft in seinen Romanen von Demian
bis zum Steppenwolf. Bonn : Bouvier
Yayınevi, 1982.
- Sofuoğlu, M. Zeki. "Üstad Peyami Safa." Türk Yurdu Dergisi,
Sayı 2, (1960), Sf. No : 14.
- Stolte, Heinz . Hermann Hesse, Weltscheu und Lebensliebe.
Hamburg : Hansa Yayınevi, 1971.
- Tanilli, Server . Yüzyılların Gerçeği ve Mirası-İnsanlık
Tarihine Giriş-İlk Çağ. 2.Baskı Ankara:
Say Yayınevi, Ağustos 1971.
- Tanpınar, Ahmet Hamdi. "Dokuzuncu Hariciye Koğuşu." Edebi-
yat Üzerine Makaleler. İstanbul : Milli
Eğitim Bakanlığı Yayınevi, 1969, Sf.
No : 391-395.
- Tarancı Cahit Sıtkı. Peyami Safa, Hayatı ve Eserleri. İs-
tanbul : 1940.
- Text und Kritik, Sayı 10/11 (Mayıs 1977)

- Timurtaş, Faruk ve Ergun Göze. Peyami Safa'dan Seçmeler,
İstanbul : Yağmur Yayınevi, 1976.
- Türkiye 1923-1973 Ansiklopedisi, "Peyami Safa." Cilt 4,
İstanbul : Kaynak Yayınevi, 1974, sf 1206.
- Yeni Yayınlar Dergisi. "Peyami Safa Düğümü." (Aralık 1961)
- Yeşim, Ragıp Şevki. Allah'ın Gazapları. 1.Cilt. 3.Baskı
İstanbul : Akpınar Yayınevi.
- Ülkü, İrfan. "Peyami Safa'nın Hikayeciliği. "Türk
Edebiyatı Dergisi, Cilt 92, Sayı 6
(1981), Sf. No : 6.
- Wellek, René ve Austin Warren. Edebiyat Biliminin Temelleri.
Çev. Ahmet Edip Uysal. Ankara : Kültür
ve Turizm Bakanlığı Yayınevi, 1983.
- Zago, Marcello . Der Buddhismus. Çev. Franz Schmalz.
Aschaffenburg : Paul Pattloch Yayınevi, 1984.
- Zeller, Bernhardt. Hermann Hesse in Selbstzeugnissen und
Bilddokumenten. Hamburg: Rowohlt Yayınevi
1963.
- Ziolkowski, Theodor. Der Schriftsteller Hermann Hesse.
Frankfurt : Suhrkamp Yayınevi, 1979.